

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
HALK EDEBİYATI BİLİM DALI

**ÂŞIK FİRKATÎ (HAYATI-SANATI- ŞİİRLERİ
VE HİKÂYELERİ)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Esmâ ŞİMŞEK

HAZIRLAYAN
Halit ÜNEŞ

ELAZIĞ-2017

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
HALK EDEBİYATI BİLİM DALI

ÂŞIK FİRKATÎ (HAYATI-SANATI- ŞİİRLERİ VE HİKÂYESLERİ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Esma ŞİMŞEK

HAZIRLAYAN
Halit ÜNEŞ

Jürimiz, ... tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonunda bu yüksek lisans /doktora tezini oy birliği / oy çokluğu ile başarılı saymıştır.

Jüri Üyeleri:

- 1.
- 2.
- 3.

F. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun tarih ve sayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Prof. Dr. Ömer Osman UMAR
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET**Yüksek Lisans Tezi****Âşık Firkatî (Hayatı-Sanatı- Şiirleri ve Hikâyeleri)****Halit ÜNEŞ****Fırat Üniversitesi****Sosyal Bilimler Enstitüsü****Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı****Halk Edebiyatı Bilim Dalı****Elazığ – 2017, Sayfa: XIII+326**

Âşık edebiyatının kökeni, ozanlık geleneği ile Türk-İslam kültürüne uzanır. XVI. yüzyıldan itibaren Anadolu ve çevresinde önemli âşıklar yetişmiştir. Süreç içerisinde gelişerek zenginleşen âşık edebiyatı, XIX. yüzyıldan sonra toplumsal hayattaki değişimler nedeniyle büyük ölçüde ikinci planda kalarak eski önemini yitirmesine rağmen günümüze kadar varlığını sürdürmüştür.

Doğu Anadolu'nun Türk kültür hayatında ve bu geleneğin sürdürülmesinde âşıkların önemli bir yeri vardır. O bölgedeki pek çok âşık, kış mevsiminin uzun sürmesi nedeniyle Erzurum'da Kilise Kapı semtindeki âşıklar kahvesinde atışmalar yapmaktadır. Bu sebeple bilimsel araştırmalarda sıklıkla yer almaları Erzurum'da âşıklık geleneğinin ne denli önemli olduğunun en güzel göstergesidir. Bu kahvede atışmalarını sürdürmüş olan âşıklar arasında; Yaşar Reyhanî, Mustafa Ruhanî, Fuat Çerkezoğlu, Nuri Meramî, Nuri Çırağı, Hüseyin Sümmanoğlu gibi isimler sayılabilir. Anadolu'nun en eski ve sanat camiasına onlarca büyük âşıklar kazandırmış; tarihi, tabiatı, havası ve suyu ile sazına, sözüne ilham kaynağı olmuş şehirlerinden Erzurum'da yetişmiş, daha çok cinas tarzı şiir ve deyişleriyle tanınan Firkatî, hece vezniyle ve çoğunlukla dörtlükler halinde yazdığı şiirlerini saz eşliğinde çalıp söylemiştir. Âşıklık geleneğinin adap ve erkânına sahip âşığımız sade, samimi Türkçesi ve üslubuyla, aynı zamanda kendine has edasıyla âşıklık geleneğinin XX. yüzyıldaki önemli temsilcilerinden olmuştur.

III

Bu çalışmada ˆřık Fırkatı'nın şiirleri, şekil, muhteva ve ˆslup ˆzellikleri; hikˆyeleri ise ˆřıklık geleneği açısından incelenerek, bu eserlerin ˆřıklık geleneği içerisindeki yeri belirlenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Halk ozanlığı, gelenek, kˆltˆr, şiir, hikˆye, Fırkatı.

ABSTRACT**Master Thesis****Âşık Firkatî /His Life-Art-Poems And Stories****Halit ÜNEŞ****Fırat University****Social Sciences Institute****Department of Turkish Language and Literature****Elazığ-2017, Page: XIII+326**

The root of folk literature dates back to Turkish–Islamic culture via minstrel tradition. From 16th century onward, we see important minstrels in and around Anatolia. The Turkish folk literature grew ever richer until 19th century, when it lost its past significance due to major changes in social life. However, it managed to survive until present day.

Eastern Anatolia has a substantial place in keeping this tradition alive in Turkish culture. The winter months are long in Erzurum province. Many minstrels gather in “minstrels’ coffeehouse”, located in Kilise Kapı district, and do battle of words. The fact that one comes across this information in many scientific literature shows just how important minstrel tradition is in Erzurum. Among the minstrels who partook in battle of words in this coffeehouse are: Yaşar Reyhanî, Mustafa Ruhanî, Fuat Çerkezoğlu, Nuri Meramî, Nuri Çırağı and Hüseyin Sümmanoğlu.

Firkatî grew up in Erzurum, a city that is home to tens of great minstrels and a source of inspiration to them with its history, nature and culture. Firkatî is known more for his pun type of poems and sayings. He writes his poems in syllabic meter, mostly as quadrains, and sings them with his saz. He possesses the customs and manners of the tradition of minstrelsy and has become one of the important representatives of the tradition of minstrelsy in 20th century with his candid language, mannerisms and unique style.

In this study, we analyzed the poems of Âşık Firkatî in terms of form, content and wording, as well as his stories in terms of tradition of minstrelsy. We also aimed to determine the place of these works in the tradition of minstrelsy.

Keywords: Minstrel, tradition, culture, folk poem, folk story, Firkatî.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	II
ABSTRACT.....	IV
İÇİNDEKİLER.....	VI
ÖN SÖZ	X
KISALTMALAR	XIII
GİRİŞ.....	1
I. BAŞLANGIÇTAN GÜNÜMÜZE ÂŞIKLIK GELENEĞİ.....	1
II. GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE ERZURUM'DA ÂŞIKLIK GELENEĞİ	8
BİRİNCİ BÖLÜM	
1. ÂŞIK FİRKATİ'NİN (MUSTAFA ALKAN) HAYATI VE ÂŞIKLIĞI.....	15
1.1. Hayatı	15
1.1.1. Doğum Yeri ve Tarihi	15
1.1.2. Adı ve Soyadı.....	16
1.1.3. Mahlası.....	17
1.1.4. Soyu ve Ailesi	18
1.1.4.1 Baba Tarafı	18
1.1.4.2. Anne Tarafı	18
1.1.4.3 Kardeşleri.....	18
1.1.4.4. Eşi	19
1.1.4.5. Çocukları.....	19
1.1.5. Tahsil Durumu	21
1.1.6. Askerliği.....	22
1.1.7. İşi.....	22
1.1.8. Gezdiği Yerler	22
1.1.9. Sosyal Faaliyetleri.....	23
1.2. Âşıklığı	25
1.2.1. Âşıklığa Başlaması.....	25
1.2.2. Âşıklık Geleneği İçerisindeki Yeri.....	28
1.2.2.1. Saz Çalma	29
1.2.2.2. Mahlas Alma.....	29

1.2.2.3. Usta-Çırak İlişkisi	30
1.2.2.4. Rüya Sonrası Âşık Olma (Bade İçme).....	32
1.2.2.5. Doğaçlama Şiir Söyleme ve Atışma Yapma.....	33
1.2.2.6. Dedim-Dedi Tarzı Şiir Söyleme	37
1.2.2.7. Leb-Değmez (Dudak- Değmez).....	38
1.2.2.8. Tarih Bildirme.....	40
1.2.2.9. Nazire Söyleme.....	41
1.2.2.10. Hikâye Anlatma	42
1.2.2.11. Akrostiş Şiir	42
1.2.2.12. Muamma	43
1.2.3. Arkadaşları'nın Firkatî Hakkındaki Görüşleri	44

İKİNCİ BÖLÜM

2. ŞİİRLERİNİN ŞEKİL VE İÇERİK ÖZELLİKLERİ	47
2.1. Nazım Şekilleri.....	47
2.1.1. Koşma	47
2.1.2. Semaî.....	50
2.2. Âşık Edebiyatında Aruzlu Biçimler	51
2.2.1. Divan	52
2.2.2. Cinaslı Divanlar	53
2.2.3. Gazel Biçiminde Divan	54
2.3. Şiirlerinin Şekil Özellikleri.....	56
2.3.1. Firkatî'nin Şiirlerinde Vezin	57
2.3.2. Firkatî'nin Şiirlerinde Kafiye	60
2.3.2.1. Kafiye Çeşitleri	61
2.3.2.1.1. Yarım Kafiye	61
2.3.2.1.2. Tam Kafiye	62
2.3.2.1.3. Zengin Kafiye	63
2.3.2.1.4. Tunç Kafiye	63
2.3.2.1.5. Cinaslı Kafiye	64
2.3.2.2. Redif.....	65
2.4. Dil ve Üslûp.....	66
2.5. Firkatî'nin Şiirlerinde İşlenen Konular	70
2.5.1. Aşk	71

VIII

2.5.2. Gurbet ve Özlem	74
2.5.3. Din ve Tasavvuf	76
2.5.4. Millî Birlik	86
2.5.5. Toplumsal Değerler.....	89
2.5.6. Siyaset	93
2.5.7. Zamandan ve Hayattan Şikâyet.....	94
2.5.8. Yolsuzluk, Fakirlik.....	97
2.5.9. Ölüm.....	98
2.5.10. Tabiat.....	100
2.6. Şiirlerinde Sanat	101
2.6.1. Cinas (Tecnis)	102
2.6.2. Benzetme (Teşbih)	103
2.6.3. Teşhis (Kişileştirme).....	104
2.6.4. Tezat.....	105
2.6.5. Telmih	107

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ÂŞIK FİRKATÎ'NİN HİKÂYECİLİĞİ	111
3.1. Âşık Firkatî'nin Dilinden Halk Hikâyelerinin Olay Örgüsü	112
3.1.1. Ercişli Âşık Emrah Hikâyesi	113
3.1.2. Dilgamlı Yahya Bey Hikâyesi	114
3.1.3. Narmanlı Sümmanî Hikâyesi	115
3.1.4. Gölletli Kelamî Baba Hikâyesi	115
3.2. Âşık Firkatî'nin Kısa Hikâyeli Türkülerinin Olay Örgüsü.....	116
3.2.1. Su Arıtma Cihazı.....	116
3.2.2. Dost Kazığı.....	117
3.2.3. Haram Lokma.....	118

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. ÂŞIK FİRKATÎ'NİN ŞİİRLERİ.....	121
4.1. Sekiz Heceli Şiirler.....	121
4.2. On Bir Heceli Şiirler.....	127
4.3. On Dört Heceli Şiirler	252
4.4. On Beş Heceli Şiirler.....	260
4.5. Beyitler Halinde Söylenen Şiirler.....	274

4.5. Diğer Şiirleri (Yedekli Koşma)	283
---	-----

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. ÂŞIK FIRKATÎ'NİN HALK HİKÂYELERİ VE TÜRKÜLÜ HİKÂYELERİ 285

5.1. Âşık Firkatî'nin Dilinden Halk Hikâyeleri	285
5.1.1. Ercişli Âşık Emrah Hikâyesi	285
5.1.2. Dilgamlı Yahya Bey Hikâyesi	290
5.1.3. Narmanlı Sümmani Hikâyesi	292
5.1.4. Gölletli Kelami Baba Hikâyesi	297
5.2. Âşık Firkatî'nin Türkülü Hikâyeleri	300
5.2.1. Su Arıtma Cihazı	300
5.2.2. Dost Kazığı	302
5.2.3. Haram Lokma	304

SONUÇ	306
--------------------	------------

ŞİİRLERİN İNDEKSİ	310
--------------------------------	------------

DİĞER ŞİİRLER (Yedekli Koşma)	315
--	------------

KAYNAKLAR	316
------------------------	------------

EKLER	322
--------------------	------------

Ek 1. Orijinallik Raporu	322
--------------------------------	-----

ÖZ GEÇMİŞ	326
------------------------	------------

ÖN SÖZ

Türk Edebiyatının geçmişten günümüze devam eden en önemli geleneklerinden birisi de âşıklık geleneğidir. Eski Türk Asya devletlerinde kopuz eşliğinde ozan adı verilen şair çalgıcılar halka mal olmuş kahramanlık olaylarını, halkın düşünce ve duygularını, inançlarını dile getirirlerdi. Aynı zamanda bu ozanlar tarihi gelişim sürecinde ait oldukları toplumda oyunculuk, büyücülük, şairlik, çalgıcılık, hekimlik görevlerini yaparak halkı bir nebze de olsa rahatlatır, sorunlarına çare aramaya çalışırlardı. XV. yüzyılda Türk İslam kültürünün etkisiyle, ozanların yerini sadece saz çalıp şiir söyleyen âşıklar almışlardır. Bazı Türk toplulukları arasında Kam, Bahşı ve Şaman adı verilen, daha çok Oğuzlarda görülen ozanlar, halkımızın başından geçen iyi veya kötü olayları terennüm ederek eski bozkır kültürünün gelecek nesillere geçmesini sağlamışlardır.

XV. yüzyıldan itibaren İslam kültürü halk kültürünün hemen hemen tüm alanlarında etkisini göstermeye başlamıştır. Bu kültürle yetişen mutasavvıf şairler kendilerini Tanrı'ya âşık, Tanrı aşkı ile kavru lan sufiler olarak görürlerdi. Bu vesile ile zamanla bu şairlere “âşık” denilmeye başlandı. Bunlar, nefes ve ilahi dedikleri din ve tasavvufu anlatan şiirlerini mistik bir hava ile söylerdi. Sonraları ise toplumsal olaylar, kahramanlık gibi birçok konuda saz çalıp türkü söyleyen kişilere de âşık olarak çağrılırdı. XV. yüzyılın sonlarından itibaren ozanlık geleneğinin bir devamı olarak ortaya çıkan âşıklık geleneği de, çağlar boyunca sayısız saz şairi yetişmiştir ve başta kahramanlık olmak üzere hemen her konuda sayısız ürünler ortaya konulmuştur. Bu ürünler aynı zamanda toplumun yaşam tarzını ortaya koyan; yani topluma ayna tutan bilgi ve kültür hazineleridir.

Bugün de çok sayıda âşığımız bu geleneği devam ettirmeye çalışmaktadır. Özellikle Doğu Anadolu, İç Anadolu ve Güney Doğu Anadolu'da yetişen âşıklarımız, âşıklık geleneğini devam ettirmektedirler. Bunlardan biri de Âşık Firkatî'dir. Kendisi sadece aşk konulu şiirler yazan, hasret ve gurbet duygusu içerisinde sazının teline dokunan bir âşık değildir. O, günümüz âşıklık geleneğini devam ettirip gelecek nesillere aktarmaya çalışan; her ne olursa olsun önce vatanını, milletini, kültürel değerlerini her şeyden ve herkesten üstün tutan bir ülkü şairidir, âşığdır, ozanıdır. Firkatî, sanatını gerek sözüyle, gerek sazıyla âşıklık geleneği çerçevesinde ve disiplinde icra eder. Daha çok tecnis (cinas) tarzında şiirler yazan ve söyleyen âşığımızı seçmemizdeki

neden bu yoldaki gayreti, azmi, çabası, renkli kişiliği ve şiirlerinin derin anlamlar yüklü olmasıdır:

İster sözlerimi hezeyan sayın
İsterse katılın, isterse cayın
İster alkışlayın, ister yuhlayın
Firkatî gerçeği dedi bitirdi.

Yukarıdaki dizelerle kendisini anlatmaya çalışan Firkatî'nin sözlerini bitirmemesini canı gönülden diliyoruz. Böyle bir eseri ortaya koymaktaki amacımız; Âşık Firkatî'yi, yaşadığı çevre ve bulunduğu gelenek içinde tanımak ve tanıtmaktır. Âşığın, Türk kültür ve edebiyatı içerisinde yer edineceğini düşündüğümüz şiirlerinin ve az da olsa hikâyeleri ve hikâyeciliğinin unutulup gitmesini engelleyerek, Türk kültürüne ve mirasına ve XXI. yüzyıl halk şiirine katkıda bulunmak temel hedefimizdir. Belirttiğimiz amaçlara ulaşma adına hazırlamış olduğumuz çalışmamız; girişin dışında beş bölüm, sonuç, kaynakça, öz geçmiş ve eklerden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde, Âşık Edebiyatı ve Âşıklık Geleneği ile birlikte Halk Şiirinden bahsedilerek geçmişten günümüze yetişmiş âşıklardan öne çıkanları dönemleriyle birlikte verilmeye çalışılmıştır. Bunun akabinde Firkatî'nin sanatçı kişiliğindeki etkisini görmek ve Firkatî öncesini tanımak ve tanıtmak amacıyla Erzurum âşıklık geleneğinin geçmişi ve bugünü değerlendirilmiştir.

Birinci Bölüm'de, "Âşık Firkatî'nin Hayatı" başlığı altında; Firkatî'nin, hayatı, doğum yeri ve tarihi, adı ve soyadı, mahlası, soyu ve ailesi, baba ve anne tarafı, kardeşleri, eşi, çocukları, tahsil durumu, askerliği, işi ve gezdiği yerler anlatılmıştır. Sanatçı kişiliğini hazırlayan manevi, sazlı-sözlü ortamlardan; âşık edebiyatında sanatçı kişiliğin oluşumuna etki eden saz çalma, mahlas alma, usta-çırak ilişkisi, rüya sonrası âşık olma (bade içme), deyişme (atışma), dedim-dedi tarzı şiir söyleme, leb-değmez (dudak-değmez) geleneklerinden ve bunların Firkatî'ye olan etkilerinden; Firkatî'nin üstatlığından bahsedilmiştir.

"Şiirlerinin Şekil ve İçerik Özellikleri" başlığını taşıyan İkinci Bölüm'de, Âşık Firkatî'nin şiirlerinde şekil özellikleri üzerinde durulmuştur. Firkatî'nin şiirlerindeki ölçü, uyak, redif, kafiye şeması, durak, nazım birimi, nazım biçimleri ve türleri incelenmiştir. Aynı zamanda Firkatî'nin şiirlerindeki konular ve söz sanatları sınıflanmış, onun hangi konular üzerinde durduğundan bahsedilmiştir. Ayrıca âşığın dil ve üslup özelliklerine de değinilmiştir. Bu bölümde ve eserin içinde birçok yerinde

örnekler verirken (120/3) gibi kullanımlara yer verilmiştir. Eğik çizgiden önceki kısımla şiirin numarası, sonraki kısımla ise o şiirin kaçınıcı dörtlük ya da beytinin olduğu ifade edilmeye çalışılmıştır.

Üçüncü Bölüm’de, “Halk Hikâyesi’nin Olay Örgüleri” başlığı altında Âşık Firkatî’nin hikâyeciliğinden bahsedilmiştir. Firkatî’nin anlatmış olduğu hikâyeler, halk hikâyeleri ve kısa hikâyeli türküler olarak iki başlık altında verilmiştir. Aynı zamanda bunları verirken beş tane hikâye ve üç tane de türkülü hikâyesinin olay örgüsü yazılmıştır.

Dördüncü Bölüm’de, “Âşık Firkatî’nin Şiirleri” başlığı altında Âşık Firkatî’nin 159 adet şiiri, hem hece sayısına hem de ilk dörtlüğünün son dizesindeki son harfe göre bir tasnife tabi tutulup alfabetik sıraya uygun olarak toplu halde verilmiştir.

“Âşık Firkatî’nin Halk Hikâyeleri ve Türkülü Hikâyeleri” adıyla hazırlanan Beşinci Bölüm’de, daha önce olay örgüsü verilen halk hikâyeleri ile kısa hikâyeli türküler verilmiştir.

Çalışmamızda yöntem olarak kaynak araştırması, âşıkla bire bir görüşme ve mülâkat, görüşmelerin kayıt altına alınması, konuyla ilgili uzman görüşlerinin alınması ve âşığı tanıyan kişilerle görüşülmesi gibi yöntemlere başvuruldu. Konunun uzmanı hocalarımızla görüşüldü. Bununla birlikte arşivlerden faydalanılarak âşık üzerine yazılmış kısıtlı sayıdaki yazı ve bitirme ödevine ulaşıldı.

Bu çalışmayla, XXI. yüzyılın usta âşıklarından Âşık Firkatî’yi, çeşitli yönleriyle tanıtıp değerlendirdik ve âşık edebiyatına katkıda bulunmak istedik. Bu çalışmanın gerçekleşmesinde bana her daim destek olan, güler yüzü ve sonsuz bilgisiyle beni aydınlatan, başlangıçtan tamamlanma aşamasına kadar büyük bir sabır göstererek tezin bu aşamaya gelmesini sağlayan danışman hocam Prof. Dr. Esmâ Şimşek’e sonsuz saygılarımı, can-ı gönülden teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca çalışmalarım esnasında benden yardımlarını esirgemeyen Yrd. Doç. Dr. Gülda Çetindağ Süme’ye ve yine çalışmalarım süresince hep yanımda olan eşim Aslıhan Üneş’e teşekkür ederim.

KISALTMALAR

- a.s** : Aleyhi ve Sellem
C. : Cilt
H : Hicrî
Haz. : Hazırlayan
Hz. : Hazreti
M : Milâdî
M.Ö : Milattan Önce
S. : Sayı
s. : Sayfa
sav. : Sallallahu Aleyhi ve Sellem
TDK : Türk Dil Kurumu
vb. : Ve benzerleri
vs. : Vesaire
Yay. : Yayınları
yy : Yüzyıl

GİRİŞ

I. BAŞLANGIÇTAN GÜNÜMÜZE ÂŞIKLIK GELENEĞİ

Tarih sahnesine çıktıkları kabul edilen M.Ö. III. yy.'dan itibaren dünya coğrafyası üzerinde çok geniş bir alana yayılan milletlerden biri de Türklerdir. Türk milletinin ilk günden bugüne tekâmül eden, fakat mahiyetini değiştirmeyen müşterek millî geleneğe bağlı bir edebiyatları vardır. Bu edebiyatın mahsulleri Tanzimat hareketi ve Cumhuriyet'ten sonra "Halk Edebiyatı" genel başlığı altında değerlendirilmeye başlanmıştır. Köy orta oyunu dediğimiz temsilleri; meddah, karagöz ve ortaoyununu; hatta kuklayı "Halk Edebiyatı" adı altında; mitoloji, destan, masal, efsane, halk hikâyesi, fıkra, mani, türkü, ninni, ağıt, bilmece, atasözü, deyim vb. konular ele alınırken "Âşık Edebiyatı" da bu edebiyatın hemen yanında yer almıştır (Elçin 1992, C.3: 229).

Zamanla "âşık"ların eserlerini konu alan âşık edebiyatına bağlı bir gelenek oluşturulmuştur. Âşıklık geleneği, kültürel varlığımızın önemli bir bölümünü teşkil etmektedir ve çağlar süren tecrübelerle harmanlanarak şekillenmiş, kendine özgü icra biçimi, âşıklığa başlama ve âşıklığı sürdürmek için uyulması gereken kuralları olan bir gelenektir. Âşık edebiyatı, İslâmiyet öncesi dönemin bir inanış sistemi olan ozan-bahşı geleneğinin birtakım değişikliklere uğrayarak günümüze getirilmiş şeklidir.

Bir toplulukta, ortaya çıkışından itibaren saygın tutulup, kuşaktan kuşağa iletilen kültürel değerler, alışkanlıklar, bilgi, töre ve davranışlar olarak ifade edilen âşıklık geleneği belirli bir işlevi yerine getirmek, bir ihtiyacı karşılamak üzere geleneksel kültürün ortaya çıkardığı önemli değerlerdendir.

Temsilcileri âşık, saz şairi, halk şairi, ozan vb. adlarla anılan sanatçılar olan âşık edebiyatının, İslâmiyet öncesi ozanlık geleneğinin bir devamı olduğunu yukarıda belirtmiştik. Ancak Anadolu'ya girişinden itibaren, İslâm geleneğinden aldığı unsurlarla gelişip, yayılarak, teknik ve içerik yönünden daha başarılı ürünler vermeye başlamıştır. Şiir tekniği, kullanılan motifler ve şiirin ayrılmaz parçası olan müzik yönünden, eski halk edebiyatı geleneği ile bütünlük arz etmektedir. Âşık edebiyatımızda, çağlar boyunca sayısız saz şairi yetişmiş ve hemen her konuda birbirinden güzel eserler ortaya koymuşlardır. Bu eserler, geçmişten günümüze toplum yaşayışını aksettiren bilgi ve kültür değerleridir. Bu nedenledir ki başlangıçtan bugüne saz şairlerimizi, yaşayışlarımızı

ve ürünlerini, geçmiş yüzyılların arasından dikkatli bir şekilde ortaya çıkarıp bugünlere getirmek titizlik gerektirir. Çünkü daha önceki dönemlerde yaşamış olan âşıkların büyük çoğunluğu okuma-yazma bilmedikleri, bilseler de eserlerini yazıya geçirecek kadar başarılı olamadıkları için, doğaçlama olarak söyledikleri şiirlerinin büyük bir kısmı unutulup kaybolmuştur.

XV. yüzyıla gelinceye kadar âşık edebiyatına karşılık “destan ve dini-tasavvuvî Türk şiiri geleneği” adı ile iki geleneğin olduğu bilinmektedir. Destan geleneğinin tek icracıları ozanlardır. Ozan adı verilen bu şair çalgıcılar, kopuz eşliğinde çeşitli kahramanlık olaylarını, toplumun duygu ve düşüncelerini, inançlarını ve törelerini terennüm etmeye çalışan kişilerdir. Bunlar İslâmiyet öncesi dönemde, ait oldukları toplumun dini ayinlerini yöneten, büyücülük, şairlik, çalgıcılık ve hekimlik gibi görevleri yaparak, halkın sorunlarına çözüm üretmeye çalışan kişilerdir (Kaya 2003: 3). Ozanların üstlendiği bu görevler, İslâmiyetin kabulüyle birlikte değişikliğe uğrayarak çeşitli kurum ve kişiler tarafından yürütülmeye başlanmıştır.

Bazı Türk boylarında kam (Altay), baksı, bakşı, bahşi (Kırgız), oyun (Yakut), şaman (Tonguz) ve ozan (Oğuz) adlarıyla da anılan bu sanatçılar, toplum içinde etkili olup zaman zaman büyücülük ve hekimlik de yapmışlardır (Köprülü 1989: 57-58). Bu adların verildiği ve en etkin biçimde Oğuzlarda görülen ozanlar, aynı zamanda halkımızın acı, tatlı hatıralarını terennüm ederek, eski bozkır kültürünün gelecek kuşaklara aktarılmasına imkân vermişlerdir.

Dini-tasavvuvî Türk şiiri geleneği, Türklerin İslamiyeti kabul etmesinden sonra ortaya çıkmıştır. XII. yüzyılda yaşamış olan Ahmet Yesevi ve onun müritleriyle başlayan bu gelenekte şiir, musiki ile birlikte düşünülmüş ve icra edilmiştir. Bu, bir bakıma önceki devirlerdeki şiir, musiki ve oyunun tezahürü gibidir. Yesevi tarikatinde, Allah’a varma yolunda söylenen şiirler saz eşliğinde icra edilirken, kimi zaman müritler, duydukları heyecanları dinî rakslarla ifade etme yoluna gitmişlerdir. Toplantılarda söylenen hikmetlerin dil, vezin ve üslup bakımından, halk muhayyilesine oldukça uygun olduğu görülmektedir (Kaya 2003: 3).

Dini-tasavvuvî Türk şiiri geleneğinde, başta Kur’an-ı Kerim olmak üzere peygamberlerin hayatından, evliya menkıbelerinden ve dini kıssalardan yararlanılmıştır. Bu arada klasik İslâm kültürü XV. yüzyıldan itibaren toplumun bütün bölümlerinde tesirli olmaya başlamıştır. Tekke ve medreselerde İslâm fikri ile yetişen mutasavvıf şâirler, kendilerini Allah’a âşık, Allah aşkı ile yanıp tutuşan sufi olarak görmüşlerdir.

Buna bağlı olarak, zamanla tekke ve tasavvuf Őairlerine “âşık” denilmeye başlamıştır. Bu âşıklar nefes ve ilâhi dedikleri din ve tasavvufu anlatan Şiirlerini mistik bir hava ile terennüm etmektedirler. İlerleyen dđnemlerde dini-tasavvufi konuların dışında başka konularda Şiirler sđyleyen Şairler de ortaya çıkmaya başlar (Gđnay 2005: 39). Bunlar, başta kahramanlık olmak üzere, aşk, tabiat, sosyal konular ve daha birçok konuda saz çalıp tđrkđ sđyleyen, halkın her tđrlđ sevinç ve Őzđntđlerine tercđman olan kişilerdir (Oğuz 2005: 170). İŞte bu Şairlere, zamanla “âşık” (saz Şairi) adı verilmiştir.

İslâm kđltđrđnđn tesiriyle, klasik edebiyata yđnelen aydın ve saray çevresinde çokca sevilip, ilgi gđrmeyen âşıklar; asker ocaklarında ve sınır boylarında kahramanlık, gurbet ve hasret, kđy ve kasabalarda sevgi ve saygı, aŐiret ve oymaklarda yiğitlik, BektaŐılık ve Alevilik gibi tarikatlarda din ve mezhep konularını ezgilendirerek sosyal sınıf olgusu içerinde gelişip yayılmıŐlardır (Kaya 2003: 5).

XIV. ve XV. yđzyıllarda bazı özellikleri ile varlığını hissettiren âşık edebiyatı ve halk Şiiri XVI. yđzyıldan itibaren geniş halk kitleleri arasında ve orduda yayılarak gelişmiştir. Özellikle Anadolu’nun kırsal kesimlerinde ve orduda gelişen âşık edebiyatı, eski Tđrk kđltđrđnđn gđnđmđze bir uzantısı gibidir. Tđrk Şiiri, bđyđk Şehirlerde de aynı kaynaklardan beslenmesine rağmen farklı bir kđltđr vđcoda getirerek divan Şiirini oluşturmuştur. Bđylelikle âşık edebiyatı ve divan edebiyatı olarak iki ayrı disiplin ortaya çıkmıştır. Her ne kadar birbirinden farklı özelliklere sahip olsalarda da Şehirlerde yaşayan âşık Şiirinin temsilcileri, kendilerine özgđ estetik anlayıŐlarına rağmen ister istemez buranın kđltđr hayatından etkilenmiŐlerdir. Buna bağlı olarak 16. yđzyılın sonlarına doğru divan edebiyatının etkisi altında Şiirler sđyleyen isimlere de rastlanmıŐtır. Kđyde yaşayanlar ise, tekke ve medrese kđltđrđnden uzak kalmışlardır. Bu bakımdan dil ve muhteva yđnđyle Şehirde yaşayan âşıklarla kđyde yaşayan âŐıklarının Şiirleri arasında belirgin farklılıklar gđrđlđr. Őehirdeki âşıklar, genellikle kahvehanelerde, konaklarda, tekkelerde, imaretlerde ve panayırarda boy gđsterip birçoğu halktan taltif ve destek gđrmüŐlerdir (Kaya 2003: 4). Özellikle Őehirdeki âşıklar için bu kahvehaneler çok önemlidir. Bu kahveler, bildiğimiz kahvelerin dışında, tatil gđnleri ve her gece genç ve acemi âşıkların devam ettikleri ve yetiŐtirildikleri bir ocak, bir okul olarak hizmet gđrmektedir. Usta âşıkların burada saz çalıp Şiir sđyledikleri, atışma yaptıkları, karşılıklı muamma sđyledikleri mekânlardır (Halıcı 1982: 3). Kđyde yetişen âşıklar ise kđy kđy, oba oba gezerek sanatlarını icra etmiŐler, bazıları daha sonra

şehirlere yerleşmiştir. Ancak bu dönemde yetişen âşıkların büyük bir kısmının savaşlara da katılmış olan asker şairlerden olduğunu unutmamak gerekir.

Genel olarak baktığımızda bu yüzyılda âşıklar, divan şiirinin kuvvetli etkisine rağmen, okumuş yüksek sınıf arasında ve sarayda az da olsa kendilerine bir yer bulabilmişlerdir (Çobanoğlu 2000: 130). Bu dönemde aşk ve kahramanlık başta olmak üzere çeşitli konularda millî unsurlara dayanan ve halk edebiyatı unsurları ile dolu, güzel eserler ortaya konmuştur.

Bu dönem âşıkları hakkında kaynak yetersizliğinden ötürü pek fazla bilgi bulunamamakla beraber adı tespit edilebilen bazı âşıkları şu şekilde sıralayabiliriz: Armutlu, Bahşî, Bahşioğlu, Çırpanlı, Geda Muslu, Hayalî, Hızıroğlu, Karacaoğlu, Köroğlu, Kul Çulha, Kul Mehmet, Kul Pirî, Oğuz Ali, Ozan, Öksüz Dede, Pir Sultan, Sürürî (Sakaoğlu 1989: 115-135; Kaya 2003: 5).

XVII. yüzyılda imparatorluğun toprakları, en geniş sınırlara ulaşırken; kültür ve medeniyet de en uç noktaya varmıştır. Bu durum şiirde de aynıdır. Bu yüzyılda orduda, şehir, kasaba ve köylerde halk şiirinin usta simaları yetişmiştir. XVII. yüzyıla, âşık edebiyatının “altın dönemi” dense yeridir. Bu yüzyılda okuma-yazma oranının artmasına bağlı olarak bazı âşıklar hem hece hem de aruz vezniyle şiirler söylemişlerdir. Şöhretleri günümüze kadar gelen bu âşıklar; gittikleri, konuk oldukları yerlerde bir yandan şiirleriyle toplumun gönüllerini şenlendirirken bir yandan da önemli bazı konularda toplumu bilgilendirmişlerdir. Ayrıca XVI. yüzyılda olduğu gibi bu dönemde de savaşlara katılan asker şairler yetişmiştir. Bunlar, şiirlerinde genellikle millî konulara yer vermişler, vatan sevgisi, kahramanlık, gurbet ve birlik üzerine şiirler söylemişlerdir. Âşıklar, savaşlarda yaşadıkları olayları ve kahramanları da şiirlerinde işleyerek adeta birer manzum tarih yazmışlardır. Ayrıca halk hikâyesi anlatma ve cönk yazma geleneğinin de bu yüzyılda canlılık kazandığı görülmektedir. Bu durum, âşıklar hakkında daha fazla bilgi edinilmesine vesile olmuştur.

XVII. yüzyılda pek çok âşık yetişmiştir. Bunlar arasında saz şiirimizin güçlü temsilcilerinden: Âşık, Âşık Halil, Âşık Ömer, Benli Ali, Âşık Gazi Hasan, Ercişli Emrah, Gevherî, Haliloğlu, Kâmilî, Karacaoğlu, Kâtibî, Kâtip Ali, Kayıkçı Kul Mustafa, Kul Süleyman, Koroğlu, Kuloğlu, Sun'î, Öksüz Âşık, Şahinoğlu, Üsküdarî, Yazıcı vb. isimleri sayabiliriz (Sakaoğlu 1992: 282-304). Bunlar arasında Âşık Ömer ve Gevherî gibi isimler heceden çok aruz veznine yönelmişler ve divan oluşturacak hacimde şiirler söylemişlerdir.

XVIII. yüzyıl, âşık edebiyatının en zayıf dönemidir. Bu yüzyılda çok sayıda âşık yetişmiş olmasına karşılık, bir önceki yüzyılın âşıklarına oranla oldukça sönük kalmışlardır. Bu dönemde yetişen âşıkların hiç birinin şöhreti XIX. yüzyıla kadar gelmemiştir. Diğer bir ifadeyle, çok sayıda âşığın yetişmesine rağmen bu döneme mührünü vuran bir âşık çıkmamıştır. Bu yüzyılın en meşhur âşıklarından biri Levnî'dir. O da şöhretini âşıklığına değil, minyatür ve ressamlık konusundaki başarısına borçludur. Diğer âşiklerden bazıları ise çeşitli yerlerde düzenlenen sergi ve panayırlara katılarak, kahvehanelere ve meyhanelere giderek saz çalıp türküler söylemek suretiyle seslerini duyurmaya çalışmışlardır. Bu yüzyılda, halk şiiri içinde divan (klasik) edebiyatı öğeleri ağırlık kazanmaya başlamıştır. Diğer taraftan divan şairleri arasında da mahallileşme cereyanı kendisini göstermiştir (Oğuz 2005: 177). Böylece âşık ve şairler arasında karşılıklı bir etkileşim olmuştur.

Bu dönemde dikkat çeken en belirgin özelliklerden biri, âşıklar arasında destan söyleme geleneğinin yaygınlaşmasıdır. Yüzyılın başlıca âşıkları şunlardır: Abdî, Agahî, Ali, Bağdadî, Civan, Derunî, Halil, Kâmil, Nigarî, Hocaoğlu, Hükmî, Kabasakal Mehmet, Kara Hamza, Katibî, Kıymetî, Levnî, Talibî'dir. (Sakaoğlu 1989: 160).

XIX. yüzyıl, âşık edebiyatının (XVII. yüzyıl ile birlikte) en parlak dönemi olarak kabul edilebilir. Şöhreti günümüze kadar gelen önemli simalarının yetiştiği yüzyılda, âşıklık geleneği açısından çeşitli gelişmeler yaşanmıştır. Osmanlı İmparatorluğunun çöküş dönemine denk gelen bu dönemde padişahlar, birtakım emir ve yasaklarını halka kabul ettirme konusunda, âşıkları propaganda aracı olarak kullanmışlardır (Köprülü 1965: 526). Böylece âşıklar, halkın tepki gösterebileceği bazı emir ve yasakları şiir diliyle anlatarak, daha kolay kabullenmelerini sağlamıştır. Örneğin; Dertli'nin "fes giyilmesi" emrine bağlı olarak bu konuda söylediği şiiri dikkat çekicidir. Aynı düşüncelerle padişahlar, bazı âşıkları saraylara alarak, maaş karşılığında yanlarında bulundurmışlardır. Ayrıca padişahların emriyle çeşitli bölgelerde "âşıklar kahvesi" açılmış, bu kahveleri yine padişahlar tarafından maaşa bağlanan âşık çalıştırarak çeşitli etkinlikler düzenlemişlerdir (Oğuz 2005: 178). Bu kahvelerden sorumlu âşiklara, "*âşıklar kethüdâsı veya âşıklar kâhyası*" adı verilmektedir.

XIX. yüzyılda dikkat çeken olaylardan biri de âşıkların hemen hepsinin bu dönemde aktif olan bazı tarikatlere intisab etmeleridir. Böylece, düzenli eğitim alamayan bazı âşıklar tasavvuf ehli, ilim-irfan sahibi olan bu zatların sohbetlerine

katılarak kendilerini yetiştirmeye çalışmışlardır. Ancak, bu dönem âşıkları arasında medreseye gidip düzenli eğitim alan kişilerin sayısı da oldukça fazladır. Bunlar arasında Erzurumlu Emrah, Bayburtlu Zihnî, Seyranî ilk akla gelen isimlerdir. Eğitim seviyesinin yükselmesine bağlı olarak divan şiiri etkisi altında eserler veren âşıklarımızın sayısı da bir hayli fazladır (Kaya 2003: 7). Bunlar, koşmanın, destanın yanısıra divan, semaî, selis, kalenderî ve satranç türünde de şiirler yazmışlardır. Yine âşıklık geleneğinin çok güçlü olduğu bir yörede çocukluk ve ilk gençlik yıllarını geçirmiş olan Erzurumlu Emrah saz şiiri üslûbu ve tekniklerine tümüyle hâkimdir. Şiirlernin yıllardan beri halk arasında beğeniyle okunması ve terennüm edilmesi bunun en güzel örneğidir (Karadağ 1996: 44).

Bu dönemde yetişen güçlü âşıkların çıraklarının çırakları günümüzde usta âşık olarak sanatlarını icra etmektedirler. “Usta-çırak” ilişkisine bağlı olarak devam ettirilen bu âşıklar silsilesinin XIX. yüzyıldan günümüze kadar gelmesi, güçlü “âşık kolları”nın oluşmasına vesile olmuştur. Şenlik Kolu, Sümmani Kolu, Ruhsati Kolu, Erzurumlu Emrah Kolu, Dertli Kolu vs. akla gelen ilk âşık kollarıdır (Oğuz 2005: 179).

Diğer taraftan Osmanlı Devleti’nin içinde bulunduğu durum, âşıkları da etkilemiş, halk şiirinde yeni konu ve biçimler meydana çıkmıştır. Bu dönem, batı kültür ve medeniyetinin yavaş yavaş Türk toplumuna sirayet etmeye başladığı yüzyıl olmuştur. Yenilik hareketlerinin şehirlerden başlayarak halk hayatına girmesi, şehirlerdeki âşıklık geleneğini çeşitli şekillerde etkilemiştir. Âşıklar, Batı’nın etkisiyle edebiyattaki yeni unsurları şiirlerinde işlemeye başlamışlardır (Artun 2012: 174). Buna bağlı olarak bu yüzyılda gerek şehir hayatının, gerekse köy hayatının izlerini eserlerinde gördüğümüz usta saz ve söz sanatçıları yetişmiştir.

XIX. yüzyılda yetişmiş olan âşıklar arasında ilk akla gelen isimler şunlardır: Âşık Şem’i, Âşık Şenlik, Âşık Tahiri, Bayburtlu Celali, Bayburtlu Zihni, Ceyhuni, Dadaloğlu, Deli Boran, Dertli, Erzurumlu Emrah, Gedai, Hızri, Kâmili, Kusuri, Mesleki, Minhaci, Muhibbi, Ruhsati, Serdari, Seyrani, Sümmani, Tokatlı Nuri (Sakaoğlu 1989: 191).

XX. yüzyılda âşıklık geleneği, -XIX. yüzyıl kadar olmasa da- gücünü korumuştur. Âşıklar, yüzyılın teknolojik ve kültürel değişimlerine ayak uydurmuştur. Eskiden olduğu gibi bu yüzyılda da topluma ışık olmaya devam eden âşıklar, yurdumuzun belirli bölgelerinden seslerini duyurmaya çalışmışlardır. Bu bölgeler, daha önceki yüzyıllarda güçlü âşıkların çıkıp ilk meşaleleri yaktıkları yerlerdir (Artun

2012:174). Örneğin; Karacaoğlan'ın yurdu Çukurova bölgesi, Şenlik'in memleketi Kars, Sümmani'nin toprağı Erzurum ve Ruhsati'nin memleketi Sivas ilk akla gelen ve bugün çok sayıda âşığa ev sahipliğı yapmış yerlerdir.

Toplumun hemen her kesimini ilgilendiren konularla ilgili yazılan şiirler, sazın verdiği ahenk ile daha kalıcı ve etkileyici hale getirilmiştir. Diğer taraftan, yaşayan âşıklar gelişen teknoloji den de faydalanarak, eserlerinin yayımlanıp kitap haline dönüşmesini görmüş, birçoğı radyo ve televizyonlarda programlar yapmış, eserlerini plâk, kaset ve CD aracılığıyla sevenleriyle buluşturmışlardır. Bu dönemde yetişen âşıklardan bir kısmının akrostiş şiir söylemesi de, okuma-yazma oranının diğer yüzyıllara göre ne kadar arttığını açıkça gösterir (Kaya 2003: 7). Yine bu yüzyılın bir başka farklılığı, âşıklar arasında kadınlara da rastlanmasıdır. Aslında, daha önceki yüzyıllarda da kadın âşıklar yaşamıştır. Ama bunlar, toplumun tepkisinden çekinip, “ayıp” veya “günah” suçlamalarına maruz kalmamak için adlarını hep gizli tutmuşlardır. Ancak, XX. yüzyıla geldiğimizde toplumun bu konuda biraz daha esnek davranış sergilemeleri, bunların seslerinin yükselmesine vesile olmuştur.

XX. yüzyılda âşıklarla ilgili kongre, sempozyum, toplantı ve anma günlerinin sıkça yapılması, çeşitli antoloji ve kitapların hazırlanıp yayımlanması, akademik çalışmalarda yer verilmesi, âşıkların daha iyi tanınıp anlaşılmasına vesile olmuştur. Ancak üzümlere söylemeliyiz ki, gelişen ilim ve teknoloji, dinleyici kitlesini de olumsuz yönde etkilemiştir. Özellikle gençler, âşıkları dinlemek yerine müziğın diğer dallarında yetişen sanatçıları dinlemeyi tercih etmektedirler. Usta-çırak ilişkisiyle günümüze kadar gelen birçok âşığın artık yeni çırağı yoktur.

XX. yüzyılda yetişip bir kısmı XXI. yüzyıla da gelen ama bazıları aynı yüzyılda ölen âşıklarımızdan bazıları şunlardır: Âşık Veysel, Aziz Üstün, Bayburtlu Celali, Derdiçok, Efkari, Emsali, Eyyubî, Ferrahi, İlhamî, İlhami Demir, Mahzunî Şerif, Murat Çobanoğlu, Pervani, Posoflu Zulalî, Reyhanî, Şeref Taşlıova, Feymani, Abdulvahap Kocaman, Mevlüt İhsani, Hacı Karakılçık, Mürsel Sinan, Nuri Çırağı, Kul Nuri, Fuat Çerkezoğlu, Gül Ahmet, Temel Turabi (Oğuz 2005: 186).

Bu yüzyılda yetişen kadın âşıklar arasında ise; Ayşe Çağlayan, Arzu Bacı (Arzu Yiğit/Sarıboğ), Şah Senem, Sarıca Kız, Nurşah Bacı, Ayten Gülçınar, Fatma Taşkaya, Âşık Sinem, Fatma Behice Batur, Âşık Döne, Şah Sultan, Şah Durna, Güllüşah Bacı, Âşık Aslı Bacı, Mah Turna, Âşık Şahsenem, Döne Sultan gibi isimleri sayabiliriz. (Şimşek 2011: 315-330).

Bu yazılanlardan hareketle Anadolu toprakları üzerinde XIII. yüzyıldan beri sürüp bu günlere gelen halk şiiri, bu dönemde de benzer kurallar içerisinde varlığını sürdürmektedir. Tekke, tasavvuf ve divan şiirinin tarih olup geri çekilmesine karşın halk şiirinin günümüzde dahi heyecanını ve canlılığını korumasının gizemi, onun kaynağını Anadolu halkı ve bu halkın özelliklerinden almasına bağlanabilir. Günümüzde de halk şiirlerine ve âşıklara karşı büyük bir ilgi duyulmaktadır. Bunun en önemli sebebi; âşıkların gelenek kuralları bütünlüğü içerisinde yarışıp atışmalarının, deyişmelerinin, sazının ve sözünün aydınlar nezdinde sanat niteliğinde olması sebebiyledir. Bu nedendir ki, birçok şehirde, köyde, kasabada hâlâ âşıklar gecesini düzenlenmektedir.

Geçmişten günümüze süre gelen âşıklık geleneği içerisinde âşıklarımızın söylediği şiirlerin de kendine mahsus bazı özellikleri vardır. Her şeyden önemlisi âşık tarzı şiir geleneğinde nazım birimi dördüktür. Fakat bazı türlerin bentlerindeki dize sayıları değişik olabilir. Nazım ölçüsü ise hecedir. Ancak yukarıda da belirttiğimiz gibi Divan Şiiri etkisinde eserler veren birçok âşığımız, hecenin yanında aruz vezniyle de eserler vermişlerdir. En çok kullanılan hece ölçüleri; 8 ve 11'li hece ölçüsüdür. Ancak mani tarzı şiir söyleyenler 7'li hece vezni divani tarzı şiir söyleyenler ise 15'li hece vezni (aruz vezni heceye dönüştürdükleri için) kullanmışlardır. Âşıklar, şiirlerini; koşma, semai, sicilleme, destan ve divanî şeklinde söylemişlerdir. Adı geçen bu şekiller, genellikle söylendikleri ezgi (makam)lerle bilinip tanınmaktadır. Şiirde kullanılan dördükler, ölçüler ve türler âşıklık geleneğinin en belirgin örneklerini oluşturmaktadır.

II. GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE ERZURUM'DA ÂŞIKLIK GELENEĞİ

Ortaya çıkış yeri, eski yurt Orta Asya olan âşıklık geleneği, Türk milletinin IV. yüzyıldan başlayan ve XVI. yüzyıla kadar fasilalarla devam eden göç macerasında Türk nüfuz ve nüfusunun bulunduğu yerlere taşınmıştır (Özarlan 2001: 55). Bu göçler sırasında Türk sözlü şiir sanatı; diğer bir ifadeyle âşıklık geleneği Orta Asya'dan Uralları aşarak Avrupa'nın içlerine kadar yayılmıştır. Yazılı kaynaklara dayanılarak ozan-baksı geleneğinin bir devamı olarak XVI. yüzyılda teşekkül ettiği ileri sürülen (Öztelli 1955: 7) âşıklık geleneği ve bu geleneğe bağlı edebiyatın Doğu Anadolu merkezli oluşumunun başlangıcı daha eskilere dayanır.

Doğu Anadolu bölgesinin en önemli şehirlerinden biri ve Azerbaycan-İran-Suriye hattı üzerinde yer alan Erzurum, coğrafi konumu itibari ile Kars, Artvin ve Bayburt ile birlikte bu geleneksel sanatın oluşmaya başladığı merkezi bir yerleşim yeri

durumundadır. Erzurum havalisi, XIV. yüzyılda yazıya geçirilmiş olan Dede Korkut Destanı'nda "Karuneli" ismiyle anılır ve bu isim, Bizans kaynaklarında şehre isim olarak verilen "Karin" ile ilişkilidir (Kırzioğlu 1952: 96-99). Ayrıca destanda geçen yer, şahıs isimleri ve kullanılan kalıp ifade biçimlerine ait birçok unsur Erzurum ve çevresi ile yakından ilgilidir.

Âşık tarzı şiir geleneğine bağlı edebiyatın başlangıç tarihi ile aynı zamana denk gelen ve genellikle XVII. yüzyılda olduğu bilinen büyük halk hikâyelerinde; (Âşık Garip, Kerem ile Aslı, Emrah ile Selvi Han) mekân diğer illerle birlikte Erzurumda geçer. Bu tür halk hikâyelerinde kahramanlar, Erzurum'da ya bir kahvehâne de ya da çevre il, ilçe ve köylerde bir bey odasında başka bir âşıkla karşılaşır ve sınavdan geçirilerek, bir bakıma âşıklıklarını kanıtlarlar (Özarslan 2001: 56). Her ne kadar bu kahramanların yaşayıp yaşamadıkları bilinmezlik arz etse de, bu hikâyeler; Erzurum'daki geleneğin çok eski tarihlere dayandığını göstermek bakımından ehemmiyet göstermektedir. Şöyle ki; Âşık Garip gurbete giderken Erzurum'a uğrar. Bir kahvede saz çalıp şiirler söylemeye başlar. Bir süre bu işle uğraşır. Yeteri kadar para kazanamadığı için Halep'e gitmek üzere buradan ayrılmadan önce kahvecinin isteği üzerine Erzurum için bir şiir söyler:

"Dinleyin ağa size tarif edeyim
Pek beğendim hoş mekânı Erzurum
Yedi iklim çâr köşede bulunmaz
Söylenir dillerde şanı Erzurum" (Türkmen 1974: 152)

Kerem ile Aslı hikâyesinin çeşitli yazılı ve sözlü varyantlarına göre Kerem Erzurum'a geldiğinde hastalanır. Sufisiyle birlikte dört ay boyunca bir kişinin evinde misafir olur. Sonra bir kahvede saz çalıp şiir söylemeye, hikâye anlatmaya başlar. Aslı'nın Erzurum'dan ayrılmasıyla Keremde Erzurum'u terk eder (Karabacak 1970: 80).

Ercişli Emrah ile Selvihan hikâyesinde ise Emrah, Selvi'yi aramak üzere babasıyla birlikte Erzurum'a gelir. Selvi'nin Erzurum'a gelmediği anlaşılınca buradan ayrılarak Halep'e giderler (Bali 1973: 156).

Dede Korkut hikâyelerine dayalı olarak başlangıcı XIV. yüzyıl olarak kabul edilen âşıklık geleneğinde (Günay 1993: 19) Erzurum ölçeğinde XIX. yüzyıla kadar yaşadığı belgelenebilen bir kişi yoktur. Ancak, bu durum XIX. yüzyıla kadar Erzurum'da âşık yetişmediği şeklinde anlaşılmalıdır. İstanbul örnekli klasik seviyede

bir müzik anlayışının hüküm sürdüğü Erzurum'da santurlu ve armonyumlu saz takımı bulunduğu (Tanpınar 1994: 37) bilinmektedir. Erzurum'da yalnız ismi bilinen veya hakkında herhangi bir bilgi olmayan geleneğin temsilcileri de mevcuttur.

XIV. ve XV. yüzyıllarda Erzurum'un siyasi yapısı, maruz kaldığı istilalar, isyanlar nedeniyle uğradığı sarsıntılar ve istikrar çıkmazları, şehir ve etrafındaki kültür hayatını olumsuz etkilemiştir. Erzurum'un Osmanlı yönetimine girmesinden kısa bir süre sonra beylerbeyliği durumuna getirilerek bolluk içerisinde yaşamaya başlamasından sonra, şehirde klasik anlamda kültür çevresi de tekrar oluşmuştur. Erzurum'da, klasik edebiyatın diğer Anadolu şehirlerinin pek çoğundan daha da güçlü olduğu, burada yetişen divan şâirleri ile kendini göstermektedir. Bu divan şâirleri; gerek şahsiyetleriyle, gerekse edebî katkılarıyla, şehrin sosyo-kültürel anlayışındaki seviyeyi ortaya koymaktadır. (Özarslan 2001: 59).

Erzurum'daki sosyo-kültürel yapı büyük şehir kültürü özelliğindedir. Buna karşılık yöredeki âşıklık geleneği geçiş veya tekke-tarikat kültürü dairesi içerisinde vücut bulmuş ve gelişmiştir. Gelenek ne tam bir büyükşehir kültürü örneğinde, ne de tam bir göçebe kültürü örneğindedir. Çünkü Türk coğrafyası içinde soyluluğa dayalı bir sistem oluşmamış ve bundan dolayı Avrupa'daki feodalite benzeri şehir ve köy farklılıkları da doğmamıştır. *“Milletimizin kuruluşuna ait şerefli bir tarih yaşatmış olan Bursa, Konya, Erzurum, Diyarbakır, Kastamonu gibi şehirler vakıa etraflarındaki köylerle sıkı bir kaynaşma yapmaya muvaffak olmuşlardır ve bu şehirlerde, bunlar gibi birçok şehirlerde halkın değişmeyen ruhuna ait köklü ananeler, ahlak ve ailenin sarsılmaz temellerini teşkil etmektedir. Selçukîlerin kurduğu umumiyetle millî tarihimizin doğuşunda kurulmuş olan şehirler hep böyledir.”* (Topçu 1997: 319-320). Burada vurgulandığı gibi, tarihi süreç içinde sosyal hayat bakımından şehirle köy arasında taban tabana bir zıtlık görülmez. Çünkü *“köy hiçbir zaman civarındaki şehir ve kasabalardan tamamen ayrı bir hayata malik değildir.”* (Köprülü 1972: 168). Fakat medreselerin etrafında oluşan yüksek kültüre sahip zümrenin kendine bakışı ile sadece kültüre dayanan bir farklılaşmadan söz edilebilir.

Diğer bir taraftan XII. yüzyılda medresesini kurmuş, bundan sonraki yüzyıllarda Hâzık ve İbrahim Hakkı'yı yetiştirmiş, en başta İpek Yolu gelmek üzere; en önemli ticaret ve tarih yolları üzerinde yer almış olan Erzurum, başlangıçtan bu yana büyük şehir kültürü taşımaktadır. Geçen zaman içerisinde birçok kuşatmaya maruz kalan Erzurum'da, kültürel alt yapı zaman zaman sekteye uğrasa da; özellikle de XVIII.

yüzyılda Anadolu şehirleri gibi kendine özgü sosyo-kültürel ve aynı zamanda edebî bir alt yapıya sahip olmuştur.

Bu geleneği temsil edenlerin çoğunun köylü olması sebebiyle; köy kaynaklarına dayalı olarak ortaya çıkan Erzurum âşıklık geleneği, şehirle devamlı iletişimi olan bu âşıklar tarafından şehre taşınmış ve böylece âşıklık sanatı şehirde kendini ifade edebilme gücünü bulabilmiş; bu nedenle her iki kültüre ait bölümleri himayesinde toplamıştır.

Yukarıdaki sebeplerden ötürü XIX. yüzyıla gelinceye kadar belgeye dayalı önemli şahsiyetlerin görülmediği ve geleneğin dar bir alanda kaldığı görülmektedir. XIX. yüzyıla gelindiğinde önceki yüzyılda şekillenen sosyo-kültürel zeminde Erzurum ve havalisinde yetişen ve daha ziyade divan ve tekke şiiri vadisinde eserler veren medreseli âşık/şâirleri görmekteyiz. XVII. yüzyılın ikinci yarısından XIX. yüzyılın ilk yarısına kadar süren bu devrede Noksanî, Natikî, Emrah, Erbabî, Şiracî ve Şehvarî gibi âşık/şâirler karşımıza çıkar (Fındıkoğlu 1927: 57). Bu âşık/şâirlerden Erbabî dışındakiler geleneğin “sözlü kültür ortamı özel görevleriyle” icra töresinin öngördüğü şartları taşımazlar. Bunlar irşada yönelik lâdini âşık/şâir tipinden daha çok klasik şâirlere ve tekke âşıklarına yakındırlar (Özarıslan 2001: 62).

XVIII. yüzyılın sonları; XIX. yüzyılın başlarında Erzurum’da doğan tekke şâiri Noksanî, âşıklık geleneğinde bu yörede ismi tesbit edilebilen ilk âşıktır. Noksanî ve Erzurumlu Emrah ile aynı dönemlerde yaşadığı söylenen diğeri bir âşık da Lezgi Ahmet’tir (1791-1847), (Özarıslan 2001: 84).

XIX. yüzyılda yaşayan Erzurumlu Emrah (1799-1856), Erzurum’a bağılı Tambura köyünde doğmuş ve medrese tahsili görmüştür. Erzurum’da çok fazla kalmayan, Anadolu’da özellikle Sivas, Niğde, Tokat gibi şehirlerde dolaşan ve bir ara İstanbul’a gidip, Tavukpazarı semtindeki âşıklar kahvesinde reis-i âşıklık yapan Emrah, Niksar’da ölmüştür (Köprülü 1965: 707-710).

Çağdaşlarından Erzurumlu Emrah ile aynı dönemde yaşayan geleneğin âşıklardan biri de Erbabî’dir. Asıl adı Hüseyin Farkı olan bu âşığımız Erzurum’un Kara-Ars (Karaz) köyünden olup 1805-1884 yılları arasında yaşamıştır. Konyalı Veli Efendi’nin oğlu olan Hüseyin Farkı, kendisine şeyhi tarafından Erbab denildiği için Erbabî mahlasını kullanmıştır. Kendi dönemindeki âşıklarla çardaklı kahvehanelerde

çaldığı curası ile şiirler söylemiştir. Yaşadığı dönemde divan edebiyatına yabancı olmadığı; kendisinin mürettep bir divana sahip olduğu anlaşılmaktadır.¹

Âşıklık geleneğini o dönemlerde ve o dönemlerden sonra da icra etmiş olduğu şiirleri ve şiirlerinde gösterdiği yetenek ile etkisini ortaya koymuş şöhret sahibi bir âşıktır. Erzurum âşıklık geleneğinde, icra töresi ile ilgili şu an bilinen en eski karşılaşma örneği Erbabî-Sümmanî karşılaşmasıdır (Yağmurdereli 1939: 35-36). Bu karşılaşmaya dayalı olarak, Erzurum'da âşıklık geleneğinin icra töresi bakımından belirginleşip, düşünce gücüne dönüşmesi XX. yüzyıl olarak söylenebilir. Bu cereyan, bu dönemde halka ait her nev'i maddi ve manevi mahsulleri toplamayı, birleştirmeyi, onların üzerine etütler yaparak halk ruhunu anlamayı hedef edinmiştir (Fındıkoğlu 2010: 30).

Erzurum çevresi âşıklık geleneğinde Sümmanî'nin ayrı bir yeri vardır. Kendisi, Erzurum ilinin Narman ilçesinin Samikale köyünde fakir bir ailenin çocuğu olarak 1862 yılında doğan Sümmanî, hayatını çiftçilik ve çobanlık yaparak idame ettirmiştir. Rüya da karşılaştığı Gülperi'yi bulabilmek için Kafkasya, İran, Kırım ve Afganistan'ı gezmiştir. Doğu Anadolu'da yaşayan pek çok âşığın manevî ustası olup, yaşadığı zamanda birçok âşıkla karşılaşmıştır. Bunların içerisinde en meşhuru Çıldırlı Âşık Şenlik'tir. Söylediği şiirlerin edebî değeri oldukça yüksektir. Sümmanî'nin bir başka yönü de bir âşık okulu (kolu)'nun kurucusu olmasıdır (Alptekin-Sakaoğlu 2008: 160). Erzurumlu Emrah gibi Sümmanî de halk edebiyatının ünlü temsilcilerini yetiştirmiş, elverişli olan bu şartların tesiri ve hakın da teveccühü ile halk hikâyeciliğini sağlam bir şekilde yaşatmıştır (Erkal 2012: 94).

Erzurum çevresi âşıklık geleneğinin icra töresi Azerbaycan âşıklık geleneği ile benzerlik göstermekte olup; teşekkülleri bakımından Azerbaycan ve Türkiye âşıklık geleneğinin ayrı düşünülmemesi gerekir (Oğuz 1995: 76). Günümüzde Doğu Anadolu bölgesinde olduğu gibi, Azerbaycanda'da canlı biçimde yaşayan âşıklık geleneğinin tanınan ilk temsilcisi Kurbanî'dir. Tufarganlı Abbas, Hasta Gasım, Âşık Valeh ve Dellek Murat vs. geleneğin temsilcileri günümüz icrasında kullanılan"sicilleme" ve "tecnis" gibi geleneğin ürünlerini ortaya çıkarmışlardır (Ahundov 1983: 84). XVI.-XIX. yüzyıllar arasında bu âşıkların birçoğu âşık tarzı şiirin çeşitli türlerinde çok sayıda ortaya koydukları eserler yanında halk hikâyelerinin musannifleri olarak da kendilerini göstermişlerdir (Sakaoğlu-Alptekin-Şimşek 1985: 96).

¹www.biyografi.net/kisiyrinti.asp?kisiid=1790

Geçmişte ve günümüzde Kars ve Erzurum çevresi âşıklık geleneği icra töresi bakımından benzerlik göstermektedir. Diğer bir ifade ile Erzurum âşıklık geleneği ile Kars âşıklık geleneği, bu gelenekte kullanılan bazı farklılıklar dışında aynı özellikleri göstermektedir. Aynı zamanda bu geleneğin önemli temsilcileri daha ziyade İran, Azerbaycan ve Kırım gibi ülkelere giderek, bu yöredeki âşıklarla atışmışlar; onlardan etkilendikleri gibi onları da etkilemişlerdir. Bu etkilemeler neticesinde Doğu Anadolu Bölgesi (Erzurum, Artvin, Kars, Bayburt), âşıklık geleneğinin Kuzey ve Güney Azerbaycan'ı da bünyesine dâhil eden geniş bir alanda kendine münhasır bir icra töresi içinde gelişmiştir. Bu alanlardaki gelenek, Erzurum nazarında elde bulunan malzeme açısından köy, bunları ifade etme bakımından şehir merkezli bir gelişme göstermiştir (Özarslan 2001: 68).

Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne geçiş süreci içerisinde bütün yurt sathında yaşanan olumsuzluklardan Erzurum da nasibini almıştır. Bu dönemde Ermeni zulümleriyle karşı karşıya kalan Doğu Anadolu Bölgesi içinde Erzurum ili çok büyük dercede gerek maddi, gerekse manevi yıkımlarla karşı karşıya kalmıştır. Bu yıkıntılar Erzurum'u iktisadî anlamda çökertmiş, iç ve dış göçler baş göstermiş; bu hadiseler âşıklık geleneğine de olumsuz tesir etmiştir (Beygu 1936: 98).

Cumhuriyet döneminde ülke genelinde 1950'den sonra başlayan köyden şehre doğru göçlerin yaşandığı yıllarda, âşıklarda geçici ve daimi olarak şehre yönelme yoğunluk kazanmıştır. Erzurum'da öteden beri devam etmekte olan halk hikâyesi anlatma geleneğinin ismi tespit edilebilen ilk temsilcisi "Kemal" mahlasıyla şiirler söylediği de bilinen ve meddah Behçet Mahir'in de ustası olan Hafız Mikdat (1866-1941), 1940 yıllarına kadar hikâye geleneğini şehirde canlı tutmuştur (Bulut 1995: 123).

Yaklaşık olarak 1940'tan 1988'lere kadar mahalli alanda düzenli, düzensiz bir şekilde âşıklar haftası, âşıklar bayramı Erzurum'da devam etmiş; daha sonralarda düzenli bir şekilde Konya'da yapılmaya başlanmıştır. Bu şölenler vesilesi ile âşıklar gerek büyük, gerekse de küçük şehirleri görme ve bu şölenlerde diğer âşıklarla tanışma, atışma ve kaynaşma ortamı bulmuşlardır. Bu şekilde de sanatlarını şehirlerde tanıtmaya zemini ortaya çıkmıştır. O dönemlerin genç âşıkları ve halk hikâyecileri olan Nalbant İshak Kemâlî ve Behçet Mahir ile beraber sanatlarını icra etme imkânı bulan Mevlüt İhsanî, Yaşar Reyhanî ve Mustafa Ruhanî dönemin usta âşıkları olmuştur. (Günay 1993: 35).

Son dönemlerde Erzurumda yaşayıp hakkın rahmetine kavuşmuş olan âşıklardan Mevlüt İhsanî ve Yaşar Reyhanî; yine yaşayan âşıklardan Mustafa Ruhanî, sayıları 50-60 kadar olan âşıkların tamamına yakınına gerek doğrudan; gerekse de dolaylı olarak ustalık etmiştir. Bu üçlüye, âşıklığı dedeleri Sümmanî'den babaları Şevki Çavuş ve Fahri Çavuş yokluya tevarüs eden Nusret Torunî ile Hüseyin Sümmanîoğlu (Kardeş 1995:6), 1993 yılında şehit edilen Ali Rahmanî (1942-1993) (Oğuz, 1995: 64). Fakat yukarıda belirttiğimiz âşıklardan Yaşar Reyhanî'yi, şöhretinin Erzurum'un dışında da görülmesi ve günümüz Anadolu âşıklık geleneği içinde ayırtedici bir özelliğe sahip olan birkaç âşıktan biri olması nedeni ile ayrı bir yere oturtmakta yarar vardır. Yaşar Reyhanî; âşıklık geleneğinin bütün türlerini başarılı bir şekilde sazı ve sesiyle, sözüyle icra edecek bir kabiliyete sahiptir. Atışma, türkü, hikâyeli türkü, taşlama ve şiir dallarında defalarca birincilikler kazanmış, altın madalyalar elde etmiştir (Halıcı 1992: 521). Ayrıca Erzurum'da Âşık Fuat Çerkezoğlu, Nuri Çırağı, Nuri Meramî, Mevlüt İhsanî, Âşık Temel Turabî, Âşık Erol Şahiner, Âşık Mustafa Ruhanî, Âşık Sümmanoğlu, , yaşayan âşıklar arasında yer almaktadır (Alptekin-Sakaoğlu 2008: 7-9). Aynı zamanda bu geleneği sürdüren âşıklarımızın eserlerini söyledikleri aktif olarak devam eden ve gelenek haline gelen âşıklar kahvesi XX. yüzyılın başlarında itibaren İstanbul'da zayıflamakla birlikte, başta Erzurum, Kars, Sivas, Artvin, Kayseri, Konya ve Adana olmak üzere Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde varlığını sürdürmüştür (Düzgün, 2005: 57). Çobanoğluna göre Âşık Tarzı Edebiyat ve Kültür Geleneği Osmanlı devleti'nde toplumun tamamına açık din dışı bir karaktere taşıyan kahvehanelerde, ortaya çıkmıştır (Çobanoğlu 2007: 7). Geleneğin o dönemlerde kahvehane odaklı olduğunun en güzel açıklamasıdır.

Erzurum âşıklık geleneği içerisinde; günümüz âşıklar kervanına baktığımızda Firkatî'yi de bu grubun içerisinde görmek mümkün olmuştur. Âşık; il il çeşitli davetlere katılır. Sanatını gerek sazıyla, gerek sözüyle âşıklık geleneği çerçevesinde ve disiplininde icra eder. 1986 yılında Kayseri'deki "Halk Şâirleri Kültür Derneği" kurucularındandır. Halk Şâirleri Kültür Derneği'nin maddi imkânsızlıklar neticesinde kapanmasından sonra 2006 yılında kurulan "Kayseri Halk Ozanları Kültür Derneği"nin dört yıl başkanlığını yapmıştır. Adına ihmalkârlık mı, yoksak imkânsızlık mı denir bilinmez, ama maalesef şiirlerini henüz gün yüzüne çıkaramamıştır. Fakat koltuğunun altında yayına hazır bulunan dosyasını ümit ederiz ki, bulunduğu yerden alıp hak ettiği yere getirmek görevi bize düşecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ÂŞIK FİRKATÎ'NİN (MUSTAFA ALKAN) HAYATI VE ÂŞIKLIĞI

Âşık edebiyatımızın kendine mahsus olan şiir geleneğinin temelleri, İslamiyet öncesi Türk toplumunun sesi olan ozanlar tarafından atılmıştır. Yüzyıllar boyu devam eden bu geleneğin ürünlerini birkaç istisnası ile XVI. yüzyıldan itibaren takip edebiliyoruz. Varlıklarından haberdar olduğumuz; ancak hüviyetleri hakkında kesin hiçbir bilgiye sahip olamadığımız bu sanakârlar da elbette bizlere bir şeyler bırakmışlardır (Sakaoğlu 1973: 282). Âşık edebiyatını, sade bir dil kullanarak şiirlerini daha çok hece vezniyle yazan ve aynı zamanda saz çalarak yurdun dört bir yanını dolaşan âşıkların ortaya koydukları eserleri oluşturur. Âşık edebiyatı Sakaoğlu'nun da yukarıda belirttiği gibi beş yüz yılı aşan bir zamandan beri Anadolu, Rumeli ve Azerbaycan'da gelişip olgunlaşmıştır.

XIX. yüzyıldan sonra âşıklık geleneği ve âşık edebiyatı büyük ölçüde güç kaybetse de günümüze kadar devamını sürdürmüştür. Bu geleneğin günümüzdeki önemli temsilcilerinden biri de Âşık Firkatî'dir.

1.1. Hayatı

1.1.1. Doğum Yeri ve Tarihi

Âşık Firkatî 1946 yılının mayıs ayında Erzurum'un Şenkaya ilçesine bağlı Kömürlü (Göllet) Köyü'nde dünyaya gelmiştir ve kendisi şu dizelerde Erzurumlu olduğunu dile getirmiştir:

Şanı büyük Erzurum'un dadaşı,
Arslan tabiatlı zeki hemşerim.
Palandöken gibi dik durur başı,
Amma gönlü engin, hâkî² hemşerim.

Katliamla geçti nice senesi
Yılmadı dadaşın mermer sinesi
Nenem hatun şarkın börteçinesi
İsmin gönüllerde bâkî³ hemşerim (70/1-8)

² Topraktan yaratılmış olan âdem oğlu, insan.

Âşık Fırkatî; “Yetmiş Yıllık Hayat Hikâyem” adlı şiirinde şöyle söyler;

Bin dokuz yüz kırk altının baharı
Henüz fark etmezken leyl ü neharı⁴
Açılınca gözlerimin buharı
Anamın ak sütü devamız bizim

On birinde bildim duru durağı
On ikide seçtim yakın ırağı
Abim terzi idi ben de çırağı
Kuymakla⁵ dolardı tavamız bizim

Ana ekmeğini aşını yerken
Askerlik çağımız geldi çok erken
Manisa Kırkağaç, Kandıra derken
Şerefle taşınır livamız⁶ bizim (73/1-2-3)

1.1.2. Adı ve Soyadı

Âşık Fırkatî'nin adı Mustafa olup babası tarafından Peygamber Efendimiz Hz. Muhammet (sav)'in adına ithafen verilmiştir. Bir başka söyleme göre Fırkatî, bu ismi alış hikâyesini farklı bir şekilde anlatır: Fırkatî'nin annesi Kelamî Baba'nın yeğeninin kızıdır. Fırkatî'yi dünyaya getirmeden dört gün önce Kelamî, dedesini rüyasında görür. Kelamî Dede ona der ki; “*Sultanım, sizin şair Mustafa isminde bir oğlunuz dört gün sonra hapishaneden tahliye olacak. Ona iyi bakın. O, benim yerimi dolduracak Sultan Hanım.*”⁷ Fırkatî'nin annesi, sabah kalkınca bu rüyayı kocasına anlatır. Kocası doğacak çocuğun erkek olacağını düşünür ve adının Mustafa olmasına karar verir. Annesi, Fırkatî'ye “*Seni şair doğurdum; sen şair olacaksın.*” diye sürekli telkinlerde bulunur. Nitekim daha sonraki yıllarda Fırkatî de bu doğrultuda azim göstererek âşıklık yolunda kendini yetiştirmiştir.

³ Ebedî, ölümsüz, kalımlı.

⁴ Gece ve gündüz.

⁵ Mısır unu, yumurta, peynir ve tereyağı ile yapılan bir yemek.

⁶ Bayrak, sancak.

⁷ Mustafa Alkan (Âşık Fırkatî) ile yaptığımız görüşmelerde edindiğimiz bilgilerdendir (15.6.2015).

Firkatî'nin babasının "Alkan" soyadını alması ise tamamen bayrağımıza olan sevgisinden dolayıdır. O, soyadı kanunu çıktığında bayrağa olan sevgisine binaen "Alkan" soyadını seçer.

1.1.3. Mahlası

Âşığımız ilk defa çalıp söylemeye başladığında "Kelamoğlu" mahlasını kullanmış; Kelamoğlu mahlası; Âşık Firkatî'nin dedesi olan Kelami Dede'den gelmektedir. Kelami Dede, Doğu Anadolu'da yaşamış; o dönemin bilinen âşıklarındandır. Kelami Dede, Çıldırlı Şenlik'in akranı olup Narmanlı Âşık Sümmani'nin de yaşadığı tarihlerde yaşamıştır. "Kelamoğlu" mahlasını dedesinin eserlerine olan ilgi ve merakından dolayı kullanmıştır; daha sonra bu mahlası terk ettiğini ifade etmiştir. Bununla ilgili de şu açıklamada bulunmuştur: *"Biz âşıklar çalıp çığırmaya başladığımızda, falan oğlu filan oğlu mahlasını kullanırız. Ben de Kelamoğlu mahlasını kullanıyordum; fakat şimdi o çalıp çığırdığım şiirleri unuttum. Bu şiirler, çıraklık dönemimin ürünü olduğundan ben bu şiirleri anlamca, şekilce önemsiz ve yetersiz hissettim. Ben de üstad Necip Fazıl gibi çıraklık dönemimin şiirlerini yok saydım. Bununla birlikte kullandığım Kelamoğlu mahlasını da terk ettim."*

Âşık; daha sonra memleketinden ayrı olduğu ve gurbet gurbet gezdiği için; usta dediği âşıkların da telkinleri ile "ayrılık", "dosttan, sevgiliden ayrılma anlamına gelen "Firkatî" mahlasını şiirlerinde kullanmaya başlamıştır. Nedenini de kendisi şu sözlerle ifade etmiştir: *"Ustam dediğim âşıklar benim şiirlerimi zaman zaman değerlendirirdi. Yine bir buluşmamızda bu âşıklar; 'Yahu Mustafa, bu şiirlere Firkatî mahlasını eklesen' daha iyi olmaz mı dediler. Ben de Firkatî mahlasının hayatımın akışını iyi ifade ettiği için şiirlerimde mahlas olarak kullanmaya başladım. Çünkü Firkatî 'ayrılık' demektir."*

1.1.4. Soyu ve Ailesi

1.1.4.1 Baba Tarafı

Âşığın dedesi Şerif, doğduğu yerde bilinen bir sülaleye mensuptur. Yukarıda da zikrettiğimiz gibi baba tarafına “Kadıgiller” denilir. Yaptığı ilk evlilikten Ahmet, Mehmet ve Nazlı adında üç çocuğu dünyaya gelmiştir. Âşık Firkatî, Mehmet’in oğludur. Dedesi Şerif’in ilk eşi vefat edince aynı köyden Hünkâr Hanım ile evlenir. Bu evlilikten âşığın Ali Osman, Abdullah, Feyzullah adlarındaki amcaları ile Seher, Çiçek ve Pamuk adlarındaki halaları dünyaya gelir. Âşık, Pamuk halasının kızı Raife ile evlenmiştir.

1.1.4.2. Anne Tarafı

Âşığın anne tarafından dedesinin ismi Merdan’dır. Çevresinde “Kelâmiler” lakabıyla anılmaktadır. Merdan’ın Dursun, Taştan, Nihat ve Sultan adında dört çocuğu vardır. Sultan, âşığın annesidir. Annesine olan sevgisini onun ölümünden sonra yazmış olduğu şu dörtlüklerle dile getirmiştir.

Mübarek günlerde kaybettik seni,
Elini elimle tutarken ana.
Bilemedim bu feleğin zulmünü,
Bana gam yükünü satarken ana (14/1)

Firkatî’yim şu bağırimi oyayım,
Gözyaşımla gömleğimi yuyayım.
Başım tüy yastığa nasıl koyayım,
Sen kuru yerlerde yatarken ana. (14/4)

1.1.4.3 Kardeşleri

Âşık Firkatî’nin; Nazire, Naciye, Selahattin, Zennure ve Ayten adlarında beş kardeşi vardır. Bunlardan Nazire Hanım, 1935 doğumludur ve Ali Osman Vural ile evlidir. Ev hanımı olan Nazire Hanım’ın biri kız, üçü erkek olmak üzere dört çocuğu vardır. Çocukların en büyüğü olan Mehmet, öğretmen emeklisidir. Diğer oğlu Ahmet, ticaret ile uğraşmaktadır. Küçük oğlu Ahmet ise Amasya Üniversitesi’nde öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır. En küçük çocuğu Fatma ise bir banka müdürü ile evli olup üç çocuk sahibidir. Büyük oğlu Mete tıp doktoru; diğer iki çocuğu da öğretmendir.

Naciye Hanım; Yusuf Özcan'la evli olup üç erkek ve bir kız evlat sahibidir. Oğullarından büyüğü Özcan, memurluktan emeklidir. Diğer oğlu Yunus Özcan da emekli memurdur; Muhsin Özcan ise Köy Hizmetleri Bölge Müdürlüğü'nden emeklidir. Küçükleri Serpil, evli ve iki çocuk sahibidir.

Selahattin Bey; Münevver Hanım ile evlidir ve dört kız, bir erkek olmak üzere beş çocuk sahibidir. Büyük oğlu Mehmet evlidir ve memurluk yapmaktadır; ev hanımı olan kızları da evlidir.

Zennure hanım; Raif Yağız Bey ile evlidir ve üç erkek, üç kız olmak üzere altı çocuk sahibidir. Çocuklarının hepsi evlidir.

Ayten Hanım; Raif Bey'in kardeşi Hüseyin Yağız Bey ile evli olup ikisi kız, ikisi erkek olmak üzere dört çocuğu vardır. Büyük kızı Aynur, evli ve ev hanımıdır. Büyük oğlu Murat, Neva Hanım ile evli ve Türk Hava Yolları'nda çalışmaktadır. Küçük kızı olan Arzu ise, İlahiyat Fakültesi mezunudur. Arzu, Kur'an kursu hocalığı yapmaktadır. Küçük çocukları Burak'ın eğitimi ise devam etmektedir.

1.1.4.4. Eşi

Âşık Firkatî askerdeyken amcasından (Raife Hanımın da dayısı) bir mekup alır. Mektupta Raife Hanım'a görücü gidileceği söylenir. Annesinin Raife Hanım'ı beğenmesi sebebiyle bu izdivaç uygun görülür. Âşık Firkatî Raife Hanım'ın köyünün uzak olmasından dolayı daha önce onu hiç görmemiştir. Ancak kendisine bildirilen mektupta gelin adayını annesinin beğenmesi (O dönemde aile büyüklerinin sözü dinlenir.) sebebiyle o da bu evliliği uygun görür. Raife Hanım'ın başka talipleri olduğu için tekrar köyüne gönderilmez.

Babasının hayatta olmaması nedeniyle köydeki hasat işleriyle kendisinin ilgilenmesi gerektiğini mazeret gösteren Firkatî, komutanından izin alarak köyüne gelir ve Raife Hanım'la evlenir.

1.1.4.5. Çocukları

Âşığın; Fatih ve Mesut adında iki oğlu ile Müberra ve Emine adlarında iki kızı vardır. Büyük oğlu Fatih, 1971 doğumludur ve amcasının kızı Şenay Hanım ile evlidir. Erciyes Üniversitesi Beden Eğitimi Bölümü mezunu olan Fatih, Darıca'da Beden eğitimi öğretmenliği yapmaktadır. Fatih'in Ubeyd Talha (18) ile Salih Enes (16) adında iki oğlu vardır.

İkinci oğlu Mesut, 1974 yılında, Kıbrıs Barış Harekâtı zaferinin yaşandığı dönemde dünyaya gelmiştir. Önce adını Zafer koymak istemişlerdir. Fakat yaşadıkları köyde bir dostunun Fatih ve Zafer adlarında çocukları olduğu için onları taklit etmemek düşüncesiyle bu fikrinden vazgeçip oğlunun adını Mesut koymuştur. Mesut Bey; babasıyla beraber reklam işi ile uğraşmaktadır. Mesut Bey de Kayseri'nin yerli ailelerinden birinin kızı olan Şermin Hanım ile evlidir. Şermin Hanım ev hanımıdır. Mesut Bey'in 2002 yılında doğan Sultan Süeda ve 2009 yılında doğan Zeynep Raife adında iki kızı vardır.

1980 doğumlu olan büyük kızı Müberra, Gazi Aygül Bey ile evli olup Kırşehir'de yaşamaktadır. Eşi, İl Kültür Müdürlüğü'nde çalışmaktadır. Bu evlilikten Rana, Nevanur ve Sare isimli üç kız çocuğu dünyaya gelmiştir.

1982 doğumlu olan kızı Emine'nin adını, âşığın annesi koymuştur. Üniversite mezunu olan Emine, halen bekâr olup özel bir sektörde çalışmaktadır.

Çocukları için yazmış olduğu “Evlad ü İyal⁸” isimli şiirinde onlardan ve torunlarından şu şekilde bahseder:

Hak kapısı bab-ı âlim⁹
 Kimseye yapmadım zulüm
 Böyledir ehl ü İyalim¹⁰
 Onlar çaresazım¹¹ benim

Zeynep gönlümün süruru¹²
 Sareyle buldum huzuru,
 Nevanur gözümün nuru,
 Hep sohbetim, sözüm benim. (2/3-6)

Yine memleketinden bahseden şiirinde çocuklarını şu dörtlüklerle meth etmiştir;
 Gâh yaya yürüdüm gâh bindim ata
 Fatih ile Mesut hep hazır kıt'a
 Müberra, Emine dosdoğru rota
 Şenlendi dağımız, ovamız bizim

⁸ Çoluk çocuk, aile.

⁹ Hükûmet

¹⁰ Çoluk çocuk, aile.

¹¹ Çare bulan, tedbir düşünen.

¹² Sevinç.

Onlar büyüyünce bitti sorunum
 Bilmem nasıl olur acep yarınım
 Dört çocuktan oldu yedi torunum
 Her biri cennet-i mevamız¹³ bizim (73/13-14)

Âşık Firkatî de her dede gibi torunlarına çok düşkündür. Onun için çocukları bir yana, torunları bir yanadır. Bu sevgisini birçok şiirinde dile getirmiştir. Vasiyet türünde yazdığı bir şiirinde, bütün umudunun torunlarında olduğunu ve onlardan dua beklediğini ifade eder.

Ubeyd, Salih, Sultan, Rana,
 Dua edin yavrum bana,
 Ecel kastedince cana,
 Unutmayın kuzum beni. (2/5)

Çocuklarından bahsettiği bir başka şiirinde ise araya torunlarını da sıkıştırarak, onlara olan sevgisini ve şefkatinin büyük bir gururla anlatır;

Ubeyt ile Salih mutlu gururum
 Sultan'la, Rana'yla arttı huzurum,
 Zeynep ile Sare gözümde nurum,
 Hepsinin başıdır Nevamız bizim. (73/15)

1.1.5. Tahsil Durumu

Âşık, Erzurum ilinin Şenkaya ilçesinin Kömürlü İlkokulu'ndan mezundur. Köyde okulun tek olması ve maddi durumunun el vermemesinden dolayı ilkokuldan sonra eğitim hayatına devam edememiştir. Okul hayatına devam edemeyen Firkatî, ağabeyinin yanında terzi çırağı olarak işe başlamış; bu iş askere gidene kadar devam etmiştir.

Kur'an-ı Kerim okuduğunu da söyleyen âşık, Arapça ve Farsça'yı da rahmetli babasından kısmen öğrenmiştir. Saz çalmayı daha sonra askerde öğrenen Firkatî, şiirde Abdurrahim Karakoç; âşıklıkta ise Reyhanî'den etkilendiğini belirtir.

¹³ Sığımlacak, yurt edinilecek cennet.

1.1.6. Askerliği

Firkatî, askerliğini 1966-1967 yılları arasında yapmıştır. Önce Manisa Kırkağaç'ta piyade ihtisas eğitimi almış, daha sonra İzmit Kandıra'da, 197. Piyade Alayı'nda askerliğini tamamlamıştır.

1.1.7. İşi

Âşığın babası, yaşadıkları köyde bir taraftan imamlık yaparken bir taraftan da rençberlik yapmıştır. O yıllarda Firkatî de babasına yardım etmiş, tarlaları ekip biçmiş, koyunları gütmüştür. Aynı zamanda askere gidene kadar ağabeyinin terzi dükkânında çalışmış ve geçimini bununla sağlamıştır.

Firkatî, askerlik dönüşü terzilik mesleğine devam etmiş; ancak ağabeyi 1975 yılının başlarında onu Avusturya'ya götürmüştür. Orada bir yıl kadar kalan âşık, dönüşünü şöyle anlatır: *“O yıllarda Ermeni Asala örgütü Avrupa şehirlerinde büyükelçilerimizi öldürmekteydiler. 1975 yılının Kasım ayında Viyana büyükelçimiz Daniş Tunagil'in bir hafta sonra da Paris büyükelçimiz İsmail Erez'in şahadetine şahit olduk. Bunlar bizi üzünce bu gâvur memleketinde durmayalım diyerek 1975'in sonunda tekrar canım ülkemize döndük.¹⁴”*

Tekrar köyüne dönüp çiftçilik yapmaya başlayan Firkatî, daha sonra Erzurum'a gelerek konfeksiyon dükkânı açmıştır. Erzurum'da bu işi bir sene yapabilen âşığımız, burada yeterli kazancı sağlayamayınca akrabalarının bulunduğu Kırşehir'e gelerek aynı işe bir buçuk sene daha devam etmiştir. Fakat Firkatî bu işte de istediği başarıyı yakalayamamış; kendi nüfuslarının çoğalması ve kazançlarının yeterli gelmemesinden ötürü Kayseri'ye taşınmıştır. Burada reklam işi ile uğraşmaya başlamıştır. şu anda da büyük oğlu Mesut ile aynı işi devam ettirmektedir.

1.1.8. Gezdiği Yerler

Firkatî, askerlik görevi ve işi gereği Erzurum, Manisa, İzmit, Kırşehir ve Kayseri'yi çok iyi bilmektedir. Âşıklığı kendine bir uğraş ve ikinci bir meslek seçmesi nedeniyle Türkiye'nin pek çok vilayetlerinde çalıp söylemiştir. Bu sebeple Türkiye'nin otuz-kırk kadar ilini gezme imkânı bulmuştur. Âşık şenliklerine katılmak için de Konya ve Kars'a pek çok defa gitmiştir. Akrabalarının Bursa'da çok olması sebebiyle burayı yakından tanımış, 1975 yılında da Avusturya'ya gitmiştir.

¹⁴ Mustafa Alkan (Âşık Firkatî) ile yaptımız görüşmelerde edindiğimiz bilgilerdendir (15.3.2016).

1.1.9. Sosyal Faaliyetleri

Firkatî, 1986 yılında Kayseri’de arkadaşları ile beraber “Halk Şairleri Kültür Derneği”ni kurmuştur. Kurdukları bu derneğe saz ve sözü ile katkıda bulunmaya çalışmıştır. Bu dernek, 1987 yılında, Bursa Kılıç-Kalkan ekibiyle Kırşehir folklor ekibinin katıldığı ve üç yüz çocuğun sünnet edildiği büyük bir festival tertiplemiştir. Kendi söylemine göre dernek adı altında tertip ettikleri en büyük şölen bu olmuştur. Ancak bazı dernek üyelerin aidatlarını vermemesinden ötürü maddi imkânsızlıklar yaşamış ve âşıklardan yeterince ilgi görmemiştir. Dernek, bundan dolayı kısa zamanda kapanmıştır.

Derneğin kapanması üzerine “Kayseri Halk Ozanları Kültür Derneği”ni açmışlardır. Firkatî, bu dernekte 4 yıl başkanlık yapmış ve çeşitli yerlerde etkinlikler düzenlemiştir. Kendisi yönetici üye olarak halen burada görev yapmaktadır. 1986-1988 yıllarında Konya Selçuk Üniversitesi bünyesinde yapılan Âşıklar Şenliği’ne katılan Firkatî, atışma dalında söylediği şiiri ile büyük beğeni almış ve rahmetli Ahmet Kabaklı da Firkatî’yi tebrik etmiştir. Fakat yaptığı bu atışma şiirini beğenenler olduğu gibi onaylamayanlar da olmuştur. Firkatî’nin taşlaması şöyledir:

Bir şahın ki azdı ise zadesi¹⁵,
Mutlak onun zevaldedir¹⁶ vadesi.
İştahına dar gelince midesi,
Maymun işkembe-i sığır açtırdı.

Firkatî’yi beğenmiyor peyikler¹⁷,
Çünkü göçü çekmiş şanı büyükler.
Şimdi insafsızca yüklenen yükler,
Çoğunun sırtında yağır açtırdı. (46/3-4)

¹⁵ Doğmuş olan kimse, çocuk.

¹⁶ Yok olma, yok edilme, ortadan kalkma; bozulma, iyi bir durumdan kötü duruma dönme, düşme, alçalma

¹⁷ Küçük bez parçası, parça.

Firkatî, 5-7 Mayıs 2006 tarihleri arasında düzenlenen Türkiye Murat Çobanoğlu II. Âşıklar Yarışması'nda "Tecnis" (Doğaçlama) dalında onur ödülü almıştır. Söylediği tecnisi aşağıda vermek istiyoruz:

Bağda biten ya sümbüldür ya semen
 Sen onlardan asaletli gül yarım
 Der azizim gül yârim
 Gülден daha gül yârim
 Güle hüçün yakışmaz
 Sen ağlama gül yârim
 Ey yanağı lâle zülfü¹⁸ yasemen
 Açmış dudağında gonca gül yarım
 Görmüşüm goncayken bir dalda seni
 Saçın bir omuzda bir dalda seni
 Der azizim bir dalda
 Bir yaprakta bir dalda
 Çıkar has incileri
 Deryalara bir dalda
 Yokmuydu koruyan bir dalda seni
 Güneş yakmış rengin solmuş gül yarım

Gördüm seni uzak diyar bir elde
 Gülден daha nazik beyaz bir elde
 Der azizim bir elde
 Bir ayakta bir elde
 Pehlivanlar hasmını
 Yere vurur bir elde
 Bir kenarın bende bir yanın elde
 Bi mürüvvet hiç olur mu gül yarım (159 numaralı şiir)

Dikkat edilirse Firkatî, sadece âşıklık sanatını icra etmekle kalmamış aynı zamanda kurduğu bu dernek ve yaptığı etkinliklerle âşıklık geleneğine ve temsilcilerine önemli hizmetlerde bulunmuştur.

¹⁸ Saç.

1.2. Âşıklığı

1.2.1. Âşıklığa Başlaması

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, Âşık Firkatî, ilkokul mezunudur. Saz şairliğine ilgisi, yaşadığı tabîî ortamın neticesidir. Çünkü aileden gelen şairlik yeteneği vardır. O, doğmadan dedesi olan Kelamî Baba'yı annesi rüyasında görmüştür. Bundan hareketle Firkatî âşıklığa başlamasındaki en büyük etkinin irsiyete bağlı olduğunu ifade ederek rüyasını şu şekilde anlatmaktadır: *“Ben doğmadan dört gün önce annem rüyasında Kelami dedemi görmüş. Annemi Sultanım diyerek dışarı çağırmış ve sizin Mustafa isminde bir oğlunuz dört gün sonra hapishaneden tahliye olacak. Onu bekleyin, ona ihtimam gösterin. O benim şâir Mustafamdır. Annem de dedeme bizim hapishanede o yaşlarda bir oğlumuz yok demesine rağmen dedesi Kelami baba bu sözlerinde ısrar etmiş ve ortadan kaybolmuş. Annem uyandığında rüyayı babama anlatınca, o da; “Rüya ile amel edilmez.” demiş. Kendisi tahsildarlık yaparmış. O rüyayı dinledikten sonra atı ile işine giderken at tökezlemiş yere yıkılmış ve attan düşen babamın kolu kırılmış. O olaydan sonra babam imamlığa tekrar devam etmiştir.”* Bu olaydan çok etkilenen annesi, daha sonra gördüğü rüya ile doğacak çocuğu arasında bir bağın olduğunu anlar. Doğan oğluna Mustafa adını veren annesi sürekli, “Ben âşık doğurdum, benim oğlum âşık!” diyerek Firkatî'ye telkinlerde bulunmuş.

Ailesinin, özellikle de annesinin âşıklığa yönlendirmesiyle büyüyen Firkatî, ilk şiir bilgisini babasından almıştır. Babası meclislerde konuşurken, bazı konuları açıklamada ve anlatmada çeşitli âşıkların şiirlerinden faydalanırmış. Firkatî de bu meclislerde bulunduğu için ilk şiir bilgilerini buradan öğrenmiştir. Daha sonra saz şairlerinin hayatlarını, şiirlerini ve hikâyelerini okuyarak ya da dinleyerek şiirler söylemeye ve saz çalmaya başlamıştır. Firkatî, bu şekilde saz şairliğine ilk adımını atmıştır. Âşığımız, Arapça, Farsça ve dini bilgileri imam olan babasından öğrenmiştir.

Âşık sanatı yönüyle değerlendirdiğimizde Firkatî'nin, XX. yüzyılın en güçlü şâirlerinden biri olduğunu söyleyebiliriz. Muasırı olan, kendinden evvel gelen ve kendi döneminde yaşamakta olan birçok âşığın yayımlanmış eserlerini okumuş; onlardan mutlak surette ilham almıştır. Gençlik döneminde söylediği şiirleri acemilik yılları olarak görmesinden ötürü yok saymıştır. Kendi ifadesiyle, zaman içerisinde saz şiiri kültürüyle yoğrulmuş, pişmiş ve yanmıştır. Âşıklıkta, XIX. yüzyılın güçlü isimlerinden Çıldırılı Âşık Şenlik'i de kendisine örnek alan Firkatî, bu âşığımızın etkisiyle tecnis tarzı şiirler söylemeye başlamıştır. Hatta Firkatî'nin birçok şiiri Âşık Şenlik'in

şiiirleriyle karışırılır ya da onun şiiirlerine benzetilir. Bu etkileşim, çeşitli âşıklar meclisinde, Firkatî'in "tecnis" dalında ödüller almasına vesile olmuştur.

Kendisi de bu ustalık durumunu "şairname" özelliği gösteren ve bütün kafiyeleri cinaslı olan (tecnis) "Uşşakname" adlı şiiirinde açıkça belirtmektedir. Adı geçen şiiirinde; Âşık Şenlik, Sümmani, Elesker, Kelâmî, Nihanî, Celâlî, Ruhsatî, Seyranî, Âşık Veysel, Tokatlı Nuri, Reyhanî ve Çobanoğlu'ndan bahsetmektedir. Biz bu şiiirden de anlıyoruz ki Firkatî bu âşıkları benimsemiş ve onları örnek almaktan, gerektiğinde taklit etmekten çekinmemiştir. "Uşşakname" adlı şiiirinde yukarıda bahsi geçen âşıkları şu şekilde ele almıştır:

Üstad Şenlik baba yurdu suhara

Gül uğruna çok taşıdı su hara

Verdi nice arpa saman su hara

Yine de harlardan yedi tekme yi

Sümmanın çöktü dağ sinesine

Gezdi dere tepe dağ sine sine

Aşk ateşi vurdu dağ sinesine

Aldı yedi pirden yedi tek meyi

Elesker bir üstad gökçe dengizli

Yârin buhağında gökçe den gizli

Gidince sehneban gökçeden gizli

Aldı ağasından yedi tekme yi

Kelâmî yaptırdı bezmi bade sin

Kendi elif dedi bezmi badesin

Yarım nûş eyledi¹⁹ bezmi badesin

Durmadılar alsın yedi'tek'meyi

¹⁹ İçmek.

Bir Nihanî vardı bardız dereli
 Miftahıyla²⁰ açtı nice der eli
 İman güllerini derdi dereli
 Çok dinsizler ondan yedi tekme

Celali Hicrani mihman²¹ bayburda
 Çok takvadır bayan ile bay burda
 Zihni geda²² iken oldu bay²³ burda
 Camlar şikest oldu²⁴ yedi tekme

Delik taşta ruh üflendi Ruhsata
 Ruh aldı ki ruhsuzlara ruh sata
 En son kader el koyunca ruhsata
 Aldı yedi yerden yedi tekme

Erciyenin güneyidir Develi
 Tereddütsüz Seyranîye de veli
 Dev eserler yazdı onun dev eli
 Yinede devlerden yedi tekme

Veysel mızrağını koydu dün yaya
 Bugün atlı ama gezdi dün yaya
 Gönül gözü ile baktı dünyaya
 O da densizlerden yedi tekme

Felek vursa kim dayanır tokata
 Evlad açken nasıl yatsın tok ata
 Büryani mührünü vurdu Tokat'a
 Nuri kaderinden yedi tekme

²⁰ Anahtar.

²¹ Konuk, misafir.

²² Dilenci, yoksul, fakir.

²³ Zengin, paralı, mal mülk sâhibi, varlıklı kimse.

²⁴ Kırılmak.

Reyhanî'nin memleketi Pasin'di
 Kervan göçtü el çekildi pa sindi
 Güvendiği çok cevhere pas indi
 Çünkü tutamadı yedi tekmeyi

Çobanoğlu destan yazdı Karsına
 Yağmur yağa güneş vura kar sına
 Sazı sesi bal kaymaktı kar sına
 Bir nağmesi deydi yedi tek meyi

Firkatî yıkıldı gönül bendim ya
 Bir zamanlar yar yüzünde bendim ya
 Şu devirin Eleskeri bendim ya
 Bahtım zamaneden yedi tekmeyi (63 numaralı şiir)

Şiirleri tek tek incelendiğinde, onun sağlam bir sanat gücüne sahip olduğu açıkça görülür. Sonuç olarak diyebiliriz ki, halkın konuştuğu yalın bir dil ve hece vezniyle koşmalar vücuda getiren Âşık Firkatî, hiç şüphesiz muasırı olan âşıklar arasında kuvvetli ve kudretli bir saz şâiri olarak yerini almıştır.

1.2.2. Âşıklık Geleneği İçerisindeki Yeri

Her meslekte olduğu gibi âşıklık mesleğinde de geçmişten günümüze uzanan ve birçok âşık tarafından kabul görüp uygulanagelen belirli kıstaslar vardır. Uzun zamandan beri çok sayıda âşık tarafından kullanıldığı için gelenek haline gelen bu kıstaslar; saz çalma, mahlas alma, rüya sonrası âşık olma (bade içme), usta-çırak, âşık karşılaşmaları, lebdeğmez, askı (muamma), dedim-dedi tarzı şiir söyleme, tarih bildirme, nazire söyleme'dir (Yardımcı 2002: 175).

Âşıklık geleneği ekseriyetle genel kabule bağlı olarak geliştiğinden, tartışmaya da meydan vermez. Söz konusu gelenek; başka kültür değerlerinde olduğu gibi, belirli bir görevi yerine getirmek; bu konular etrafındaki ihtiyaçları karşılamak için geleneksel kültürün ortaya çıkardığı bir değerdir. Firkatî'nin âşıklık geleneğindeki yerini şu başlıklar altında değerlendirmek mümkündür:

1.2.2.1. Saz Çalma

Âşıklık geleneğinde sazın önemli bir yeri vardır. Âdeta saz ve söz bütünleşmiştir. Âşıkların büyük bir çoğunluğu saz çalar. Bazı âşıkların doğaçlaması vardır, fakat sazı yoktur. Bazılarının ise ne sazı, ne de doğaçlaması vardır. Bunlar, tam anlamıyla âşıklık özelliğini gösteremeyen “halk şairi” diyebileceğimiz sanatçılardır. Güçlü âşıklar, sözlerini sazla birleştirip doğaçlama yapabilen kişilerdir. Umay Günay, âşıklarla ilgili görüşlerini şöyle ifade eder: “*Âşıklar, sazsız şiir söylemeyi “dilden söylemek”, saz eşliğinde şiir söylemeyi de “telden söylemek” şeklinde ifade etmişlerdir. Âşığın şiirine eşlik eden sazın, şirden ayrılmaz bir unsur olduğu anlaşılır. İlk âşıklar, çöğür adı verilen sazı çaldıklarından kendilerine “çöğürücü” denilirdi. Halk toplulukları karşısında saz eşliğinde şiir söyleyen âşıklar, herhangi bir konuda topluluk önünde saz çalıp doğaçlama şiir söyleme özellikleriyle övünürler*” (Günay 2012: 176). Âşıklık geleneğinde sazın önemli bir yeri vardır. Âdeta saz ve söz bütünleşmiştir. Âşıkların büyük bir çoğunluğu saz çalar. Bazı âşıkların doğaçlaması vardır, fakat sazı yoktur. Bazılarının ise ne sazı, ne de doğaçlaması vardır. Güçlü âşıklar, sözlerini sazla birleştirip doğaçlama yapabilen sanatçılardır.

Firkatî de saz çalmayı askerde iken arkadaşı Hüseyin Kahraman’dan nota ile öğrenmiştir. Kendisi Hak ve halk âşığı olan dedesinin (Kelami Baba) şiirlerini okuyarak ve XIX. yüzyıl âşıklarından Âşık Şenlik, Sümmanî başta olmak üzere birçok âşığın kasetlerini dinleyerek; aynı zamanda da on altı yaşlarında küçük denemelerle bu yola çıkmıştır. Bu yolda toplum fertlerinin yaşam biçimlerini, hissiyatlarını, topluma bakış açılarını ya yazılı şekilde, ya irticalen söylediği şiirleriyle dile getirmiştir. Köye gelen âşıkları dinlemiş ve onlarla atışmalar yapmıştır. Sonuç olarak; Firkatî her türlü mecliste; gerek âşıklarla atışmalarda gerekse köydeki toplantı yerlerinde, sempozyumlarda, özel davetlerde, âşıklar şöleninde sazı ile çalıp söylemiş, gönülleri coşturmuştur.

1.2.2.2. Mahlas Alma

Mahlas, divan edebiyatında ve âşık edebiyatında söyleyicinin benimsediği, eserlerinde, kendi adı yerine kullandığı takma adıdır (Artun 2012: 176). Âşıklık geleneğinde mahlas kullanma geleneğe bağlı bir kuraldır. Mahlas kelimesi yerine “tapşırma” da kullanılmaktadır. “Kendini tanıtmaya, bildirme” anlamına gelen tapşırma şiirin son dördlüğünde geçer (Kaya 1994: 83). Şiirin söyleyeninin bilinmesi ve şiirlerin

karişması endişesinden ortaya çıktığı öngörülen tapşırma ya da mahlas, âşıkların şiirlerinin günümüze gelmesinde etken olmuştur.

Firkatî, âşıklığa başladığı ilk dönemlerinde; yani acemilik dönemlerinde “Kelamoğlu” mahlasını kullanmıştır. Ayrıca âşığa rüyasında “Medarî” diye birkaç kez fısıldanmasına karşın, kendisi bu mahlası hiç kullanmamıştır. Geçmişte bazı âşıklarımızda olduğu gibi bu âşığımıza da “Medarî” mahlasının kim tarafından verildiği belli değildir (Şimşek 1999: 626). Âşık ustalık döneminde sadece “Firkatî” mahlasını kullanmıştır. Adı, soyadı ve mahlası bölümünde de bahsettiğimiz gibi Firkatî’nin ömründe ayrılık, gurbet, sıla hiç bitmemiştir. Adeta bu kelimeler onun hayatının özetidir. O, çok sevdiği, doğup büyüdüğü Erzurum’a hep hasret kalmıştır. Hayat acımasız bir şekilde; âşığı gerek ülkemizin farklı yerlerine, gerekse yurt dışına sürüklemiş ve bu memleket özlemi de onun adının ‘ayrılık’ anlamına gelen Firkatî olarak değişmesine, bundan sonraki şiirlerinde bu mahlası kullanmasına vesile olmuştur.

Âşık, meşakkatli günlerini aşağıdaki dördlükte şu şekilde dile getirmiştir:

Firkatî’yim feryat bende dert bende,
Gönlüm virân, baykuş konan yurt bende.
Eyüp gibi yuva yapmış kurt bende,
Eller ne zanneder inci içimde. (24/3)

Sonuç olarak âşığımız; rüyasında kendisine “Medârî” diye hitab edilmesine rağmen bu mahlası hiç kullanmamış, o önce “*Kelamoğlu*” mahlasını daha sonra da kendince makul sebepler göstererek “*Firkatî*” mahlasında karar kılmıştır. Tıpkı Dertli’nin önce *Lütfî*, daha sonra *Dertli* mahlasını kullanması gibi.

1.2.2.3. Usta-Çırac İlişkisi

Anadolu âşıkları, Orta Asya’daki atalarının kopuzunun gelişmiş biçimi de diyebileceğimiz bağlaması ile hem bestekâr, hem de söz yazarı konumunda olan bir sanatçıdır. Pîr elinden bade içip badeyi güç kaynağı olarak gören âşıklar dışında; âşık ustasının dizinin dibinde bu geleneğin eğitiminden geçerek usta-çırak geleneğine göre yetişir. “*Âşık edebiyatında yüzyıllar boyu yaşatılan geleneklerin en önemlilerinden biri de usta-çırak geleneğidir. Bu geleneğin altında halkın gönül duygularının âşıklarca dile getirilerek halkın belleğine işleyip, nesilden nesile ulaştırılması yatar. Bu geleneğin*

temsilcileri olan âşıklar, ustalarından öğrendiklerini, bir anlamda usta mallarını çıraklar aracılığı ile geleceğe taşımışlardır” (Yardımcı 2002: 219).

Âşıklık geleneği yalnızca çalıp söylemeye dayanmayan, gerçek bir usta tarafından öğretilmesi gereken bir iştir. Bir kişinin âşık olarak nitelenebilmesi için çağlar boyunca gelişen geleneğe uyması gerekir. Usta âşık, saza ve söze yeteneği olan bir genci çırak edinir, yanında gezdirir. Çırak ustasının ölümünden sonra meclislerde, sohbetlerde onun şiirleriyle söze başlar, izinden gider, onu yaşatır; yani bir anlamda onu ölümsüzleştirmiş olur.

Başka açıdan da, âşık olmak isteyen kişi, usta bir âşığın yanına verilir. Buna “*Kapılanma*” denir (Kaya 1994: 40). Çırak ustasıyla gezerek diğer âşıkları tanır, onların bilgilerinden, tecrübelerinden faydalanır. Usta, çırağa meydan açmayı geleneğin gereklerini, yarışmayı, hikâye anlatmayı, ayak kurallarını ve âşık makamlarını öğretir. Bu bölüm çırağın yeteneğine göre devam eder. Çırağın yetiştiğine kanaat getiren ustası ona “icazet” vererek tek başına geleneği devam ettirmesine, sürdürmesine izin verir.

Günümüze bakacak olursak usta çırak ilişkisi yok denecek kadar azdır. Âşıklığa hevesli olan gençler, usta âşıkların meclislerine katılarak belli ölçüde geleneği öğrenmeye çaba sarfederler. Firkatî herhangi bir âşığın yanında yetişmemiştir; fakat babasından çok şey öğrenmiştir. Onu kendisine örnek almış; ona olan sevgi ve özlemine; “Pederim Mehmet Efendi” adlı şiirinde şu şekilde dile getirmiştir:

Pederim Mehmed Efendi kurbandır bu can ona
Çok şeyler öğrendik ondan borçluyum şükran ona
O bir bülbülü şeydaydı²⁵ ilim irfan bağında
Yattığı yer daim olsun gülü gülistan ona

O her işe koşturmazdı yoksa hakkın rızası
Alınca Kelâmullah’ı²⁶ titrerdi her azası
Levh-i mahfuza²⁷ benzerdi mübarek hafızası
Öğle bir zekâ vermişti cenabi Yazdan ona

Zikrullah ile geçirdi onun hayli zamanı
Daim hakkın kapısıydı sığınacak limanı
Malda mülkde gözü yokdu gani²⁸ idi imanı

²⁵ Aşk yüzünden aklını yitirmiş bülbül; şair.

²⁶ Kur’ân-ı Kerim.

²⁷ Allah’ın takdir ettiği, olmuş ve olacak bütün şeylerin üzerinde yazılı bulunduğu kabul edilen levha.

²⁸ Bol, çok fazla.

Sanki bir mezbelelikdi²⁹ bu fani cihan ona (135/1-3-5)

Firkatî; Abdurrahim Karakoç'un şiirlerini Sümmani'nin ve Reyhanî'nin de atışmalarını çok beğenmektedir. Sözün özü, Firkatî'de tam bir usta-çırak ilişkisi görülmesi de Âşık Elesger, Abdurrahim Karakoç, Reyhanî ve Çobanoğlu'ndan etkilenmiştir. Bu âşıkların Firkatî'ye ustalık ettiği söylenebilir.

1.2.2.4. Rüya Sonrası Âşık Olma (Bade İçme)

Rüya motifi, âşıklık geleneğinde sık karşılaştığımız bir motiftir. Bazı âşıklar maddi aşktan manevi aşka geçerken, saz çalıp söylemeye başlarken, ilâhi bir şekilde yani, bir mürşidin, bir pirin, Hızır Peygamber'in rüyada tecellisiyle âşık olup saz çalmaya başladıklarını söylerler. Bunlar, halkın inancına göre ilham kaynakları "ilâhi" olan âşıklardır (Köprülü 1986: 217).

Günay'a göre halk hikâyelerinde, hikâye kahramanını âşık olmaya ulaştıran rüya motifi kompleks bir motiftir. Başka kültürlerde tek tek ortaya çıkan unsurlar âşık edebiyatındaki rüya motifinde birbirinin içine girmiş olarak bir arada yaşatılmaktadır. Hikâye kahramanı bu rüya ile pir elinden bade içerek Tanrı aşkını, sevgilinin aşkını ve kendisine toplum içinde müstesna bir yer sağlayacak saz şâiri olmak için gerekli bütün hünerleri ve bilgileri kazanmaktadır. Uyandığı andan itibaren yeni kişiliği ile çevresinden ilgi, sevgi ve saygı görmeye başlamaktadır (Günay 2005:133).

Hızır, İlyas ve birtakım efsanelere göre de pirlerden biri, bazı hallerde uyanırken; fakat daha çok uyurken âşığın rüyasına girer, "kudret gülü" denilen kolları ile uzattığı badeyi âşığa içirir. Üç defa sunulan badenin birincisi "kendi bir, adı bin adına" yani Allah aşkına; ikincisi "pirlere aşkına"; üçüncüsü de "sevdiği aşkına" içilir. Bundan sonra pir âşığa "buta gösterme" adı verilen bir sevgili yüzü gösterir. Âşık güzele yönelince pir ve güzel ortadan kaybolur. Âşık uyanınca gördüğü rüyanın etkisiyle ağlar, üzülür, hatta ağızından ve burnundan kan gelinceye kadar dövünüp sevgilisini aramaya koyulur (Albayrak 1993: 548).

Âşık Firkatî'nin tam anlamıyla badeli âşık olduğunu söyleyemeyiz. Fakat kısmen de olsa annesinin görmüş olduğu rüyanın âşık olmasında etkisinin olduğunu; yani irsiyete bağlı olduğunu ifade edebiliriz. Ayrıca, "âşıklığa başlama bölümü"nde anlatmış olduğumuz rüyadan etkilenen annesi sürekli ben âşık doğurdum, benim oğlum âşık diyerek Firkatî'ye telkinlerde bulunmuş.

²⁹ Çöplük, süprüntülük.

Rahmetli babası Kâtip Mehmet Efendi'nin şiirlerini dinlemesi, hayat felsefesini oluşturmasında ve bu hayat felsefesini eserlerine yansıtmada büyük paya sahiptir. Doğruluk, hak, adalet, kardeşlik kavramlarını şiirlerinde; *“Firkatî'yim imanıyla ganiyim / Gerçi bu dünyada ben de faniyim / Allah ne demişse ona kaniyim / Ondan başkasına ben de değilim.”* ifade eden âşığımız dünya zevklerinin boş olduğunu; hakikatin gerçek, kalıcı şeyler yapmada yattığını dile getirmektedir.

Firkatî âşıklığı sevmesini şu şekilde anlatır; *“Babam 19. yüzyılda yaşamış olan kendisi de âşık olan dedemin sır kâtibiymiş. O dönemde yazmış olduğu şiirleri saklamıştı. Ben on, oniki yaşlarında iken babam beni oyalamak ve yalnızlığımın teselli bulması için bana bu şiirleri okuttururdu. Ben de bu şiirleri okudukça haz duyardım. Ayrıca onaltı yaşına gelinceye kadar kendimde şiir yazma denemeleri yapardım. Radyodan âşıklar dinler, köye gelen âşıklarla atışmalar yapardım.”* Âşığın en çok etkilendiği âşık, Sümmani'dir. Bir de yakın tarihte vefat eden beraber atışmaları da olan Reyhanî'den çok etkilenmiştir.

Bütün bu açıklamalardan sonra diyebiliriz ki, Firkatî'nin âşıklığında hem babadan gelen irsiyetin hem de doğmadan önce annesinin gördüğü rüyanın etkisi vardır; fakat bu rüya meselesini bade içme olarak değerlendiremeyiz. Ancak, Kelamî'nin, daha o doğmadan annesine, bir oğlunun olacağını söylemesi, adının Mustafa olacağını bilmesi ve iyi bir şair olacağını belirtmesi bade içme geleneği içerisinde görülebilecek olağanüstülüklerden olmamasına karşın irsiyete bağlı olan bir durumdur. Burada, dikkat çeken farklılık, âşıklar genellikle belli bir yaşa geldikten sonra rüyayı kendileri görürken, burada Firkatî henüz doğmadan annesi rüya görerek oğlunun âşık olacağını bilmiştir.

1.2.2.5. Doğaçlama Şiir Söyleme ve Atışma Yapma

Doğaçlama, herhangi bir ön hazırlık yapmadan, kalem ve yazı kullanmadan, akla geldiği biçimde doğmaca olarak söz söyleme. Daha çok şiir icra etmede kullanılır. İrtical ile gönülden doğan duygu, inanç ve düşünceler, sanatlı bir yolla hazır cevaplık edasıyla dile getirilir. Doğaçlama şiir söyleyen âşıklar, halkın daha fazla sevdiği, gönlünde taht kurduğu kişiler olmuştur. Bu, ferdî olabildiği gibi iki veya daha fazla âşığın karşılaşması şeklinde olabilir (Kaya 2010: 390). Bu açıklamaya binâen Firkatî de bu türün örneklerini; (özellikle cinaslı şiirleriyle) ferdî olarak toplum karşısında ortaya koymuştur.

Atışma, en az iki veya daha fazla âşığın aynı ayağa bağlı kalarak karşılıklı şiir söylemeleridir. Geleneğe göre imtihanın usulü şöyledir; Söze yaşlı ve usta kabul edilen veya misafir olan âşık, yarıştıricılardan birinin veya topluluğun verdiği ayak (kafiye) üzerinde veya kendisinin seçtiği herhangi bir konuda söylemeye başlar; sonra aynı ayakla öteki âşıklar devam eder (Elçin 1993: 232). Türkiye’de âşıklık geleneği belli yörelerde “karşılama” veya “atışma” gibi adlar altında toplanır. En az iki âşığın dinleyici huzurunda veya herhangi bir yerde karşı karşıya gelerek, birbirlerini sazda ve sözde belli prensipler içinde denemeleri esasına dayanmaktadır (Günay 1993: 47). Bu atışmalar sırasında söylenen şiirlerin, şiir tekniği ve sanat yönünden zayıf olduğu söylenebilir; çünkü atışma esnasında âşıklar arasında sanat kaygısı güdülmez. Amaç genel anlamda eğlenmek ve eğlendirmektir. Firkatî de çeşitli vesilelerle âşıklarla bazı meclislerde atışmıştır. Âşığımız özellikle ayak açmada Firkatî’nin meclislerde yaptığı atışmalar yaptığı âşıklar şunlardır: Reyhanî, Fuat Çerkezoğlu, Mevlüt İhsanî, Şifaî, Mahrumî, Ali Rıza Ezgi. Bu âşıklardan ilk atışma olan Şifaî-Firkatî atışması 8 heceli, Reyhanî, Fuat Çerkezoğlu, Mevlüt İhsanî, Şifaî ile yaptıkları atışmalarda söyledikleri şiirleri 11 heceli, Ali Rıza Ezgi ile atışmasındaki şiiri ise 15 hecelidir.

(Firkatî- Şifaî- 1987 Konya Atışması)

Şifaî	Söyleme dostum Firkatî, Bu dert beni yedi zaten, Âşık diye gelenlerin Burada ödü koptu zaten.
Firkatî	Burada sanattan eser yok, Her şey dedikodu zaten, Laf ü güzâfa ³⁰ karnım tok, Hepsi kabak tadı zaten.

³⁰ Boş söz.

(Reyhani-Firkatî / Âşıklar Kahvesi-Erzurum)

Reyhaniâ Aşk ehliyim hile katmam aşıma
Hak diyerek muhabbete başlarım,
Para pulu mabut³¹ yapmam özüme,
Gerekirse bu san'atı başlarım.

Firkatî Ehli dilim hakikattan ayrılmam,
Böyle bilsin yaranlarım eşlerim,
Onun için her sofraya buyrulmam,
Harama alışık değil dişlerim.

(Fuat Çerkezoğlu- Firkatî / Kars)

Çerkezoğlu İmandık mevlaya şeksiz³² gümânsız³³
Bir bakarsın ecel gelir zamansız,
Yunusu bir balık yuttu amansız,
Günlerce karanlık deryada kaldı.

Firkatî Çok takıldım yunusların ağına,
Derman bulamadım yürek dağına,
Bugün geldik derken vuslat³⁴ çağına,
Dediler sevdiğin dünyada kaldı.

(Firkatî- Mevlüt İhsanî / Âşıklar Kahvesi-Erzurum)

Firkatî Saygıdeğer Mevlüt İhsan üstadım,
Bugün Kayseriden posta getirdim,
Yıllardır bitmedi ahım feryadım,
Buraya canımı hasta getirdim.

³¹ İlah.

³² Şüphe götürmeyen, kesinlikle bilinen, şüphesiz.

³³ Şüphesiz.

³⁴ Sevdiğine kavuşma.

İhsanî Muhabbet bağının bahçivanıyım,
Gülleri derdim deste deste getirdim,
Yakınıma gel de seni tanıyım,
Aşkın badesini tasta getirdim.

(Firkatî- Şifâî / Kayseri)

Firkatî Kayseriniz Erzuruma benzemez,
Bir başka türlüdür yasa burada,
Burada bir gerçek dostluk kurulmaz,
Evvel düşünülür kese burada.

Şifâî Kayserinin ekmeğini yiyeli,
Bıyıklandı nice köse burada,
Geldiniz de kimse gelme mi dedi,
Neden düşüyorsun ye'se burada

(Atışma Firkatî – Mahrumî / Kayseri)

Firkatî Der Firkatî sırtında yok abası,
Boş samanı savuruyor yabası³⁵,
Kabataslak yapmış bunu babası,
Sağlam çalışmamış mimar üstünde.

Mahrumî Tertibin merkep mi ey bre salak,
Güzel söz söyle ki biz lezzet alak,
Karnını oyarak yaparım yalak³⁶,
Bari yal yalasin çomar üstünde

³⁵ Harman savurmaya, kuru ot ve samanları toplamaya yarayan, çatal biçiminde tahta kürek.

³⁶ Hayvanların su içtiği, taştan veya ağaçtan oyulmuş kap.

(Firkatî- Ali Rıza Ezgi- Kars)

Firkatî Kader ağlatırsa eğer gülmesi kolay değil,
Hayat denen muammayı bilmesi kolay değil,
Yaşlanırsın dertler gelir bağlar seni yatağa,
Azraile yalvarsanda ölmesi kolay değil.

Ali Rıza Kader kara yazdı ise silmesi kolay değil,
Gönül bir sağlam kaledir delmesi kolay değil,
Güvendiğin dost olmaz ki gidesin kalesine,
Gurbet elde derde çare bulması kolay değil.

1.2.2.6. Dedim-Dedi Tarzı Şiir Söyleme

Âşıklık geleneği içerisinde “dedim-dedi”li şiir söyleme, özellikle bestelenip türkü olarak da söylenen Ercişli Emrah’ın şiirinden sonra moda haline gelmiştir. Bugün, birçok âşığımız, bu tarz şiirlerden en az bir örneğe eserleri arasında yer vermektedir. Daha çok “âşık-maşuk” arasındaki sohbete bağlı olarak; âşığın yalvarmasına karşılık sevgilinin naz yapmasını konu alan bu tür şiirler dinleyiciler tarafından da çok sevilmektedir (Şimşek 2014: 6). Çoğunlukla 11’li hece ve dörtlükler şeklinde olmakla beraber, 7, 8, 14, 15 ve 16 hece ile söylenmiş olanları da vardır. Dedim-dedi tarzı şiire canlılık katar ve ilgiyi artırır. Bu şiirlerde aşk konusunun yanında sosyal meseleler, olaylar; hatta yergi ve taşlamalar da işlenir.

Firkatî’nin “Seyranî” adlı şiiri “dedim-dedi” tarzındaki şiire örnektir. (Kayseri ilinin Develi ilçesinde “Seyrani Şölenu” adlı programa katılan âşıklardan irticalen şiir yazmaları istenmiştir). Bu şiir, Âşık Firkatî’nin Seyrani hakkında içinden geçenleri sazıyla birleştirerek şölene gelen halkı coşturan, Seyrani’yi özetleyen şiiridir. Firkatî’nin “dedim-dedi” tarzı söylediği tek bir şiiri vardır:

Seyrani babayı sordum Arif’e
Dedi, ustalardan usta Seyrani
Dedim, acep gelirm’ola tarife
Dedi, yaptı nice beste Seyranî

Dedim, nedir elindeki beratı³⁷
 Dedi, mü'min olan geçer sıratı
 Dedim, nedir âşıklıkta isbatı
 Dedi, bade içti tasda Seyranî (60/1-2)

“Dedim- Dedi”li şiirlerde, genellikle âşığın ağzından, âşık ile mâşuğun sohbeti anlatılır. Âşık yalvarır, sevgili ise naz yapar. Ama burada Firkatî ile Seyrani'nin sohbetinin konu edilmesi, bu tarz şiirlere de bir farkındalık getirmiştir. Firkatî; Seyranî'nin memleketinde Seyrani'yi anlatırken onun ne kadar mert, cömert ve döneminin gösterişli hayatında gözü olmayan, gerektiğinde döneminin yanlışlarını şiirlerinde eleştiren, vefakâr, cefakâr, hakiki hak dostu olduğunu belitmiştir. Aynı zamanda da, yüzünün ne yârda, ne gurbette, ne aşıkta gülmediği; ama yine de kıt kanaat geçinmeyi, mütevazılığı hayatına düstûr edindiğini ve Türk halk edebiyatının zirve isimlerinden biri olduğunu “*Bir hurka bir posta Seyranî*” sözleriyle vurgulamıştır.

1.2.2.7. Leb-Değmez (Dudak- Değmez)

Bu karşılaşma; âşıkların dudak ünsüzleri olan (b, m, p, f, v) seslerini ustalıklarını sergilemek için kullandıkları, bir nevi söz ustalığıdır. Âşıkların ustalıklarını sergilemek için bir anlamda söz ustalığı gerektiren bir türdür. Burada âşıklar birbirlerinden nasıl üstün olduklarını bu tür vesilesiyle göstermeye çalışırlar; üstünlüklerini ispatlamaya çalışan âşıklar verilen bir ayak üzerine hünerlerini gösterirler.

Âşık karşılaşmalarında sergilenen leb-değmez şiirleri; seyirciler tarafından çok beğenilen ve zevkle takip edilen en zor örneklerdir. Karşılaşma yapacak olan âşıklar, iki dudağının arasına iğne kor ve irticalen (b, m, p, f, v) ünsüzlerinin kullanılmadığı kelimelerle atışma yaptığı kişiye cevap verir. Dudak – değmez saz şairleri arasında karşılaşmalı yapıldığı gibi verilecek bir ayağa göre tek bir saz şairi de kendi başına Dudak-değmez dalında hünerini götorebilir. Bunun içinde dudak arasına bir iğne konur. Yanlış yapma halinde iğne dudağa batarak kan çıkmasına yol açacağından, hakemlik yapanlara karşı bir itiraza mahal kalmaz (Halıcı 1992: 12).

Bu tarz şiirleri; birçok âşıkta olduğu gibi Firkatî'de de görmek mümkündür. Üç tane leb-değmez şiirini atışmalardan ziyade müstakil olarak söylemiştir. “Sığın”, “Eylar” ve “Saklıdır” adlı şiirleri, bu türün en güzel örnekleridir;

³⁷ Bir kimseye herhangi bir imtiyaz verildiğini gösteren belge, müsâade, izin.

Âşık der ki çağlayasın akasın
 Aşk oduna yüreğini yakasın
 İstersen gülü reyhan kokasın
 Hazretin Resulün terine sığın (84/5)

Âşık der dünyada gönül yıkanlar
 Hızla gider enginlere akanlar
 Halk önüne gurur ile çıkanlar
 Herkese kendini har eyler eyler (102/3)

“Saklıdır” adlı bir diğer leb-değmez örneğinde ise âşık Firkatî gerçek aşk ve ona karşı çekilen çileleri dizelerinde işlemiştir:

Gerçek âşıkların çektiği çile
 Sırdaşının dillerinde saklıdır
 Akan gözyaşları dönsede sele
 Gönlündeki göllerinde saklıdır (103/1)

Firkatî, verilen örneklerde; Peygamber sevgisi, onun yüceliği ve ona olan derin aşktan bahsetmiştir; fakat buradaki aşk geçici değil, gerçek aşk olan Allah’a duyulan sonsuz sevgi ve ona olan özlemdir. Yani sevginin son hadde varmasıdır. Dünyada kimseye hor gözle bakmamak, gururlanmamak, gerçek aşkın ve gerçek âşıkların yapacağı hünerdir. Çünkü gerçek aşk; güzele değil, güzelliğe; bir kişiye değil, çoğula; ferdiyete değil, topluma duyulan sevgidir. Bu da kişileri hor görme, kişilere karşı böbürlenmeyle değil, onlarda güzel olan tarafları görmeyle olur.

Güzel olan şeylerde güzelliği, Yaradan’ın kudretini, hikmetini, sanatını eserinde görmek, ferdiyetten topluma yayılmak, kendi için değil, toplum için çalışmak ve yaşamaktır. İşte böyle bir âşkla çalışmak insanın toplumda aldığı bütün kötülükleri yok edeceği gibi toplumun kötülüklerini de hoş görülükle karşılamaya, onlara tepeden bakmamaya, en güzel ve yerinde tedbirlerle onları iyiliğe döndürmeye güç verir insana. Söz konusu bu durum esasen İslâm’ın temel kurallarında vardır: Kendinde bir üstünlük görmemek, böbürlenmemek, gönül kırmamak, âşıklığın temelinde olan halk temasında, o halka tepeden bakmamak, herkesi sevmek, herkesi sevindirmek; yani akan gözyaşlarının hakkını verebilmek.

1.2.2.8. Tarih Bildirme

Âşığın şiirinde sel, yangın, deprem gibi önemli olayları, hastalıkları ve savaşların olduğu zamanı bildirme, âşık edebiyatı araştırmalarında özellikle biyografik bilgilere ulaşmada önemli bir vazife icra ederler. Âşıklar, yaşadıkları zamana göre tarih bildirmişlerdir. Şiirde tarih bildirmenin yanı sıra ilgili konu da enine boyuna işlenir. Tarih bildirme, ebced hesabı ile tarih düşürerek yapılabileceği gibi, doğrudan doğruya ilgili tarih verme ile de olabilmektedir (Kaya 2010: 692).

Firkatî, tarihteki önemli olaylardan bahsederken tarihe damgasını vurmuş kişilere de telmihlerde bulunmuştur. Âşığımız doğrudan doğruya ilgili tarihi vererek özellikle İstanbul'un fethi, Fatih Sultan Mehmet ve hocasına dörtlükler yazarak kendisinde bırakmış olduğu derin izleri bu şekilde ortaya çıkarmaya çalışmıştır.

Bin dört yüz elli üç mayıs ayında
Beklenen gün geldi cihadı ekber
Hazırlıklar bitti Haliç koyunda
Ordu hücum için bir emir bekler
Ne güzel komutan ne güzel asker (96/1)

Yine "Mah-ı Muharrem" adlı şiirinde Kerbela olayı, Hz. Ali, Hasan ve Hüseyin'den bahsetmektedir. Tarihin bu şekilde acı katliamı yıllarca daha da kabaran bir üzüntüyle yâd edilmiştir. Bu acılar "mersiye", "ağıt" ve "maktel-i Hüseyin" adı verilen şiirlerle âşıklar tarafından ölümsüzleştirilmiştir. Firkatî de bu âşıklardan bir tanesidir.

Tarihin bu şekilde acı katliamını gün yüzüne çıkarmanın, kin gütmenin, kan akıtmanın; ne Hz. Ali ve ne de Hz. Hüseyin'in kanlarının akıtılmasında, şehit edilmelerinde Türk Milleti'nin zerre kadar suçu ve günahı yoktur. Çünkü o dönemde bizler müslüman dahi değildik. Bizler Hz. Ali ve Hz. Hüseyin şehit edildikten yıllar sonra müslümanlığı özüksedik. Takdir edilmelidir ki o ölümleri haklı gören tek bir sünnî Türk bile yoktur. Türk isimlerine baktığımızda Ali, Hasan ve Hüseyin isimlerinden binlerce görebilirken; aksine Muaviye ve Yezid ismi koyan bir Türk yoktur. Bu üzüntünün en açık ve samimi örneğidir. Bu sebeple; Firkatî'nin de o döneme gönderme yaparak yazmış olduğu dörtlükte kan akıtmanın haram olduğundan, birbirimize kin, nefret gütmenin yanlışlığından şu sözlerle bahseder:

Hüzünlüsün yine mah-ı muharrem³⁸
 Dert salarsın yücelerden engine
 Kan akıtmak sende olmuşken haram
 Kim dokundu senin bu ahengine (38/1)

1914 Aralık ayında başlayan Türk-Sarıkamış harekâtı üzerine İtilaf devletleri telaşlanmıştı. Kafkasya üzerinden Rusya'ya yapılacak Osmanlı saldırısı Almanya'nın yükünü hafifletmeye yöneliktir. Rus kuvvetlerinin Almanya karşısında bölünmesini istemeyen İngiltere ve Fransa Çanakkele cephesini açmaya karar vermişlerdir. Böylece hem Rusya'ya gerekli askeri ve lojistik yardımı yapacaklar; hem de Doğu-Prusya cephesindeki Rus saldırılarını güçlendireceklerdi. Bu süreçte çok zor durumda kalan çok zor durumda kalan hiç değilse bir kısım Türk kuvvetlerinin başka cephelere çekilmesini isteyen Rusya'nın yükünü azaltmak için, Çanakkele cephesi açılmıştır (Eroğlu 1990: 74). Çanakkele Türk tarihinin kahramalık örneği gösterdiği savaşlarından birisidir. Firkatî'de bu kahramanlığı da "Çanakkale Geçilmedi" adlı şiirinde şu şekilde belirtmiştir:

Çanakkale bir inci yok başka yerde eşi
 İstanbul Boğazı'nın tıpkı ikiz kardeşi
 Tarihler gösterirken bin dokuz yüz on beşi
 Yedi düvel bir olup kurdu yedi hileyi,
 Şükür kü esirgedi Mevlâ Çanakkale'yi. (130/1)

1.2.2.9. Nazire Söyleme

Divan edebiyatına ait olan nazire; bir şairin şiirini, diğer bir şair tarafından aynı uyak ve ölçüde olmak üzere benzer biçimde yazma demektir. Bir başka deyişle bazı kuralları gözeterek bir eseri ustalıkla taklit etmektir (Artun 2001: 181). Nazire söyleme geleneği, divan edebiyatının tesiri ile halk şiirinde de yaygın olarak kullanılmıştır. Âşık deyişlerinden nazire söyleme de gelenek haline dönüşüp birçok âşık tarafından güzel örnekleri verilmekle beraber Firkatî de bu deyişlere örnek bulunmamaktadır.

³⁸ Muharrem ayı.

1.2.2.10. Hikâye Anlatma

Geçmişten günümüze gelen süreç içerisinde halk hikâyesi anlatma geleneğinin oldukça zayıflamış olmasına rağmen, Firkatî'nin hâlâ halk hikâyesi anlatabiliyor olması oldukça önemlidir. Bu konuda öne çıkan diğer isimler; Mevlüt İhsanî, Mustafa Ruhanî ve Yaşar Reyhanî'dir. Günümüzde varlığını sürdüren hikâyecilik tarzı da bu âşıkların yarım asır öncesinde yaptıklarının devamıdır. Ancak hikâyecilik geleneğinde 30-40 yıl öncesinde mevcut olan uygulamaları bugün görmek mümkün değildir. Şimdi tam bir hikâye metninin günlerce süren anlatımı söz konusu değildir (Düzgün 2005: 199).

Firkatî; dört halk hikâyesi; ayrıca üç de “hikâyeli türkü” anlatmıştır. Âşığımız bu hikâyeli türkülerini, yaşanan bir olay veya olaylar üzerine söylemiştir. Hikâyeli türkülerinde özellikle aşk ve olağanüstü kahramanlıklardan öte toplumun güncel sorunları, karşılaşılan sıkıntılar, düzendeki bozukluklar, yalan, haram, dünya nimetlerinin, maddiyatın ön planda olduğu hususlar hikâyeli bir şekilde nazım-nesir olarak dile getirilmeye çalışılmıştır.

1.2.2.11. Akrostiş Şiir

Akrostiş şiir söyleme, XX. ve XXI. yüzyıl âşıklarına has bir özelliktir ve dizelerin ilk harflerinin yukarıdan aşağıya doğru sıralandığında anlamlı bir sözcük meydana getimesine verilen addır. Genelde bu sözcük konu olarak alınmış şeyi karşılar veya âşığın ya da şiirin adandığı kişinin adı çıkacak bir biçimde düzenlenir. Yunanca kökenlidir. Türkçe’de ilkleme olarak da karşılık bulmuştur. Divan edebiyatında “muvaşşah”ya da “istihraç” denir.³⁹ Akrostiş şiir’in yukarıda da belirtildiği gibi daha çok örneklerini XX. ve XXI. yüzyılda görülmesine binaen Firkatî de akrostiş şiirlerin durağından soluk almadan geçmemiş; bu tarz şiire de bir örnek vererek Ramazan Kabaktepe adlı arkadaşını yâd etmiştir.

Ramazan dostumuz Kabaktepeli
Akrostiş yazıyor bir demet beyim
Maydanoz beyinli kabak tepeli
Almış bir dem ekmek bir dem et beyim

³⁹ <http://www.akrostissiirler.com/akrostis-siir-ne-demektir.html#ixzz3ghdDbfAP>

Zatın avcı isen oku der yaya
 Aksaklar hep süvariye der yaya
 Nazar eyler yüce Mevla deryaya
 Kalır bir cezirle⁴⁰ bir de met⁴¹ beyim

Aldı isen ismin elif-yaradan
 Bilir kulunun hâlini yaradan
 Âşıklar korkmazlar dertten yaradan
 Kabilse bu fikri bir dem et beyim

Telef etme her partiye oyunu
 Eleğinle al çuvaldan oy unu
 Pek severmiş bebe şebe oyunu
 Elde çelik çomak bir demet beyim (71/1-2-3-4)

1.2.2.12. Muamma

Muamma, semaî kahvelerinde dinleyenlerde zevk ve heyecan uyandıran eğlence tarzlarından birisi olup, şiirle sorulan bir çeşit bilmecedir (Kaya 2010: 549). Bir yönüyle, divan edebiyatındaki lügaz türüne, bir yönüyle de anonim halk edebiyatı ürünlerinden olan bilmeceye, ayrıca, âşık karşılaşmalarında yer alan bağlama türündeki örneklere benzer. Ancak bunların hepsinden farklı bir amaca hizmet ettiği gibi, kendine has icra töreleri içinde dinleyici ve izleyicisine sunulur. Herhangi bir somut veya soyut kavramın çeşitli özellikleri kısa bir şiir (genellikle bir dördlük) bütünlüğü içinde dikkatlere sunulur ve cevabı istenir. Âşık kahvelerinde fasıl başlamadan önce usta bir âşık tarafından hazırlanır ve yazıya geçirilir. Sonra kahvenin bir duvarına süslü bir çerçeve içinde asılır. Muammayı hazırlayan kimse, muammayı, cevabı gizli kalmak şartı ile kahveciye veya başka sorumlu bir kişiye teslim eder. Muammayı çözen, yani doğru cevabı bulan âşık, ödül olarak ortaya konulan parayı kazanır. Muammanın cevabı da genellikle manzum olarak verilir (Oğuz 2005: 205). Yakın zamanlara kadar âşık kahvelerinde varlığını devam ettiren muamma geleneği son yıllarda görülmemektedir. Âşık Fırkatî'nin şiirlerinde bu geleneğe rastlanmamaktadır.

⁴⁰ Gelgit (meddücezir) olayında suların alçaldığı devre, alçalma. Karşıtı: MED.

⁴¹ Gelgit (meddücezir), deniz veya nehir sularının yükseldiği devre, yükselme, kabarma. Karşıtı: CEZİR.

Dikkat edilirse Âşık Firkatî’de, âşıklık geleneği içerisinde yapılması gereken bütün özelliklerin olduğunu görmekteyiz. Saz çalma, usta-çırak ilişkisi, mahlas alma, doğaçlama şiir söyleme, atışma yapma, “dedim-dedi”li ve leb-değmez türünde şiirler söyleme gibi âşıklık geleneğinin hemen hemen bütün şartlarını yerine getirmiştir. Âşıklığa başlamasında ırsiyetin etkili olduğunu söyleyebileceğimiz Firkatî’de “bade içme”, “nazire söyleme” ve “muamma” gibi gelenekler görünmese de, onun hikâyecilik yönü ve akrostiş şiir söyleme özelliği âşıklığını güçlendiren önemli etkenlerdendir.

1.2.3. Arkadaşları’nın Firkatî Hakkındaki Görüşleri

Âşık Firkatî hakkında Çıngı Dergisi Genel Yayın Yönetmeni Köksal Akçalı ile Ali Rıza Navruz’un tespit edebildiğimiz birtakım görüşleri olmuştur⁴².

⁴² Köksal Akçalı (Çıngı Dergisi Genel Yayın Yönetmeni): Âşık Firkatî (Mustafa ALKAN) ağabeyimi uzun yıllar öncesinden takip ediyor olmama rağmen kendisini Kayseri’de yapılan şiir etkinlikleri (özellikle iki yıl sunumunu yaptığım Yoğunburç Kültür Evi Şiir Dinletileri) vasıtasıyla daha yakından tanıma fırsatı buldum. Firkatî’nin günümüz halk ozanlarını tanıdığı gibi; özellikle Emrah, Seyranî, Sümmanî, Âşık Şenlik, Âşık Veysel gibi halk edebiyatımızın seçkin ozanlarını çok iyi tetkik etmiş olduğunu gördüm. Günümüzde bu değerli ozanlarımızın, âşıklarımızın devamı diyebileceğimiz nadir âşıklarımızdan birisi de Âşık Firkatî’dir. Özellikle tecnis (cinas)li deyişleriyle dikkatleri üzerine toplamayı başarmış çok değerli eserler vermiştir. Kendisini tanımış olmaktan bahtiyarım. Edebiyatımıza daha nice güzel eserler kazandıracığına inancım tamdır. Allah yar ve yardımcısı olsun; yolunu ve bahtını açık etsin.

Ali Rıza Navruz: Türkü hemen her âşığın vazgeçilmezidir bence. Tabii ki Firkatî’nin de öyledir. Bu türküler bir ezgi ile söylenir ve halkın ruh halini, derdini, neşesini, felsefesini, inancını yansıtır. Nasıl mı? Aynen şöyle:

“Düşkün isen sığmacak,
Üst arama bulamazsın.
Yerden tutup kaldıracak,
Dost arama bulamazsın.

Dervişlik olsa da serde,
Kimse derman olmaz derde,
Oturursun kuru yerde,
Post arama bulamazsın.”

Âşık Firkatî; sadece âşk şirleri yazan, hasret ve gurbet duygusu içerisinde sazının teline dokunan, hikâyeli şiirler yazan bir âşık değildir. O; her şeyden önce vatanını ve milletini, onların değerlerini her şeyden üstün tutan bir ülkü şâiridir, âşığıdır, ozanıdır...

Ali Rıza Navruz’un Firkatî için yazmış olduğu şu dörtlük ile yüreğinden kopanları yazıya dökmüştür.
Anlatmaya çalışsam da ben seni,
Yetmez sana şu dilimin takati,
Sürçülisan ettim başışla beni,
Sözlerimden öte varsın Firkatî.

Köksal Akçalı ve Ali Rıza Navruz'un görüşlerinden hareketle; bu geleneğin XXI. yüzyıldaki temsilcilerinden birisi de Âşık Firkatî'dir. Söz konusu gelenek birtakım kurallara bağlıdır. Bu kurallar çerçevesinde Anadolu'da halk kültürü oluşmuştur. Atalardan torunlara kalma görgü, bilgi ve tecrübelerden; aydınların kültüründen süzölmüş değerlerden oluşan, cereyan eden insanlık hadise ve hareketlerinden edinilmiş irfanlı, kültürlü saz şairlerimizin kudretli bir temsilcisi de Firkatî'dir. O da diğer âşıklarımız gibi ne sazında, ne sözünde bildiğinden şaşmayan; sözde gerçek Türkçeyi, sazda da en kuytu geçmişten süzölüp gelen millî sesleri yaşatabiliyordu. Şiirlerindeki kelimeler sıradan değildir, bu nedenle Türk milletinin tercümanlığını en güzel, en canlı kelimelerle yapmaktaydı. Çünkü Firkatî, âşığı; topluma ayna tutan, toplumun aksayan ve aksamayan her yönünü şiirlerine konu edinen; bunları yaparken de uyduruk kelimelerden ziyade, atalarımız gibi tarih yazmış, her bir kelimesinde zengin anlamlar olan kişi olarak tanımlamaktaydı. Bu anlamlar da sevgi, merhamet, hoşgörü yüklü olan Türkçe kelimelerdir.

Firkatî de diğer âşıklarımız gibi sözlerin halk nezdindeki temsilcisidir. Bu nedenle şiirlerindeki kelimeler de seçici ve anlamlıdır. O, saz ananesini önce dedesinin şiirlerini okumuş, devamında da dönemin âşıklarından sazla söyleyişlerinin ananevî inceliklerini almıştır. Kendisi bu geleneğin önemli merhalelerinden olan irticalen şiir söyleme, saz çalma ve sözü ustaca kullanma gibi vasıfları barındırmakta; mütevazılığından ötürü kendisini usta saymayıp; usta saydığı âşıkları kendine örnek alarak bu geleneğin önemli mihenk taşı olamaya devam etmektedir. Şüphesiz şunu da vurgulamak gerekir ki; o da şiir söyleme iznini yaratılıştan gelen bir yetenek olarak görmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. ŞİİRLERİNİN ŞEKİL VE İÇERİK ÖZELLİKLERİ

2.1. Nazım Şekilleri

Halk şiirinin nazım şekilleri XVII. yüzyılda klasik şekillerine bürünmüştür. Nazım birimleri, manzumelerin vezinleri, kafiyeleri; hatta her nazım şeklinin ana temaları ve söyleyiş şekilleri, yüzyıllar içerisinde işlenmekten doğan bir renk ve şekil karakterine sahip olmuştur (Banarlı 1971: 720).

Nazım biçimine göre kümelenen dizeler arasında düzeni ve dış ahengi kafiyeler sağlar. Bir eserin dış yapısı biçim olarak adlandırılır. Bir eserin uzunluğu veya kısalığı, bölümlenişi, bölümlerinin düzenlenişi vb. dili, üslûbu, ölçeği dizelerinin kümelenişi, kafiyelerinin örülüşü biçimi belirler (Artun 2012: 51). Bu söylemlerden de anlaşılıyor ki; halk edebiyatında nazım şekilleri önemli bir yere sahiptir. Yıllarca âşık ve şâirler eserlerini genellikle eserlerini nazımla yazmış ve söylemiştir. Fırkatî’de şiirlerini genelde nazım şekillerinden koşma türü ile çalıp, söylemeye çalışmıştır.

2.1.1. Koşma

Âşık edebiyatının önemli türlerinden olan “koşma” en çok sevilen ve en çok kullanılan nazım şeklidir. Koşmalarda çoğunlukla lirik konular işlenir. Aşk, ayrılık, gurbet, dert, acı, sıkıntı, hayattan şikâyet, doğa güzellikleri en çok işlenen konulardır (Banarlı 1971: 722). Methiye türünde öğüt veren bilgece koşmalar da vardır.

Saz şâirlerinin en güçlü ve en güzel eserleri bu türdedir. Saz şâirleri, ünlerini koşma tipinde şiirlerine borçludurlar. Âşık edebiyatı denince ilk akla gelen şey, koşma’dır. Destan ya da semai söylememiş saz şâiri bulunabilir; ama sazının tellerini koşmanın dizelerine bağlamayan âşık yoktur (Dizdaroğlu 1969: 68-69).

Koşmalar, 11’li veya 8’li hece vezniyle söylenir. Dört dizeli hanelerden oluşur. Genellikle 3-5 dörtlükten oluşmakla birlikte, 12 dörtlüğe kadar çıkan koşmalar da vardır. Son dörtlükte âşık kendi mahlasını mısralardan birine yerleştirir. Buna *tapşırma* denir. Koşmanın son dörtlüğünde şâirin adı ya da tapşırması geçer. Koşmanın uyak örgüsü şu şekillerde olabilir: abab cccb dddb veya xaxa bbba ccca.

Fırkatî, şiirlerinin çoğunluğunu koşma nazım şekli ile söylemiştir. Şiirlerinde daha çok koşma nazım şeklini kullanmıştır ve şiirleri genellikle 11 heceli’dir. Kafiye

düzeni xaxa-bbba-ccca veya abab-cccb-dddb biçimindedir. Şâir koşmanın son dördlüğünde mahlasını kullanmayı da ihmal etmemiştir.

Şâhid oldum âşıkların çığrına,
Bende coşup destan yazdım uğruna,
Bunca misafiri bastı bağrına,
Toprağı cömertler sılası Karsın (85/2)

Yan tarafta kalmış Iğdır Tuzluca,
Yeni baştan kalkınıyor hızlıca,
Al bayrağım süzülüyor nazlıca,
Gönderinde şanlı kalesi Karsın. (85/3)

Firkatî, bazı koşmalarında cinaslı kafiye yer vermiştir. Bu tür şiirlerde, birbiriyle kafiyeli olan bütün mısraların sonundaki kafiye kelimesi cinaslıdır. Tüm kafiyeleri cinaslı olarak koşma dizmek sanıldığı kadar kolay olmadığı gibi; tam aksine bir hayli zor olan, bir hayli ustalık isteyen bir türdür. Kafiyelerinin tamamı cinaslı olan bu tür koşmalara “tecnis” adı verilir. Firkatî, ustalık isteyen bu türü şiirlerinde çokça kullanmıştır. Hemen hemen şiirlerinin yarısından çoğu cinaslıdır. Özellikle bu tarzın en zor en önemli olan bu türünde sanatının doruğuna ulaşmıştır. Örnek verecek olursak:

Yorgun gönül yıllar yılı bekledi,
Gül dudaktan solgun yüze bus îne,
Geçen günler derdi derde ekledi,
Hayal meyal ile geldik bu sine. (40/1)

Aç bir tilki hayalinde kazana,
Hiç bilmez ki postu girer kazana,
Koyun ister emin bir yer kazana,
Kurt ister ki her tarafa pus ine. (40/2)

Firkatî düz koşma çeşitlerinden yedekli koşma örneklerine de yer vermiştir. Yedekli koşma; yedekli dördlükler içinde mütalaa edilen şiirlerdir. 11 hecelidirler.

Bunlar yaygın ismiyle “ayaklı koşma” olarak bilinir. Çoğu iç kafiyeli olduğu için musammat ayaklı koşma veya musammat müstezat koşma da denilir. Yedekli koşma, bir bakıma divan şiirindeki müstezata benzer (Kaya 2010: 781). Bu şekil daha çok Doğu Anadolu ve Azerî sahası âşıkları tarafından sevilen ve tercih edilen bir şekildir. Âşık Fırkatî'nin bu türde vermiş olduğu içten gelen duygularla güzel örnekleri bu başlık altında vermenin daha uygun olacağı kanaatine vardık.

Koşma dizeleri arasına konmuş olan bayatı veya maninin kafiye örgüsü veya hece sayısı da düz maniye benzer. Koşma dizeleri arasına konan bu bayatların şiirin genel anlamını daha da güçlendirdiği görülür. Örneğin;

Bağda biten ya sünbüldür⁴³ ya semen
 Sen onlardan asaletli gül⁴⁴ yarım
 Der azizim gül yârim
 Gülден daha gül yârim
 Güle hüzün yakışmaz
 Sen ağlama gül yârim

Burada âşık; ilk mısradaki geçen “ya sünbüldür ya semen” derken peygamber çiçeğinden bahsetmiştir. Divan şiirinde sık rastlanan çiçek adlarından biridir. Şekli ve kokusu itibarıyla sevgilinin saçına benzer. Hatta sevgilinin saçını kıskanır ve ona özenir. Bunun nedeni sünbül saçların, gül ise yanakların üzerine dökülmesidir. Şekilce dağınık ve kıvrımlı olan sünbül, bazen süpürge veya gölgelik de olabilir (Pala 2016: 414). Dörtlükte geçen “gül yârim” kelimelerinde ise sevdiğinin güzelliğinin hiçbir güle benzemediğini; güller üstü bir güzelliğe sahip olduğunu ve bu güzellikte olan bir sevgiliye üzüntünün değil; gülmenin yakışacağını belirtmektedir.

Ey yanağı lâle⁴⁵ zülfü yasemen⁴⁶
 Açmış dudağında gonca gül yârim

⁴³ Sevgilinin saç (Pala 2016: 414).

⁴⁴ Çiçeklerin en makbulü ve hoş kokulusu (Onay 2000: 129).

⁴⁵ Divân şiirinde kırmızı rengi ile sevgilinin yanağı ve âşığın gözyaşları (Pala 2016: 284).

⁴⁶ Yasemin. Divân şiirinde daha çok rengi, kokusu ve yaprağı dolayısıyla anılır ve sevgilinin yanağıyla ilgili gösterilir (Pala 2016: 480).

Görmüşüm goncayken bir dalda seni
 Saçın bir omuzda bir dalda seni
 Der azizim bir dalda
 Bir yaprakta bir dalda
 Çıkar has incileri (159 numaralı şiir)

Yine ikinci dörtlüğün ilk mısrasında divan edebiyatı ile halk edebiyatını bütünleştirerek sevgilinin yanağını lâleye, saçını zülüfe ve dudağını da gonca gül'e benzeterek cinas yapmıştır. İkinci mısradaki geçen "bir dalda seni" kelimesinde sevgili'yi açmamış olan bir gülün tomurcuk hali biçiminde gördüğünü, diğerinde ise bir omuzda bir de normal ağaç dalında gördüğünü söyleyerek cinas sanatını ustalıkla kullanmıştır. Dörtlükte geçen "bir dalda" ifadesinin birinci ve ikinci dizesinde ağaç dalı olarak; dördüncü dize de ise derin manevi düşüncelere dalmak anlamında kullanılarak cinas sanatı yapmıştır.

Yok muydu koruyan bir dalda seni
 Güneş yakmış rengin solmuş gül yârim

Gördüm seni uzak diyar bir elde
 Gülден daha nazik beyaz bir elde
 Der azizim bir elde
 Bir ayakta bir elde
 Pehlivanlar hasmını

Yere vurur bir elde (159 numaralı şiir)

Yukarıdaki beyitte "bir el" ifadesinde sevgiliyi çok uzaklarda gördüğünü; diğer beyitte ise gülün nazikliğinden, naifliğinden daha da üstün duru bir vaziyette gördüğünü belirterek cinas yapmıştır. Son dörtlükte ise; birinci dizede geçen "bir elde" sözünde sevgiliye çok değer verildiğini, ikinci dizede "bir elde" ifadesinde bir gökte ve bir yerde anlamı içerdiğini, dördüncü dizede geçen "bir elde"de ise çok güçlü olduğunu vurgulamak için tek elle yendiğini vurgulayarak cinas yapmıştır.

2.1.2. Semaî

Semaî, aruzun özel bir kalıbıyla ya da hece ölçüsüyle oluşturulan halk şiirleridir. Saz şairleri daha çok hece ölçüsü ile söyledikleri semaîlerde başarı göstermişlerdir. Hece ölçüsüne bağlı semaîler, koşma tipine benzer. Uyak örgüsü aynıdır (Banarlı 1971:

726). Dizelerinin hece sayısı açısından koşmadan ayrılırlar. Semaîyi koşmadan ayıran bu özelliği ise hecenin sekizli kalıbıyla yazılmış olmasıdır. Ancak bazı koşmaların da 8'li hece ölçüsüyle söylendiği düşünülürse, bunları birbirinden ayırt etmenin oldukça zor olduğu görülür. Semailler genellikle 3-5 dörtlükten oluşurlar. Dörtlük sayısı beşi geçen semailler daha azdır.

Semaîlerde sevgi, doğa, ayrılık temaları ağırlıkta işlenir. Koşmaya göre daha hafif, daha kıvrak ve dikkat çeken bir havası vardır. Özel bir ezgi ile söylenirler.

Bulmak ister isen ikbal,
İkrarında hep sadık kal,
Bomboş ilim değersiz mal,
Ömür boyu başına yük. (1/1)

Firkatî'yi lal ettiler⁴⁷,
Hakkını ihlal ettiler,
Bedava hamal ettiler,
Hep taşıdım boşuna yük. (1/2)

2.2. Âşık Edebiyatında Aruzlu Biçimler

Birbirine benzer kültürlerden beslenen âşık şiiri ve divan şiiri arasında zamanla bir etkileşim başlar. Bu etkileşim özellikle XVII. yüzyıldan itibaren kendini iyiden iyiye hissettirir. Bu yüzyılda klasik şiir çevresine yakın yerlerdeki âşıkların şiirlerinde klasik şiirlerin etkisi artar. Dil ağırlaşır. Bazı âşıklar divan şiirinin bazı nazım biçimlerini ve aruz ölçüsünü kullanmaya başlar (Köprülü 1962: 391).

Özellikle XVIII. yüzyıldan itibaren âşıkların bazıları divan şâirleri gibi söyleme denemeleri yapmışlardır. Buna istinaden bazı araştırmacılar, âşıkların divan şâirlerinin etkisinde kalarak, onlara özenerek divan edebiyatı tarzında şiirler söylediklerini öne sürerken; bazı araştırmacılar da divan kalıplarına uyan şiirlerin esasında hece ölçüsü ile yazılmış şiirler olduğunu belirtmektedirler. Aslında bazı âşıkların aruz ölçüsünü doğaçlama yolu ile ve belli bir ezgi eşliğinde saz ile söylemeleri çok zordur. Bu sebeptendir ki; aruzlu türler olarak gösterilen bazı şiirlerin aslında hece ölçüsünün bazı kalıpları ile söylenmiş âşık tarzı şiirler olduğu söylemi daha ağırlıktadır.

⁴⁷ Konuşamaz duruma sokmak, susturmak.

Kısacası bu yüzyıl, vasat bir sanat anlayışına sahip şairlerin kendi güçleri oranında eserler bırakabildikleri bir dönem olmuştur. Ayrıca siyasî tarihimizde önemli yeri olan bazı olayların bu yüzyılda cereyan etmesine rağmen şiirde gereken şekilde yer almamasını şairlerimize bağlamak zorundayız. Onlar sefer şiirlerinden çok sonuçlarla ilgili şiirler söylemişlerdir. Onlar ustaları gibi konulara önem vermemişlerdir (Sakaoğlu C:3, 1992, s: 292). Kimbilir belki de bu nedenle şiir deryasında kendilerini pek gösterememişlerdir.

2.2.1. Divan

Âşıklar arasında “divanî” olarak da bilinen divanlar, aruzun fâilâtün/ fâilâtün/ fâilâtün/ fâilün kalıbıyla yazılmışlardır. Saz şâirlerince özel bir ahenkle okunmuşlardır. Bu adı alması da doğrudan bu ahenk ya da ezgiyle bağlantılıdır (Onay 1996: 181). Bu tür daha çok halk şâirlerinin divan şâirlerine özenmesinden doğmuştur. Bu söylem sadece şiirin kalıbı ile değil; ezgisi ile de ilgilidir. Bazı divanlar aruz ölçüsü ile yazılmış olmasına rağmen 15’li hece ölçüsüne uymaktadır. Bazıları ise hece ölçüsünün 8+8=16’lı kalıbına denk gelmektedir. Halk edebiyatındaki divanlar, divan edebiyatındaki murabbalarla büyük ölçüde benzerlik gösterir (Yardımcı 2002: 411). Divanlar; divan edebiyatının yanısıra halk edebiyatı ve genel folklor bakımından da önemli eserlerdir. Halk şâirlerinden bazılarının divanları vardır. Bu nedenle divan ve halk edebiyatı birbirini önemli ölçüde etkilemiştir. Konular, inanışlar ve edebi sanatlar yönünden büyük benzerlikler göstermektedirler (Tan 2008: 84).

Divan adını taşıyan bütün şekillerde veznin besteye uyması için daima sabit tutulmuştur. Genellikle dörtlüklerden oluşan divanlar yaygındır. Dörtlüklerden oluşan divanlarda uyak düzeni ilk dörtlüğe bağlı olarak dört değişik şekildedir. Bunlar;

1. aaba–ccca–ddda–eeea
2. abab–cccb–dddb–eeeb
3. aaab–cccb–dddb–eeeb
4. aaaa–bbba–ccca–ddda

biçimindedir (Yardımcı, 2002: 411). Gazel biçimindeki divanlarda ise uyak düzeni, gazel uyak düzeni olan; aa-ba-ca-da-ea biçimindedir. Divanların değişik makamları vardır. Saz şâirlerince özel bir ahenk ile okunur. Firkatî, hece vezni ve cinasla yazmış olduğu divanlara örnek verecek olursak şu şekildedir:

2.2.2. Cinaslı Divanlar

Cinas; ses tekrarına ve benzeşmesine dayalı bir söz sanatıdır. Cinaslı sözcüklerin sayısı, cinsi, harekesi ve sırası bakımlarından mümkün olan en üst düzeyde benzeşmesi essastır. Cinasta her ne kadar anlamdan ziyade sözcüklerin ses değeri önemli gibi görünse de sözcüklerin farklı anlamları çağrıştırmaları okuyucu ve dinleyici de estetik bir haz uyandırır ve onun hayal dünyasını genişletir (Kocakaplan 1992: 20). Türk edebiyatında cinaslı şiirler denilince ilk olarak cinaslı maniler gelir. Onu, bütün örnekleri cinaslı olmasa da manilerin divan şiirindeki şekli diyebileceğimiz tuyuğlar takip eder.

Edebiyat tarihimizde, Halepli Edîb'in divanı baştan sona cinaslarla süslenmiştir. Cinası şiirlerinde başarılı bir biçimde kullanan şâirlerden biri de Gâmî'dir (Başpınar 2015:2). Cinaslı divanın çok fazla örneğine rastlayamadığımız bu tür de Firkatî'nin de divan'ın 8+7 duraklı, 15 hece ölçüsüyle yazmış olduğu ve uyak düzeninin aaba-bbba-ccca-ddda şeklinde olan örneği şu şekildedir;

Bir susuz ki ıssız çölde serap göre su sana,
Kuruya dili dudağı su yâd ede susana.
Ruhun arzusu vuslattır ateşi su söndürür,
Âşk odu ile yandı isen kâr eylemez su sana.

Mülküne almış olsan da bir sultanlık kuru sen,
Yetim hakkı yemedense bağına koy kuru sen.
Zâlimin zulmüne karşı mazlumları kuru sen,
Yoksa dilsiz şeytan derler haksızlığa susana.

Der Firkatî gavvas⁴⁸ oldum deryalara dalıben⁴⁹,
Erenlerin otağına yaslamışım dalı ben.
Şecerem Mehmet Efendi o çınarın dalı ben,
Pederime laf söyletmem n'olur sen de sus ana (134 numaralı şiir)

⁴⁸ Dalgıç.

⁴⁹ Dalıp, dalarak.

Bu divanda geçen birinci drtlgn ilk dizesinde geçen “su sana” ifadesi, içilecek olan suyu görmediği halde su zannetmesi; ikinci dizede geçen “susana” su içmek anlamında; dördüncü dizede geçen “su sana” içilen su anlamında cinas yapılmıştır.

İkinci drtlgn ilk dizesinde geçen “koru sen” ifadesi, sahip çıkmak anlamında; ikinci dizede geçen “koru sen” yine bağrına basarak sahip çıkmak, muhafaza etmek anlamında; üçüncü dizede geçen “koru sen” ise tekrar mazlumları savunmak anlamında; dördüncü dizedeki “susana” ise haksızlık karşısında konuşmamak anlamında cinas yapılmıştır.

nc drtlgn ilk dizesinde geçen “dalıben” dalmak anlamında; ikinci dizede geçen “dalı ben” ağaç dalı, parçası anlamında; üçüncü dizede geçen “dalı ben” ınar dalı (mecaz) anlamında; dördüncü dizede “sus ana” ise annesinin susması, konuşmaması anlamında cinas yapılmıştır.

2.2.3. Gazel Biçiminde Divan

Gazel divan edebiyatının en yaygın kullanılan nazım biçimidir. Önceleri Arap edebiyatında kasidenin tegazzül adı verilen bir bölümü iken, sonra ayrı bir biçim halinde gelişmiştir. Gazelin kelime anlamı; ahu, ceylan ve kuru yapraktır. Gzellikten, aşktan, onun yüzünden çekilen acılardan, şaraptan, eğlenceden söz eden Divan Edebiyatı nazım şeklidir. Beyit sayısı 5 ile 15 arasında değişir; fakat genelde bu sayı 5, 7, 9 beyit’tir. İlk beyit kendi arasında kafiyelidir. Gazelin kafiyeye düzeni (rgs) şu şekildedir: aa, ba, ca, da, ea, fa’dır. Yukarıda da görüldüğü üzere gazelde sadece bir beyit kendi arasında (aa) biçiminde kafiyelidir.

Gazel, kelime olarak kadınlarla sevgi üzerine konuşmak, söyleşmek anlamına gelir (İpekten 1999: 16). Gazel, yukarıda açıklananlar olmakla beraber konu olarak dünyanın geçiciliği, zamanın kötülüğü, insanları yanlışları üzerine ikaz vb. durumları işleyen divaniler için kullanılan bir nazım şeklidir. Halk şairleri de yer yer klasik edebiyatın bir nazım şekli olan gazele iltifat etmiş ve bu nazım şekliyle divaniler söylemişlerdir (Balkaya 2014: 59). Gazel şeklindeki divaniler en güzel rnekleri Figan, Erzurumlu Emrah, Kars’ta yaşamış olan aşıklardan Karahanlı Murat Yıldız gazel şeklinde ve hece ölçüsü ile en güzel divaniler söylemişlerdir.

Yine Artun Gazel Biçiminde Divanlara atıfta bulunarak kafiyeye şemasını aa/xa/xa/xa... şeklinde açıklamıştır (Artun 2001: 110).

Gazelin ilk beytine matla (doğuş yeri); son beytine makta (bitiş, kesiliş yeri) denir. Şiirin isminin geçtiği beyte taç beyit; en güzel beytine de beytü'l-gazel denir. Bu beyite aynı zamanda Şah beyit de denir. Gazelde genelde anlam bütünlüğü aranmaz, anlam beyitte tamamlanır. Bir gazelin bütününde aynı konu işleniyorsa, böyle gazellere yek-ahenk gazel; bütün bir şiirin aynı söyleyiş güzelliğine sahip olduğu gazellere ise yek-avâz gazel denir (Dilçin 1992: 105-109).

Divan edebiyatı şâirleri bütün hünerlerini gazelde ortaya koyarlar. Bu tür; maharetli şâir olmanın en büyük ölçütlerindedir. Gazelde konu; aşk, şarap, güzellik ve aşkın ızdırabıdır ve aruz ölçüsüyle yazılır.

Canım kurban olsun senin yolunda ya Rasulallah,
Arılar mestane oldu balında ya Rasulallah.

Âlemlere rahmet için gönderdi yüce Hak seni,
Şefaât mülkünün mührü elinde ya Rasulallah.

Bir kez yüzünü görenler ayırmadı gözün senden,
Nübüvvetin⁵⁰ zahirdi⁵¹ her hâlinde ya Rasulallah.

Zatına verilen mirac kimseye olmadı nasib,
Yüce Kur' an tekmil oldu⁵² dilinde ya Rasulallah.

Ebubekir, Ömer, Osman çariyar ashabı güzin,
Aliyyelmurtaza sağ ve solunda ya Rasuallah.

Fatimatüzzehra dedin gülü nihâl oldu senden,
Hasanla Hüseyin gonca dalında ya Rasulallah.

Bu Firkatî vuslat bulsun kabul et al-i abaya,
Kul köle olayım bab-ı âlinde ya Rasulallah. (154 numaralı şiir)

⁵⁰ Peygamberlik.

⁵¹ Açık, belli.

⁵² Tamamlanmak, bitmek.

Âşık Fırkatî, koşma, divan, tecnis gibi âşık tarzı şiir türlerinin hemen hepsinde söylemiş olduğu şiirlerle bu türlerin gelişip güzelleşmesine yardımcı olmuştur. Özellikle de bu tarzın en zor, en önemli şekli olan cinaslı türle sanatının doruğuna ulaşmıştır, diyebiliriz.

Fırkatî, şiirlerinde sese ve âhenge çok önem vermiştir. Mazmunu ve anlamı sürekli seslerin âhengiyle ifade etmeye çalışmış, şiirin yapısındaki veznin ve dilin musiki imkânlarından faydalanmasını çok iyi bilmiştir.

Terk ettim merkebe ata yurdumu,
 Ellerimle ata ata yurdumu.
 İlim hazinesi ata yurdumu,
 Kan ağlar Semerkant, Buhara böyle. (35/2)

Şiirdeki dizeleri oluşturan kelimeler, çeşitli seslerle kafiyeye yardımcı olmaktadır. Böylelikle dizelerle ustalıkla bir ses âhengi ve ses birliği oluşturulur. Bu tür ses, âhenk ve birliğinden doğan ritimle dizeler arasında melodik bir bağ kurulur. Şiirlerinin çoğunda cinas olan kelimeler, anlam ve ses bakımından dizeler arasında birlik meydana getirmektedir.

Hayatın akışına şöyle baktım bir kerre
 Bundan böyle önümüz ya uçurum ya dere
 Ufuklar simsiyah bir perde çekmiş her yere
 Korkarım bu karanlık ikbalimi gölgeler
 Beyhude geçen günler deler bağrımı deler (133/1)

2.3. Şiirlerinin Şekil Özellikleri

Her ölçü (vezin) bağlı bulunduğu dilin yapısından doğar. Bu nedenle Türk dilinin doğal ölçüsü hece ölçüsü (hece vezni)'dür. Eskiden vezn-i benân, hesâb-ı benân (heceler parmakla sayıldığı için parmak ölçüsü, parmak hesabı denmiştir) adıyla anılırdı (Dilçin 1992: 39). Bu durum günümüze kadar da aynı şekilde devam etmiştir.

Türk Edebiyatı, İran ve Arap edebiyatlarının etkisine girmediği çağlarda, Türkler yalnız hece ölçüsünü kullanmışlardır. İslâmiyet'in kabulünden sonra bu yeni uygarlığın çeşitli öğeleriyle beraber aruz ölçüsü de edebiyatımıza girer. Sonuç olarak divan şairleri aruzu, halk şairleri de hece ölçüsünü kullanırlar.

Hece ölçüsü, halk şairlerince yıllarca kullanılmış ve bugün de kullanılmaya devam etmektedir. Hece ölçüsü, Türk dilinin yapısından doğmuştur. İlk mısraının hece sayısı kaç ise devam eden mısra ve dörtlüklerde hece sayısı aynı olur.

Saz şairleri hece kalıpları içinde en çok 7'li, 8'li ve 11'li olanları kullanmışlardır. Mısralar belli bölümlere ayrılır. Buna “durgu” veya “durak” denir. Duraklar sayesinde şiir akıcılık kazanır. Duraklar gelişigüzel değildir, belirli bir düzeni vardır. Duraklar kelimeyi bölmez, durağın yeri kelimenin bitimine rastlar.

Önceleri 7+4 durakları ile kullanılan 11'li vezin, bilhassa İslâmiyet'ten sonra onbir heceye denk olan bazı Aruz vezinlerinin mesela; fa'ülün fa'ülün fa'ülün fa'ül yahut mefâ'ilün mefâ'ilün fa'ülün gibi, İslâmî Türk edebiyatının ilk asırlarında çok kullanılan böyle vezinlerin de tesiriyle, 6+5 ve 4+4+3 bölümlerine ayrılarak gelişmiştir. Bu vezin, bu yeni duraklarıyla, Türkiye Türkçesi halk şiirinin destan, türkü ve koşmalarında kullanılan en yaygın vezindir. O kadar ki onbirli hece vezni, Anadolu ve Balkanlar Türkiyesi'nde sazlarla söylenen halk şiirinin hemen hemen millî vezni olmuştur (Banarlı 1971: 52).

Âşık Firkatî, şiirlerini âşık edebiyatı geleneğinde kullanılan koşma nazım şeklinin 8'li veya 11'li hece ölçüsüyle söylemiştir.

2.3.1. Firkatî'nin Şiirlerinde Vezin

Firkatî, şiirlerini 8, 11, 14, 15'li hece ölçüsüyle söylemiştir. Ancak aruzlu türlerden etkilenerek beyitler halinde söylediği şiirleri de vardır. Fakat kayda aldığımız 159 şiirin büyük bir kısmını 11'li hece ölçüsü ile söylemiştir.

Firkatî'nin 11'li hece ölçüsüyle yazdığı şiirlerinde genellikle 6 +5 ya da 4 + 4 + 3 şeklinde duraklar olduğu görülmektedir. Âşığımız, bazı dörtlüklerin tüm mısralarında aynı durak şeklini kullanırken bazı dörtlüklerde de farklı durak şekillerini kullanmıştır.

Kahvaltıda / tükenince / nevale **4+4+3**

Sade çay midede / safra yapıyor. **6+5**

Bilmem neden / geldik bizler / bu hale, **4+4+3**

Fakir mütevazı / sofrayı yapıyor. (108/1) **6+5**

Dindarı görünce / gurbetçi kardaş, **6+5**

Bilmedi ki bunlar / iblise yoldaş. **6+5**

Konya'da Kombassan, / Yozgat'ta Yimpaş, **6+5**

Malatya olunca / Afra yapıyor. (108/3) **6+5**

Firkatî, 8'li hece ölçüsüyle yazdığı şiirlerinde 4+4 ya da 5+3 durak şekillerini kullanmıştır. Daha çok değişik duraklarla yazdığı şiirlerinin yanı sıra aynı duraklarla yazmış olduğu şiirleri de vardır. Aşağıdaki şiirlerini bu açıklamalarımıza örnek gösterebiliriz:

Methettin beni / getirdin	5+3
Çiçeğinde / bu mu senin	4+4
Yıktın gönlümü / bitirdin	5+3
Çiçeğinde / bu mu senin (4/1)	4+4
Dinlemedim / çamur çaylak	4+4
Ben acemi / atım taylak	4+4
Buldun benim / gibi aylak	4+4
Çiçeğinde / bu mu senin (4/2)	4+4

Firkatî'nin 15'li hece ölçüsüyle söylediği şiirleri de vardır. Ancak 15'li kalıp âşığımız tarafından fazla kullanılmamıştır. Kalıplar duraklara ayrılırken özellikle dizedeki sözcüklerin parçalanmamasına dikkat edilmiştir. 15'li hece ölçüsüyle söylediği şiirlerinde genellikle 8+7 durak şeklini kullanmıştır.

Dost hayâlime gelince / gönlümü bir hâl alır	8+7
Bazen goncaya bürünür / bazen gül Nihâl alır	8+7
Kurutur dilim, dudağım / döker kanlı yaşımı	8+7
Sanki Kerbelâ misali / kıpkızıl mahâl alır (151/1)	8+7
Melûl mahzun bakışıdır / derdimi hazin eden	8+7
Bu kadar isyâna karşı / gönlümün hazin eden	8+7
Yüzüne bakanlar der ki / bu hangi hazineden	8+7
Sarraf mercanı bırakır / yanağından hâl alır (151/2)	8+7

Şiirde âhenk ölçüsü sayılan vezin, çok eski dönemlerden bu yana şiirin temeli sayıldığı için; bu durum Firkatî'de de aynı neticeyi doğurmuştur. Yukarıda verilen örneklerde de görüldüğü üzere şiirlerinin çoğunu hece ölçüsü ile yazmıştır. Nazımla

söylenen bütün halk ürünlerinde eldeki en eski örneklerden bugünkü Firkatî ve diğer günümüz âşıklarına kadar söylenen halk şiirlerinde hep hece ölçüsü kullanılmıştır.

Halk şiirlerinde dizeler arasında hecelerin sayı bakımından denk olmasına dikkat edilir; bunların da belli bölümlere ayrılması ‘durak’ ile olur. Firkatî’nin şiirlerinde de kalıplar duraklara ayrılırken sözcüklerin âhenginin bozulmamasına dikkat edilmiştir.

Halk şairlerinde olduğu gibi Firkatî de divan şairlerinden etkilenerek aruz ölçüsüyle şiirler söylemiştir. Kendisi aruz ölçüsüyle yazmış olduğu şiirlerinde oldukça başarılıdır. Fakat hece ölçüsünün aruzla kıyaslandığında Türkçe’nin yapısına daha uygun olduğu görülmektedir. Bunun başlıca sebebi, konuşulurken Türkçe’de hecelerin özel ses değerine fazla önem verilmeyişi ve bir çırpıda söylenmesidir. Bu özellik hece ölçüsünde de görülmektedir. Yani hecelerin “Anadolu” kelimesinde olduğu şekilde zayıf, “Hindistan” kelimesinde olduğu gibi hacimli oluşu bunların ses değerini değiştirmez. Sadece hecelerin mısradaki sayısına bakılır (Albayrak 2004:252).

Mutluayda Türk dilinin asıl ölçüsünün hece ölçüsü olduğunu söylemektedir. Yabancı kültürlerin etki etmediği ilk devre şiirlerinde hep bu ölçü kullanılmıştır. Türklerin İslam uygarlığını kabul etmesinden sonra aydın kesim Arap ve Fars kültürlerinin etkisinde kalmış, böylelikle yeni uygarlığın birçok ögesiyle beraber aruz ölçüsünün hece ölçüsü üzerine etkisi görülmüştür. Şâirler aruzu aynı zamanda hece ölçüsü etkisi bırakacak şekilde kullanmışlardır. Zaman zaman aynı şâirler hece ölçüsünü bırakıp, tümüyle aruza yönelmişlerdir. Diğer bir taraftan âşıklar hece ölçüsünü kendi geleneklerinde sürdürmüşlerdir. Ancak XVII. yüzyıldan sonra Gevherî, Dertlî, Âşık Ömer, Seyranî gibi kimi âşıklar aruz ölçüsünü kullanmaya başlamışlardır (Mutluay 1979: 97).

Bazı divan şâirleri de hece ölçüsünü kullanmışlardır. XVIII. yüzyılda Nedim hece ölçüsüyle bir koşma yazmıştır. Ziya Paşa’nın hece ölçüsüyle bir türküsü vardır. Tanzimat dönemi temsilcileri, batılılaşmanın bir gereği olarak hece ölçüsüne önem vermişlerdir (Artun 2012: 57). Âşık Firkatî’nin de şiirlerinin tümü hece ölçüsü ile söylenmiştir.

Halk şairlerinde olduğu gibi Firkatî de divan şairlerinden etkilenerek aruz ölçüsüyle şiirler söylemiştir. Kendisi aruz ölçüsüyle söylemiş olduğu şiirlerinde oldukça başarılıdır. Hece ölçüsünün aruzla kıyaslandığında Türkçe’nin yapısına daha uygun olduğu görülmektedir. Bunun başlıca sebebi, konuşulurken Türkçe’de hecelerin özel ses değerine fazla önem verilmeyişi ve bir çırpıda söylenmesidir. Bu özellik hece ölçüsünde

de görülmektedir. Yani hecelerın “Anadolu” kelimesinde olduğu şekilde zayıf, “Hindistan” kelimesinde olduğu gibi hacimli oluşu bunların ses değerini değiştirmez. Sadece hecelerın mısradaki sayısına bakılır (Albayrak 2004: 252).

2.3.2. Fırkatı'nın Şiirlerinde Kafiye

Kafiyenin sözlük anlamı “sonda, arkada gelen” demektir. Edebiyat terimi olarak ise, nazımda mısra sonlarında yer alan harfler arasındaki ses benzerliğine kafiye denir. Kafiye, halk şiirinde ya uyak ya da ayak terimleri ile anılır (Dilçin 1992: 73). Türk şiirinde kafiye başlangıçtan beri sağlam bir yer tutar. Kafiyeler, şiirde ahenk gücünü artırır. Şiirin belleklerde daha kolay kalmasını sağlar. Dizelerin ahenkli bir durgu ile kesilmesine yardımcı olur.

Türk halk edebiyatında İslâmiyet'ten önceki dönemlerden kalma en eski şiir örneklerinde de kafiye kullanılmıştır. Sözlerin yazılışı değil; söylenişi esas alınmıştır. Ancak halk şiirinde yer alan kafiyelere fazlaca titizlik gösterilmez. Yani kuralcı değildirler. Bunun nedeni doğaçlama olmasıdır. Aynı zamanda saz eşliğinde söylendiği için kafiye kusurları görülmez. Halk şiirimizde kafiye konusunda çok az bir ses benzerliği yeterli görülmüştür. Halk şiirleri, genellikle saz eşliğinde söylendiğinden, başka bir deyimle halk edebiyatı ürünleri sözlü olduğundan, halk şiirinde göz uyağı ön planda değildir. Kulakta hoş bir uyum bırakan her ses benzerliği halk şairi için bir kafiye sayılmıştır.

Halk şairleri kafiyeli sözcükleri ararken, onların ad, sıfat, eylem gibi söz bölükleri yönünden birbirlerine uygun olmalarını aramaz. Yapıları ve yazılışları ayrı da olsa kullanırlar. Bu durumda halk şairlerinin belli bir öğrenim görmemiş olmalarının etkisi olduğü söylenebilir. Âşık Fırkatı, şiirlerinde kafiye çeşitlerinin hemen hemen hepsini kullanmıştır; fakat cinaslı kafiyelerden oluşan tecnisi şiirlerinde daha çok görmekteyiz. Fırkatı'nın şiirlerinde genellikle koşma nazım şeklinde görülen; abab – cccb – dddb – eebb şeklindeki kafiye şeması yer almaktadır.

Deli gönül alevlendin odlandın	a
Tabip neşter vura bir yara seni	b
Yüz yaraya yıllar yılı katlandın	a
Korkarım götüre bir yara seni (61/1)	b

Bunca feryat, bunca figan ne yine	c
Derdini dök kemanına neyine	c
El şehrine sultan olmak neyine	c
Koy köle etsinler bir yâra seni (61/2)	b

xaxa-bbba şeklinde kafiyeli olan şiirleri de vardır; fakat bunların sayısı çok fazla değildir.

Kastamonu sana selam getirdim	x
Her yerde sohbetin sözün oluyor	a
Sizde şadlık şölen erken başladı	x
Bizim düğün dernek güzün oluyor (112/1)	a
Bütün etrafını gezdim fert be fert	b
Ne kederim kaldı ne elem ne dert	b
Kadının kahraman yiğidin cömert	b
Kurulan dostluklar uzun oluyor (112/2)	a

2.3.2.1. Kafiye Çeşitleri

Bir şiirde kafiye incelemesi yapılırken iki nokta göz önünde tutulur; birincisi kafiye dizilişi, ikincisi ise kafiye değeridir. Kafiye dizilişi, nazım şekli ile ilişkili bir konudur; kafiye değeri ise kafiye çeşitleri ile ilgili bir konudur. Âşık Fırkatî'nin şiirlerinde kafiye ve çeşitleri şu şekildedir:

2.3.2.1.1. Yarım Kafiye

Ses benzerliği tek sese dayanan kafiye çeşidine yarım kafiye denir. Bu sesin ünlü veya ünsüz olma şartı yoktur (Kaya 2010: 399). Divan şiirinde çok kullanılmamakla beraber; halk şiirinde en çok tercih edilen kafiye çeşididir. İrticalen söyleyen âşıklar, kelime bulmadaki kolaylığı nedeniyle şiirlerinde bol miktarda yarım kafiye kullanmışlardır. Âşık Fırkatî'nin yarım kafiye kullandığı şiirlerine şu örnekleri verebiliriz:

Bir zamanlar vardı papatya güller
 Yakamızı tuttu hep kirli eller
 Kanımızı emdi boynuzlu keller
 Sağmalken ezildik kısır altında (9/5)

İsterim ki hep ak olsun yüzleri
 Gezip görmek mutlu etti bizleri
 Bu Firkatî nerden bulsun sözleri
 Cenabı Allah'tan izin oluyor (112/8)

Şiirlerini genellikle doğaçlama söyleyen halk şâirleri kolay bulunduğu için yarım kafiyeyi kullanırlar; ancak bunları çoğu zaman redifle zenginleştirirler. Firkatî de yukarıda verilen dördlüklerden ilkinde 'l' sesini; ikincisinde ise 'z' sesini alarak tek ses benzerliğinden dolayı yarım kafiye kullanmıştır. Her iki dördlükte de kafiyeden sonra gelen kısımlar rediftir.

2.3.2.1.2. Tam Kafiye

Ses benzerliği iki sese dayanan kafiye çeşidine tam kafiye denir. Tam kafiye, tam ses değerindedir. Tam kafiye'yi oluşturan seslerin biri ünlü biri ünsüz; ya da ikisi de ünsüz olabilir. Ancak üzerinde uzatma işareti bulunan "â, û, î" sesleri ile yapılan kafiyeler de tam kafiye kabul edilmektedir; çünkü uzatma işareti bulunan sesler birbuçuk ses değerindedir (Kaya 2010: 400). Firkatî'nin tam kafiye kullandığı şiirlere aşağıdaki örnekleri verebiliriz:

Bağrından çıkmıştır binlerce *dahi*
 Özü iman dolu sözleri *sahi*
 Kars, Erzurum, Ardahan'ın Fatih*i*
 Miralay Halit Bey gazin oluyor. (112/6)

Sağında, solunda azılı düş*man*,
 Doğuda Ermeni, Batıda Yunan.
 Pusuda beklerken Suriye, İ*ran*,
 Burda âtil kalamayız erenler. (99/4)

Firkatî'nin yukarıdaki birinci dörtlüğünde, dize sonlarında bulunan “dahi, sahi, fatihi” sözcüklerindeki benzer olan “hi” seslerinden biri ünlü ve bir ünsüz olarak tam kafiye kabul edilmektedir; gene ikinci dörtlüğünde “düşman, yunan, iran” seslerindeki ”an” sesi tam kafiye oluşturmuştur.

2.3.2.1.3. Zengin Kafiye

Dize sonlarındaki benzer ses sayısının tam kafiyeden daha fazla olması gerekir.. Yani dize sonlarında redif dışında en az üç veya daha fazla sesin benzeşmesine denir. Birbirine benzeyen seslerin sıralanışında herhangi bir kural yoktur. Benzer ses sayısı üçü geçince uyumda zenginleşme derecesi artar (Dilçin 1992: 89). Âşık Firkatî'nin zengin kafiye kullandığı şiirlerinden örnekler şunlardır:

Nice âşıklara içirmiş *bade*
 Sayılmaz ki nasıl etsem *ifade*
 Şenlik Suhara' ya sığar mı *sade*
 Âşıkların piri alası Karsın (85/6)

Firkatî fukara bulamaz *karar*
 Mal olmazsa akıl ne işe *yarar*
 Bütün sigaralar sağlığa *zarar*
 Sanma ki Samsun'la Bafra yapıyor. (108/4)

Firkatî'nin yukarıdaki dörtlüklerinde, dize sonlarında yer alan “bade, ifade, sade” sözcüklerindeki benzer sesler “ade” sesleridir. Üç sestem olduğu için bu sesler dizelerde zengin kafiye oluşturmuştur. Gene ikinci dörtlüğündeki “karar, yarar, zarar” sözcüklerindeki “arar” sesleri dört sestem olduğu için bunlar da zengin kafiye.

2.3.2.1.4. Tunç Kafiye

Kafiye meydana getiren sözcüklerden biri, diğerinin içinde aynen yer alırsa tunç kafiye oluşur. Yine unutulmamalıdır ki tunç kafiye bir zengin kafiye türüdür (Dilçin 1992: 90). Yani ses benzerlikleri en az üç sestem meydana gelmelidir.

Eğer berrak ise gönül mir'atî
 Bakınca görünür maziyle atî
 Dün Emrah, Sümmanî, bugün Firkatî
 Birisi gitmeden birisi gelmez (123/5)

Firkatî'nin yukarıda verilen dörtlüğünde “mir'atî ve atî” sözcükleri tunç kafiyedir; çünkü birinci dizede “mir'atî” (ayna) sözcüğünün içerisinde bulunan “atî” (gelecek) sözcüğünün kendisinden sonra gelen mısra sonlarında tekrarlanır. Firkatî'nin yukarıda verilen dörtlüğünde “atî” sözcüğü, “mir'atî” ve Firkatî sözcüğünün içerisinde aynen tekrar edildiği için tunç kafiyedir.

2.3.2.1.5. Cinaslı Kafiye

Cinas, dize sonlarında, yazılışları aynı anlamları farklı olan kelimelerin bir arada kullanılmaları sonucu ortaya çıkar. Cinaslı kafiyeler sesçe aynı, anlamca ayrı olan kelimelerden ya da kelime gruplarından yapılmış kafiye türüdür (Kocakaplan 1992: 21). Âşık Firkatî en çok bu kafiye çeşidini kullanmıştır. Bu çalışmada bulunan şiirlerin çoğu bu kafiye türünden oluşmaktadır.

Çarşamba, Perşembe sonra *Eynesil*
 Her taraftan kir bulaşmış *eyne sil*
 Batıya özentî duyan *ey nesil*
 Neden halef olmuyorsun *atana* (16/3)

Firkatî'nin sözü hasmı *haki'mi*
 Erenlerin ayağının *hak'imi*
 Bir Ömer yok adaletin *hâkimi*
 Gelip bugün başımıza *atana* (16/6)

Firkatî'nin yukarıda verilen ilk dörtlüğün birinci dizesindeki “eynesil” Giresun'un bir ilçesi, ikinci dizesindeki “eynesil” sözcüğü elbise, üçüncü dizede geçen “eynesil” ise nesile hitaptır. İkinci dörtlüğün ilk dizesinde geçen “hâkim” sözcüğü gerçek, ikinci dizedeki “hâkim” sözcüğü toprak, üçüncü dizedeki “hâkim” sözcüğü ise adalet dağıtan anlamında kullanılmıştır. Âşık; aynı zamanda birinci dörtlüğün dördüncü

dizesindeki “ata” sözcüğü geçmiş, ikinci dörtlüğün dördüncü dizesindeki “ata” sözcüğü geçmek anlamında kullanılmıştır.

Görüldüğü üzere her iki dörtlükteki sözcükler sözcükler de yazılışları aynı olduğu hâlde anlamları farklıdır. Böyle sözcükler cinaslı uyak türüne girmektedir. Aynı zamanda bu tarz uyak türü ile şiir yazmak çok büyük ustalık gerektirir. Bu ustalığı Âşık Fıratî şiirlerinde göstermiştir. Ayrıca aynı şiir içinde birkaç yerde cinas kullanması da başarısını göstermektedir.

2.3.2.2. Redif

Redif, Türk edebiyatına İran edebiyatından girmiştir. Redifin en önemli görevi, kafiye bulmakta güçlük çekilen kelimeleri dize sonuna getirebilmekte sağladığı kolaylıktır. Redif anlam ve görevi bir olan ek ve kelimelerden oluşur. Kafiyeden ayrıldığı nokta da burasıdır. Şiirde anlamın kuvvetlendirilmesi, kafiyenin zenginleşmesi ve âhengin artması çoğu zaman redife bağlıdır. Redif, şiirde uyaktan sonra tekrarlanan aynı anlamdaki kelime veya ektir. Redif, asıl kafiye olan revî⁵³ harfinden sonraki ses, kelime veya cümledir (Artun 2012: 67). Redif daima dizenin sonundadır. Halk şairleri, redife uyaktan daha çok önem vermişlerdir. Bütün duygu, düşünce ve benzetmeler rediften doğar. Halk edebiyatı ürünlerinin çoğu rediflidir. Redif manzumenin ana düşüncesini belirlemeye yarayan bir anahtar değeri taşır. Şiirin bütün düşünce yükünü taşıyan ek ses kelime görevini yüklenir.

Âşık Fıratî de şiirlerinde redife önem vermiş ve ahengi sağlamak için redif kullanmıştır. Örnek olarak aşağıdaki dörtlükleri verebiliriz:

Fıratî’yim feryat bende dert **bende**
 Gönlüm viran baykuş konan yurt **bende**
 Eyüp gibi yuva yapmış kurt **bende**
 Eller ne zanneder inci içimde. (24/3)

Denizde yatı var liman **bedava**
 Pipo tütürüyor duman **bedava**
 Nasıl olsa arpa saman **bedava**
 Cins kısrak besliyor atlı azınlık. (66/2)

⁵³ revî: Uyağın temel harfidir ve sonda bulunur.

İş başına gelemiyor ehiller

Çünkü bırakmıyor Ebu Cehiller

Fuhşun pençesinde bütün sahiller

Rezâleti sahneleriz ortada. (7/2)

Firkatî'nin yukarıda geçen üç dörtlüğündeki sırası ile birinci dörtlükteki “bende” sözcüğü”, ikinci dörtlükte geçen “bedava” sözcüğü”, üçüncü dörtlükte geçen “ler” sözcüğü kendi içlerinde aynı anlam ve görevi üstlendikleri için redifi oluşturmaktadır.

Sonuç olarak Firkatî şiirlerinde kafiye ve redife sıklıkla yer vermiştir; çünkü kafiye tarih boyunca şiirin vazgeçilmez âhenk öğelerinden biri olmuştur. Ustaca kullanılmış kafiyeler şiire âhenk kattığı gibi, şiire ilgi duyulmasını, kolay okunmasını ve ezberlenmesini sağlar. Ezberlenmese bile en azından hafızalardan uzun süre silinmemesine katkıda bulunur; ayrıca başka bir duygu veya düşünceyi zihinlerde iz bırakacak şekilde vurgulamamıza yardımcı olur. Firkatî'nin şiirlerinde bu kaygı hiç tükenmemiştir.

2.4. Dil ve Üslûp

Halk şairleri, halka yakın duran ve halkın konuşma dilinden hareketle şiir söyleyen sanatçılardır. Şairler, yaşadığı toplumun aynası olmak mecburiyetindedirler; çünkü toplumun sevinçleri, ızdırapları onların sazlarında ve sözlerinde ifade bulur. Bir bakıma saz şairleri bunları kendilerine görev edinmişlerdir. Bu görev de yaşadıkları toplumda onların rolleridir. Bu nedenle saz şairlerinin dili toplumun her kesiminde anlaşılır ve millî olmalıdır. Dilde ve sanatta millî üslûbun teşekkülü bir milletin yaşayıp yayıldığı vatan topraklarına bağlıdır. Aynı yurttan yaşayan; kökleri aynı kültüre, aynı tarihe bağlı topluluklarda, diğer topluluklardan açık farklarla ayrılan bir millî karakter, dil ve üslûp meydana gelir. Milli zevk ve onun gerek dilde, gerek sanatlarda görünür ve fark edilir hale gelişi hep bu milli karakterin varlığındandır (Banarlı 1971: 49). Bundan dolayı da Türk dilinin doğal gelişmesinde, korunmasında ve millileşmesinde halk şairlerinin büyük etkileri vardır.

Firkatî'nin şiirleri dil, üslûp ve milli duruş bakımından incelendiğinde aşağıdaki sonuçlara varmaktayız:

1. Sosyal muhtevalı şiirlerinde toplumun her kesiminin anlayabileceği dili kullanmıştır.

Kahvaltıda tükenince nevale,
 Sade çay midede safra yapıyor.
 Bilmem neden geldik bizler bu hale,
 Fakir mütevazı sofrayı yapıyor. (108/1)

Ankara'ya mesaj götür bakan bey,
 Şarktan garba giden göçü durdurun.
 Bilir misin fukaralık nasıl şey,
 İşsizlikten gelen suçtu durdurun (88/1)

Mercimeği et yerine yedik ya,
 Çoktandır unuttuk damak zevkini.
 Kıymasız hamura mantı dedik ya.
 Anladık sarımsak sumak zevkini. (62/1)

Âşıklar hiçbir zaman halktan kopmamış; halkın, her zaman yanında olmuşlardır. Âşık Firkatî de yukarıda verilen dörtlüklerde halk ile üst tabakanın arasında ne kadar büyük fark olduğunu gene halkın diliyle söylemeye çalışmıştır, onların duygularına tercüman olmuştur. Vekillere seslenerek gariban halkın aş bulamayışını, fakirin kahvaltısının çay ve simitten oluşan sofrasına mütevazı diyerek, bakan dâhil üst kesimi eleştirmiştir.

Firkatî, sosyal konularda tasvir, tarif ve hicvettiği hedeflere göre dil kullanmıştır. Onun hiciv dili ile tasvir veya övgü dili tamamen birbirinden farklıdır. Birisinde ne kadar yumuşak, ağır ise; ötekinde o kadar serttir.

Ahu gözlerine kurban olduğum,
 Kirpiğin ok olmuş kaşın ucunda.
 Sevdasını can evimde bulduğum,
 Hayâlin gözümde yaşın ucunda. (10/1)

Edebi hayâyı verdik kumara
 Şerefi hasyeti atan atana
 Yüzü suyu olmayanda kumara
 Böylesini al çöplüğe at ana (16/1)

O, sosyal konularda gördüğü bozuklukları şiirlerine konu etmek için karşısına aldığı varlığı en güzel kelimelerle ya yüceltir, göklere çıkartır; ya da söz dağarcığında bulunan en ağır sözlerle yerin dibine sokar. Çünkü her insanın hayattan bir beklentisinin, umudunun olduğunu ve bu umut içerisinde yaşadığını; özellikle son dörtlükte mercimeği et yerine koyarak, etin fakir için ne kadar ulaşılmaz olduğunu; gene kıymasız mantının ne kadar yavan olduğunu fakirin ağzından anlatarak sosyal konularda halkın duygularını muhataplarına duyurmaya çalışmıştır. Zaten atalarımızın “Umut fakirin ekmeğidir.” sözünü bu dörtlükler anlatmaya yetecektir.

2. Firkatî, daha çok dinî konuların yer aldığı şiirlerinde Arapça ve Farsça kelimelere daha fazla yer vermiştir:

Seyyid-i Burhanı gördüm gözüm yaş eyler *veli*

Rıza-i bari önünde *serfıraş* eyler *veli*.

Bütün oklar deyse ona asla *ziyan* veremez,

Gönlünü *mülayim* kılmış bağrın taş eyler *veli*. (138/1)

Örtmüş *velayet tacını* ol *mübarek* başına,

Meyil vermez bu *dünyanın zernikâr kumaşına*.

Hiç bir *lâhza* kapılmadan *rızkının telaşına*,

Toprağı eline alıp ekmek aş eyler *veli* (138/2)

Ey *Sakî kurban* olayım dildeki ifadeye,

Bugün *meyin* baldan tatlı ne kattın *badeye*.

Hüsnünü görünce alır bir *aşüfte-hâl* beni,

Bizde *Eyüp sabrı* yok ki gem vursun *iradeye*. (137/1)

Hüsnünün mehtabı varken gökte aya ne *hacet*,

Kirpiğin kaşına değer oka yaya ne *hacet*.

Madem sen yanımda varsın köşk saraya ne *hacet*,

Bir *köhne virane* yeter ben gibi *üftadeye*. (137/2)

Yukarıda örneği verilen dörtlüklerden hareketle Firkatî kendinden önce gelen birçok âşığı okumuş. Görülüyor ki onlardan muhakkak surette ilham almış, o dönem âşıklarını benimsemiş ve onları taklit etmekten çekinmemiştir.

Âşık edebiyatının çoğu hususiyetini onun şiirlerinde görmekteyiz; fakat verilen şiirler onun divan edebiyatına da az da olsa ilgi ve merakını göstermektedir. Burada onun divan edebiyatındaki mazmunları ekseriyetle kullandığını görüyoruz. Sevgili hakkındaki muayyen teşbihler; ok⁵⁴, yay⁵⁵, saki⁵⁶, mey⁵⁷, kirpik⁵⁸, köşk, saray, Eyub⁵⁹ sabrı gibi tarihi esatirî menkabeler onun da şiirleri arasında önemli bir yere sahip'tir.

3. Sanat gayesi ile yazdığı cinaslı koşmalarında da Arapça ve Farsça kelimeleri kullanmıştır.

Gider isen Emirdağ'a *Dinar'a*,
Dinsizde kin Müslüman'da *din ara*.
Gözün dikme yüro riyal *dinara*,
Cennet olmaz dolar ile *yen ile*. (31/4)

Deli gönül alevlendin odlandın,
Tabip neşter vura *bir yara seni*.
Yüz yaraya yıllar yılı katlandın,
Korkarım götüre *bir yara seni*. (67/1)

⁵⁴ Sevgiliye ait güzellik unsuru. Sevgilinin boyu, kirpiği, gamzesi ve gözü ok özelliği gösterir. Ok âşığın bağrına saplanır. Âşık sevgiliden gelen göğsüne saplanan oku çıkarmak istemez. Sevgiliden gelen bir armağan gibi kabul edilir (Artun 2011: 98).

⁵⁵ Divân şiirinde kaş yaya benzetilir(Pala 2016: 480).

⁵⁶ Kadeh sunan, içki veren kişi. Meclise neşe ve canlılık veren odur (Pala 2016: 386).

⁵⁷ Şarap, içki. Şarap divân edebiyatında en çok kullanılan içecek maddesidir (Pala 2016: 52).

⁵⁸ Sevgilinin güzellik öğelerindedir. Müje ve müjgan adlarıyla söz edilir. Yaralayıcı ve öldürücü nitelikleri olduğu söylenir. Saç ve kaş gibi karadır. Kirpikler göz kapaklarına sıra sıra dizilir. Kirpikler oka benzetilir. Kaşları yay olan sevgili oklarını âşığa saplar ve âşığı gönlünden yaralar. Âşık bu oklara hedef olmak ister. Kirpik yerine göre kılıç ve hançer olabilir (Artun 2011: 95).

⁵⁹ Sabır timsali olan Peygamber. İsrailoğullarından olup İshak Peygamberin torunudur. Çok zengin olduğu, Şam taraflarında birçok emlak sahibi olduğu, Rahme adında bir hanım ve birçok evladı olduğu, kısacası dünya saadetine mâlik olduğu için Allah onu imtihan etmek istedi. Malı ve mülkü elinden gitti. O şükretti. Evlâtları birer birer öldü. O sabretti. Hastalandı, vücudunda yaralar açıldı, hatta yaralarına kurt düştü, yine sabretti. Ancak Rahme ona hizmet ediyor ve ibadetini yapıyordu. Sonra Allah'ın emriyle ayağını yere vurdu ve fişkırarak sudan içip yıkanarak bütün dertlerinden, hastalıklarından, yaralarından kurtuldu. Sabır imtihanını kazanmıştı. Allah da ona yeniden mal-mülk ve evlât verdi. Sağlığı yerine geldi. Havran veya Basâniye halkına peygamber olarak gönderilen Eyyûb, İbrahim peygamberin şeriatıyla amel ediyordu. *Kur'ân-ı Kerim*'de kendisinden altı yerde bahsedilir (msl. Sâd/ 41-44) ve hakkında "Ne güzel, ne iyi kuldur" buyrulur. Allah insanlara sabır örneği olsun diye Eyyûb peygamberi yaşatmıştır. "Eyyûb sabrı" dillerde mesel olmuştur. Edebiyatta sabır ve sabırlık dolayısıyla çok anılır(Pala 2016: 144).

Ecel elin Firkatî' ye *bir sala*,
 Müezzîn kastına verir *bir salâ*.
 Cenazen yıkanır konur *bir sala*,
 Nihâyet yaslarlar *bir yara seni*. (67/3)

Şer kıvılcımına tuttu *kav'ata*
 Fırsat doğdu İslâm köylü *kavata*
 Yılan değil senede bir *kav ata*
 İğrenç derisini *yüzün üstünde* (28/3)

Âşık Firkatî, Anadolu'da halk kültürü dediğimiz; atalardan torunlara kalan; yozlaşmaya yüz tutmuş gelenek, görenek, ağız özelliklerini, bilgi ve tecrübelerinden faydalanarak insanlara aktarmayı kendine vazife saymaktadır; çünkü o ne sazda ne de sözde bildiğinden şaşmamış; sözde, gerçek Türkçeyi, sazda en derin geçmişlerden süzülüp gelen millî sesleri yaşatmaya çalışmıştır. Yukarıda verilen cinaslı şiir örneklerinde bu durum açık bir şekilde görülmektedir. Şiirlerinde kelime seçiminde hassas davranmıştır.

4. Firkatî, yukarıda bahsettiğimiz hususların dışında şiirlerinde mahalli söyleyişlere de yer vermiştir. Bunlar arasında; diğip (deyip), ineye (ineğe), nidesin, yuyayım (yıkıyayım), avrat (kadın), karıya (kadına), cife (leş), kardaş (kardeş) vs. gibi kelimeler sadece birkaç örnektir.

Dilerim ki ot basarlar derine
 Lânet olsun dergâhına derine
 Mezarını kazdırsınlar derine
 Murdar cifen kokar yüzün üstünde (28/2)

2.5. Firkatî'nin Şiirlerinde İşlenen Konular

Halk şiiri geniş ve zengin kültüre sahip olarak mitoloji, masal, efsane, destan, halk hikâyesi motifleriyle beslenir. Motiflerin önemli bölümü Kur'an ve peygamber kıssalarına, din ve evliya menkıbelerine, efsane ve halk inançlarına dayanır. Bilimden, felsefeden, tarikattan ve tasavvuftan geriye kalan kimi meşhur kişi isimleri de halk edebiyatını etkisi altına almıştır. Halk edebiyatında şiirler, içeriklerine, yönelişlerine,

doğa ve toplum karşısında göstermiş oldukları tavırlara göre çeşitli başlıklar altında açıklanabilir.

Halk edebiyatında âşk, doğa, din, toplum, siyaset, yiğitlik temaları işlenmiştir. Âşıklar şiirlerinde çok çeşitli bireysel ve toplumsal konuları dile getirmişlerdir. Halk, her türlü duygu, düşünce, temenni, iş ve eylemlerini şiirlerle dile getirmiştir (Artun 2012: 77).

Firkaî de, şiirlerinde başta aşk olmak üzere insan hayatını ilgilendiren hemen her konuyu ustaca işlemiştir. Onun şiirlerinde aşk da vardır, toplumun çeşitli sosyal ve siyasi konuları da işlenmiştir. Firkaî dini konuları ele alırken bazen de yaşadığı hayattan şikâyet etmiştir. Bu konuları, aşağıdaki başlıklar altında değerlendirdik:

2.5.1. Aşk

Aşk, halk edebiyatı şiirinde en çok işlenen konudur. Âşıklar bahtsızdır, hayatları sevgililerinin peşinde koşmakla geçer. Bir güzele âşık olmak geleneğin gereğidir. Saz çalıp söylemek, şiir söylemek bir güzelin sevdasına düştükten sonradır. Bu güzelin nitelikleri abartılı ve mükemmeldir. Sevgili, aşığına acı çektirmektedir.

Âşık Firkaî aşk konusunu şiirlerinde işlemiştir; işlediği şiirlerinde sevgiliye kavuşamamış acı çeken bir âşıktır. Çoğu zaman ya plâtonik bir duygu sağanağı altında sevgilisinin resimlerini çekerek bizlere uzatmış ya da sevgilisinin nazlarını, sitemlerini, ciltvelerini, kalp kırmalarını dile getirerek yüreğini soğutmaya çalışmıştır. Sevgilisinin resmini çizerken, en küçük ayrıntıdan kaçmamıştır.

Firkaî, ayrıca sevgilinin kendisine acı çektirmesinden ve kalp kırmasından dolayı şiirlerinde bu konuya şu şekilde atıfta bulunmuştur:

Gönlüm efkârlıdır hayatım zehir,
Bir lahza zulmünü etmiyor tehir.
İdam fermanıma vuruyor mühür,
Sanki gözlerinde bir ateş tutar. (93/5)

Bana zulüm edip girme günaha,
Kırılan kalp tamir olmaz bir daha.
Küheylanlar gibi kalkmışsın şaha,
Ezersin bağrımı dizin geri çek. (64/2)

Karacaoğlan, bir koşmasında sılaya çıkarken sevgilisinin beyazı çıkartıp karayı giymesini ister ve süslenip bezenmeyi ona yasaklar. ˆşık Firkatî de tıpkı Karacaoğlan gibi sevgilisine bazı yasaklar koymaktadır:

Ey sevdiğim sakın dışarı ıkma
Bakmasın kem gözler yüzün geri ek.
Sitemle dağlayıp bağrımı yakma,
Mevlâ'yı seversen sözün geri ek. (64/1)

Firkatî, sevgilisinde bulunan özellikleri anlatırken hem hayal dünyasından, hem de halk Şiirinin eşsiz, bitmez tükenmez benzetmelerinden yararlanmıştır.

Ahu gözlerine kurban olduğum,
Kirpiğin ok olmuş kaşın ucunda.
Sevdasını can evimde bulduğum,
Hayâlin gözümde yaşın ucunda. (10/1)

Dâima goncadır gül ü nihalin,
Beni Mecnun etti bu Leylâ hâlin.
Lâlû Bedehşan'da yoktur emsâlin,
Tek cevhersin bunca taşın ucunda. (10/2)

Yukarıdaki dörtlüklerinde sevgiliye yüreğiyle bakan, onu yücelten, güzelleştiren, destanlaştıran Firkatî, ona bizim kltrrmzn en değerli erevesi içinden bakmakta, sevgiliyi aziz ve mübârek bilen bir ruhla gönül dünyamızdaki yerine oturtmaktadır. Buradaki sevgili onun için güzel bir sestir, bir nefestir, bir sıcaklıktır, güzellik ve incelik unsuru, hayatın manası, ruhun aynası, bir Şiir dünyasıdır.

Firkatî'nin aşk ve güzellik anlayışı da Mecnun'la Leylâ'nın anlayışından farklı değerdir. Kendi aşkını anlatırken sık sık Leylâ ve Mecnun'un aşkından bahsetmiştir. Mecnun'un çektiği sıkıntılarını Şiirlerine konu ederken dinleyicilerini Őařırtacak kadar canlı ve renkli olarak dizelerine işlemiştir:

Mecnun aşk yolunda yürüdü yaya,
 Selâm gelir diye bakardı aya,
 Gülden ağır cevap demez Leylâ'ya,
 Leylâlarsa eteğinde taş tutar. (93/3)

Firkatî, âşk ateşine düştüğünü ve bu durumda çektiği acıları şu dörtlülle anlatır:
 Derde düştüm aşk elinden görmedi canân beni,
 Kül eyledi içerimden bu od-u niran beni.
 Yıllar oldu bu dert ile ah çekerek ağladım,
 Güldürmedi kem talihim bir lahza bir ân beni. (139/1)

Âşık Firkatî de şiirlerinde tasavvuf şairleri gibi gerçek sultanın (Cenab-ı Allah'ın) sevdasından verem olduğunu belirtirken Allah'ın (C.C.) celal yüzünü değil de cemal yüzünü görmek istemektedir.

Gül yüzlü sevdiğim aziz sultanım
 Lûtfeyle hâlîme kerem içerden
 Derdi senden aldım sensin dermanım
 Aşkın beni etti verem içerden (82/1)

Güldür Firkatî'nin, melâl yüzünü
 Ne olur gösterme celâl yüzünü
 Yüzüme deydin de helâl yüzünü
 Gitsin sevda denen haram içerden (82/4)

Firkatî'nin sevgi anlayışı Yunusça'dır. Bütün kâinatın sevgi ile oluştuğunu, bu sevginin muhabbet üzerine kurulduğunu belirtirken kulun Yaradan'dan ötürü yaradılanı sevmesinin gerekliliği üzerinde durmuş ve Yunus gibi dört kitabın manasının aynı olduğunu belirterek; sevdada ırk ayrımının olmadığını ifade etmiştir.

Sevgiyle var oldu bütün kâinat,
 Kondu temelinin taşı sevgiyle,
 Muhabbetten vücut buldu mevcudat,
 Yazıldı her şeyin başı sevgiyle. (34/1)

Yunuslar sevgiyi aldı götürü,
 Deyip incitmedi gönül hatırı,
 Kulu sevdi Yaradan'dan ötürü,
 Bal etti ağulu aş sevgiyle. (34/3)

Fırkatî, Yunus gibi sevmeyi, sevmeyi, gönül kırmamayı, Yaradan'dan ötürü yaradılanı sevmeyi; yani karakter yönüyle herkesi, her şeyi sevmeyi şiirlerinde esas almıştır; Yunus gönüllüdür. “Anlayana dört kitabın dördü bir” diyerek dört mukaddes din kitabının manasını insanın özünde bulmakta ve Türklüğü İslâm’la bütünleştiren, güzelleştiren, yücelten bir sevgi istemektedir.

2.5.2. Gurbet ve Özlem

Fırkatî'nin şiirlerinde gurbet, gariplik, yalnızlık ve yabancılık hissetme, yâd el anlamlarına gelmektedir. Onun şiirlerinde çeşitli sebeplerle doğduğu yerden ayrılıp başka bir yere gitmek zorunda kalan kişi bu duyguları hisseder. Aşağıdaki dörtlükte âşık, gurbeti genç ömrünü çürüten zalim olarak nitelerken âşığın yanında sazı ve dudaklarının arasından yabancılık çektiği yerlere karşı dökülen sözleri vardır. Âşığın varacağı menzil tam belli değilse onu sıkıntı, parasızlık, kimsesizlik, evden, çoluk-çocuktan uzak olma hali bırakmaz. Bu nedenle âşığın, sazı ve sözü gurbette oluşunu bir nebze de olsa unutturur:

Zalim gurbet genç ömrümü çürüttü
 Eller beni bu hâllere getirdi
 Hazan⁶⁰ vurdu yaprağımı kuruttu
 Yeller beni bu hâllere getirdi (53/1)

Fırkatî'nin şiirlerinde özlem, gurbet ve yalnızlık vurgulanır. Âşık genç yaşta ilini terk etmek zorunda kaldığı için çok cefa çekmiştir. Aşkın kilimlere dokunması gibi âşığımız da özlemi şiirlerine dokumuştur. Âşığın mahlasının anlamı “ayrılık” demektir. Siladan ayrı olması onun bu mahlası almasında en büyük etkidir. O, aşağıdaki dörtlüğünde sıra özlemine şöyle dile getirir:

⁶⁰ Sonbahar.

Firkatî sıldadan ayrı,
 Kulun kula olmaz hayrı,
 Yaradan Mevlâ'dan gayrı,
 Dost arama bulamazsın. (3/6)

İnsanların yüreğinde annelerin apayrı sevgisi ve yeri vardır; çünkü bizleri doğuran, doyuran, sağlıklı bir şekilde büyüten, evlatları uğruna canını bile gerektiğinde hiçe sayan, en vefalı kişidir anne. Bir annenin varlığı çocuğuna en büyük aşktır. Çünkü hayatta değerli ve güzel olan şeylerden yüzlerce hatta binlerce olabiliyor, pek çok çiçek, yıldız, gökkuşağı, kardeş, teyze, hala, kuzen, arkadaş hatta can yoldaşı ama dünyada herkesin bir tane annesi oluyor. Âşık Firkatî de hayatta değerli ve güzel olan şeylerden bir tane olan annesini kaybetmesinden dolayı onun varlığına özlem duymaktadır.

Mübarek günlerde kaybettik seni,
 Elini elimle tutarken ana.
 Bilemedim bu feleğin zulmünü,
 Bana gam yükünü satarken ana (14/1)

Hasret kaldık sohbetine sözüne,
 Su serpen yok şu bağrımın közüne.
 Doya doya bakamadım yüzüne,
 Ömrünün güneşi batarken ana (14/2)

Firkatî, Türk toplumunda sosyal bozuklukların taşlamasını yaparken geçmişe olan özlemini de şiirlerinde şu şekilde dile getirmektedir:

Başını kaldır bak ey Veysel Baba,
 Çaldığın sazların gitar oldular.
 Şiire diyen yok artık merhaba,
 Âşıkların hâpı yutar oldular. (92/1)

Yukarıdaki dörtlükte şimdiki neslin bir zamanlar yaşayan, halkın öz dilini şiirlerinde işleyen, toprak sevdalısı, toprağın sesi, yaşayan Türkçeyi renkli duygularla

bezeyen, kısacası halk edebiyatımızın en güzel şiiirlerini harmanlayan, o dönemi en güzel şekilde yaşayan ve yaşatan Âşık Veysel'e özlem duymaktadır. Bu özlemi de yukarıda vermiş olduğumuz dörtlükte dile getirmektedir.

2.5.3. Din ve Tasavvuf

Tasavvuf; Allah'ın varlığını kayıtsız, şartsız kabul ederek kâinatın, O'nun eseri olduğunu görmek ve aynı zamanda göstermektir. Tasavvuf, Allah'a ortak koşmamak, her varlığın, O'nu andığına iman etmektir. Allah'tan başka hiçbir kuvvete kul, köle olmamaktır. Aynı zamanda Allah'ın emirlerine uymak, yasaklarından uzak durmaktır.

Tasavvuf, edepten ibarettir; her vakte ait bir edep, her makama ait bir edep vardır. Kim, içinde bulunduğu vaktin edeplerine riayet ederse erler derecesine varır; edebi yitirence, yaklaşmak istese de uzaklaşır; kabul edilmeyi dilesse de reddedilmiştir (Gölpınarlı 1969: 11).

Âşıklar, inançlı kimselerdir, fakat mutaassıp değildirler. Âşık din konusundaki bilgisini gelenekten ve çevresinde edindiği bilgiler ile oluşturur. Âşıklar biçimsel din anlayışına karşı çıkarlar. Şiiirlerinde, temel gücü diriltme olan, can veren bir Allah portesi çizerler. Âşıklar kaba sofuluğa, ikiyüzlülüğe, kendileri için verilen fetvalara karşı başkaldırmışlardır.

Firkaî, dindar bir kimsedir; fakat mutaassıp değildir. Allah'ın varlığı, birliği, büyüklüğü konusunda şiiirler yazmıştır. Ayrıca Hz. Muhammed (sav) ve din büyükleri için şiiirler yazmıştır. Hemen her şiiirinde dinî terim ve kavramlar kullanmıştır. Ayrıca son zamanlarda İslâm dinine ve Müslümanlara karşı yapılan kötü muameleye duyduğu acıyı şiiirlerinde dile getirmiştir. Firkaî'nin din ve tasavvufla ilgili şiiirlerinde onun bu konudaki düşüncelerini daha açık görebiliriz:

Sahip ol Kur'an'a gitsin dert illet,
Yetmedi mi artık bu kadar zillet,
Yüzde doksan dokuz Müslüman millet,
Lakin kutsiyetler küfür altında. (8/2)

Firkaî kendine dersin ehli dil,
Hakk için canını eyle fisebil,
Üstünlük takvada bunu iyi bil,
Siyah beyaz birdir Gafur altında. (8/5)

Davam hak davadır sapamam asla,
 Bağlandım ipine kopamam asla.
 Parayı put yapıp tapamam asla,
 Kiblem Kâbe başka yönde değilim. (68/4)

Firkatî; tasavvuf şiirlerinde, karşımıza genelde Yunus Emre diliyle ve gönlüyle çıkmaktadır:

Mecnun'un hayale daldığı gibi
 Baksaydım yüzünün bir ay ağına
 Yunus'un deryada kaldığı gibi,
 Takıldım zülfünün bir ay ağına (18/1)

Firkatî, “Leb Değmez”inde İslam’ın ve inanmanın şahadet üzerine kurulduğunu ve gerçek müminlerin bu şahadet üzerine yaşamalarını ister:

Der Firkatî herkes ister şahadet,
 Herkes doğru ile etse şahadet.
 Terk eyle inadı getir şahadet,
 Eller illa dedi halâ lâ sende (25/4)

Firkatî’de tasavvufun “hamdım, yandım, piştim” düşüncesinin bir uzantısını görülmektedir:

Der Firkatî gavvas oldum deryalara dalı ben,
 Erenlerin otağına yaslamışım dalı ben.
 Şecerem Mehmet Efendi o çınarın dalı ben,
 Pederime laf söyletmem n’olur sen de sus ana (134/3)

Bütün bunlara rağmen Firkatî, gerçek yolun Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed’den (sav) geçtiğini, Efendimize söylediği na’ında şu şekilde ifade eder:

Canım kurban olsun senin yolunda ya Rasulallah,
Arılar mestane oldu balında, ya Rasulallah. (154/1)

Âlemlere rahmet için gönderdi yüce Hak seni,
Şefaata mülkünün mührü elinde ya Rasulallah (154/2)

Bu Firkatî vuslat bulsun kabul et ali abaya,
Kul köle olayım babı alinde ya Rasulallah. (157/7)

Firkatî, en önemli inanç unsuru olarak; her şeyin Allah'tan geldiğini ifade ederken O'ndan gelen her şeye şükretmenin gerekliliği üzerinde durur:

Hamd ü sena olsun sana ey Kerim
Ham idim yetiştim erdim seninle
Senden ne gelirse şükür eylerim,
Dermanım seninle derdim seninle. (32/1)

Âşık Firkatî, gerek ahlâkî ve tasavuffi özellikleri, gerekse mütevazı yaşantısıyla herkes tarafından sevilen bir kişidir. Dostlarına ve sevdiklerine ahlâk konusunda nasihatlerde bulunmuştur. Firkatî, maddiyata önem vermeyen biridir. Dünyanın geçici olduğunu bilir. Bu nedenle nefse ait bütün istekleri, arzuları, zevkleri bırakmanın gerekliliğine inanır. Çünkü onun gönlüne sultan olan Allah, artık şairimizin dilinde kelâm ve dosttan gelen selâm gibidir. Bu nedenledir ki Firkatî; artık her nereye baksa Allah'ı görecek ve onunla dolu, O'nun yolunda olduğunu söyleyecektir:

Bu dünyanın servetine aldanma,
Kondu göçtü nice varın sahibi,
Can beden mülkünde bâkîdir sanma,
Emaneti ister yarın sahibi. (51/1)

Dost hayâlime gelince gönlümü bir hâl alır
Bazen goncaya bürünür, bazen gül nihâl alır.
Kurutur dilim, dudağım döker kanlı yaşımı,
Sanki Kerbelâ misali kıpkızıl mahal alır. (151/1)

Firkatî, bütün insanlara hoşgörü ile yaklaşmıştır. İnsanlar arasında hiçbir ayırım yapmamıştır. Yaratılanı, Yaradan'dan ötürü hoş görebilmek, Firkatî'nin en büyük insanlık anlayışıdır. Firkatî'ye göre, yaradılanı Yaradan'dan ötürü hoş görebilmek şartı Yaradan'ı bilmek ve O'nu sevmektir. Çünkü tasavvufun aslı, kitaba ve sünnete uymak, nefsin dileklerinden ve sonradan meydana gelen, dine aykırı olan şeylerden vaz geçmek, büyükleri saymak, halkın özürlerini kabul etmek, duaya, senâya, koyulmak, yapılmasında suç görülmeven şeyleri, kendince tevilleri bırakmaktır. Bu nedendir ki, O'nun kitaplarına ve peygamberlerine kulak vermenin şart olduğunu şu dörtlüğünde görebiliriz:

Anlayana dört kitabın dördü bir,
İmanı bir ikrarı bir virdi bir,
Sever isek Çerkez, Türkmen, Kürdü bir,
Gider gözlerdeki şaşş sevgiyle. (34/4)

Firkatî, dürüst bir kişidir. Haksızlığa karşı suskun kalamamış ve haksızlığa uğrayanların daima yanında olmuştur. Onlara destek vermiştir. Bu özelliğini şu örneklerde görebiliriz:

Dürüst insanlara basıyor fişi,
Halkı sömürmektedir bunların işi,
Tepesinde boynuz yanında dişi,
Kırılmıyor sertlenmişler bir kere. (41/4)

Memleketi ellerinde tutanlar,
Dürüst insanlara çamur atanlar,
Suçlarının üzerine yatanlar,
Karşısına korka korka çıktılar. (91/4)

O, sabırlı bir insandır ve sabrın sonunda selamete ulaşılacağını bilir:

Olmak ister isen arifi billah,
Sabreyle gör neyler hasılı lillah,
Haliline nar-ı nur eden Allah,
Bize de bir dar'ül eman gösterir. (106/2)

Fırkatî, haramın ve yetim hakkı yemenin kötü olduğunu, insanın nefesine hâkim olması gerektiğini düşünür. O, tasavvufun özünde geçen bir şeye sahip olmamanın; bir şeyin de kendisini kendisine kul etmemenin doğruluğuna inanan bir kişidir. Bu konuda insanlara öğüt vermiştir. Aşağıdaki dörtlükte bunu görmekteyiz:

Ârif isen düşme nefsin peşine,
Menzile beyhude gezen erişmez,
Haram katma ekmeğine aşına,
İman bahçesine hazan erişmez. (125/1)

Meyil verme bu dünyanın varına,
Bir bakarsın varamadın yarına,
Yaradanın hikmetine sırrına,
Akıl fikir yetmez izan erişmez. (125/2)

Yetim hakkı yiye yiye kel oldu,
Gâh gergedan oldu gâhi fil oldu,
Bazı papatyaydı bazı gül oldu,
Şimdilerde kasımpatlı azınlık (66/5)

Âşık; toplumun sorunlarına ve yönetimdeki bozukluklara karşı duyarsız kalmayan biridir. Meşru olmayan yollardan para kazananlar; hak etmediği halde yüksek mevkilere gelerek iyi gelire sahip olanlar, haram lokma yiyenler vb.leri âşığın tenkidinden kurtulamaz. Aşağıdaki örneklerde bunu açıkça görebiliriz:

Bir zamanlar vardı papatya güller,
 Yakamızı tuttu hep kirli eller,
 Kanımızı emdi boynuzlu keller,
 Sağmalken ezildik kısır altında. (9/5)

Evladına helal sofraya sermeyen,
 Vatani uğruna göğüs germeyen,
 Ataları deniz yüzü görmeyen,
 Kendi sahillerde konak tutuyor. (113/3)

Firkaî, aileye değer veren bir kişidir. Şiirlerinde annesine olan sevgisini ve özlemini de dile getirmiştir:

Mübarek günlerde kaybettik seni,
 Elini elimle tutarken ana,
 Bilemedim bu feleğin zulmünü,
 Bana gam yükünü satarken ana. (14/1)

Âşıkımız; mütevazı bir kişiliğe sahiptir. İnsanları hiçbir zaman küçümsememiştir. Bu konuda insanlara öğüt vermiştir; çünkü o tasavvufun iyi huy olduğunu ve iyi huylar ne kadar çoğalırsa tasavvuf da o kadar ilerlemiş olur inancıyla şiirlerini yazmıştır.

Sakın böbürlenip büyük görünme,
 Bir gün alır sana veren hayatı,
 Namertlerin servetine yerinme,
 Olsa bile ha villası ha yatı. (48/1)

Âşık Firkaî, müteasıp bir ailenin çocuğudur. Babasının imam olmasından dolayı ilk dini bilgilerini ailesinden almıştır. Daha sonra Kur'an-ı Kerim'i okumuş ve dini konularda bilgisini artırmıştır. Bütün bunlar, onun imanı güçlü bir insan olduğunu göstermektedir. Kadere inanan ve Allah'tan gelene rıza gösteren biridir; Yaşamış olduğumuz şu dünyaya fazla tamah etmemenin gerekliliğini vurgular:

Firkatî'yim imanımla ganiyim
 Gerçi bu dünyada ben de faniyim
 Allah ne demişse ona kaniyim,
 Ondan başkasına bende değilim. (68/5)

Hamd ü sena olsun sana ey kerim
 Ham idim yetiştim erdim seninle
 Senden ne gelirse şükür eylerim,
 Dermanım seninle derdim seninle. (32/1)

Firkatî, ölümden başka her şeyin yalan olduğunu şiirlerinde vurgulamıştır. O, bütün kötülöklere karşı Allah'a sığınır ve O'na sığınanların asla zorda kalmayacağına inanır. Bu düşüncesini aşağıdaki dörtlükte görebiliriz:

Sana sığınanlar kalmaz arada,
 Erde geç te olsa erer murada,
 Hem basiret verdin hem de irade
 Eğriyi doğruyu gördüm seninle. (32/2)

Firkatî, birçok şiirinde dini terimler kullanmıştır. Allah'ın "Mevlâ, Yaradan, Hakk" gibi değişik adlarını kullanmıştır. Firkatî, tasavvufî şiirlerini İslâm inancının ışığı içerisinde kaleme alınmıştır. O, kendisinden önce yaşamış ve söylenmiş tüm tasavvuf şairlerinin coşkunu ve teslimiyeti ile Allah'a seslenmektedir:

Dikkat et Mevlâ'nın yaptığı işe,
 Gökte karar kılmış ayla güneşe,
 Bir semada dolanırlar peş peşe,
 Birisi gitmeden birisi gelmez. (123/3)

Gideceğin en son mekân yar ise,
 Orda değer beyaz gömlek yar ise,
 Yaradan ki bir kuluna yar ise,
 Mümkün değil bir meydanda yenile. (31/5)

Allah yolunda ve Peygamber izinde olan âşığımız; bu izde olmak için nefse ait olan bütün istekleri ve zevkleri bırakmanın gerekliliğine inanır. Çünkü ondaki anlayış tasavvuftaki anlayış gibi; kendini Allah'ın dilediği şeye kapıp koyuvermendir. Yazmış olduğu şiirlerde sevgisini ve bağlılığını şu şekilde dile getirmiştir:

Canım kurban olsun senin yolunda ya Rasulallah,
Arılar mestane oldu balında ya Rasulallah. (154/1)

Âlemlere rahmet için gönderdi yüce Hak seni,
Şefaata mülkünün mührü elinde ya Rasulallah. (154/2)

İslâm dini ile ilgili “Kâbe, Arafat, mübarek, kible, ezân” vb. kelimeler de Firkatî'nin pek çok şiirinde geçmektedir:

Davam hak davadır sapamam asla,
Bağlandım ipine kopamam asla,
Parayı put yapıp tapamam asla,
Kıblem Kâbe başka yönde değilim. (68/4)

Firkatî'ye dedirdiler illallah
Şeytan bile dedi neuzubillah
Zam yapmada rekor kırdı maşallah,
Mavi gözler nazarlığa oturdu. (117/5)

Firkatî, şiirlerinde; dört halifeden, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'den ayrıca Hz. Bilal gibi Hz. Muhammed (sav) döneminde yaşayan kişilerden söz etmiştir.

Ebubekir, Ömer, Osman çariyar⁶¹ ashabı güzin⁶²,
Aliyyel Murtaza sağ ve solunda ya Rasulallah (154/4)
Fatimatüzzehra dedin gül-ü nihâl⁶³ oldu senden,
Hasanla Hüseyin gonca dalında ya Rasulallah. (154/5)

⁶¹ Hz. Muhammed'den sonra halife olan Hz. Ebûbekir, Ömer, Osman ve Ali'ye verilen ortak isim, dört halife, hulefâ-i râşidin.

⁶² Hz. Muhammed'in seçkin arkadaşları, ashâbın ileri gelenleri.

⁶³ Gül fidanı.

Gel Firkatî zâlim olma düşkünlere acı sen,
 Neylersin fâni dünyada böyle tahtı tacı sen.
 Sıdk⁶⁴-ile Mevlâ'ya bağlan sakın etme rücu⁶⁵ sen,
 İman bir Habeş köleyi Hazreti Bilâl eder. (146/3)

Firkatî, bin dört yüz yıl evvel Arap topraklarında, tamamen siyasi sebepler yüzünden ortaya çıkan, birtakım kanlı olayların suçlularını, Anadolu'da, kendi soyunun mensupları arasında aramak gafletine hiç düşmemiştir. Bir Arap'ın, başka bir Arap'a yaptığı zulmün hesabını Anadolu Türk'üne yüklemenin akılla, nizamla, vatanseverlikle, milliyetçilikle, insanlıkla hiçbir ilgisi yoktur.

Muaviye'nin önce Hz. Ali'ye ve Hz. Hasan'a, sonra Muaviye oğlu Yezid'in Hz. Hüseyin'e reva gördüğü akıl almaz zulmü ve şiddeti; sadece Anadolu'da değil, dünya Türklüğü içerisinde bir tek kişi olsun onaylamamıştır ki, Firkatî de böyle bir gaflet karşısında, kendi soydaşlarına karşı kırgınlık, kızgınlık, düşmanlık duysun. Hepsi bütünüyle cehaletten kaynaklanan mezhep kavgalarının millet hayatımızdaki felâketlerini çok iyi derecede idrak eden, anlayan Firkatî, bu çekişmelerin, kavgaların yok olup gitmesi için çalıp söylemiştir:

Her kim kılıç çaldı ise Hüseyin'in serine⁶⁶
 Dilerim gitsin cehennem en derin yerine
 Ne şaşarsın ey Firkatî Mevla'nın takdirine
 Bazen mü'mine dert verir münkire ikbal eder (146/6)

Kerbela çölünde evladi Ali'm
 Bir yudum su için eyledi talim
 Bir mezalim yaptı yezidi zalim
 Rastlamadı cihan onun dengine (38/2)

Hasan'ın içtiği zehir tasıdır
 Zeyneb'in giydiği gam libasıdır⁶⁷
 Musa Kasım cevherlerin hasıdır
 Eğer sarraf isen sür mehengine⁶⁸ (38/10)

⁶⁴ Doğruluk.

⁶⁵ Dönmek, geri dönmek.

⁶⁶ Baş, kafa.

⁶⁷ Elbise.

Hak dostları yandı yandı eridi
 Gözlerinden kanlı yaşlar yürüdü
 Yezidinde soyu soppu kurudu
 Raslayınca Türk'ün Timurleng'ine (38/11)

O, Kur'an-ı Kerim'in ve dinin önemini; ayrıca Müslümanlara yapılan haksızlıkları ve oynanan oyunları şiirlerinde sürekli vurgulamıştır:

Kur'an gönüllerden kalkınca rafa,
 Dirlik, düzen gelmez daha dünyaya.
 Söylesin bu derdi dört bir tarafa,
 Verdim rüzgârlara daha dün yaya. (22/1)

Memlekette oynanıyor oyunlar,
 Seviliyor misyonerler, ayinler
 Müslüman düşmanı bazı hainler,
 Stalin'den daha beter oldular. (92/4)

Firkatî, insanların yalan dünyanın nimetlerine aldanıp günah işlediklerini bilmektedir. Tasavvufun en önemli özelliklerinden bir tanesi de nefse ait olan bütün istek, zevk ve arzuları bırakmaktır. Bundan kurtulmak için şiirlerinde insanları tövbeye çağırır:

Tövbe eyle gönül varsa günahın,
 İmanını ikrarını yenile.
 Söyleme çıksa da gün be gün ahın,
 Kol kırılınsın kalsın yine yen ile. (31/1)

Firkatî, insanın en yakın dostunun Allah (C.C.) olduğunu, bu dünyada önemli olanın O'nun dostluğunu kazanabilmekten geçtiğini belirtmektedir. Kişinin kendisini Allah'ın dilediği şeye vermesinin gerekli olduğunu şu dörtlüklerle dile getirir:

⁶⁸ Üzerine sürtülen altının ayarını ölçmeye yarayan kuvars cinsinden sert taş, mihenk taşı, denek taşı.

Firkatî bir başka desti⁶⁹ neylesin,
 Üstümde sen varken üstü neylesin.
 Bu fanide gayri dostu neylesin,
 Dilimde tesbihsin virdim seninle (32/4)

2.5.4. Millî Birlik

Âşık Firkatî, milliyetçi bir ailenin çocuğudur. Vatanını ve milletini seven biridir. Âşık edebiyatımızda, Türklük şuuruyla yaşayan ve söyleyen şairlerimiz arasında önemli bir yere sahiptir. Şiirlerinde ağırlıklı olarak millî konuları işlemiştir.

O, vatanımızın eşsiz bir yer olduğunu bilir ve vatani korumanın ve sevmenin yolunun çalışmaktan geçtiğini ifade eder. Yine vatan sevgisinin “*iman*”dan geldiğini dile getiren âşık, yapılanın Hakk’ın rızasını kazanmak için yapılmasını ister.

Hakk yolunda çıkmalıyız sefere,
 Oturmakla ulaşılmaz zafere,
 Bu vatani kaybedersek bir kere,
 Böyle vatan bulamayız erenler. (99/5)

Der Firkatî dağlar duman olmazsa,
 Hayat durur umut, güman olmazsa.
 Hubbül vatan, minel-iman⁷⁰ olmazsa,
 Kanımızla sulamayız erenler. (99/6)

Şiirlerinde Türklük duygusunu tavizsiz bir şekilde şiirlerinde işleyen bir âşığımızdır; çünkü onun için vatan en önde gelir, gerisi teferruattır:

⁶⁹ El.

⁷⁰ “Vatan sevgisi imandandır.”

Cennettir vatanın yanı yöresi
 Cumhuriyet bu milletin töresi
 Kan ile yoğruldu her bir karesi
 Şükranlar borçluyuz yerde yatana (17/2)

Yedi düvelkurdu yedi hileyi
 Yine geçemedi Çanakkale'yi
 Gördüler bükülmez Türk'ün bileği
 Yol vermez izinsiz adım atana (17/3)

Kahraman ecdadım titretti arşı
 Kolay yazılmadı istiklal marşı
 Firkati dimdik dur dünyaya karşı
 Düşman taviz vermez hiçbir hatana
 Canım feda olsun aziz vatana (17/4)

Firkatî, askerliğin kutsal bir görev ve Mehmetçiğimizin ölümsüz kahramanlar olduğunu şu şekilde belirtmiştir:

Vatan borcu askerlikten kaçılmaz,
 Kötü damga alamayız erenler.
 Yiğit olan yiğitlerden seçilmez,
 An'aneyi bölemeyiz erenler. (99/1)

Mehmetçikler emir bekler hudutta,
 Anaları, korkulu bir umutta
 Bir askeri görür isem tabutta,
 Kalbim olur dürüm dürüm erenler (98/2)

Firkatî, Türkler'in köklü ve kahramanlıkla dolu tarihi ile her zaman gurur duymuştur. Aynı zamanda Türklüğü İslâmla bütünleştiren, güzelleştiren, yücelten bir kişidir. Aşağıdaki şiirinde Osmanlı Devleti'nin büyük padişahlarını; özellikle Fatih Sultan Mehmet ve İstanbul'un fethini vurgulamıştır:

Bin dört yüz elli üç mayıs ayında,
 Beklenen gün geldi cihadı ekber,
 Hazırlıklar bitti Haliç koyunda,
 Ordu hücum için bir emir bekler,
 Ne güzel komutan, ne güzel asker. (96/1)

Babası Murat han sanki bir huma,
 Anası Candarlı Hatice Hüma,
 Kendisi Fatih'ti geçti hücumu,
 Mevlâ'nın adını eyledi ezber,
 Ne güzel komutan ne güzel asker (96/5)

Firkatî, şiirlerinde vatanımızın bugünkü durumuna üzülmekte, geçmişin kahramanlıklarına özlem duymaktadır.

Bu dert Firkatî'yi yıktı,
 Gözünün yaşları aktı.
 Diyojenler galip çıktı,
 Alparslanım yaslı bugün (5/5)

Başa Hakk yolcusu kişi çıkmıyor,
 Bugün Yavuz'ların eşi çıkmıyor.
 Çok kurt besledik ya dişi çıkmıyor,
 Boşuna kaynadı hediklerimiz⁷¹. (127/5)

Firkatî, vatan sevdalılarının duygularını, düşüncelerini ifade eder. O, bir bayrağın altında toplanmayanları, ikilik çıkarıcıları Türk saymayacak kadar coşkun duygular içinde şiirler söyleyen bir âşığıdır:

Uğrasam da bin bir türlü zulüme,
 Devam edeceğim yine yoluma.
 Vatanımda gem vurdurmam dilime,
 Burası Türkiye Çin'de değilim. (68/3)

⁷¹ Kaynatılmış buğday, bulgur, mısır vb. şeyler.

O, günümüzde Batı kültürüne olan özentiye taşlar. Firkatî; Türk olmakla övünen, Türkçenin güzelliklerine kol kanat geren, kültürel yozlaşmadan sürekli dert yanan, Türkün manevî dünyasını, tarihini, güzel sanatlarını, gelenek ve göreneklerini yüreğinde hisseden ve hissettiren, duyan ve duyduklarını duyuran bir kişidir. Kendi kültürümüze ve milli değerlerimize daima sahip çıkılmasını ister;

Kültür oldu disko ile baleri,
Biz gerici olduk onlar ileri.
Demokrasinin havarileri,
Başa geçip Sezarlığa oturdu (117/2)

Anlayana dört kitabın dördü bir,
İmanı bir ikrarı bir virdi bir,
Sever isek Çerkez, Türkmen, Kürdü bir,
Gider gözlerdeki şaşığı sevgiyle. (34/4)

Bu düşünceyle millî birliği sağlamak, kardeş kavgalarını önlemek, Türkiye üzerinde oynanan oyunlara gelmemek için gösterdiği büyük gayret, ince hassasiyet ancak ve ancak Çerkez'i, Türkmen'i ve Kürt'ü gönülden sevenler ve asil yaşayanlar tarafından kabul edilecek ve unutulmayacaktır.

Görüldüğü gibi Firkatî'nin şiirlerinde milli duygu bol bol ve nakış nakış işlenmiş bir unsurdur. Yetiştirdiği dönem ile gelmiş olduğu bu dönem arasındaki kültür farklarını, dönemin gereği olarak şiirlerinde milli konular ve kahramanlık temalarıyla işlemiştir. Onun nezdinde değerli olan ve olmazsa olmaz olan bu iki konu yeni neslin boşvermişliği neticesinde şiirlerine sitem ve kızgınlık; çok sert ve başeğmez bir ifade ile verilmiştir.

2.5.5. Toplumsal Değerler

Âşık, bazen halkın öncüsü bazen de savunucusudur. Âşıklar, halka yararlı olacak pek çok öğüt şiirini, atasözlerindeki edayla söylemişlerdir. Vefa, yiğitlik, tok gözlülük, cömertlik gibi yüksek ahlâkî değerleri telkin etmişlerdir. Halkın uğradığı her türlü haksızlık, zulüm, yoksulluk, kıtlık gibi konularda duyduğu acı ve sıkıntıları dile getirmişlerdir.

Halkın içinden biri olan Firkatî, toplumun sorunlarına karşı duyarsız kalmamıştır. Halkın uğradığı haksızlıklara şiirlerinde sıkça yer vermiş ve haksızlık yapanları taşlamıştır. Bu taşlamalarda en fazla da siyasiler ve zenginler nasibini almıştır:

Sizler yerken bal, baklava, böreği,
Bize reva görün kuru çöreği,
Takdir etmek soğutmuyor yüreği,
Gerekirse döveceğiz bakan bey. (120/2)

Denizde yatı var liman bedava,
Pipo tütürüyor duman bedava.
Nasıl olsa arpa saman bedava,
Cins kısarak besliyor atlı azınlık. (66/2)

Firkatî, haksızlığa uğrayanların yanında olmuş, kul hakkından uzak durmuş, elinden geldiği kadar yoksul, fakir ve yetimi gözetmiş; kazancın helal yollardan olmasını her zaman hayatında düstur edinmiştir. Bu bağlamda içinden gelenleri şu dörtlükler ile anlatmaktadır:

Akbabalar çoğaldıkça her yanda,
Neş'emiz kaçıyor huzur zamanı,
Her yandan İslâm'a tehdit yağanda,
Şimdi haykırmannın, hazır zamanı. (46/1)

Gel kardaşım bir ol nurla iç içe,
Kalmayalım böyle zifir altında,
Batı ne ki bizi çiğneyip geçe,
Neden ezilelim kâfir altında. (8/1)

Firkatî, halkı bilgilendirmeyi, onlara doğru yolu göstermeyi ve insanları; dostlarını seçerken, dikkatli olmaları konusunda uyarmayı kendine görev saymıştır;

çünkü dost acı söyler, gerçek seveni de bulmak zordur. Bu dünyada darda, zor durumda iken arayıp soran hakiki bir dostun az olduğunu âşığımız şu dörtlükle ifade etmektedir:

Namertlerle dost olmaya özenme,
Dost bulurum diye düşman kazanma,
Sakın ola sofrasına uzanma,
Zehir eder sonra balı böreği. (55/2)

Firkafî, Türk milletinin en büyük problemlerinden birine de göç olgusu olarak bakmaktadır. Bu göçün en büyük sebebinin ülkede yaşanan terör olaylarına bağlı olduğunu aşağıdaki dörtlüklerinde görmekteyiz:

Ankara'ya mesaj götür bakan bey,
Şarktan garba giden göçü durdurun.
Bilir misin fukaralık nasıl şey,
İşsizlikten gelen suçu durdurun. (88/1)

Tedbir almazsanız herkes gelecek,
Doğu güneydoğu kime kalacak.
Daha nice Mehmetçikler ölecek,
Şu Apo denilen piçi durdurun. (88/2)

Firkafî, güçlülerin daima güçlü olduğunu, mazlumların devamlı ezildiğini belirtirken gerçeğin acı tarafını da gözler önüne sermektedir; çünkü güçlü olan kendisinin değer verdiği unsurlar değil de yabancılarla ağa paşa durumunda olanlardır diyen âşığımız şu dörtlüklerde sitemini dile getirmektedir:

Timsah Yahudi'nin gözü yaşında
Keder mi var neş'e mi var bilinmez
Bu zilletin menbainin başında
Ağa mı var paşa mı var bilinmez (124/1)

Talih mazlumlardan yana dönmüyor
 Vampirler yamyamlar kana kanmıyor
 Ateş tutsa bir tarafi yanmıyor
 Ellerinde maşa mı var bilinmez (124/2)

Toplumun değerlerine sıkı sıkıya bağlı olan Firkatî, milletimiz üzerinde oynanan oyunları da sezmekte ve kurtuluşa giden yolda halkına öğütler vermektedir:

Dinler arasında diyalog kurduk,
 Bekleyin yolları papa geliyor.
 Hınzır yiyenlere hep boyun burduk,
 Ne duymuşsa kopa kopa geliyor (110/1)

Silahsız başladı Haçlı Seferi,
 Teftiş edecekmiş nice neferi.
 Bartelomos kutlayacak zaferi,
 Boynunda haç elde sopa geliyor (110/2)

Bütün melanetle dolu izleri,
 Yarasanın nuru görmez gözleri.
 Âşık Firkatî'nin veciz sözleri,
 Halkın kulağına küpe geliyor (110/5)

Yaşadığı toplumda düzenin bozulduğunu, sosyal adaletin yok olduğunu ifade eder.

Akbabalar çoğaldıkça her yanda,
 Neşemiz kaçıyor huzur zamanı.
 Her yandan İslam'a tehdit yağanda,
 Şimdi haykırmanın hazır zamanı. (46/1)

Bu nasıl adalet bu nasıl şeydir?
 Hırsızlar yolsuzlar dürüste yeğdir.
 Dereleler çok ıssız tilkiler beydir,
 Soysuz çakalların vezir zamanı. (46/2)

Der Âşık Firkatî biz neler gördük,
 Nice dinsizlerin tefini dürdük.
 Bu ulvî davaya beş bin koç verdik,
 Yine de veririz nezir zamanı. (46/5)

Firkatî, şiirlerinde Türk toplum hayatının önemli evrelerini sözlü bir biçimde aktarmıştır. Toplumun aksayan yaşayış biçimi, inanca olan tehdit, adaletsizlik, hırsızlık vb. konuları şiirlerinde tenkit etmiş ve bu konularda Türk toplumunun sesi olmuştur.

2.5.6. Siyaset

Firkatî; diğer âşıklarda olduğu gibi siyasetten uzak kalmış; ama toplumu ilgilendiren konularda siyasileri tenkit etmiştir. Özellikle topluma yön veren siyasilerin yapmış oldukları yanlışlıkları şiirlerine konu edinen, onları şiirlerinde eleştiren, başa geçmek için siyasi propagandalarında kırk takla atan bakan ve vekilleri şiirinde şu şekilde eleştirmiştir:

İktidara gelen dava erleri,
 Bir köprü yapsınlar geçek sırtından.
 Memleket yüzüstü gidiyor geri,
 Saplamış çıkmıyor bıçak sırtından. (78/1)

Gene “Bakan Bey” adlı diğer bir şiirinde Firkatî; fakir insanların peynir, ekmek ve kuru çörekle idare ederken bakan ve vekillerin sofralarında bal, baklava böreklerinin eksik olmamasını çok ağır bir dille eleştirmektedir. Tabii bütün bunların düzene girmemesi durumunda da hesabının gene beş sene sonra siyaseten sorulacağını belirtmektedir:

Sizler yerken bal, baklava, böreği.
 Bize reva görün kuru çöreği,
 Takdir etmek soğutmuyor yüreği,
 Gerekirse döveceğiz Bakan Bey. (120/2)

Âşık Firkatî; siyasetçilerin oy isteyip halkı kandırmalarından, kendi tarafında olanları desteklemelerinden, seçim döneminden sonraki zamanda ise her şeyi unutup halkı üzmelerinden ve ötekileştirmelerinden yakınır.

Der Firkatî evvel ahir olunca,
Beş sene dediğin er geç dolunca.
Oy zamanı kapımıza gelince,
Değnek ile kovacağız Bakan Bey (120/4)

Firkatî; şiirinin sonunda da gene siyasilerden isteyeceklerini ister, onları tenkit eder; fakat bunlar toplumun lehine sonuçlanmaz, hasıraltı edilirse eğer beş sene sonra gelecek olan siyasileri değnek ile kovacağız diyerek dile getirir.

2.5.7. Zamandan ve Hayattan Şikâyet

Zamandan yakınma, âşıklarda temel temalardan biridir. Âşıklar yaşadıkları çağın ahlâkî ve sosyal durumunu, değişmelere karşı halkın olumlu ve olumsuz tepkilerini şiirlerinde işlerler. Dünyanın gidişi, düzenin bozulması ve dönemlikten yakınılır. Genellikle âşıklar istedikleri gibi yaşam süremedikleri için zamanı ve çevrelerini kınamışlardır.

Âşık Firkatî, dünya düzeninin bozulduğundan, dönemin eskisi gibi olmadığından, insanların giderek kötüye gittiğinden ve başa geçenlerin milleti dolandırdığından yakınmıştır. Bu şikâyetlerini, sosyal ve siyasi manadaki taşlamalarla dile getirmiştir.

Firkatî, şiirlerinde zamanı değerlendirirken devrin yöneticilerinin zaaflarından bolca bahsetmiştir. Özellikle halkın fakirleştiğini ve alım gücünün düştüğünü şu dörtlüklerde dile getirerek zamanın yöneticilerine en ağır eleştirileri yapmıştır:

Her yağdıka zam yağmuru musonlar,
Vatandaşlar dertlenmişler bir kere.
Sosyalistler ateistler masonlar,
Başımıza mertlenmişler bir kere. (41/1)

Bakan beyim bir istidam var sana,
Sözlerim kalmasın hasıraltında.
Cevabını geciktirme yaz bana,
Okuyup kalayım tesir altında. (9/1)

Firkatî, verilen dörtlüklerde toplumsal düzenin bozulmasında en büyük rolün kültür emperyalizmine bağlı olduğunu söylemektedir. İnsanlarımızın medeniyetin tekniklerinden değil de, kültür yozlaşmasına uğraması neticesinde toplumun; özellikle de yeni neslin kendi kültürüne yabancılaştığını ifade etmektedir. Çünkü onun gözünde toplumun bugünü ve yarını, halk şiirimizde; âşıklarda daha aydınlık ve daha huzurlu olacaktır.

Beyler hayranıyız batının atın,
Elli yıldır koşup hız alıyoruz.
Şu temiz topluma bizi de katın,
Kenardan köşeden toz alıyoruz (128/1)

Bizdeki batıya olan özeni,
Müslüman'a küfri çığır açtırdı.
Uygarlık denilen lânet bezenti,
Hayâsızza göğüs bağır açtırdı. (45/1)

Firkatî, toplumda gerçek aydınların değil de, sözde aydınların; aslında cahillerin sözünün geçtiğini; bu nedenle de toplumun değer yargılarının bozulduğunu dile getirir; çünkü adam var, kökten bitmedir; adam var, daldan yetmedir. Cahil olan adamlar dalın meyvesi var, gölgesi var; kökün ise görünür de hiçbir şeyi yoktur diye kökü bırakır da dala sarılır. Aslında bilmezler ki kök; güçlü, sağlam olmazsa dal meyve vermez. O nedenle kendini aydın zanneden cahil adamlar da kuru çalı gibidir. Kendini aydın sanan cahilleri Firkatî, “Akli fikri durmuş kara cahiller” diye başlayan dörtlükte şu şekilde eleştirir:

Aklı fikri durmuş kara cahiller,
 Kalem alıp yazarlığa oturdu.
 Memleket sırrını satan bahiller,
 Düşman ile pazarlığa oturdu. (117/1)

Şu bizim kültürcü yeğen ağası
 Burç Fatihi gazi imiş müdür bey
 Gerçi asil değil vekil dığası
 Hırsızların kozu imiş müdür bey (121/1)

Firkatî, şahsını ilgilendiren duygularda da şikâyetlerde bulunmuştur. Özellikle zaman zaman her âşıkta olduğu gibi ümitsiz, çaresiz kaldığında zamandan ve felekten şikâyet etmiştir. Bu şikâyet Firkatî'nin zamanı gerçek fail kabul ettiğinden değil olayların, hadiselerin arzu ve istekleri doğrultusunda cereyan etmediğindedir. İşte Firkatî'nin de zaman zaman felekten ve zamandan şikâyet etmesi bu yüzdendir; yoksa her müslüman gibi o da zamanın, Cenab-ı Hakk'ın bir kanunu, bir mahlûku olduğunu bilir.

Vurma felek vurma yükü sırtıma,
 Zaten çok yorgunum zinde değilim.
 Vicdansızlar öcü yazdı kartıma,
 Gerici dediler önde değilim. (68/1)

Dünyada mertlerin kadri bilinmez,
 Zaman yahşileri yaman gösterir.
 Candan geçmeyince canan bulunmaz
 Sanma dost cemalin heman gösterir (106/1)

İşte yukarıdaki dörtlüklerde de görüldüğü üzere Firkatî; zamandan ve hayattan şikâyet ederken üzerine binen yükün ağır olduğunu, zamanın ve dönemin dürüst olmadığını belirterek zamanı ve hayatı, Yaradan'a şikâyet etmektedir. Âşıklık geleneğinde bu hep böyledir; zamandan ve hayattan şikâyet ederler.

2.5.8. Yolsuzluk, Fakirlik

Firkatî, kişilere, parasına, cüzdânının dolgunluğuna göre değer verilmesine çok hayıflanır. Olgun, alçak gönüllü olan kişinin maddiyata önem vermemesi; önemli olanın özde doğru olması gerektiğini vurgular.

Şu bizim kültürcü yeğen ağası
Burç Fatihî gazi imiş müdür bey
Gerçi asil değil vekil dığası⁷²
Hırsızların kozu imiş müdür bey (120/1)

Toplum içinde yeri olan kimselerin bile artık haramı helali ayırt etmeden, hiçbir şey olmamış gibi mağrur bir şekilde yaşadığını belirtir:

Geçenlerde gittim gördüm hâlini
Haram paralardan çekmez elini
Kemer kavrayamaz olmuş belini
Şu Agop'un kazı imiş müdür bey (120/2)

Firkatî'nin şiirlerinde yukarıda da görüldüğü gibi aşk ve din-tasavvuf başta olmak üzere insan hayatını ilgilendiren hemen her konuyu ustaca işlemiştir. Onun şiirlerinde herkese göre bir konu bulunmaktadır. Aşk ve sevgi şiirlerinde bütünlük içindedir. Okuyucu âşığın şiirlerinde kâh aşkın verdiği acılarla bütünleştiğini; kâh hayal gücünün ortaya çıkardığı bir sevgilinin peşinden koştuğunu görür. Aşkın olduğu yerde özlem ayrılmaz bir konudur. Çünkü âşık gurbete çıkarken sevgiliye âşığın şiirlerinde özlem, hasret, gurbet vardır. Âşığımız şiirlerinde bazen halkın lideri bazen de savunucusu olmuştur. Âşık bunları yaparken halkın uğradığı her türlü haksızlığı, zulmü, yoksulluk, kıtlık sosyal ve siyasi baskıları eleştirel bir söylemle şiirlerinde konu edinmiştir.

Firkatî'nin şiirlerinde en çok yer bulan konu din ve tasavvuf konusudur. Şiirlerinde Allah'ın varlığı, birliği, büyüklüğü temel konudur. Ayrıca Hz. Muhammed (sav) ve din büyükleri için şiirler yazmıştır. Hemen her şiirinde dinî terim ve kavramlar kullanmıştır. Ayrıca son zamanlarda İslâm dinine ve Müslümanlara karşı yapılan kötü muameleye karşı duyduğu acıyı şiirlerinde dile getirmiştir. Diğer halk âşıklarında

⁷² Kûfür sözü; küçük oğlan çocuğu.

olduğu gibi onun da şiirlerinde din ve tasavvuf, başlıca inanç, görüş ve düşünce kaynağı olmuştur. Yine şiirlerinde boşa geçen ömrün zayiliğinden, gençlerin zamanı boşa harcamalarından yakınmıştır. Özellikle dünyanın gidişatının bozulmasının eski dönemlerde olduğu gibi “biz” toplumu değil de “ben” toplumu haline gelen bir zaman olmasından yakınmaktadır.

Her şâir de olduğu gibi Firkatî’de de siyasiler eleştirilmekten kurtulamamıştır. Bu durumda siyasi konuların içinde hiciv de kendine yer bulur. Hak, hukuk, adaletin olmadığı bir durumda âşık şiirlerinde siyasileri eleştirel bir dille göreve çağırır. Fakirlik ve yoksulluğun kol gezdiği bir toplumda sosyal dengeyi kurmayı gerekenin siyasiler olduğunu şiirlerinde sıkça vurgular.

Âşık Firkatî, milliyetçi bir ailenin çocuğudur. Vatanını ve milletini seven biridir. Âşık edebiyatımızda, Türklük şuuruyla yaşayan ve yazan şairlerimiz arasında önemli bir yere sahiptir. Şiirlerinde ağırlıklı olarak millî konuları işlemiştir.

Firkatî, vatanımızın eşsiz bir yer olduğunu bilir ve vatanı korumanın ve sevmenin yolunun çalışmaktan geçtiğini ifade eder. Milli birlik ve vatan konuları âşığın şiirlerinin ayrılmaz konusudur. Çünkü o, vatan sevgisinin “*iman*”dan geldiğini çok iyi bilir. Âşığın şiirlerinde ölüm konusu üzüntülü olmakla beraber kadere boyun eğen, kabullenici bir vaziyettedir. Konularında tasavvuf anlayışı olan âşığımızda ölüm üzerine farklı bir düşünceye girilmemiştir. Onun şiirlerinde ölüm az da olsa ölümün arkasında bıraktığı acılara sitem edilmeden ağlanır.

2.5.9. Ölüm

Âşık, ölüm konusunda uysal, kabullenici ve üzüntülüdür. Divan şiirindeki mersiye karşılık âşık şiirinde ağıt vardır. Mersiye nin resmi bir ağlayış olmasına karşılık ağıt gerçek bir ağlayıştır. Sevgililer, dostlar, büyükler için yazılır. Âşık şiirinde, ölüm üzerine düşünce üretilmez. Ölüm düşüncesi din ve tasavvuf anlayışıyla sınırlıdır. Daha çok ölümün yıkımına, kaybolan güzelliklere ve ölümün geride bıraktığı acılara ağlanır (Artun 2012: 79).

Âşık Firkatî, bu dünyanın geçici olduğunu ve ölümü her nefsin tadacağını şiirlerinde belirtir. Ona göre ölüm Allah’tan gelir; bu nedenle kaçınılmaz son ölümü işlerken kadere iman etmenin gerekliliğini vurgular. Firkatî, aşağıda verilen dörtlüklerde ölümden şu şekilde bahsetmiştir:

Bu dünyanın servetine aldanma,
 Kondu göçtü nice varın sahibi
 Can beden mülkünde bâkîdir sanma,
 Emaneti ister yarın sahibi. (51/1)

Firkatî köşk, saray, yapım var deme,
 Miftahın⁷³ yok ise kapım var deme.
 Bu fânide mülküm tapum var deme,
 Bak ne diyor göğün, yerin sahibi (51/6)

Âşığımız ölüm gerçeğini şiirlerinde sık sık vurgular. Bu geleneğin bütün temsilcileri gibi Firkatî de insan ömrünü bir yıla benzetmekte ve kendinin sonbahar mevsiminde olduğunu ifade etmektedir:

Ömrün sonbaharı geldik Kasım'a,
 Ağrı girdi damarıma kasıma,
 Bir yol bulup varsam Ebel Kasım'a,
 Yüzüm sürsem eşiğine derine⁷⁴. (39/2)

Firkatî, ölümün bir hakikat olduğunu belirtirken bu sonun gerçeğin başlangıcı olduğunu da bilmektedir. Âşık, ölüm geldiğinde bütün inanmışlara aynı geleneğin uygulandığını söylerken ölüm anında bütün insanların eşit olduğunu da böylece ifade etmiş olur ve her nefsin bir gün bunu tadacağını şu dörtlükle dile getirir:

Ecel elin Firkatî'ye bir sala,
 Müezzîn kastına verir bir salâ,
 Cenazen yıkanır konur bir sala,
 Nihâyet yaslarlar bir yara seni. (39/3)

Ölüm, âşıkları düşündüren bir konudur. Nitekim Firkatî'nin dizelerinde de bu konu üzerinde durduğunu görülmektedir. Firkatî, ölüm konusunu işlerken bu dünyanın

⁷³ Anahtar.

⁷⁴ Kapı.

boş olduğunu dile getirmektedir. Ona göre, kişiyi bu dünyada hatırlatacak olan, yapmış olduğu hizmet, hayata ve insanlığa duyduğu sevgi ve bıraktığı eserlerdir. Âşık, bu düşüncelerini şiirlerinde sıklıkla vurgulamıştır.

2.5.10. Tabiat

Âşıklar doğaya önem verdiklerini şiirlerinde sıkça işleyerek dile getirmeye çalışırlar. Doğa, âşığa sevgilinin niteliklerini, güzelliklerini anlatma aracıdır. Dağ, âşık için gurbettir, engeldir. Halk şiirinde doğa dış görünüşü resimleyen objektif tasvirlerle anlatılır. Âşık Firkatî de tabiatı kimi zaman bütünüyle; kimi zaman da tabiattan aldığı malzemeyi mecaz unsuru olarak kullanır.

Gönül bahar eyyamıdır⁷⁵ çık dağlara lâle der,
Deryaya rahmet yağınca incileri lâl eder.
Sakin mağrurluk eyleyip bülbül dilim var deme,
Ecel yakana yapışır nâtıkani⁷⁶ lâl eder⁷⁷. (146/1)

Âşığımız; doğaya karşı duyarlı biridir. Ayrıca sevgilinin güzelliklerini anlatırken tabiattan faydalanmıştır.

Gül yüzlü sevdiğim gezme arada
Sana açık bu gönlümün sarayı
Siyah zülfün⁷⁸ mah⁷⁹ yüzüne tara da
Bulut gibi saçlarımla sar ayı (49/1)

İnsan, toprak gibi değil. İnsanların ufacık bir menfaatine dokunduğumuz zaman, size belki üç, belki beş misli fazlasıyla karşılık verir. İnsanlarda hırs olmasa çok iyi olur; fakat demek ki bu da tabiatın kanunu; demek ki hırs insanların daha iyisini yapması anlamında olacak ki güzel şeyler ortaya çıksın. Firkatî aşağıda verilen dörtlüğünde insan-toprak-tabiat ilişkisini çok güzel bir şekilde vurgulamış; insanın

⁷⁵ Günler; zaman, devir.

⁷⁶ Düşünüp söyleme hassa ve melekesi, konuşma gücü.

⁷⁷ Konuşamaz duruma sokmak, susturmak.

⁷⁸ Saç.

⁷⁹ Ay.

nefsine hâkim olmasını, gönül kırmamasını insan-tabiat ilişkisi ile benzerlik yaparak açıklamıştır:

Dostun bağı uğrayınca hazana
 Ne elma, nar, ne de kiraz getirir
 Gönül tarlaları döndü hozana⁸⁰
 Ne bir dane, ne de firaz getirir (105/1)

Firkaî'nin yazmış olduğu bu şiirleri halk edebiyatında örneğine pek çok rastlanan ve koşma tarzında yazılan “tabiat tasvirleri” türüne dâhil etmek mümkündür. Saz şairleri bu nevi eserlerinde genellikle belli bir yeri, dağı, bağı, köyü, tarlaları tasvir ederler. Firkaî’de de bu tarz şiirler, toprak-tabiat ve bunlardan aldığı güçle insanı (sevgiliyi) övme ile ilgilidir.

2.6. Şiirlerinde Sanat

Edebî sanatlar, Türk edebiyatının ilk devirlerinden beri meydana getirilen eserlerde kullanılmıştır. Türkçeyi eserlerinde çok iyi kullanan âşıklar, buna bağlı olarak edebî sanatlara da yer vermişlerdir. Çünkü edebiyatımızın malzemesi dildir. Türkçe de mecazlarla adeta nakış nakış örülüdür. Bu özellik halkın gönlünden çıkan ürünlerine, şiirlerine, atasözü, deyim, mani ve bilmece gibi çeşitli türlere bütün güzelliğiyle sinmiştir. Ortaya konulan eserlerde edebî sanatlar sayesinde ifade genişliği, tesirlilik, güzellik, ahenk, orijinallik gibi vasıflar ortaya çıkar. Şairler ortaya koydukları eserlerinde, şiirlerinde bir ifadeyi anlatmak için birkaç mısra oluşturmak yerine, tek bir edebî sanatla söyleyeceklerini kısa ve özlü bir biçimde en güzel şekliyle dile getirirler.

Firkaî'nin şiirlerinde başta cinas olmak üzere teşbih, teşhis, mübalağa, telmih, istifham ve tezat gibi birçok edebî sanatın kullanıldığını görmekteyiz.

Aslında birçok âşığımızda olduğu gibi Firkaî’de de sanat endişesi yoktur. Onun şiirlerinde doğal bir söyleyiş vardır. Şiirlerini; doğal akışı içerisinde söylediği için edebî sanatları da kendiliğinden ustaca kullanmıştır. Bu durum da onun şiirlerini ölümsüzleştirmiş, güzelleştirmiş ve bayağılıktan kurtarmıştır.

Firkaî'nin şiirlerinde yer alan edebî sanatları uygunluk derecesine göre şöyle sıralayabiliriz:

⁸⁰ Dinlenmeye bırakılmış, birkaç yıl işlenmemiş tarla.

2.6.1. Cinas (Tecnis)

Kocakaplan; “*Şekil ve telaffuz (söyleniş) bakımından aynı (sesteş) veya birbirine çok yakın; fakat manaları farklı olan bazen iki, bazen üç veya daha fazla kelimeyi şiirde bir araya getirmek veya kafiye olarak kullanmaktır.*” (Kocakaplan 1992: 20) dese de, yazılışları aynı, anlamları farklı olan kelimelerle yapılan sanata cinas denir, bu kelimelerden oluşan kafiyelere de cinaslı kafiye denir. Divan ve halk edebiyatında çok kullanılmış olan bir söz ve başarılı kullanıldığı takdirde de hoş bir fikir oyunudur. Tecnislerinde işlenen cinaslı kafiyeler, söz ve ifadeler ağızlarda bazı değişikliğe uğrasa da, âşığın yetkin kelimeler sahibi olduğunu da gösterir. Firkatî, kanımızca yazdığı şiirlerde sanatın hakkını vermiş bir halk şairidir. Yazdığı dörtlüklerde kelimelere çok hassas ayar yapan bir cinas ustasıdır.

Firkatî'nin şiirlerinde ustalıkla kullanılan edebî sanatların başında cinas gelir. Firkatî; 5-7 Mayıs tarihleri arasında düzenlenen Türkiye Murat Çobanoğlu II. Âşıklar Yarışması'nda “Tecnis” (Doğaçlama) dalında Onur Ödülü almıştır.

Yaradan var etmiş *inci den seni*

Gülmesin dünyada *inciden seni*

Derya lâl eylemiş *inciden seni*

Sarraf değer biçer kırk ayar sana

(15 / 2: 1, 2, 3, 4)

Âşık birinci dizede “inci den seni” diyerek inci tanesi; ikinci dizede “inciden seni” diyerek üzme, kırmak; üçüncü dizede “inciden seni” yine seni üzen konuşamaz duruma gelsin gibi anlamları yüklemiştir.

Pembe yanak siyah zülûf *aksine*

Söz söylemek olmaz bunun *aksine*

Sular ressam olmuş hüsnün *aksine*

İçip de teşneler ayine dersin (87 / 5: 1, 2, 3, 4)

Âşık Firkatî'nin yukarıdaki şiirinin üçüncü dizesi, kendisinin ne kadar güçlü söz söyleme yeteneğine sahip olduğunu göstermeye yeterlidir. Suların ressam olup yârin güzelliğini aksettirmesi, bir başka şiir ustası olan Nazım'ın suda saçlarını tarayan ‘salkım söğüt’ünü hatıra getirmektedir.

Alma dedim nolur *bugün ahımı*
 Affeyle var ise *bu günahımı*
 Dağlar bile duydu *bugün ahımı*
 İkna edemedim bir bu senemi (57 / 3: 1, 2, 3, 4)

Burada günahı varsa bunun affını isteyen Âşık Firkatî; ahını dağların bile duyduğu halde sevgilinin duymamasının ve onu ikna edememenin ızdırabı içindedir. Öyle ki nolur diyerek sevgiliye yalvarmakta ve daha fazla ahını almamasını istemektedir. Diğer bir açıklama durumuna bakacak olursak; birinci dizede “bugün ahımı” derken; çekmiş olduğu dert, keder ve ızdırıp gösteren kişiye karşı kötü dilekte bulunma; ikinci dizede “bu günahımı” yapılmaması gereken bir şeyin meydana gelmesi durumundaki cezası; üçüncü dizede “bugün ahımı” bedduamı demek istiyor.

Ayrıca klasik şiirde sıkça dile getirdiği bu gerçeği onun aksine yalın bir dille ifade eden âşık ‘bugün ahımı’ ve ‘bu günahımı’ sözcüklerini ustaca cinas ipliğine dizerek sanat konusunda klasik şiirden hiç de geri olmadığını göstermektedir.

Firkatî’nin yukarıda söylemiş olduğu şiirlerinde yazılışları aynı olan kelimelere; tüm dizelerinde farklı anlamlar yükleyerek ahengi artırmış olması onun düşüncesini, zekilik ve kıvraklığını, kelimelerin renkliliğini göstermektedir. Yukarıda cinas ile ilgili vermiş olduğumuz “başarılı kullanıldığı takdirde hoş bir fikir oyunu”dur; cümlesi Firkatî’nin bu oyunu çok iyi oynadığını, bu sanatı vermiş olduğu fikirlerle, derin anlamlar ve kulakta hoş bir sada bırakacak şekilde yazması fikir oyunu cümlesini en iyi şekilde desteklemektedir.

Her bir halk âşığı, şiir yazabilir, şiirlerde hünerini gösterebilir; ancak cinaslı kelimelerin bir ibârede (mısra, beyit) kullanılması, çok farklı bir âhenkte olması, ayrıcalıklı ve iddialı bir hünerdir.

2.6.2. Benzetme (Teşbih)

Aralarında çeşitli yönlerden benzerlik bulunan iki varlıktan zayıf olanı, nitelikçe daha kuvvetli olana benzetmeye teşbih denir (Kocakaplan 1992: 161). Teşbih heyecana bağlı bir sanattır. Âşık kendisini etkileyen bir olay veya varlık karşısında heyecanlanır; bu heyecanı daha kuvvetli ve tesirli anlatabilmek için o ruh halini okuyucuda daha iyi canlandırabilecek benzetmeler yapma yoluna gider. İşte bunun sonucunda da teşbih sanatı oluşur.

Firkatî şiiirlerinde benzetme sanatını cinas kadar olmasa da kulakta hoş bir seda bırakacak nitelikte ustaca kullanarak; duygu ve düşüncelerini daha etkili bir şekilde söylemiştir:

Kaşların <i>harami</i> , gözlerin <i>cellat</i> ,	(64 / 3: 3)
Dereler çok ıssız, tilkiler <i>beydir</i> ,	(46 / 2: 3)
<i>Gül yüzlü sevdiğim</i> aziz sultanım	(82 / 1: 1)
Ey <i>yanağı lâle gül yüzlü</i> suna	(15 / 1: 1)
<i>Bulut gibi saçlarınla</i> sar ayı	(49 / 1: 4)
<i>Ardahan kirpiyim</i> <i>Iğdır kaşım</i> dır	(17 / 4: 2)
Bize <i>cennet gibi bir vatan</i> verdi	(23 / 10: 3)
<i>Rüzgâr gibi geçer</i> gençlik yılları	(65 / 1: 1)

Yukarıda verilen örneklerde görüldüğü üzere Firkatî; sevgiliye ait özelliklerden bahsederek dudağı bal şerbete, kaşları haramiye, gözleri cellâta, kirpikleri oka, yanağı lâleye, saçları buluta, sevdiğinin yüzünü güle, tilkileri beye, kendini aylağa, Ardahanı kirpiğe; Iğdırı kaşa, vatanı cennete, gençlik yıllarını rüzgâra benzetmektedir. Firkatî'nin şiiirlerinden burada verilecek birçok örnek vardır; fakat verilenlerin bu edebi sanatta da ustalığını gösterme anlamında yeterli olacağı kanaatindeyim.

2.6.3. Teşhis (Kişileştirme)

Teşhis kısaca kişileştirme demektir. İnsan dışındaki varlıkları, insana benzeterek onlara insan özellikleri verme sanatıdır (Kocakaplan 1992: 175). Âşıklar çoğu zaman kendilerindeki bir durumu ifade ederken kişileştirmeye başvurarak kendilerinde var olan duruma doğayı da ortak ederler. Bu şekilde söyleyişlerine farklılık ve etkileyicilik kazandırırılar.

*Sevgisiz toprağın dudağı çatlar,
Gözetir yağmuru yaşı sevgiyle.* (34 / 2: 3, 4)

Bütün azalarım bana küsüyor (59 / 3: 2)

*Yorgun gönül yıllar yılı bekledi,
Gül dudaktan solgun yüze bus îne,* (43 / 1: 1, 2)

*Fırat nehri asla çatmaz kaşını
Akar taştan taşa çalar başını
Kerbelada döker kanlı yaşını
Nihayet Dicle'ye eyler izdivaç* (23 / 13: 1, 2, 3, 4)

Yukarıdaki mısralarda da görüldüğü gibi; sevgisiz toprağın dudağının çatlaması ve yağmuru gözetip beklemesi, bütün organların şaire küsmesi, gönlün beklemesi, Fırat nehrinin kaşını çatması, başını taştan taşa çalması, Kerbelâ'da yaş dökmesi ve Dicle ile izdivacı söyleyişlerinde kişileştirme sanatı vardır. Fıratî hem soyut hem de somut kavramları şiirlerinde kişileştirmiştir.

2.6.4. Tezat

Ortak yanları bulunan iki zıt kavramı, biri gerçek, diğeri mecazî manada olmak üzere aynı konu etrafında toplamak sanattır. Tezat heyecana bağlı bir sanat'tır. Heyecan sanatkarın zihninde mecazî bir çağrışım yapar. Bu çağrışım zıt bir şekilde başka bir çağrışıma yol açar. Zihin bu zıtlığı olayın iki tarafına yayar. Bu karşıtlık ifadeye bir anlam genişliği kazandırır (Kocakaplan 1992: 185). Bu da demek oluyor ki; tezat heyecan sonucu ortaya çıkar ve kelimelerin birinin gerçek, diğersinin mecazî manasına bağlıdır. Sonuç olarak şâirler bir düşüncüyü daha etkili şekilde ifade etmek ve ifadeye anlam genişliği kazandırmak için kelimeleri karşıtıyla birlikte anlatmışlardır.

*Çocuğa kim demiş küçük bir şey,
Bir çocuk belki en büyük birşey.*

Abdülhak Hâmit'in bu şiirinde karşıt anlamlı iki sözcüğü (küçük-büyük) bir arada kullanılmıştır (Ünlü 1992: 77).

Halkın içinde yetişen, onların duygu ve düşüncelerine tercüman olan âşıklar Türkçeyi çok güzel kullanarak az sözle çok şey anlatmaya çalışmışlardır. Bu nedenle de tezat sanatına şiirlerinde sıkça yer vermişlerdir. Âşık Firkatî de tezat sanatını şiirlerinde ustalıklarla kullanarak duygu ve düşüncelerini daha etkili ve kalıcı bir şekilde ifade etmiştir.

Gönül binmiş aşk atına

Soğukta sıcakta gezer (6 / 1: 3, 4)

Bir gönülü verme iki dostuna

Birisi gitmeden birisi gelmez (124 / 2, 4)

Çünkü uzun sürmez çileli hayat,

Er geç bir bahar var kışın ucunda. (10 / 3: 3, 4)

Sağında, solunda azılı düşman,

Doğu da Ermeni, Batı da Yunan. (99 / 4: 1, 2)

Bir helalzadeyle ortak ol bari

Biraz götürse de biraz getirir (105 / 3: 3, 4)

Gerçi *asil* değil *vekil* dığası

Hırsızların kozu imiş müdür bey (121 / 1: 3, 4)

Ey sevgili *gündüz* kazan *gece* ye

Gelecek haftayı ayı nedersin (87 / 1: 1, 2)

Karıştı zamanda *yalanla gerçek*

İbrişim ördüğüm oldu örümcek (53 / 5: 1, 2)

Düşman *tatlı* söyler dost ise *acı*

Öğüt diye tutam olmaz kurbanım (67 / 1: 1, 2)

Hurda malı çıkarırsan pazara
Alan olmaz *satan* olmaz kurbanım (67 / 2: 3, 4)

Doğruyu bırakıp *eğriye* gittik
Sahte kılavuzdan iz göre göre (42 / 3, 4)

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi âşığımız soğuk-sıcak, gitmek-gelmek, er-geç, doğu-batı, götür-getir, yalan-gerçek, doğru-eğri, tatlı-acı, alan-satan, gece-gündüz, asil-vekil gibi birçok tezat örneğini mısralarında göstermiştir.

2.6.5. Telmih

Edebiyatta temsil yolu ile bilinen bir kıssaya, meşhur bir fıkraya, yaygın bir nükteye, tarihî bir olaya, ilmî bir konuya işaret etmeye telmih denir (Bilgegil 1989: 267). Âşıklar, peygamber kıssalarına, tarihî olaylara, efsanevî âşk kahramanlarına ve daha birçok konuya telmihte bulunmuşlardır; çünkü şiirlerindeki anlatıma etkileyicilik katmak amacıyla bazen geçmişteki bir olayı, durumu, kişileri hatırlamak ve hatırlatmak gereği duyar; duyduğu bu olay ve kişilere telmih yapar lar. Bu nedenledir ki; o da diğer âşıklar gibi bu sanata bolca yer vermiştir. Âşığın şiirlerinde peygamberlere, ünlü ozanlara, efsanevî âşk kahramanlarına, toplumu derinden etkileyen olaylara, paşalara, meşhur şair ve yazarlara telmih vardır. Şiirlerinde rastlanılan telmihler ve belirgin özellikler şunlardır:

Mecnun aşk yolunda yürüdü yaya,
Selâm gelir diye bakardı aya.
Gülden ağır cevap demez Leyla'ya,
Leyla'larsa eteğinde taş tutar. (93 / 3: 1,2, 3, 4)

Âşık, burada sevgilisine kavuşamadığını anlatmak için Leylâ ile Mecnun hikâyesine telmih yapılmaktadır. Âşk yolunda yaya yürümek, hızlı yol almamak anlamında kullanılır. Aslında âşk yolunun temel kuralı sevgilinin yaptığı bütün cevr-i cefaya sabır göstermektir. Bu yolda alınan mesafe yavaş yavaş ve sabırla alınmalıdır. Bunca sabıra rağmen âşık (Mecnun), Leylâ'ya “sen ne yapıyorsun, nasıl sevgilisin” gibi en ufak sitemlerde bile bulunmaz. Bu durum âşka olan sadakatının göstergesidir. Onun

yaptıklarına en ağır cevap güldür. Yani sevgili ne kadar naz etse de kendini bu sevgiden geri çekse de, karşılık vermese de âşık pes edemez ve kibarca gül uzatır ve gül atar (sevgiliye yaklaşmadığı için), Leylâ'larsa eteğinde taş tutar; fakat onun (âşığın) gül uzatmasına ve gül vermesine Leylâ'nın cevabı taş atmaktır.

Diğer bir taraftan burada Pir Sultan Abdal'ın; “Ellerin attığı taş bana değmez/İlle dostun bir tek gülü yaralar beni” türküsüne göndermede görülmektedir.

Halk Pir'i taşlarken halkın arasında olan bir dost da baskıya maruz kalmamak ve bir şey atmış olmak adına bir gül atar. Fakat Pir Sultan'a dostunun attığı gül ağır gelir ve bu söz ortaya çıkar. Leylâ (sevgili) kendisine gül atılmasına bile tahammül edemez; çünkü o ulaşılmaz bir sevgilidir. Sevgilinin, âşığa sınırsız taş atma hakkı vardır. Zaten şâirin “Leylâ'larsa eteğinde taş tutar” demesi bundandır. “Eteğindeki taşları boşaltmak” deyişiyle içinde tuttuğu bütün eleştirileri sayıp dökmek anlamı vardır.

Gönlüm virân, baykuş konan yurt bende.

Eyüp gibi yuva yapmış kurt bende, (24 / 3: 2, 3)

Burada; baykuşlar virâne olmuş yerlere, yıkılmış evlere, sönmüş ocaklara, terk edilmiş binalara konarlar ve oradan etrafı seyredip öterler. Aslında kişinin kalbinden âşk odu çıkarsa beden de yıkılmış, viran olmuş eve benzer. İnsanı yaşatan içindeki âşktır.

Halk içinde baykuşların konduğu evlerde yaşayanların ocaklarının söneceğine inanılır. Âşık kendi halini, baykuş konmuş viranelere benzetmektedir. Mısranın ilk kelimesi olan gönül, âşk'ın yuvasıdır; o yuva yıkılmıştır ve bu duruma sabır gösterilmektedir.

Ayrıca Eyüp (a.s) kıssasına atıf yapılmaktadır. Kıssada Eyüp Peygamber bir sabır imtihanı olarak yara-bere içerisinde kalır. Yaraları öyle çoğalır ki kalbi ve dili hariç her yeri kurtlanır. Rivâyet o dur ki yaralardan düşen kurtları Eyüp Peygamber geri yerine koyar; bu rızıktır diye. Yani Eyüp Peygamber halinden memnundur ve sonuna kadar sabırlıdır.

Âşık da hayatın bir imtihan olduğunu bildiği gibi âşkının da bir imtihan olduğunu bilir ve sevgiliden gelen her tür sıkıntıya sabrederek hedefe ulaşacağına inanır. Burada sabır timsali Eyüp Peygamber'i kendine örnek alarak imtihanı kazanacağını kendince ifade eder.

Bütün bu örneklerden sonra diyebiliriz ki; Âşık Fırkatî, şiirlerini söylerken herhangi bir sanat endişesi gütmese de eserlerinde edebi sanatları en güzel şekliyle kullandığını görmekteyiz. Özellikle, onun ödül almasına da vesile olan cinaslı şiirlerinde bu konudaki bilgi ve becerisini en güzel şekliyle göstermiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ÂŞIK FİRKATÎ'NİN HİKÂYECİLİĞİ

Bir dönemin roman ihtiyacını karşılayan halk hikâyeleri, XVII. yüzyıldan itibaren sözlü kültür ortamında görülmeye başlamıştır. Özellikle Doğu Anadolu bölgesinde, uzun kış gecelerinin vazgeçilmez eğlence kaynağı olan halk hikâyeler daha çok meddah ve âşıklar tarafından anlatılır.

Arap dilinde başlangıçta “kıssa” ve “rivayet” olarak düşünülen, sonraları “eğlendirmek” maksadı ile “taklid” manasında kullanılan “hikâye” deyiimi, gerçek veya hayâli birtakım vak’aların, maceraların hususi bir üslupla, sözle nakil ve tekrarı demektir (Elçin 1993: 444).

Halk hikâyeleri üzerine çalışma yapan birçok araştırmacı birbirine benzer şekilde bu türün ne olduğunu tanımlamaya çalışmışlardır. Bunlar arasında Ali Berat Alptekin; “*Halk hikâyesi, göçebelikten yerleşik hayata geçişin ilk mahsullerinden olup; aşk, kahramanlık vb. gibi konuları işleyen; kaynağı Türk, Arap-İslâm ve Hint-İran olan, büyük ölçüde âşıklar ve meddahlar tarafından anlatılan nazım-nesir karışımı anlatımlardır.*” (Alptekin 2005: 18) diyerek dikkatleri halk hikâyelerinin hem konusuna, hem kaynağına hem de anlatıcısına çeker. Bu tanımla, halk hikâelerinin hemen her özelliği kısa ve öz bir şekilde vurgulanmıştır.

Mehmet Aça'nın açıklamasında halk hikâyesi kavramı ise kahramanlık destanlarından sonra teşekkül eden ve nazım-nesir karışımı bir yapı sergileyen, destanlara nazaran daha kısa ve gerçekçi, yerleşik hayat, düzen mahsulü metinleri karşılamak amacıyla kullanılmaktadır (Aça 1998: 3).

Halk hikâyelerimiz İran, Kafkasya, Orta Asya, Hindistan ve Arabistan anlatı geleneklerinden ilham alan, yazmış oldukları eserlerde bu coğrafyanın izlerini taşıyan, Anadolu coğrafyasında bizim âşıklarımız ve halk hikâyecilerimizin anlayış ve görüşlerine göre harmanlanmış halk edebiyatı türlerindedir. Halkın gönül dünyasını dile getiren ölmez hikâyelerdir (Güney 1951: 385).

Bu tanımlardan da anlaşılacağı üzere nazım-nesir karışımı olan halk hikâyeleri genellikle aşk ve kahramanlık konuları üzerine anlatılır. Ancak, bunların dışında başka konuları içeren halk hikâyeleri de vardır. Bu konular gerçek veya hayâlî olabilir. Ama genellikle yaşanmış olaylar veya âşıkların başlarından geçen olaylar olağanüstü

motiflerle süslenerek anlatılır. Halkın konuşma diliyle anlatılan halk hikâyelerinin belirli yerlerinde kalıplaşmış ifadeler vardır (Alptekin 2005: 22) .

Yukarıda, halk hikâyelerini meddah ve âşıkların anlattığını belirtmiştik. Hikâye anlatan âşıklara “*Hikâyeci âşık*” denir. “*Hikâyeci âşık; hafızasında hikâye olan, hikâye anlatan veya hikâye tasnif edebilen âşıklardır. Hikâyeci âşıklar, âşık makamları söyleyerek sanatlarını icra ederken, saz eşliğinde halk hikâyeleri de anlatabilmektedirler. Ancak sesi güzel olmayan bazı âşıkların yanlarına güzel sesli genç âşıkları alarak, hikâyenin türkülü kısımlarını onlara söylettirdikleri de bilinmektedir*” (Kaya 2010: 375).

İşte bu hikâyeci âşıklardan biri de Firkatî’dir. Günümüzde halk hikâyesi anlatma geleneğinin iyice zayıflamış olmasına rağmen, âşığımızın hâlâ halk hikâyesi anlatabiliyor olması oldukça önemlidir. Firkatî; Ercişli Emrah, Dilgamlı Yahya Bey, Narmanlı Sümmanî ve Gölletli Kelamî Baba Hikâyesi olmak üzere dört halk hikâyesi anlatmaktadır. O, ayrıca üç de “hikâyeli türkü” anlatmıştır. Hikâyeli türkü, yaşanan bir olay üzerine âşığın bir veya birkaç türkü söylemesidir. Halk hikâyelerinde olay esas alınırken hikâyeli türkülerde şiir esas alınır. Anlatılan olaylar, genellikle yaşanmış olaylardır. Âşık Firkatî’nin hikâyeli türkülerinde de aşk ve olağanüstü kahramanlıklardan öte toplumun güncel sorunları, karşılaşılan sıkıntılar, düzendeki bozukluklar, yalan, haram, dünya nimetlerinin, maddiyatın ön planda olduğu hususlar hikâyeli bir şekilde nazım-nesir olarak dile getirilmeye çalışılmıştır.

Bu bağlamda Firkatî’nin anlatmış olduğu hikâyeleri; halk hikâyeleri ve hikâyeli türküler olmak üzere iki başlık halinde sınıflandırdık.

3.1. Âşık Firkatî’nin Dilinden Halk Hikâyelerinin Olay Örgüsü

Firkatî dört halk hikâyesi anlatmıştır. Bunlar; “*Ercişli Âşık Emrah Hikâyesi*”, “*Dilgamlı Yahya Bey Hikâyesi*”, “*Narmanlı Sümmani Hikâyesi*” ve “*Gölletli Kelâmi Baba Hikâyesi*”dir.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi teknolojinin gelişmiş olması, eskilerin peşinden gelen ve bu konuya ilgi duyan anlatıcıların yetişememesi; yeni neslin halk hikâyelerine ilgisiz kalması gibi sebeplerden dolayı halk hikâyeciliği zayıflamaya yüz tutmuştur. Diğer âşıklarda olduğu gibi Firkatî’de de bu konu sönük kalmıştır. Firkatî’nin anlatmış olduğu dört hikâye de oldukça kısalmıştır. Ancak kısalmış olmasına rağmen geleneğin

hâlâ yaşatılıyor olması sevindiricidir. Çünkü bir sür sonra bunları da bulamayacağız. Bu hikâyelerin olay örgüleri şu şekildedir:

3.1.1. Ercişli Âşık Emrah Hikâyesi

- a) Emrah'ın babası Ahıska'dan Erciş'e gelir.
- b) Erciş Bey'i bunları sarayına alır.
- c) Erciş Beyi'nin kızı Selvihan ve Emrah sarayda birbirlerini ilk gördükleri anda âşık olurlar.
- ç) Emrah rüyâsında Pîr elinden bâde içer ve maşukasının Selvihan olduğunu öğrenir.
- d) Emrah Selvi'ye olan âşkı neticesinde “Ah elinden, vah elinden” adlı şiirini söyler.
- e) İranlı eşkıyalar Selvi'yi alıp İsfahan şehrine kaçırlar.
- f) İranlı eşkıyalar affedilmeleri karşılığında Selvi'yi Şah Abbas'a götürürler.
- g) Şah Abbas, Selvihan'ın güzelliğine hayran kalıp, eşkıyaları ödüllendirir.
- ğ) Selvi, Şah Abbas'ın evlenme teklifini, kırk gün kırk gece düğün ve âşıkklar bayramı yapılması şartı ile kabul eder.
- h) Emrah bu durumu öğrenince babasının karşı çıkmasına rağmen alır sazı yollara düşer, hayli zaman sonra İsfahan'a gelir.
- ı) Emrah'ın geldiğini öğrenen eşkıyalar onu zindana attırıp işkence yaparlar. Emrah da bu acılar kaşısında gökte uçan turnalar aracılığıyla sevdiğine; “Gökte uçan turnalar” adlı şiiriyle haber yollar.
- i) Öte yandan Selvihan, Şah Abbas'la evlenmek için şart koştuğu âşıkklar bayramına Emrah ismindeki âşığın da katılmasını ister. Arzusu kabul edilir ve Emrah zindandan çıkarılıp âşıkklar bayramına getirilir.
- j) Sarayın bahçesinden Emrah'ı dinleyen Selvihan'a, Emrah, sinesine sazı götürüp; “Eyler” isimli şiiriyle seslenir ve bu şölene katılan tüm âşıkkları mat eder.
- k) Şah, başarılı olan Emrah'ı ödül vermek için huzuruna çağırır. Burada Selvi ve cariyesi Nazlı hanımların resmini göstererek hangisinin daha güzel olduğunu sorar. Emrah Şah'ın gazabına uğrarım korkusu ile cariyesi Nazlı Hanım'ı meth eder. Şah, Selvihan karşısında nasıl Nazlı'yı översin diye cellatlara Emrah'ı öldürmelerini emreder.

l) Emrah, Şah'a; "Bir güzelin derdi var bende" adlı şiirini söyler. Şah daha da celallenerek vurun bunun boynunu der. Şah, Emrah'a son sözünü sorduğunda Emrah; şiirine devam eder ve sonunda Şah anlar ki bu Hak âşığı, sevdiği de Selvi'dir.

m) Emrah ve Selvi'yi Şah Abbas yanlarına muhafız vererek ve bir hayli yüklü yol hazırlığı da yaparak Erciş'e gönderir.

n) Muhafızlar bunları Türkiye hududuna getirip geri dönerler.

o) Bunları takip eden eşkıyalar Emrah'ı bağlayıp Selvi'yi tekrar kaçırlar.

ö) Emrah bitkin bir halde yalnız başına Erciş'e varır.

p) Eşkıyalar Selvi'yi Şah Abbas'a götürdüklerinde Şah Abbas bu duruma çok sinirlenir ve bütün eşkıyaları öldürtür.

r) Selvi'yi muhafızlarla Erciş'e gönderir.

s) Emrah yatağa düşmüş, son anlarını yaşamaktadır.

ş) Selvihan'ı görünce hasta yatağından doğrulan Emrah ona; "Sefa geldin" isimli şiirini söyler.

t) Burada birbirlerine kavuşan iki âşık birbirlerine kavuşmuş olur ve Şah Abbas'ın emri ile düğünleri yapılır.

3.1.2. Dilgamlı Yahya Bey Hikâyesi

a) Dilgamlı Yahya Bey, Kuzey Azerbaycan Türkleri'nin yoğun olduğu Tiflis şehri yakınlarında Şeyhi Tenan tepesi eteklerinde yaşayan zengin bir ailenin tek çocuğudur.

b) Babası onu köyün en asil ve en güzel kızı Yemen Hatun'la evlendirir.

c) Ancak mutlulukları uzun sürmez, Dilgamlı Yahya Bey'in babası ölünce Yemen Hatun'dan ayrılır.

ç) Anasını da kaybeden Yahya Bey derin bir boşluğa düşer, kötü arkadaşlar edinir.

d) Kısa bir süre sonra babasından kalan serveti bitirir.

e) Beş parasız kalan Yahya Bey gitmek istemeyen karısını zorla babasının evine gönderir.

f) Aradan geçen onca yıldan sonra köyün ileri gelenleri ser sefil kalan bu asil genci evlendirmeye karar verirler.

g) Yeniden hayat kurup düzene girmesi için hangi kızı isterse onu alacaklarını söylerler.

ğ) Ağabeyleri tarafından çok iyi korunan Yemen Hatun'u Yahya Bey'in arkadaşları kaçırmak ister.

h) Arkadaşlarının düzenlemiş olduğu kaçırma planına Yemen Hatun direnir.

ı) Yahya Bey kendisi ile kaçmak istemeyen Yemen Hatun'a; "Azizim" diye başlayan manisini söyler.

i) Yahya Bey'den bu sözleri işiten Yemen Hatun'un yüreğine merhamet iner.

j) Yahya Bey'le Yemen Hatun'un nikâhları yeniden kıyılır ve muratlarına ererler.

3.1.3. Narmanlı Sümmanî Hikâyesi

a) Asılları Ahıska Türkleri'nden olan ve Erzurum'un Narman ilçesine bağlı Samikale ilçesine yerleşen ailenin Sümmani adında bir evladı dünyaya gelir.

b) On bir yaşında kendisine Pîr elinden bâde içirilir.

c) Sümmani'ye, rüyasında, kendisiyle aynı yaşta olan Gülperi adlı bir güzelin resmi gösterilir.

e) Gülperi'nin maşukası olduğu, memleketinin Çimaçın şehri Bedehşan olduğu söylenir.

f) Uyandığında yanındakilere rüyayı anlatır; âşıklık sanatına devam eder ve devrinin en ünlülerinden olur.

3.1.4. Gölletli Kelamî Baba Hikâyesi

a) Kelamî Baba Erzurum'un Oltu ilçesine bağlı Göllet köyündendir.

b) Kelamî Baba bâdeli bir âşıktır.

c) Bedehşan'daki maşukasına kavuşamayacağını anlayınca evlenmeye karar verir.

ç) Giyinip, kuşanıp sudan gelen nişanlısını gören Kelamî Baba; "Bir güzel perçemin çıkarmış festen" diye başlayan şiirini söyler.

d) Kelamî Baba, nişanlısını bir sebepten dolayı döver. Kızın babası bu durumu duyar.

e) Bu durumu kızın babası duyunca Kelamî Baba'ya çok kızar ve nişanı bozar, kızı vermez.

f) Bu olayın üzerine Kelamî Baba bir müddet evlenmez.

g) Narmanlı Sümmanî ile sevgililerini aramaya giderler.

- ğ) Kafkasya'yı epey dolaştıktan sonra geri dönerler.
- h) Kelamî Baba oradan dönerken bir kız görür.
- ı) Bu kızın gözleri Bedehşan'daki sevgilisi Bergüzar'ın gözlerine benzemektedir.
- i) Bu kızla evlenir ve uzun yıllar mutlu olurlar.
- j) Eski nişanlısı, onların ailesine tamamen küserek samimiyetini keser.
- k) Kelamî Baba, Şerif isminde muhterem bir zatın oğlu; beş erkek kardeşin en büyüğüdür.
- l) Bunların en yetişkini Molla Hamit'tir. Kendisi İstanbul'da medrese tahsili görmüş; velâyet makamına erişmiş, daha sonra köyüne dönmüştür.
- m) Kelamî Baba'nın köyde olmadığı dönemlerde geçen onca zaman sonra Kadı Mustafa Efendi bir hayli yaşlanır; iki oğlu harpte şehit düşer, torunları yetim kalır.
- n) Kadı Mustafa Efendi Molla Hamit'i yanına çağırır; nasihat şeklinde bir eda ile torunu Hanife ile evlenmesini teklif eder.
- o) Molla Hamit bu teklifi kabul eder ve evlilik gerçekleşir.
- ö) Kelamî Baba, bunu duyunca çok üzülür; çünkü o eve kendisi damat olamamıştır.
- p) Kelamî Baba Takdir-i İlâhi diyerek, biricik kardeşini üzmez ve bu durumu içine atar.
- r) Kardeşini bir gün evine çağırır ve; "Yıllardır bekledim yüzün görmeye" diye başlayan şiiri ile ona ufaktan dokunur.
- s) Kelamî Baba'nın sitemi sonucu değiştirmez; kardeşi Molla Hamit Hanife ile dest-i izdivaç gerçekleştirir.

3.2. Âşık Firkatî'nin Kısa Hikâyeli Türkülerinin Olay Örgüsü

Elimizde, Âşık Firkatî'nin anlattığı üç hikâyeli türkü mevcuttur. Bunlar; Su Arıtma Cihazı, Dost Kazığı ve Haram Lokma adlı hikâyelerdir. Bu hikâyeli türkülerin olay örgüsü şöyledir:

3.2.1. Su Arıtma Cihazı

- a) Firkatî elinde kitap okurken bir gün kapı çalar.
- b) Kapıyı açan Firkatî, karşısında güzel bir kız ile bir genç görür.
- c) Suları tetkik etmek için üniversiteden geldiklerini söylerler.
- ç) Firkatî onları içeri alır ve bunlara ikramda bulunur.

d) Odaya giren öğrenciler duvarda asılı sazı görünce sazı kimin çaldığını sorarlar.

e) Daha sonra Firkatî'den sazı çalmasını isterler, Firkatî de onları kırmaz.

f) Hayli zaman geçmiş, çaylar içilmiş, pastalar yenmiştir.

g) Kız geç kaldıklarını öne sürerek arıtma cihazından bir tane almasını rica eder.

h) Firkatî, olumlu yanıt verince; hanımı çocuğuyla haber göndererek almamasını söyler.

ı) Firkatî inadına cihazı alır, peşinatını verir, senet yapılır.

i) Onlar gittikten sonra bakarlar ki; ürünler Çin malı taklit ürünlerdir.

j) Adamlar dolandırıcıdır, suyu arıtım derken güzelim suyu berbat etmişlerdir.

k) Hanımı bunu geri vermesini söylese de geri veremez; çünkü adamların mekânı belli değildir.

l) Firkatî'nin hanımı bu olay karşısında küser ve ayrı odalarda yatarlar.

m) Firkatî, sabah televizyonu açınca aynı durumun haberlere konu olduğunu görür.

n) Beş-altı minibüs dolusu dolandırıcı bunları satıp haksız para kazanmaktadır.

o) Firkatî, ben yandım, başkaları yanmasın diye sazını alır mahalli televizyona çıkar ve "Oturdu" isimli türküsünü söyler.

3.2.2. Dost Kazığı

a) Firkatî Erzurum'dan hemşehrisinin geleceğini söyleyerek hanımına haber verir.

b) Hanımı da dini bir toplantı var zanneder, komşulara haber verilir, çaylar, börekler hazırlanır.

c) Firkatî, eve geldiğinde durumu hanımından öğrenir.

ç) Hemşehrisi evine ilk kez geldiği için hediye ile geldiğini düşünür.

d) Misafirler; ellerinde ağır kolilerle arabadan inerler.

e) Firkatî de bu gelenlerin hepsinin hediye olduğunu zannederek kabul edemeyeceğini söyler.

f) Adam tüm söylemlere rağmen kolileri indirir ve eve taşır.

g) Diğer taraftan, Firkatî'nin aklından o yörenin insanların çok cimri olduğu; bu kadar hediye getiremeyecekleri geçer.

ğ) Bu arada komşular gelir, çaylar içilir, pastalar yenir.

- h) Adam kolilerin ağzını açmaya başlar; çünkü adam bunların pazarlamacıdır.
- ı) Ne kadar dil dökse de komşuların hiçbirisi oralı olmaz.
- i) Firkatî bakar ki adam ailesine mahcup olacak, bir takım bize ayır der.
- j) Komşular kaş, göz etse de Firkatî dinlemez bir takım alır ve senetler imzalanır.
- k) Adam imzanın sonunda hediye olarak biberlik ve tuzluk verir.
- l) Sabah olunca Firkatî çarşıya gider, ürünlerin fiyatını sorar; bakar ki aldığı fiyatın dört katı.
- m) O zaman Firkatî hemşehrisi'nin kendisini iyi kandırdığını anlar.

3.2.3. Haram Lokma

- a) Firkatî, bir akşam şehir dışında katıldığı programdan döner.
- b) Vakit epeyce ilerlemiştir, evinin yakınındaki iş merkezinin üstünden, sazını gören iki kişi Firkatî'ye seslenir.
- c) Firkatî'den morallerinin bozuk olduğu için kendilerine birkaç türkü söylemesini isterler.
- ç) Adamlar çilingir sofrasını kurmuştur. Ona da ikrâm etmek isterler; fakat Firkatî duymazlıktan gelir.
- d) Bunun üzerine Firkatî'ye rakı ısmarlamak isterler.
- e) Firkatî; “Ben rakı içmem” deyip çok sinirlenir.
- f) Fakat adamlar bu saatte saz elinde gezeceksin; ama rakı içmeyeceksin deyip ona inanmazlar.
- g) Bu duruma çok kızan Firkatî sazı eline alır ve; “Defol git yakamdan ey bire meyhör⁸¹” diye başlayan türküsünü söyler.

Şunu özellikle vurgulamak gerekir ki; her âşığın başından bazı olaylar geçmiştir. Bakarsınız bazı âşıklar gönül yarasına tutulur, bazıları hasretlik üzerine arz-ı hâl eyler. Bazıları gurbettedir, bazıları dostun elinden darbe yer, bazıları başından garip ve komik bir olay geçer. Bunun sonucu olarak âşık efkârlanır, duygu ve düşüncelerini sazın tellerinde dillendirir, buna türkü yakar, çalar, söyler. Dinleyenlerin gönül dünyasını coşturur. Bu bir anlamda meddahlığın sazla söyleniş biçimidir.

Bu tür hikâyeler ve hikâyeli türküler geçmişte saz ve semaî kahvelerinde, programlarda, halka açık yerlerde halk tarafından heyecanla dinlenirmiş. Hatta yarım kalan hikâyeler daha sonra dinleyiciler tarafından; kendi gönül dünyalarına göre yön

⁸¹ İçki içen, sarhoş.

verilerek sonlandırılmış. Ancak bu geleneğin günümüzde iyice zayıfladığını görmekteyiz. Yıllarca halkın severek dinlediği halk hikâyelerinin musannifi ve anlatıcısı olan âşıklar, bugün bu eserlerini dinletecek ortamı pek de bulamamaktadırlar. Çünkü insanların boş vakit geçirme, eğlenme şekli, komşuluk ve halk ilişkileri, düşünceleri değişmiştir. Sanal kitap, sanal gazete, akıllı telefonlar, tabletler, televizyon gibi teknolojik eğlence araçları, halk hikâyeciliğini çağın gerisine itmiştir.

Âşık Firkati'de de hâl böyledir. O da başından geçen olaylara dertlenmiş ve onlar için türküler yakmıştır. Âşık Firkati'nin hikâyeli türkülerinde aşk ve olağanüstü kahramanlıklardan öte toplumun güncel sorunları, karşılaşılan sıkıntılar, düzendeki bozukluklar, yalan, haram, dünya nimetlerinin, maddiyatın ön planda olduğu hususlar hikâyeli bir şekilde nazım-nesir olarak dile getirilmeye çalışılmıştır.

Genellikle bu hikâyeler ve hikâyeli türküler sözlü gelenekte, hikâyeci âşıkların belleklerinde korunup usta-çırak ilişkisi ile anlatıla anlatıla biçimlenip var olarak bugüne kadar gelmiştir. Bugün de her ne kadar yukarıda belirtmiş olduğumuz olumsuz etkenler olsa da; bu âşıkların gönüllerinde ve dillerinde saz ve sesle ezgiyi de katarak korumaya ve var etmeye devam etmesi gerektiği ümidindeyiz.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. ÂŞIK FİRKATÎ'NİN ŞİİRLERİ

Şiirleri, önce hece sayılarına (8, 11, 14 ve 15'li) göre sınıflandırdık daha sonra da bunlara kendi aralarında, ilk dörtlüğün son mısrasının kafiyeye kelimesine göre alfabetik sıraya dizdik.

4.1. Sekiz Heceli Şiirler

1. BOŞUNA YÜK

Arif sözünden hisse kap,
Vurma gönül kuşuna yük,
Kendi işini kendin yap,
Olma yaran eşine yük.

Arifsen söyleme acı,
Yıkarsın hicazı, haccı,
Besleme barsız ağacı,
Yazına yük, kışına yük.

Bulmak ister isen ikbal,
İkrarında hep sadık kal,
Bomboş ilim değersiz mal,
Ömür boyu başına yük.

Firkatî'yi lal ettiler⁸²,
Hakkını ihlal ettiler,
Bedava hamal ettiler,
Hep taşıdım boşuna yük.

⁸² Konuşamaz duruma sokmak, susturmak.

2. EVLAD Ü İYAL

Harama bile katmadım
İmanlıdır özüm benim
Edep hayâyı atmadım
Şükür aktır yüzüm benim

Mevlâ nusret verdi bana,
Yalvarmadım ona buna
Hep yürüdüm Hak'dan yana,
Doğru yolum izim benim

Hak kapısı babıalim
Kimseye yapmadım zulüm
Böyledir ehli iyelim
Onlar çaresazım benim

Evlâtlar himmetli dağım,
Emine, Müberra bağım,
Mesut işiten kulağım,
Fatih gören gözüm benim.

Ubeyt, Salih, Sultan, Rana
Dua edin yavrum bana,
Ecel kast edince cana
Unutmayın kuzum benim.

Zeynep gönlümün süruru
Sareyle buldum huzuru,
Nevanur gözümün nuru,
Hep sohbetim, sözüm benim.

Tatlıdır ekmeğim, aşım
Mevlâ akıtmasın yaşım,
Altmışı geçince yaşım,
Arttı ağrım, sızım benim.

Firkatî artsın imanım
Neye yarar şöhret şanıım,
Hak cennet etsin mekânım,
Kesilmeden hızım benim.

3. BULAMAZSIN

Düşkün isen sığınacak,
Üst arama bulamazsın.
Yerden tutup kaldıracak,
Dest arama bulamazsın.

Dervişlik olsa da serde,
Kimse derman olmaz derde.
Oturursun kuru yerde,
Post arama bulamazsın.

Hep çıkmaza girer yolun,
Kırılır kanadın kolun.
Sessizce gömülür ölün,
Kast arama bulamazsın.

El sitemi bağrın deler,
Sazın kuzu gibi meler.
Hüzzamla dolar nağmeler,
Rast arama bulamazsın.

Olursun dümensiz kayık,
Bir yer kalmaz sana layık.
Sen sarhoşsun âlem ayık,
Mest arama bulamazsın.

Firkatî sıladan ayrı,
Kulun kula olmaz hayrı.
Yaradan Mevlâ'dan gayrı,
Dost arama bulamazsın

4. SENİN

Methettin beni getirdin
Çiçeğin de bu mu senin
Yıktın gönlümü bitirdin
Çiçeğin de bu mu senin

Dinlemedim çamur çaylak
Ben acemi atım taylak
Buldun benim gibi aylak
Çiçeğin de bu mu senin

Bekledim gülü gülşeni
Geldi bir devedikeni
Samanla dolu cepkeni
Çiçeğin de bu mu senin

Yaklaşınca benden beri
Heybetinden kaçtım geri
Boynunda bir karış kiri
Çiçeğin de bu mu senin

Firkatî mest oldu güya
 Bu bir kâbus dolu rüya
 Hayallerim düştü suya
 Çiçeğinde bu mu senin

5. YASLI BUGÜN

Kan ağlıyor Azerbaycan,
 Nahçıvan'ım yaslı bugün.
 Derdine bulunmaz derman,
 Cada canım yaslı bugün.

Azer, Kırgız, Türkmen, Yörük,
 Hep bağladı siyah bürük⁸³.
 Uzun saçı örük örük⁸⁴,
 Mihribanım yaslı bugün.

Kan götürdü Karabağı,
 Boyandı Aras ırmağı,
 Olmuş kâfirin tutsağı,
 Müslüman'ım yaslı bugün.

Bizden imdat bekler idin,
 Şiilik damgası yedin.
 Allah'a kaldı ümidin,
 Din imanım yaslı bugün.

Size Şia diyen gölük⁸⁵,
 Anladık vicdanı silik.
 Bağrım oldu delik delik,
 Akan kanım yaslı bugün.

⁸³ Çarşaf, baş örtüsü.

⁸⁴ Örgü.

⁸⁵ Yük taşıyan ve binilen at, eşek, beygir, katır vb. hayvan.

Bu dert Firkatî' yi yıktı,
 Gözünün yaşları aktı.
 Diyojenler galip çıktı,
 Alparslan'ım yaslı bugün.

6. GEZER

Kalbimde kopan fırtına
 Aevli ocakta gezer
 Gönül binmiş aşk atına
 Soğukta sıcakta gezer

Her kim olsa Ethem veli
 Herkes ona söyler deli
 Köş sarayı kalır hali
 Hep köşe bucakta gezer

Çark değirmen insan dendir⁸⁶
 Ruh çıkınca boş bedendir
 Para bir aşufte⁸⁷ zendir⁸⁸
 Hergün bir kucakta gezer

Firkatî'nin sözü hibe
 Sermayesi vurdu dibe
 Altmışında oldu bebe
 Oyun oyuncakta gezer

⁸⁶ Tahıl.

⁸⁷ Oynak, açık saçık kadın.

⁸⁸ Kadın.

4.2. On Bir Heceli Şiirler

7. ORTADA

Ehli dile mahrem yok ise eğer,
Gerçek her ne varsa deriz ortada.
Cevherler vaktinde bulsaydı değer,
Olmazdı bu kadar pürüz ortada.

İş başına gelemiyor ehiller,
Çünkü bırakmıyor Ebu Cehil'ler.
Fuhşun pençesinde bütün sahiller,
Rezâleti sahneleriz ortada.

Gitse de papatya gelse de güller,
Hep aynı terane, hep aynı teller.
Son paketini de açarsa Çiller,
Büsbütün nâneyi yeriz ortada.

Yaşamayı bırakmışız kadere,
Ablaya emanet bir de pedere.
Müslüman millete dinsiz idare,
İşte turşu, işte perhiz ortada.

Bozkurtlar da artık avdan çekildi,
Sönen kıvılcımlar kavdan çekildi.
Keseyi dolduran şovdan çekildi,
Kaldık birkaç tane keriz ortada.

Zor günlere bastı kadem Türkiye,
Dertleniyor kıdem kıdem Türkiye.
Dârül-harp değilse madem Türkiye,
Nedir bin bir türlü kriz ortada?

Nice feryat ettik duyan olmadı,
 Fukarayı adam sayan olmadı.
 Memlekete bir taş koyan olmadı,
 İşte; Tomarza'yla, Sarız ortada.

Firkatî'yem coştuk selle söyledik,
 Derdi saza döktük telle söyledik.
 Gerçekleri gerçek dille söyledik,
 Kaldık hakarete maruz ortada.

8. BİRLİK

Gel kardeşim bir ol nurla iç içe,
 Kalmayalım böyle zifir altında.
 Batı ne ki bizi çiğneyip geçe,
 Neden ezilelim kâfir altında.

Sahip ol Kur' ana gitsin dert illet,
 Yetmedi mi artık bu kadar zillet.
 Yüzde doksan dokuz Müslüman millet,
 Lakin kutsiyetler küfür altında.

Hiç raydan çıkar mı mümin treni,
 Hınzıra yaraşır domuz sireni.
 Papaya yaparız devlet töreni,
 Biz karşılanırsız sefir altında.

Sözde ekonomi düze çıksa da,
 Gelirler topuktan dize çıksa da.
 İçerde hararet yüze çıksa da,
 Dışarda itibar sıfır altında.

Firkatî kendine dersin ehli dil,
Hakk için canını eyle fisebil.
Üstünlük takvada bunu iyi bil,
Siyah beyaz birdir gafur altında

9. EZİLEN

Bakan beyim bir istidam var sana,
Sözlerim kalmasın hasıraltında.
Cevabını geciktirme yaz bana,
Okuyup kalayım tesir altında.

Dilimizde vatan millet Sakarya,
Hani serimizde yiğitlik var ya.
Rejim cumhuriyet adımız hür ya,
Yaşayış tarzımız esir altında.

Kirli siyasetin budur hilesi,
Varoşlarda bitmez halkın çilesi.
Gecekondular metropolün kalesi,
Nazım planımız nesir altında.

Eğer kokar ise balığın başı,
Dinmez fukaranın gözünün yaşı.
Hırlının sırtında değirmen taşı,
Hırsız keyif çatar kasır altında.

Bir zamanlar vardı papatya güller,
Yakamızı tuttu hep kirli eller.
Kanımızı emdi boynuzlu keller,
Sağmalken ezildik kısır altında.

Dilden akıtsak da her türlü inci,
 Biate almıyor imansız kinci.
 Adımız konuldu radikal dinci,
 Damga yiyip kaldık kusur altında.

Firkatî ezelden böyledir huyum,
 Toprağım münbit ya az geldi suyum.
 Her ne yaptı isem çıkmadı boyum,
 Ufak nebat olduk mısır altında.

10. KAŞIN UCUNDA

Ahu gözlerine kurban olduğum,
 Kirpiğin ok olmuş kaşın ucunda.
 Sevdasını can evimde bulduğum,
 Hayâlin gözümde yaşın ucunda.

Dâima goncadır gülü nihalin⁸⁹,
 Beni Mecnun etti bu Leyla hâlin.
 Lâlû Bedehşan'da yoktur emsâlin,
 Tek cevhersin bunca taşın ucunda.

Aşkın bu sineme açtı bir yare
 Yüreğimin başı oldu bin pare,
 İnsaf edip vermiyorsun ne çare,
 Ab-1 hayat var ya başın ucunda.

Ömrüm ah vah ile bulsa nihâyet,
 Yine de hâlimden etmem şikâyet.
 Çünkü uzun sürmez çileli hayat,
 Er geç bir bahar var kışın ucunda.

⁸⁹ Fidan, taze sürgün

Sevdan Firkatî'yi kaldırdı şaha,
 Kimse kıymetine biçemez paha.
 Yoluna baş koydum dönmem bir daha,
 İster ölüm olsun işin ucunda.

11. OYALA

Şu malum beldenin kılıçdar beyi
 Birazda sen bu milleti oyala
 Hem din'e vuruyor kılıç darbeyi
 Hem istiyor Müslümandan oy ala

Alınteri dökmez asla yalaka
 Hep güvenir ya cilaya yalaka
 Gözetir ki yalaklara⁹⁰ yal aka
 Çünkü ağzı alışkındır o yala

Gel Firkatî yasağı tut yasağı
 Karartıyor kalbimdeki yasağı
 Kalkıyormuş başörtüsü yasağı
 Haydi bacım türbanını oyala

12. UNUTMA

Aziz dostum sen atanı bilersen
 Ufkunu geniş tut hakkı unutma,
 Kısmet olur bir makama gelersen,
 Mevkinin geniş tut hakkı unutma.

İman aşkı kaybolmasın özünden,
 Dinleyenler lezzet alsın sözünden,
 Tebessümü eksik etme yüzünden,
 Şevkini geniş tut hakkı unutma.

⁹⁰ Hayvanların su içtikleri taş veya ağaçtan oyma kap.

Bir mürşidi kâmil arayı bul da
 Hakikatı ara gittiğin yolda,
 Yetimin düşkünün hamisi⁹¹ ol da,
 Rıfkını geniş tut hakkı unutma.

Sözü pişir söyle hulkun⁹² içinde,
 Leke bulunmasın sulkun içinde,
 Yıldız gibi parla halkın içinde,
 Şavkını⁹³ geniş tut hakkı unutma.

Der Firkatî gayret var ise sende,
 Zikret yaradanı ruh varken tende,
 İbadetten haz almayı öğren de,
 Zevkini geniş tut hakkı unutma.

13. ADA

Ey göbeği şişkin ensesi kalın
 İlçen kozan vilayetin Adana
 İmamım diyorsun nerde sakalın
 Can odur ki davasına adana

Kartal gibi yükseklerden in eye
 Leş bulursan al götür bir ine ye
 Baban tosun anan benzer ineye
 Şairlikten ne anlarsın a dana

Der Firkatî kavuşsan da yüz üne
 Asılsızın astarı ne yüzü ne
 Otağ kursan deryaların yüzüne
 Gemi yapıp çıkacağım adana

⁹¹ Koruyucu.

⁹² Doğuştan olan huy, yaratılış, tabiat.

⁹³ Işık.

14. ANA

Mübarek günlerde kaybettik seni,
 Elini elimle tutarken ana.
 Bilemedim bu feleğin zulmünü,
 Bana gam yükünü satarken ana.

Hasret kaldık sohbetine sözüne,
 Su serpen yok şu bağırımın közüne.
 Doya doya bakamadım yüzüne,
 Ömrünün güneşi batarken ana.

Dertler silahını çekti üstüme,
 Hicran zehirini ekti üstüme.
 Zannettim Erciyes çöktü üstüme,
 Derdini derdime katarken ana.

Firkatî'yim şu bağırımı oyayım,
 Gözyaşımınla gömleğimi yuyayım.
 Başım tüy yastığa nasıl koyayım,
 Sen kuru yerlerde yatarken ana.

15. YARSANA

Ey yanağı lâle gül yüzlü suna
 İpek gömlek aldım kırka yar sana
 Dudağın goncadan dilin mey suna
 Vurup şu bağırımı kırka yarsana

Yaradan var etmiş inci den seni
 Gülmesin dünyada inciden seni
 Derya lâl⁹⁴ eylemiş inciden seni
 Sarraf değer biçer kırk ayar sana

⁹⁴ Parlak kırmızı renkte, billurlarmış, saydam bir alüminyum oksidi olan değerli bir taş

Nolur hüznün gitsin bir gül yüzünden
 Bülbül çile çeker bir gül yüzünden
 Buse⁹⁵ verir miydin bir gül yüzünden
 Gelip otağ kursam kırk ay arsana

Hasta arzu duyar nara sevdiğim
 Atar feryat figan nara sevdiğim
 Pervaneler gibi nara sevdiğim
 Yaktın Firkatî'yi, kırk ay ar sana

16. ATANA

Edebi hayâyı verdik kumara
 Şerefi hasyete atan atana
 Yüzü suyu olmayanda kumara
 Böylesini al çöplüğe at ana

Bezirgânlar doldururlar has taya
 Tabip gerek ilaç versin hastaya
 Yavru katır hiç benzer mi has tay a
 Çünkü onda merkep baba at ana

Çarşamba Perşembe sonra Eynesil
 Her taraftan kir bulaşmış eyne⁹⁶ sil
 Batıya özenti duyan ey nesil
 Neden halef olmuyorsun atana

Şu bahçenin ne goncası, ne harı⁹⁷
 Ne ateşi, ne alevi, ne harı⁹⁸
 Bu leylinin hiç gelmez mi neharı
 Nice müddet kaldı bilmem a tana

⁹⁵ Öpücük.

⁹⁶ Elbise, üst baş

⁹⁷ Diken.

⁹⁸ Sıcaklık, hareret.

Bir düşkün ki şu halimi gör desin
Sürgünüdür Selendinin Gördes'in
Memleketin ahvalini görde sin
Fırsat vermiyorlar adım atana

Firkatî'nin sözü hasmı haki'mi⁹⁹
Erenlerin ayağının hak'imi¹⁰⁰
Bir Ömer yok adaletin hâkimi
Gelip bugün başımıza atana

17. AZİZ VATAN

Ey benim biricik kınalı kuzum
Dikkat eyle yürüdüğün rotana
Hak yoluna kurban olunca lazım
Canını feda et aziz vatana

Cennettir vatanın yanı yöresi
Cumhuriyet bu milletin töresi
Kan ile yoğruldu her bir karesi
Şükranlar borçluyuz yerde yatana

Yedi düvel¹⁰¹ kurdu yedi hileyi
Yine geçemedi Çanakkale'yi
Gördüler bükülmez Türk'ün bileği
Yol vermez izinsiz adım atana

Serhad Kars'ım bedenimde başımdır
Ardahan kirpiyim Iğdır kaşımdır
Arasla kür gözden akan yaşımdır
Selam götürürler Oğuz Atana

⁹⁹ Gerçek

¹⁰⁰ Toprak

¹⁰¹ Herkes, bütün dünya

Ecdadın sancağı sura dikerken
 Baban kağı ile gülle çekerken
 Deden tarlasına tohum ekerken
 Nenen kendisini koştı kotana¹⁰²

Kahraman ecdadım titretti arşı
 Kolay yazılmadı istiklal marşı
 Firkatî dimdik dur dünyaya karşı
 Düşman taviz vermez hiçbir hatana
 Canım feda olsun aziz vatana

18. BİR AYAĞINA

Mecnun'un hayale daldığı gibi
 Baksaydım yüzünün bir ay ağına
 Yunus'un deryada kaldığı gibi
 Takıldım zülfünün bir ay ağına

Nazlı yar zülfünü yele serse de
 Sarp kaya savrulmaz yel eserse de
 Çakal'lar boynuna yele serse de
 Gelemez arslanın bir ayağına

Der Firkatî kış bulanık yaz arı
 Hiç durmadan çalışmış yaz arı
 Vardır nice tecnislerin yazarı
 Gücü yetmez senin bir ayağına

¹⁰² Pulluk, büyük saban.

19. DALDASINA

Asılsızın astarı ne yüzü ne
 Giyin sırtına da bir dalda sına
 Has cevheri derya atmaz yüzüne
 Eğer gavvas¹⁰³ isen bir dalda sına

Seyreyle memleket abad olanda
 Derviş ol sırtına aba dolanda
 Yeşilbaş sunalar ab'a dolanda
 Bülbülü şeydayı¹⁰⁴ bir dalda sına

Gün geçtikçe halim gider elim'e
 Hasretim ben vatanıma elime
 Güvendiğim dallar geldi elime
 Korkarım tuttuğum bir dalda sına

Ey Firkatî dünya benim derdine
 Hayalinde dost gülünü derdine
 Yaradandan derman iste derdine
 Girme namertlerin bir daldasına¹⁰⁵

20. BİRDESİN ANA

Ayrılmam Leyla'nın bab-ı alinden¹⁰⁶
 El beni Mecnun'la bir desin ana
 Zalimlerin tuzağından, alinden¹⁰⁷
 Bir sakın bir saklan birde sin ana

¹⁰³ Dalgıç.

¹⁰⁴ Aşk yüzünden aklımı yitirmiş bülbül; şair.

¹⁰⁵ Gölge, koruma

¹⁰⁶ Yüce kapı

¹⁰⁷ Hile

Şu tarlada başak kaba, den¹⁰⁸ ince
 Hakkı tesbih eder her bir denince
 Rabbin kimdir nebin kimdir denince
 Elbette Hak İslâm birdesin ana

Gayya derler içi dolu kor kuyu
 Düşün yâd et yaratandan kork uyu
 Artırıyor içimdeki korkuyu
 Bir münker, bir nekir bir de sin ana

Kalb odur ki Hakkı ata içinde
 Yer verme köşk saray ata içinde
 Bunca ecdat bunca ata içinde
 Hayranım Akif'e bir de Sinan'a

Firkatî'nin yarası var derinde
 Bağban isen has gülleri derin de
 Rabbim bizi namertlerin der'inde
 Muhtaç etme nolur bir desin ana

21. YARANA

Şu Erzurum benim ilimse eğer,
 Selâm olsun eşe dosta yârana,
 En hakiki mürşit ilimse eğer,
 En hakiki yâr ararsan yâr ana.

Yaslanırsan belki uçar bu yara,
 Lâlede renk, menekşe de buy¹⁰⁹ ara,
 Bana sorma kaç yıllıktır bu yara,
 Var suâl et bu yarayı yarana.

¹⁰⁸ Tahıl.

¹⁰⁹ Koku

Huysuz avrat bir cehennem ateşi,
Katır türer merkep olsa at eşi,
Vefasızsa var terk eyle at eşi,
Yâr odur ki gelip sana yarana.

Der Firkatî belki bekler dar bizi,
Eller sanar akı fikri dar bizi,
Sahte cerrah hep bırakır darp izi,
Tabip bul ki merhem sürsün yarana.

22. DÜNYA

Kur'an gönüllerden kalkınca rafa,
Dirlik, düzen gelmez daha dünyaya.
Söylesin bu derdi dört bir tarafa,
Verdim rüzgârlara daha dün yaya.

Nerde berrak tüylü saf kanatlılar?
Gökyüzünde tuttu saf kanatlılar.
Hızlı süvariler safkan atlılar,
Onlar da yürüdü daha dün yaya.

Der Firkatî şu bağırimi yarsana,
Görenler de seni bana yâr sana.
Eski düşman gelip olmaz yâr sana
Okları koymuştu daha dün yaya.

23. YARADAN

Ey keremler kâni¹¹⁰ rahmet eyle
 İman cevherini kalbimize saç
 Her gün bir isyana düşeriz böyle
 Bizi kulluğundan eyleme ihraç

İlmin kabul etmez zerre hatayı
 Her şeye vermişsin ayrı rotayı
 Evvela yarattın Adem atayı
 Sonunda Havva'yı eyledi zevaç

Ol dedin yarattın eşyayı canı
 Her şey tesbih eder esma hüsnanı
 Habibine verdin yüce Kur'anı
 Onu gönlümüze eyledin ilaç

İman bahçeleri solmasın diye
 Yerine dikenler olmasın diye
 Mü'minler uzakta kalmasın diye
 Beş vakit namazı eyledin miraç

Semalarda rahmet kıldın buharı
 Ne güzel yarattın kışı baharı
 Aydınlatın diye leylî neharı¹¹¹
 Ay ile güneşi eyledin siraç¹¹²

¹¹⁰ Kaynak, memba.

¹¹¹ Gece ve gündüz

¹¹² Kandil, mum, meş'ale gibi aydınlatma aracı; ışık.

Ne güzel süsledin yıldızı ayı
 Hiç biri değildir birinin tayı¹¹³
 Rüzgârlarla temizlersin deryayı
 Vurur sahillere sayısız emvaç¹¹⁴

Güç kudretin yeter senin her şeye
 Adaletin birdir köleye beye
 Muhtaçlığın yoktur hiçbir kimseye
 Cümle zerrat¹¹⁵ sana duyar ihtiyaç

Beraber yarattın gülle dikenini
 Seversin emrine boyun bükenini
 Mübarek kıldığın yurdu mekânı
 Ziyarete gelir binlerce hüccaç¹¹⁶

Mü'minler ismini kalpde yaşatmış
 İnkârcılar isyan etmiş taş atmış
 İlmin bütün ilimleri kuşatmış
 Kimseye benzemez sendeki mizaç

Kahraman ecdadın bu sırra erdi
 Mübarek canını yerlere serdi
 Bize cennet gibi bir vatan verdi
 Onu başımıza eyledik zertaç¹¹⁷

¹¹³ Denk, eşit.

¹¹⁴ Dalgalar

¹¹⁵ Zerreler

¹¹⁶ Hacılar

¹¹⁷ Baş tacı

Oğuz kağanlarım uluğ beylerim
 Gün doğmadan etti tulû¹¹⁸ beylerim
 Kan verdiler oluk oluk beylerim
 Ölsede kimseye vermedi haraç

Fatihlerin hak yolunda yarışı
 Zaferlerle tesis etti barışı
 Mukaddestir toprağın her karışı
 Kimse bu vatanda kalmaz susuz aç

Fırat nehri asla çatmaz kaşını
 Akar taştan taşa çalar başını
 Kerbelada döker kanlı yaşını
 Nihayet Dicle'ye eyler izdivaç

Yeşilirmak sermiş yeşil halıyı
 Amasya'da sesler nice veliyi
 Kızılırmak turlar Anadolu'yu
 Nihayet Bafra'da düşer lailaç¹¹⁹

Erciyes dağının tekir yaylası
 Bazen fikir bazen şükür yaylası
 Çıplak yamaçların hakir yaylası
 Bana göre cennet bu otsuz kıraç

Ağrı dağı sağlam yapmış binayı
 Andırıyor yeşilbaşlı Sunayı
 Arasla kür terk ederken anayı
 Meleye meleye eyler inhiraç

¹¹⁸ Güneş doğmak

¹¹⁹ Çaresiz

Dadaş diyarına varda sor beyi
 Palandöken barındırmaz her beyi
 Düşmanına hızlı vurur darbeyi
 Sanarsın pamuğu atıyor hallaç

Ey kerem sahibi yapında bizi
 İskân eyle daim topunda bizi
 Her zaman kul eyle kapında bizi
 Günahkâr Firkatî affına muhtaç
 Bizi kulluğundan eyleme ihraç

24. İÇİMDE

Menziline varamıyor kervanım,
 Yorgun düştü yolcu hancı içimde.
 Tabiplerde bulamadım dermanım,
 Çıkmadı bir türlü sancı içimde.

Geçen yıllar bitiriyor gücümü,
 Ne kâm¹²⁰ aldım ne dindirdim acımı,
 Ben felekten alamadım öcümü,
 Duruyor yılların hancı içimde.

Firkatî'yim feryat bende dert bende,
 Gönlüm viran, baykuş konan yurt bende.
 Eyüp gibi yuva yapmış kurt bende,
 Eller ne zanneder inci içimde.

¹²⁰ Tat, zevk; istek, talep

25. SENDE*

Nedir yanağında ey gül-i rânâ?
 Nokta nokta duran hâl¹²¹ âlâ sende.
 Hüsünün ziya saçar külli cihana,
 Âşıkların gönlü hâl ala sende.

Tut elini ihsan eyle nâçara,
 Kötüden uzak dur sen de aç ara.
 Kokusu değilse dertlere çâre,
 Ha gonca gül olsun hâ lâle sende.

Yüzüne eylersin kuru saçını,
 Yakar aşk odunun kuru saçını.
 Hain rüzgârlardan kuru saçını,
 Sal dağıt yellere halâl esende.

Der Firkatî herkes ister şahadet,
 Herkes doğru ile etse şahadet.
 Terk eyle inadı getir şahadet,
 Eller illa dedi halâ lâ sende

*Âşık Firkatî'nin Leb-değmez tarzında yazdığı şiirlerindedir.

26. İÇİNDE

Menzile erişmek güç oldu bize,
 Kaldık dört bir yandan çember içinde.
 Gerçeği söylemek suç oldu bize,
 Nutkumuz kurudu minber içinde.

¹²¹ Ben, leke.

Bağımıza hazan¹²² düştü kuruduk,
 Yaprak gibi yeller ile yürüdük.
 Ne erdik murada ne de faridik¹²³,
 Arzular bakidir kamber içinde.

Neylesin Firkatî diller şikeste,
 Sazlar güzel amma teller şikeste¹²⁴.
 Ötmüyor bülbüller güller şikeste,
 Kokmaz oldu miski amber içinde.

27. ÖNÜNDE

Bugün bir güzele uğradı yolum
 Durdum hayran hayran baktım önünde
 Görür görmez sindi kanadım kolum
 Çıkarıp abayı yaktım önünde

Duydu feryadımı geldi yanıma
 Ateş düştü damarımda kanıma
 Kokusundan koku sindi canıma
 Miski amber gibi kaktım önünde

Oturdu yanıma oldum pür neşe
 Zannettim dudağı meydolu şişe
 Adı gül'ya kokuladı menekşe
 Koparıp göksüme taktım önünde

Gülü gördüm bülbül gibi şakıdım
 İpek tellerini ördüm dokudum
 Türlü türlü namerden okudum
 Kendimi eyledim takdim önünde

¹²² Sonbahar

¹²³ Bezmek, bıkmak, usanmak, vazgeçmek.

¹²⁴ Kırılmış, kırık

Dokundu sırtıma titredi özüm
 Buse istemeye tutmadı yüzüm
 O güneş yüzlüyü görünce gözüm
 Eridim mum gibi aktım önünde

Dedim gel sarılıp bütün olayım
 Sensiz nasıl nerde metin olayım
 Yakta sigaranda tütün olayım
 Keşke geçsin bütün vaktim önünde

Der deseydi güllerini dererdim
 Her türlü güçlüğe göğüs gererdim
 Çekinmeden ayağına sererdim
 Olsa dünya kadar naktim önünde

Der Firkatî sevda yaktı özümü
 Söndüren yok yürekdeki közümü
 Ayağı altına koydum yüzümü
 Bütün benliğimi yıktım önünde

28. YÜZÜN ÜSTÜNDE

Ey mel'un¹²⁵ tanıdım kırkında seni
 Kırдыңın fındıklar yüzün üstünde
 Zebaniler görsün kırkında seni
 Cehennemi boyla yüzün üstünde

Dilerim ki ot basarlar derine
 Lânet olsun dergâhına derine
 Mezarını kazdırsınlar derine
 Murdar cifen kokar yüzün üstünde

¹²⁵ Lanetli.

Şer kıvılcımına tuttu kav¹²⁶ ata
 Fırsat doğdu İslâm köylü kavata
 Yılan değil senede bir kav ata
 İğrenç derisini yüzün üstünde

Der Firkatî Uzunköprü İpsala
 Yüce Mevlâ'm boğazına ip sala
 Üstadın Şaron'la bağla ip sala
 Gayya deresinin yüzün üstünde

29. BİR DE SENEYE

Mehribansan Azerbaycan soyundan,
 Köylü gözeliyem bir desen eye.
 Yahşi yahşi bulakların suyundan,
 Bir sürahiye koy bir de seneğe.

Şu Leylâ'dır, o Şirin'dir bu Senem,
 Solgun yüze hayat verir buse nem.
 Hasretinle geçti yine bu senem.
 Bir buse ver şimdi bir de seneye.

Suna gibi gölde yüze ay bala,
 Derdimi çıkardın yüze ay bala.
 Zülûfün dökülmüş yüze ay bala,
 Halların sanarsın bir desen eye.

Gittim gördüm Çamlıbel'i, Tokat'ı
 Binemedim bir küheylan tok atı,
 Felek Firkatî'ye vurdu tokatı
 İnaf eyle vurma bir de sen eye.

¹²⁶ Ağaçların gövdesinde veya dallarında yetişen bir tür mantardan elde edilen ve çabuk tutuşan, süngerimsi madde.

30. ŞİRİNCE BELE

Gönül dağlarının yorgun meralı
Sakın dokunmasın Şir'incebele
Öksüz bir yavruyum bağrım yaralı
Götür kundağında Şirince'bele

Selvi boya yeşil giyin al yansın
Ak ellere elvan kına al yansın
Altın küpe gümüş kemer al yansın
Ne güzel yakıŐmıŐ Şirince bele

Açınca nikabı¹²⁷ Leyla yüzünden
Gören der evladır Leylayüzünden
Mecnun çöle düştü Leyla yüzünden
Ferhatı da saldı Şirin cebele¹²⁸

Der Firkati zülfün eyle bağ bana
Sen olmazsan bir virandır bağ bana
Ben variken ne gerek var bağbana
Gelip dokunuruz Şirince bele

31. YENİLE

Tövbe eyle gönül varsa günahın,
İmanımı ikrarımı yenile.
Söyleme çıksa da gün be günahın,
Kol kırılsın kalsın yine yen ile.

¹²⁷ Yüz örtüsü, peçe.

¹²⁸ Dağ.

Tanıdın mı şu ağacı dikenini,
 Terzi bilme her elbise dikenini.
 Gönül bahçesine ekme dikenini,
 Meyve bitir her sofrada yenile.

Aslın ile neslin ile ulusun,
 Sor dilciye aslı nedir ulusun.
 Sen millet ol uluyanlar ulusun,
 Lamelifi tutar mı hiç yeni le.

Gider isen Emirdağ'a Dinar'a,
 Dinsizde kin Müslüman'da din ara.
 Gözün dikme yüro riyal dinara,
 Cennet olmaz dolar ile yen ile.

Gideceğin en son mekân yar ise,
 Bir gün değer beyaz gömlek yar ise.
 Yaradan ki bir kuluna yar ise,
 Mümkün değil bir meydanda yenile.

Der Firkati zalim olma be deli,
 Sahibine zillet verir bed eli.
 Bir gün ödetilir zulmün bedeli,
 Mevlâ'm der ki zalimleri ye Nil'e.

32. SENİNLE

Hamd ü sena olsun sana ey Kerim,
 Ham idim yetiştim erdim seninle.
 Senden ne gelirse şükür eylerim,
 Dermanım seninle derdim seninle.

Sana sığınanlar kalmaz arada,
 Er de geç te olsa erer murada.
 Hem basiret verdin hem de irade,
 Eğriyi doğruyu gördüm seninle.

Örtersin yüzüme kara düşende,
 Dinlersin sesimi zara düşende.
 Ümidim tükenip dara düşende,
 Her güçlüğe göğüs gerdim seninle.

Firkatî bir başka desti¹²⁹ neylesin,
 Üstümde sen varken üstü neylesin.
 Bu fanide gayri dostu neylesin,
 Dilimde tesbihsin virdim seninle.

33. KEREM EYLE

Ey gerdanı beyaz yeşilbaş suna
 Gönül göllerinde yüz kerem eyle
 Dudağın piyale¹³⁰ dilin mey suna
 Gel çevirme benden yüz kerem eyle

Seher vakti gir göllere *yüz erken*
 Endamına bakayım sen yüzerken
 Felek beni hançeriyle yüzerken
 Revamı bir de sen yüz kerem eyle

O kadar güzel ki boyun busatın¹³¹
 Herkes ister gül buy'inden bu satın
 Para ile alınsaydı bu satın
 Koyardım kadehe yüz kere meyle

¹²⁹ El.

¹³⁰ İçki kadehi, şarap kadehi.

¹³¹ Giysi

Teklifimi kabul eyle besde'sin
 Gören gözler sade sana bes'desin
 Dilimdeki unutulmaz beste'sin
 Çalıp çağırayım yüz kere meyle

Ne olur bir açık bırak der'bana
 İşte döndüm eşiğinde derban'a¹³²
 Atam anam ta ezelden der bana
 Bir kerem edene yüz kerem eyle

Gel Firkatî bil bu işin aslını
 Bir sevdaya feda etme aslını
 Arasanda bulamazsın Aslı'nı
 İsterse kendini yüz kerem eyle

34. SEVGİYLE

Sevgiyle var oldu bütün kâinat,
 Kondu temelinin taşı sevgiyle,
 Muhabbetten vücut buldu mevcudat,
 Yazıldı her şeyin başı sevgiyle.

Sevgi bir rahmettir biri bin katlar,
 Sevgi ile biter bütün nebatlar¹³³,
 Sevgisiz toprağın dudağı çatlar,
 Gözetir yağmuru yaşı sevgiyle.

Yunuslar sevgiyi aldı götürdü,
 Deyip incitmedi gönül hatırı,
 Kula sevgi Yaradan'dan ötürü,
 Bal etti ağulu aş sevgiyle.

¹³² Kapıcı

¹³³ Bitki

Anlayana dört kitabın dördü bir,
İmanı bir ikrarı bir virdi bir,
Sever isek Çerkez, Türkmen, Kürdü bir,
Gider gözlerdeki şaşu sevgiyle.

Kahraman ecdadım şehidim gazim,
Vatan için etti bu kadar azim,
O şanlı tarihim şerefli mazim,
Yaşadı bin yıllık yaşu sevgiyle.

Cumhuriyet vatanımın künyesi,
Köleliğı barındırmaz bünyesi,
Edirne'si Karsu Hatay Ünye'si,
Coşar Antalya'su Kaş'ı sevgiyle.

Sevgi ile kalpten kalbe yol olur,
Sevgi olan gönüllerde hâl olur,
Karaçalı meyve yüklü dal olur,
Eğer vurulursa aşu sevgiyle.

Firkatî sevgiyi iç kana kana,
Sakın ol elini batırma kana,
Sevgi ecdadından hatıra sana,
Sen de bu bayrağı taşı sevgiyle.

35. BÖYLE

Garip bülbül gibi bir gül yüzünden,
Boynu bükük kaldım bu hâra böyle.
Bûse alamadım bir gül yüzünden,
Uçtu ömrüm döndü buhara böyle.

Terk ettim merkebe ata yurdumu,
Ellerimle ata ata yurdumu.
İlim hazinesi ata yurdumu,
Kan ağlar Semerkant, Buhara böyle.

Kırıldı Firkatî saf kanatlarım,
Artık tutmaz oldu saf kanatlarım.
Nic'oldu küheylan safkan atlarım,
Şimdi işim kaldı bu hâra böyle.

36. DİRDİNE

Bugününü çok severdin yarından
Var git ölüm benden öte derdine
Her kim ayırırsa yâri yarından
Yuvasında baykuş öte derdine

Burada ağlarsan gül İstanbul'da
Çoktur lâle sümbül gül İstanbul'da
Bülbül isen var bir gülistan bul da
Derman ara öte öte derdine

Firkatî haramı alma yedine
Bilir misin sekiz nedir yedi ne
Bu tarafta her bulduğun yedine
Bari bir çare bul öte derdine

37. DİRDİNE

Beni saldı bu girdaba, bu bağa,
 Şu feleğin benim ile derdi ne?
 Zâlim hoyrat ne bakarsın bu bağa,
 Talan edip güllerini derdine.

Ata yurdum Bakü, Tiflis Buhara,
 Pay ettiler; şu beygire bu hara¹³⁴,
 Koca tarih uçup döndü buhara,
 Kimse derman bulamadı derdine,

Der Firkatî seksen, doksan, yüz benden,
 Al bıçağı gel derimi yüz benden,
 Kalleş batı ne çevirdin yüz benden,
 Daha evvel sadık dostum derdine

38. MAH-I MUHARREM

Hüzünlüsün yine mah-ı muharrem¹³⁵
 Dert salarsın yücelerden engine
 Kan akıtmak sende olmuşken haram
 Kim dokundu senin bu ahengine

Kerbela çölünde evladi Ali'm
 Bir yudum su için eyledi talim
 Bir mezalim yaptı yezidi zalim
 Rastlamadı cihan onun dengine

¹³⁴ Eşek.

¹³⁵ Muharrem ayı.

Hüseyin vadinden dönmedi geri
Evladı Resüldür sözünün eri
Evvel şehit verdi Aliekberi
Bin sırtlan saldırdı bir pelengine¹³⁶

Direndi ehlibeyt korkup kaçmadan
Şehitliği göze aldı göçmeden
Ali asgar henüz gonca açmadan
Uğradı kâfirin bir hedengine

Binince atına imam Hüseyin
Etrafını sardı binlerce hain
Son darbeyi vurdu şimir'i lain
Kor düştü güllerin bir çelengine

Küfâlılar sözlerinde durmadı
Ehli beytin yarasını sarmadı
Gökte ayla güneş ziya vermedi
Boyanınca şühedanın rengine

Harcadılar meydanların erini
Kesip götürdüler Şam'a serini
Cehennemde hazırladı yerini
Kim girdiyse ehli beytin cengine

Tüm kâinat bu ahvala ağladı
Fırat sustu ne çoştı ne çağladı
Ehli İslam karaları bağladı
Hicran girdi fukaraya zengine

¹³⁶ Kaplan.

Bütün kâinata düştü vaveyla
 O yerde gözyaşı dinmedi hala
 Bugün bile tekin değil kerbela
 Kan bulaştı toprağına sengine¹³⁷

Hasanın içtiği zehir tasıdır
 Zeynebin giydiği gam libasıdır¹³⁸
 Musa Kasım cevherlerin hasıdır
 Eğer sarraf isen sür mehengine¹³⁹

Hak dostları yandı yandı eridi
 Gözlerinden kanlı yaşlar yürüdü
 Yezidinde soyu sopu kurudu
 Raslayınca Türk'ün Timurleng'ine

Ey Firkatî gel ayrılma güzelden,
 Dertlerine derman ara tez elden,
 Kader yazmış bu yazıyı ezelden,
 Sabır eyle tevekkület sen yine.

39. DERİNE

Mert yiğidin elbet vardır sayesi¹⁴⁰,
 Namertlerin dergâhı ne deri¹⁴¹ ne?
 Herkese verilmez aslan payesi,
 Tilki çakal yurdum yuvam derine.

Ömrün sonbaharı geldik Kasıma,
 Ağrı girdi damarıma kasıma.
 Bir yol bulup varsam Ebel Kasım'a,
 Yüzüm sürsem eşiğine derine.

¹³⁷ Taş

¹³⁸ Elbise

¹³⁹ Birinin değerini, ahlakını anlamaya yarayan ölçüt

¹⁴⁰ Yardım etmek, destek olmak sûretiyle kayırma, koruyup gözetme, himâye.

¹⁴¹ Kapı.

Saçlarına düştü ise kır ağa,
 Sür siyahı beyazları kırağa.
 Has cevheri derya atmaz kırağa,
 Çeker onu sinesinde derine.

Der Firkati örtülür mü fes sata,
 Emri vaki şapka giyip fes ata.
 Sırrın verme fitne ile fesata,
 Sonra saman doldururlar derine.

40. BU SİNE

Yorgun gönöl yıllar yılı bekledi,
 Gül dudaktan solgun yüze bus îne,
 Geçen günler derdi derde ekledi,
 Hayal meyal ile geldik bu sine¹⁴².

Aç bir tilki hayâlinde kaz ana,
 Hiç bilmez ki postu girer kazana,
 Koyun ister emin bir yer kazana,
 Kurt ister ki her tarafa pus ine.

Bağda biten ya sümbüldür ya semen,
 Yashlı olur anasından yas emen,
 Ey yanağı lâle zülfü yasemen,
 Yaklaş belki üzerime bu sine.

Kan akıtmak ne getirdi Kabil'e,
 Vardı iblislerle kurdu kabile,
 Aynı zehri içti aynı kab ile,
 Herkes girdi bu arsada bu sine¹⁴³.

¹⁴² Yaş.

¹⁴³ Mezar.

Koy tutmasın Firkatî'nin ok yedi,
Neylesin ki kalkanı bir, ok yedi,
Kılıç yedi, kargı yedi, ok yedi,
Neler neler neler gördü bu sine.

41. BİR KERE

Her yağdıkça zam yağmuru musonlar,
Vatandaşlar dertlenmişler bir kere.
Sosyalistler ateistler masonlar,
Başımıza mertlenmişler bir kere.

Evrimlerle bu milleti evirip,
Devrimlerle memleketi devirip.
Kanunları lehlerine çevirip,
Avantayı sırtlanmışlar bir kere.

Halkın derdi kendisine yetiyor,
Üstelik de bu dürzüler bitiyor.
Baykuş gibi üstümüzde ötüyor,
Viraneyi yurtlanmışlar bir kere.

Dürüst insanlara basıyor fişi,
Halkı sömürmektir bunların işi.
Tepesinde boynuz, yanında dişi,
Kırılmıyor sertlenmişler bir kere.

Alışmışlar kuzu kuzu gütmeyi,
Hortumlayıp yurt dışına gitmeyi.
Her zaman yanlışta ısrar etmeyi,
Merkep gibi şartlanmışlar bir kere.

Bilmiyorsun neyliyesin nidesin,
 Bu kadar hınzırı nasıl güdesin.
 Körpe dimağ¹⁴⁴ değil ıslah edesin,
 Vicdansızlar kartlanmışlar bir kere.

Gel Firkatî bırak hayal düşleri,
 Ölüyü diriltmek, Hakkın işleri.
 Temiz edemezsin murdar leşleri,
 Şerefsizler kurtlanmışlar bir kere.

42. GÖRE GÖRE

Aman beyler özümüzü kaybettik
 Yâdı yabancıyı öz göre göre
 Doğruyu bırakıp eğriye gittik
 Sahte kılavuzdan iz göre göre

Ecnebiden satın aldık aşılık
 Ne şahsiyet kaldı nede kişilik
 Yüzde tik başladı gözde şaşılık
 Eğriyi büyrüyü düz göre göre

Bir yerde çağlarsa küfrün pınarı
 Bela girdabının olmaz kenarı
 Tavşanlar kemirip yıkar çınarı
 Korkak tazılardan yüz göre göre

Ahali çığrından çıktı bu asır
 Vicdanlar hür gezer imanlar esir
 İyne batırsalar etmiyor tesir
 Evvelden çuvaldız biz göre göre

¹⁴⁴ Beyin; bilinç, zihin

Çokları harama hile katıyor
 Kardeş kardeşine kazık atıyor
 Para için böbreğini satıyor
 Ne hallere düştük göz göre göre

Bol para getiren değilse işin
 Anlaki belayı bulmuşsun peşin
 Avrat asık surat evlatsa haşin
 Hayattan soğuduk buz göre göre

Batıyı fethettik kazma kürekle
 Dostluk kurduk bükülmeyen bilekle
 Ün kazandık göbek şovla dümtekle
 Aslını kaybetmiş kız göre göre

Der Firkatî derdi döktük rubaba¹⁴⁵
 Arkamızda ne ana var ne baba
 Yandı bu bağrımız döndü kebaba
 Namert ocağında köz göre göre

43. DİYE

Dün gece rüyamda olmuşum mebus
 Beni mutluluğa yetirsin diye
 Ne tatlı rüyaydı değildi kâbus
 Arzumu yerine getirsin diye

Seçim kurulundan aldım mazbata
 Memnun oldu benden en büyük ata
 Yemin töreninde yapmadım hata
 Ezberledim iki satırsın diye

¹⁴⁵ Gövdesi Hindistan cevizi kabuğundan yapılmış uzun saplı saz

Bir nara attım ki yürekden histen
 Binanın çatısı çatladı sestem
 P.K.K.lıları kovdum meclisden
 Defol katıroğlu katırsın diye

Kim geldiyse akrabamdan kanımdan
 Fayda gördü şöhretimden şanımdan
 Vefasız dostları kovdum yanımdan
 Dinlemedim gönül hatırsın diye

Zenginlik başladı zahir¹⁴⁶ ve batın¹⁴⁷
 Sayısı karıştı villanın yatın
 Oğlanlara aldım bir holding satın
 Banka soyup malı götürsün diye

Bir anda duyuldu şöhretim adım
 Mesafe kat ettim hep adım adım
 Damadımı genel müdür atadım
 Sıkıntılarını yitirsin diye

Elbiseler aldım markalı haslı
 Giyince adımı koydular süslü
 Bir bayan sanatçı kadife sesli
 Beni ninnileyip yatırsın diye

Başıma döküldü nice meraklı
 Beni görenlerin hep şaştı aklı
 Bir sekreter aldım pembe yanaklı
 Karşımda gülerek otursun diye

¹⁴⁶ Meydanda olan, görünen, açık ve belli olan (şey). Karşıtı: Batın.

¹⁴⁷ İç yüz, dâhil, derûn, zamir. Karşıtı: Zahir.

Zengin olup büyütünce ekmeği
 Çoktandır unuttum çile çekmeği
 Avradın kışına vurdum tekmeği
 Yeter be kocamış kotursun diye

Koca koç oltamda oldu bir balık
 Korkudan ürperdi sabancı çalık
 Yeğenlere verdim birkaç arpalık
 Yiyip memleketi batırsın diye

Sevinç çoğalınca bitti dert keder
 Zannettim bu ruya hep böyle gider
 Müezzini seslendi Allahu ekber
 Firkatî rüyayı bitirsin diye

44. KANDIRA'DAN

Bölük durdu Kandıralı sende dur
 Sarayım Fatihim Kandıra'da mı
 Biz masumuz gerçek suçlu sende dur
 Mümkün mü söz ile kandır adamı

Çağırırım Zülfikar'ı Ali'yi
 Şu Yezit'ten bir intikam al iyi
 Rum soylular kapmış bab-ı aliyi
 Fatih'e yurt olmuş Kandıra'da mı

Şükür bizi doğurmuştur ins'ana
 Sen çakalan mekân olsun insana
 Mal makam soyluluk vermez insana
 Yücelten damarda kandır adamı

Der Firkatî çözülmüyor bağlarım,
 Al yerine karaları bağlarım,
 Okyanusta susuz kaldı bağlarım,
 Rabbim rahmet gönder kandır adamı.

45. AÇTIRDI

Bizdeki batıya olan özeni,
 Müslüman'a küfri çığır açtırdı.
 Uygarlık denilen lânet bezenti,
 Hayâsızza göğüs bağır açtırdı.

Bilir misin dostum dün de öteyi,
 Düşmandan yemedik böyle kötüyi.
 Süngünün açamadığı eteği,
 Vicdansızlar ağır ağır açtırdı.

Bir şahın ki azdı ise zadesi,
 Mutlak onun zevaldedir vadesi.
 İştahına dar gelince midesi,
 Maymun işkembei sığır açtırdı.

Firkatî' yi beğenmiyor peyikler¹⁴⁸,
 Çünkü göçü çekmiş şanı büyükler.
 Şimdi insafsızca yüklenen yükler,
 Çoğunun sırtında yağır açtırdı.

¹⁴⁸ Parça; küçük bez parçası

46. ZAMAN

Akbabalar çoğaldıkça her yanda,
Neş'emiz kaçıyor huzur zamanı.
Her yandan İslam'a tehdit yağanda,
Şimdi haykırma'nın hazır zamanı.

Bu nasıl adalet bu nasıl şeydir?
Hırsızlar yolsuzlar dürüste yeğdir.
Dereler çok ıssız tilkiler beydir,
Soysuz çakallar'ın vezir zamanı.

Sakarya'da sakinleşti dalgalar,
Şimdi coştı Aras, Kura, Volgalar.
Dış Türklerde med vururken deryalar,
Yazık ki, içerde cezir zamanı.

Düşün ki Suriye bize çatanda,
On paralık Yunan kafa tutanda.
Vicdan musallaya konu vatanda,
Yetiş ülküdaşım Hızır zamanı.

Der Âşık Firkati biz neler gördük,
Nice dinsizlerin tefini dürdük.
Bu ulvî davaya beş bin koç verdik,
Yine de veririz nezir¹⁴⁹ zamanı.

¹⁴⁹ Adak

47. TARİK FAZLASI

Şahid oldum Torosların göçüne
Gelir Avşar Türkmen Yörük fazlası
Güzelleri altın takar saçına
Beline dökülür örük¹⁵⁰ fazlası

Kurulur çadırlar hep oba oba
Kimi ocak yakar kimisi soba
Sordum ki adınız nedir acaba
Ayşe, Fatma, Zeyno, Merik fazlası

Dağlarının başı dumanlı karlı
Koç yiğitler gördüm yüksek vakarlı
Halalar teyzeler edepli arlı
Hakkıyla örtünmüş bürük fazlası

Bir de bey seçmişler ermiş mi ermiş
Bütün sözler tek ağızda bitermiş
Çünkü bir vücuda bir baş yetermiş
Çok cücük öldürür gürük¹⁵¹ fazlası

Misafirlik bitti dönünce geri
Yönümü çevirdim şehirden beri
Caddelerde açık saçık bir sürü
Sere serpe gezen ferik¹⁵² fazlası

¹⁵⁰ Saç örgüsü.

¹⁵¹ 1. Küçük kulaklı koyun, keçi ve kuzu. 2. Eşek. 3. Boynuzsuz öküz.

¹⁵² Kümes hayvanlarının civcivlikten çıkmış yavrusu, piliç.

Fermanları elde hesap sorulmaz
Başboş gezene yular vurulmaz
Öyle arsalarda yuva kurulmaz
İmarsız iskânsız tarîk¹⁵³ fazlası

Bilmem bu ahvala ne diyor peder
Demek ona göre ne gam ne keder
Koca ayıları çünkü cezb eder
Armudun hasıyla erik fazlası

Birde gençler gördüm devrin şaşkını
Hela duvarına yazmış aşkını
Alkol müptelâsı esrar düşkünü
Şöyle bir dokunsan çürük fazlası

Batı diye diye kendi batıyor
Hasyetini beş paraya satıyor
Babasına bile tekme atıyor
Yılıkıdan ayrılmış kürük¹⁵⁴ fazlası

Bilmezler ki hayat baki değildir
Tilki kurnazdır ya zeki değildir
Yüce Mevla tekdir iki değildir
İmanı götürür şerik fazlası

Ey Firkatî sende kaldın orada
Böylelikle eremezsin murada
Felaket tellalı olma burada
Yangını artırır körük fazlası

¹⁵³ Yol.

¹⁵⁴ Eşek yavrusu, sıpa.

48. HAYATI

Sakin böbürlenip büyük görünme,
Bir gün alır sana veren hayatı.
Namertlerin servetine yerinme,
Olsa bile ha villası hayatı.

Ateş yanar göğe çıkar alevi,
Ali'yi sev koy desinler alevi.
Önce komşuya bak sonra al evi,
Zehir eder kapı baca hayatı.

Mecnun yoksa Leyla ismin kim yaya,
Bunca yolu yürür idi kim yaya.
Lokman tıbbı, Eflatunsa kimyaya,
Hızır bulup içti abı hayatı.

Ey Firkatî ne söylersin koşma sen,
Arkın yoksa suyu bende koşma sen.
Her menzile hızlı hızlı koşma sen,
Fazla sürmek öldürmüş hayatı.

49. SARAYI

Gül yüzlü sevdiğim gezme arada
Sana açık bu gönlümün sarayı
Siyah zülfün mah yüzüne tara da
Bulut gibi saçlarınla sar ayı

Bir güzel ki boyu uzun dar beden
İnciniyor ufacık bir darbeden
Hatırına değip onu darb eden
Ya veremi bulsun ya da sarayı

Bir güzel ki boyu kısa en iyi
 Gören der ki bu ayının eniyi
 İnsanlara davransa da en iyi
 Kimse demez gel yaramı sar ayı

Firkatî her derdi çekme sineye
 Zalimlerden Hakka sığın sin eye
 Nemrutları mağlup eder sineye
 İbrahim'e yoldaş eyler sarayı

50. BİR AYI

Dürüstlük töremiz huzursa adet
 Neden ihya etmeyelim bir ayı
 Kalır mı hiç orda huzur saadet
 Bir meclise girer ise bir ayı

Ne demeli şu utanmaz şerefe
 Ne arefe dinler ne de şerefe
 Bayram günü kadeh çeker şerefe
 Zaten su yerine içer birayı

Bülbül gitti baykuş konu bu dala
 Çakal ister arslanlardan bud ala
 Ariflikte uzmanım der budala
 Hakkı ile öğrenmeden bir ayı

Der Firkatî muzdaribsen yaradan
 Derman ara ya eliften yaradan
 Gökyüzüne ne hoş koymuş yaradan
 Bir güneşi bir yıldızı bir ayı

51. SAHİP

Bu dünyanın servetine aldanma,
KONU göçtü nice varın sahibi
Can beden mülkünde bâkîdir sanma,
Emaneti ister yarın sahibi.

Dikkat eyle Nemrut ile Sezar'a,
Bir sineye yenildiler kazara.
Servetinden ne götürdü mezara.
Dünyalarca malın Karun¹⁵⁵ sahibi.

Zulm ile murada erseydi kişi,
Ortada kalmazdı Firavun leşi.
Yarasalar söndüremez güneşi,
Nurunu tamamlar nurun sahibi.

Ebu Leheb din imana girmedi,
Gözü önünde ki nuru görmedi.
Bu dünyada malı fayda vermedi,
Cehennemde oldu nârın sahibi.

Münkirlerin¹⁵⁶ değişirken sureti
Mevlâ'm mü'minlere verir beratı.
Yardım eder geçirirken sıratı,
Elinden tutmaz mı körün sahibi?

Firkatî köşk, saray, yapım var deme,
Miftahın¹⁵⁷ yok ise kapım var deme.
Bu fânide mülküm tapım var deme,
Bak ne diyor göğün, yerin sahibi

¹⁵⁵ Kur'an'da kendisinden çok zengin olarak söz edilen ve bütün mal varlığı bir anda yok olan kişi

¹⁵⁶ İslâm dînindeki îman esaslarını inkâr eden, inanmayan (kimse), îmansız, inkârcı.

¹⁵⁷ Anahtar.

52. İNDİRDİ

Kaderin cilvesi çarkın gidişi,
Çekti bizi şarktan garba indirdi.
Geldik ki sırtlanlar bilemiş dişi,
Her biri bir yerden darbe indirdi.

Baktılar ki kan yok kılıç, kamamda,
Saf olduğum yazılıydı simamda.
Kimi ceketimi çaldı hamamda,
Kimi üzerimden urba indirdi.

Kimisi göz dikti şöhret şanıma,
Bazı dilberlerle geldi yanıma.
Mülayim mülayim sızdı kanıma,
Sonradan karşıma zorba indirdi.

Kimi arsa sattı tapu vermedi,
Kimi ev vad etti kapı vermedi.
Gelen tüfek attı topu vermedi,
Beni cephanesiz harbe indirdi.

Kimi talan etti taladı gitti,
Kimi elek aldıeledi gitti.
Her gelen bir dilek diledi gitti,
Sanki Mevlâm beni türbe indirdi.

Terk etti Firkatî yaylayı dağı,
Köyde beğenmezdi peyniri yağı.
Hayal eder iken balı kaymağı,
Ancak mideye bir çorba indirdi.

53. GETİRDİ

Zalim gurbet genç ömrümü çürüttü
 Eller beni bu hâllere getirdi
 Hazan vurdu yaprağımı kuruttu
 Yeller beni bu hallere getirdi

Dalkavuklar sardı dört bir yanımı
 Kışkandılar bir lokmacık nanımı
 Yamyamlar vampirler emdi kanımı
 Filler beni bu hallere getirdi

Döne döne bu feleğin çarkında
 Geçti ömrüm olamadım farkında
 Böylemiydim otuzunda kırkında
 Yıllar beni bu hallere getirdi

Gören yoktur ateşimi közümü
 İhtiyarlık tutmaz etti dizimi
 Yaradanım düz yarattı özümü
 Kullar beni bu hallere getirdi

Karıştı zamanda yalanla gerçek
 İbrişim ördüğüm oldu örümcek
 Zehir saçtı kokladığım her çiçek
 Güller beni bu hallere getirdi

İmkânların el vermezki gezesin
 Hangi bir siteme kendin üzesin
 Elin ağzı çuval değil büzesin
 Diller beni bu hallere getirdi

Firkatî'yim dost gelmedi çağrım
 Gözyaşlarım çare değil ağrım
 Dağlar gibi oyuk açtı bağrım
 Seller beni bu hallere getirdi

54. BİTİRDİ

Bizler gaflet uykusunda yatarken,
 Eller dere tepe düzü bitirdi.
 Van canavarına kafa tutarken,
 Şu enflasyon bizi yedi bitirdi.

İkna eder isek çoluk çocuğu,
 Bu yılda giyeriz eski gocuğu.
 Ekranda görürüz salam sucuğu,
 Yoksulluk damakta tadı bitirdi.

Kazancımız her gün iner yarıya,
 Yiğitlikten ne kaldı ki geriye.
 Sözümüz geçmiyor evde karıya,
 Fakirlik ciğeri ödü bitirdi.

Soldu fukaranın bağı bostanı,
 Hastaneler rehin alır hastanı.
 Anlatmayın hikâyeyi destanı,
 Bunları Şirazlı Sadi bitirdi.

İster sözlerimi hezeyan¹⁵⁸ sayın,
 İsterse katılın isterse cayın.
 İster alkışlayın ister yuhlayın.
 Firkatî gerçeği dedi bitirdi.

¹⁵⁸ Saçmalama

55. GÖNÜL

Gönül hangi dala yuva kurarsın
 Yiğitlik damının çökmüş direği
 İyilik yerine kemlik¹⁵⁹ bulursun
 Şimdi buymuş insanlığın gereği

Namertlerle dost olmaya özenme
 Dost bulurum diye düşman kazanma
 Sakın ola sofrasına uzanma
 Zehir eder sonra balı böreği

Muhannetin¹⁶⁰ kapısına kul olsan
 Altın iken paha etmez pul olsan
 Toprak gibi ayağına yol olsan
 Yine de vururlar kazma küreği

Firkatî boşuna gel olma heder
 Madem ki emeğin beyhude gider
 Sanma her ne yağsa yer kabul eder
 Onunda delinir bir gün yüreği

56. ARAYIŞ

Bir zalim akıttı kanlı yaşımı
 Ne mü'min fark etti ne tersa¹⁶¹ nemi
 Bela girdabına saldı başımı
 Ne gemimi koydu ne tersanemi

¹⁵⁹ Kötülük

¹⁶⁰ Korkak, alçak

¹⁶¹ Hıristiyan.

Okyanusta yapsam o yara damı
 Aşkın mevci ile oyar adamı
 Bir yan bakışıyla oyar adamı
 Ne yorgunluk basar ne ter sanemi

Türlü çiçeklerden derde dermanı
 Arama muhannet der'de dermanı
 Yaradandır veren derde dermanı
 Ne yanlış hatırla ne ters'an emi

Der Firkatî dişe diş'dir kana'kan
 Kanlın isem del bağrımı kana'kan
 Didelerden yaş değildir kan'akan
 Ne gözyaşı zannet ne ter san emi

57. BİR BU SENEMİ

Saçları yasemen yanağı lale
 Sarmış her çiçekten bir busenemi
 Efsun eyleyelim bu lebi lale
 Kondursun yüzüme bir buse nemi

Ey gül yüzlüm şu cıhardır bu sedir
 Hiç kimseye mülk olmadı bu sedir
 Benim istediğim tek bir busedir
 Verde zehir etme bir bu senemi

Alma dedim nolur bugün ahımı
 Affeyle var ise bu günahımı
 Dağlar bile duydu bugün ahımı
 İkna edemedim bir bu senemi

Der Firkatî yüzün benzer yar aya
 Bir derman ver bu derdime yaraya
 Tabip merhem bulamadı yaraya
 Ancak çare olur bir busen emi

58. SİM GÜZEL

Sim güzel eline almış zer tarı¹⁶²
 Dokundukça bala bala der simi
 Sim gerdana salıvermiş zer tarı¹⁶³
 Demez bi mürüvvet bala der'simi¹⁶⁴

Yaradan ki yürü derse o kula
 Hiç sormaz ki şu esmerdir o kula
 Var ise idrakin gir bu okula
 Gör ki okuduğum bala dersimi¹⁶⁵

Kâinata vermiyorsan hasarı
 Ha beyaz ol ha siyah ol ha sarı
 Pülümürden çiçek toplar has arı
 Yazık ki doyurur bala Dersimi

Der Firkatî mektep yapar ders'ini¹⁶⁶
 Varda cömert sofrasında der sini¹⁶⁷
 Gâh veririm arifana dersini
 Gâh bana öğretir bala dersimi

¹⁶² Saz

¹⁶³ Saç

¹⁶⁴ Ak gerdan

¹⁶⁵ Tunceli

¹⁶⁶ Mağara

¹⁶⁷ Tepsi

59. ACI

Dişçi beni yine eyledin deli
 Söktün yine bugün azı dişimi
 Senin kerpetenin değdi değeli
 Terk etmedi ağrı sızı dişimi

Yapamadın ufacık bir tamiri
 Onunla yaşadım hayli ömrü
 Porselen yerine taktın demiri
 Göstersen beğenmez tazı dişimi

Ağzımın içinde terör esiyor
 Bütün azalarım bana küsüyor
 Dudağımı tırpan gibi kesiyor
 Bir canavar ettin kuzu dişimi

Seninle dostluğa basmıştık kadem
 Anamız Havva'ydı babamız Adem
 Şükür ikimiz de Müslüman madem
 Neden şehit ettin gazi dişimi

Arttı Firkatî'nin ahı, amanı
 Yandıkça başından çıkar dumanı
 Yarın mahşer günü hesap zamanı
 Nasıl edeceksin razı dişimi

60. SEYRANÎ

Seyrani babayı sordum Arife
 Dedi ustalardan usta Seyranî
 Dedim acep gelirm'ola tarife
 Dedi yaptı nice beste Seyranî

Dedim nedir elindeki beratı
 Dedi mü'min olan geçer sıratı.
 Dedim nedir âşıklıkta isbatı
 Dedi bade içti tasda Seyranî

Dedim everek ne dedi yurdudur
 Dedim hak hakikat dedi derdidir
 Dedim Mevla ismi dedi virdidir
 Dedi söyler yüksek seste Seyranî

Dedim kimler ile vardı savaşı
 Dedi hep münkirle belada başı
 Dedim cömertmiydi sofrası aşı
 Dedi ikram eder dosta Seyranî

Dedim aradığı yâri buldu mu
 Dedi mürüvvet'ten eser kaldı mı
 Dedim güldüğünü gören oldu mu
 Dedi hep kederde yasta Seyranî

Dedim Firkatî'ye öğretsin san'at
 Dedi âşıklarda olmaz saltanat
 Dedim neye idi onda kanaat,
 Dedi bir hırka, bir posta Seyranî

61. BİR YARA SENİ

Deli gönül alevlendin odlandın¹⁶⁸,
 Tabip neşter vura bir yara seni.
 Yüz yaraya yıllar yılı katlandım,
 Korkarım götüre bir yara seni.

¹⁶⁸ Ateşlenmek.

Bunca feryat, bunca figan ne yine?
 Derdini dök kemanına neyine.
 El şehrine sultan olmak neyine,
 Koy köle etsinler bir yâra seni.

Ecel elin Firkatî' ye bir sala,
 Müezzin kastına verir bir salâ.
 Cenazen yıkanır konur bir sala,
 Nihâyet yaslarlar bir yara seni.

62. ZEVK

Mercimeği et yerine yedik ya,
 Çoktandır unuttuk damak zevkini,
 Kıymasız hamura mantı dedik ya,
 Anladık sarımsak, sumak zevkini.

Uyduk birkaç şarlatanın çığrına,
 Nice erler girdi yerin bağrına.
 Demek ki bir kuru dava uğruna,
 Çektik zindanlarda Mamak zevkini.

Dava deyip kulak verdik kavala,
 Yavaş yavaş bitiverdi nevale.
 Kim girdiyse yallılarla çuvala,
 Mutlaka öğrendi çomak zevkini.

Bazen foter¹⁶⁹ bazen kep yedi bizi,
 Dibinden sızdıran küp yedi bizi.
 Yeşimler, Nergisler hep yedi bizi,
 Biz hiç tadamadık Pomak zevkini.

¹⁶⁹ Fötr şapka, kenarlı şapka

Var iken bu kadar kan aman kene,
 Firfkatî'nin benzi soluktur yine.
 Çile tezgâhında tam elli sene,
 Ördüm derdin yumak yumak zevkini.

63. UŞŞAKNAME

Âşık sever obasının elini
 Yesede dostlardan yedi tekme
 Namert sofrasına salmaz elini
 O anda fark eder yedi tekme

Üstad şenlik baba yurdu suhara
 Gül uğruna çok taşıdı su hara
 Verdi nice arpa saman su hara
 Yine de harlardan yedi tekme

Sümmanın çöktü dağ sinesine
 Gezdi dere tepe dağ sine sine
 Aşk ateşi vurdu dağ sinesine
 Aldı yedi pirden yedi tek meyi

Elesker bir üstad gökçe dengizli
 Yârin buhağında gökçe den gizli
 Gidince sehneban gökçeden gizli
 Aldı ağasından yedi tekme

Kelâmî yaptırdı bezmi bade sin
 Kendi elif dedi bezmi badesin
 Yarım nuş eyledi bezmi badesin
 Durmadılar alsın yedi'tek'meyi

Bir nihani vardı bardız dereli
Miftahıyla açtı nice der eli
İman güllerini derdi dereli
Çok dinsizler ondan yedi tekme

Celali hicrani mihman bayburda
Çok takvadır bayan ile bay burda
Zihni geda iken oldu bay burda
Camlar şikest oldu yedi tek meyi

Delik taşta ruh üflendi ruhsata
Ruh aldı ki ruhsuzlara ruh sata
En son kader el koyunca ruhsata
Aldı yedi yerden yedi tekme

Erciyenin güneyidir develi
Tereddütsüz seyranıye de veli
Dev eserler yazdı onun dev eli
Yinede devlerden yedi tekme

Veysel mızrağını koydu dün yaya
Bugün atlı ama gezdi dün yaya
Gönül gözü ile baktı dünyaya
Oda densizlerden yedi tekme

Felek vursa kim dayanır tokata
Evlad açken nasıl yatsın tok ata
Büryani mührünü vurdu Tokata
Nuri kaderinden yedi tekme

Reyhanî'nin memleketi Pasindi
 Kervan göçtü el çekildi pa sindi
 Güvendiği çok cevhere pasindi
 Çünkü tutamadı yedi tek meyi

Çobanoğlu destan yazdı Karsına
 Yağmur yağa güneş vura kar sına
 Sazı sesi bal kaymaktı kar sına
 Bir nağmesi deydi yedi tek meyi

Firkatî yıkıldı gönül bendim ya
 Bir zamanlar yar yüzünde ben dimya
 Şu devirin Eleskeri bendim ya
 Bahtım zamaneden yedi tekmeysi

64. PİŞMANLIK

Ey sevdiğim sakın dışarı çıkma,
 Bakmasın kem¹⁷⁰ gözler yüzün geri çek,
 Sitemle dağlayıp bağrımı yakma,
 Mevlâ'yı seversen sözün geri çek.

Bana zulüm edip girme günaha,
 Kırılan kalp tamir olmaz bir daha,
 Küheylanlar gibi kalkmışsın şaha,
 Ezersin bağrımı dizin geri çek.

Affet suçum varsa bitsin bu zillet¹⁷¹,
 Bıraksın yakamı dert ile illet,
 Kaşların harami, kirpiğin cellat,
 Bakışın can alır gözün geri çek.

¹⁷⁰ Kötü

¹⁷¹ Hor görülme, alçalma

Firkatî canından çok sever seni,
 Kaldır arada ki garezi, kini,
 Götür Arafat'a kurban et beni,
 İncitme koyunun, kuzun geri çek.

65. KOCALIK

Rüzgâr gibi geçer gençlik yılları
 Kırk yaşından sonra başlar kocalık
 Gazel döker ağacının dalları
 Akıtır gözünden yaşlar kocalık

Ellisinden sonra başlar tekleme
 Ağrı sızı girer her bir ekleme
 Son bahardan sonra yazı bekleme
 Ömründe ebedi kışlar kocalık

Altmışından sonra belli işlerin
 Azalır yanında yaran eşlerin
 Et ekmek yemeye tutmaz dişlerin
 Tabağına koyar aşlar kocalık

Bu öğle bir dert ki herkesi dener
 Yetmişinde gözün ziyası söner
 Kapıdan kovsanda bacadan iner
 Ne terk eder ne de boşlar kocalık

Kavim kardaş kaybolurlar yok gibi
 Sitem sözler bağrın deler ok gibi
 Bir daracık mekân sana çok gibi
 Çile tezgâhında işler kocalık

Firkatî olmuşsun bu yola revan
 Ömür sona erer kurulur divan
 Ne kadar olsanda yılmaz pehlivan
 Musalla taşında tuşlar kocalık

66. AZINLIK

Çobana kavala dağa ne gerek,
 Bizi otarıyor¹⁷² mutlu azınlık.
 Yıllar yılı kanımızı emerek,
 Besleniyor tatlı tatlı azınlık.

Denizde yatı var, liman bedava,
 Pipo tütürüyor duman bedava.
 Nasıl olsa arpa saman bedava,
 Cins kısarak besliyor atlı azınlık.

Ona her ne desen bozmaz aynını,
 Çünkü yana çeviremez boynunu.
 Vaşington'da yıkattırılmış beynini,
 Yahudiyle irtibatlı azınlık

Hortum kurup eksi yapar artını,
 Çifte vatandaşlık yapmış kartını.
 Allah inancına dönmüş sırtını,
 Paraya tapıyor putlu azınlık.

Yetim hakkı yiye yiye kel oldu,
 Gâh gergedan oldu gâhi fil oldu.
 Bazı papatyaydı bazı gül oldu,
 Şimdilerde Kasımpatlı azınlık.

¹⁷² Otlatmak

Zavallı Firkatî kızır¹⁷³ önünde,
 Eğiliyor sultan vezir önünde.
 Ağlama duvarı hazır önünde,
 Kimse dokunmuyor kutlu azınlık.

67. OLMAZ KURBANIM

Düşman tatlı söyler dost ise acı
 Öğüt diye tutam olmaz kurbanım
 Acı reçetenin hoşdur ilacı
 Şifa bilip yutan olmaz kurbanım

Büyük sözü alınmalı nazara
 İlim farzdır beşikten ta mezara
 Hurda malı çıkarırsan pazara
 Alan olmaz satan olmaz kurbanım

Çalışda git erenlerin izinde
 Özün pişir ocağının közünde
 Ham cevherin olsa bile özünde
 Eritecek potan olmaz kurbanım

Güreşirsen önce yazıl desteye
 Daha sonra bir yukarki postaya
 Sözün tasdik ettirirsen ustaya
 Sanatında hatan olmaz kurbanım

Şiir diye yutturursan haltını
 Eloğlu bir okur çizer altını
 Siyanürle işlemezsene altını
 Alıp rafa katan olmaz kurbanım

¹⁷³ Köy muhtarı yardımcısı; köy kâhyası; köy bekçisi

Kaptan çeker bimillahla virayı
 Boylamak kolaymı koca deryayı
 Kılavuz edersen eğer kargayı
 Dosdoğru bir rotan olmaz kurbanım

Der Firkatî gâh geniş gâh dardayız
 Hak hukuk nerdeyse bizde ordayız
 Şehitlerin sayesinde burdayız
 Yoksa vatan vatan olmaz kurbanım

68. DEğİLİM

Vurma felek vurma yükü sırtıma,
 Zaten çok yorgunum zinde değilim.
 Vicdansızlar öcü yazdı kartıma,
 Gerici dediler önde değilim.

Bir dava eriyim yok rütbem payem,
 Ne makam ne mevkî ne de sermayem.
 Türk İslâm'a hizmet etmek tek gayem,
 Kimseye garezde kin de değilim.

Uğrasam da bin bir türlü zulüme,
 Devam edeceğim yine yoluma.
 Vatanımda gem vurdurmam dilime,
 Burası Türkiye Çin'de değilim.

Davam hak davadır sapamam asla,
 Bağlandım ipine kopamam asla.
 Parayı put yapıp tapamam asla,
 Kiblem Kâbe başka yönde değilim.

Firkatî'yim imanımla ganiyim¹⁷⁴,
 Gerçi bu dünyada ben de faniyim.
 Allah ne demişse ona kaniyim¹⁷⁵,
 Ondan başkasına bende¹⁷⁶ değilim.

69. SÖZLERİM

Şiir meydanında en başı çeker
 Dizilince katar katar sözlerim
 Kimine zehirdir kimine şeker
 Kimine kılıçtan beter sözlerim

Biz kalam ederiz elifden ba'dan
 Cevher kıymetini ne bilsin nadan¹⁷⁷
 Kudretini alır yedi beyzadan¹⁷⁸
 Nice ejderleri yutar sözlerim

Siler gönüller dem efkârı gamı
 Gerçekler ayırır has ile hamı
 Keremi kerimin lütuf ihsanı
 Ne azalır ne de biter sözlerim

Öldürüp de koysalar da kabire
 Toprağından cevher saçar habire
 Yüzüme kemçiren¹⁷⁹ kelbün¹⁸⁰ kebire
 Bulur yağlı kemik atar sözlerim

¹⁷⁴ Zengin, varlıklı

¹⁷⁵ Kanaat eden, yetinen.

¹⁷⁶ Bağlanmış insan, kul.

¹⁷⁷ Câhil, bilmez, bilgisiz (kimse).

¹⁷⁸ "Beyaz el". Hz. Mûsâ'nın, bir mûcize isteyen kavmine ve Firavun'a karşı göğsüne soktuğu elini ışık saçarak halde çıkarması şeklindeki mûcizesi ve ışık içinde parlayan eli.

¹⁷⁹ 1. Konuşanın sözünü kesmek. 2. Sert ve kötü konuşmak. 3. Söylediği belli olmadan karşılık vermek, homurdanmak.

¹⁸⁰ Köpek

Gâhi aşikârdır gâhi nihanım¹⁸¹
 Cevher dükkânıdır dilim dehanım¹⁸²
 Gönül ehli olan anlar sühanım¹⁸³
 Değerlere değer katar sözlerim

Kimine av gatır kimine şikâr¹⁸⁴
 Niceleri bunu eyler kesbi kar¹⁸⁵
 Eğer ki ortaya çıksa aşikâr
 Gör ne defineler satar sözlerim

İster alıp satan olmazsa bile
 Cahillerce değer bulmazsa bile
 Dünyada tek şair kalmazsa bile
 Umarım âleme yeter sözlerim

Bu garip Firkatî çile doldurur
 Haksızlara yalın kılıç saldırır
 Elbetdeki hakkı tutar kaldırır
 Nursuza ok gibi batar sözlerim

70. HEMŞERİM

Şanı büyük Erzurumun dadaşı
 Arslan tabiatlı zeki hemşerim
 Palandöken gibi dik durur başı
 Amma gönlü engin haki hemşerim

¹⁸¹ Gizli

¹⁸² Ağız

¹⁸³ Söz

¹⁸⁴ Av.

¹⁸⁵ Kazanç.

Her işin gerçektir her sözün doğru
 Himmetini görse imrenir Ağrı
 Senin doğudaki açtığın çığrı
 Kapatamaz üç beş şaki¹⁸⁶ hemşerim

Cömertlik gizlidir sıcak kanında
 Nice destan yazdın harp meydanında
 Şu Erzurum yaylasının yanında
 Elbette İstanbul ne ki hemşerim

Doğuyu vatandan bölecek varsa
 Buyursun meydana ölecek varsa
 Göreceği vardır gelecek varsa
 Ağır ol onlara deki hemşerim

Bu toprağı hangi ahmak satacak
 Şühedasız¹⁸⁷ yer yok adım atacak
 Burda yatan hep müsderih¹⁸⁸ yatacak
 Filiz korudukça kökü hemşerim

Bağrında yatıyor nice erenler
 Serhatler boyunca göğüs gerenler
 Gerçek gözle metanetin görenler
 Kaldırdı şübheyi şeki¹⁸⁹ hemşerim

Abdurrahman Gazi yatar sağında
 Habib baba ilim irfan bağında
 Alvarlı efemiz aşk ocağında
 Erenler bezmine¹⁹⁰ saki hemşerim

¹⁸⁶ Yol kesici, haydut.

¹⁸⁷ Şehitler

¹⁸⁸ Gönül rahatlığına, iç huzûruna kavuşan, kaygıdan kurtulan, rahat, huzurlu.

¹⁸⁹ Şüphe, zan.

¹⁹⁰ Meclis

Katliamla geçti nice senesi
 Yılmadı dadaşın mermer sinesi
 Nenem Hatun Şarkın Börteçinesi
 İsmi gönüllerde baki hemşerim

Aziziye bunun canlı şahidi
 Karslı Ardahanlı Vanlı şahidi
 Tabya duvarları kanlı şahidi
 Her tarafın cevher yükü hemşerim

Bu Âşık Firkatî sade bir ferdin
 Uzakta olsamda derdim derdin
 Bana bu ilhamı zaten sen verdin
 Her ne dersen peki peki hemşerim

71. AKROSTİŞ KOŞMA

Ramazan dostumuz Kabaktepeli
 Akrostiş yazıyor bir demet beyim
 Maydanoz beyinli kabak tepeli
 Almış bir dem ekmek bir dem et beyim

Zatın avcı isen oku der yaya
 Aksaklar hep süvariye der yaya
 Nazar eyler yüce Mevla deryaya
 Kalır bir cezirle bir de met beyim

Aldı isen ismin Elif, ya ra dan
 Bilir kulunun halini yaradan
 Âşıklar korkmazlar dertten yaradan
 Kabilse bu fikri bir dem et beyim

Telef etme her partiye oyunu
 Eleğınle al çuvaldan oy unu
 Pek severmiş bebe şebe oyunu
 Elde çelik çomak bir de met beyim

72. YAŞ ZEVALE ERDİ

Yaş zevale¹⁹¹ erdi gücüm tükendi
 Eledim unumu astım eleğim
 Ağa idim şim oldum efendi
 Ömür kısa imiş nerden bileyim

Ha bir ihdiyarım ha da bir sabi
 Bir anda delindi cüzdanın dibi
 Şahin pençesine uğramış gibi
 Yolundu tüylerim koptu teleğim

Avrat bile dolaşmıyor çarşımda
 Bir zehirden biber oldu turşumda
 Azrail misali durur karşımda
 Nerde benim masum yüzlü meleğim

Yaraladı el sitemi dil beni
 Şimdi savuruyor esen yel beni
 İlk bakışta diken sandı el beni
 Bilmediler gül karanfil laleyim

Gavvas¹⁹² gibi ummanlara daldımda
 Nice nice has cevherler buldum da
 Maddiyatda hep sınıfta kaldım da
 Kimseye olmadı kemim¹⁹³ keleşim

191

192 Dalgıç.

İnandığım hak yolundan sapmadım
 Çok inceldim ama şükür kopmadım
 Maddiyatı put yapıp da tapmadım
 Kalbim iman dolu ben bir kaleyim

Namertlerin gitmese de hoşuna
 Mert yazsınlar mezarımın taşına
 Çakallar'ın taç olmadım başına
 Arsların kapısında köleyim

Firkatî dünyaya yoktur nazarım
 Çileye dükkânım derde pazarım
 Dağ başına kazılsın da mezarım
 Hep garip yaşadım garip öleyim

73. YETMİŞ YILLIK HAYAT HİKÂYEM

Şenkaya ilçemdir Erzurum ilim
 Kömürlü yurdumuz yuvamız bizim
 Orda doğdum orda açılsın dilim
 Okundu ezanla duamız bizim

Bilmem nedir bizden gizli saklınız,
 Eğer biz haksızsak nedir haklınız.
 Akdeniz'de yüzün varsa aklınız,
 Bizler Erciyes'ten buz alıyoruz.

Der Firkatî biz severiz sizleri,
 Kaybettik tarihten gelen izleri,
 Eğer kabul etmezseniz bizleri,
 Gidip katil Buş'a koz alıyoruz.

Bin dokuz yüz kırk altının baharı
 Henüz fark etmezken Leylü neharı
 Açılınca gözlerimin buharı
 Anamın ak sütü devamız bizim

Doğunca Mustafa konuldu adım
 Al bayraktan esinlendi soyadım
 Ehli arif olmak idi muradım
 Bırakmadı nefsi hevamız bizim

Önce emekledim sonra oturdum
 Yedisinde aklı başa getirdim
 İlkokulu bizim köyde bitirdim
 Sanki ilim doldu kovamız bizim

On birinde bildim duru durağı
 On ikide seçtim yakın ırağı
 Abim terzi idi ben de çırağı
 Kuymakla dolardı tavamız bizim

Ana ekmeğini aşını yerken
 Askerlik çağımız geldi çok erken
 Manisa Kırkağaç, Kandıra derken
 Şerefle taşınır Livamız bizim

Askerlikte sazı aldım elime
 Daha sonra ilham geldi dilime
 Şiir yazdım hep kelime kelime
 Gururlandık arttı sivamız¹⁹⁴ bizim

¹⁹⁴ “Başka, gayri” demek olan kelime, dilimizde daha çok “Allah’tan başka varlıklar” mânâsında kullanılır.

Askerlikte bitince köyüme vardım
 İstikbalim için kafamı yordum
 Raife hanımla evlilik kurdum
 Demek ki bu imiş revamız bizim

Daha sonra Kayseri'ye göç ettik
 Otuz yıllık emekleri hiç ettik
 Bir eski ev bulup başa taç ettik
 Döküktü duvarda sıvamız bizim

Gurbette kalmakmış kaderim, yazm
 Şükürle yaşadım çoğaldı, azım
 İki oğlum oldu iki de kızım
 Birden gerçekleşti rüyamız bizim

Gâh yaya yürüdüm gâh bindim ata
 Fatih ile Mesut hep hazır kıt'a
 Müberra, Emine dosdoğru rota
 Şenlendi dağımız, ovamız bizim

Onlar büyüyünce bitti sorunum
 Bilmem nasıl olur acep yarınım
 Dört çocuktan oldu yedi torunum
 Her biri cenneti mevamız bizim

Ubeyt ile Salih mutlu gururum
 Sultanla Ranayla arttı huzurum
 Zeyneple Sare gözümde nurum
 Hepsinin başıdır Nevamız bizim

Durmadan meçhule gidiyor rahım
 Madde için yoktur hiç ahım vahım
 Kaseri olsa da ikâmetgâhım
 Asıl dadaşıktır havamız bizim

Firkatî'ye yarken Cenab-ı Allah
 Dilimde ezberim hem vallah billah
 Türk'üm, Müslüman'ım, Elhamdülillah
 Budur gerçek ulvi davamız bizim

74. KARAGÜLÜM

Vermedin hüsnünden bir buse¹⁹⁵ bile
 Öldürdün yalvara yakara gülüm
 Bak şu gözden akan bir bu sebile
 Ya metheyle beni ya kara gülüm

Bülbülüne vermez ise gül üşür
 Hallerine lale sümbül gülüşür
 Mevsiminde açılmayan gül üşür
 Kalır ya borana ya kara gülüm

Avcı otağ kurar dağ sinesine
 Gezer av peşinde dağ sinesine
 Her kimin vurduysan dağ sinesine
 Talihi ya kemdir ya kara gülüm

Firkatî'ye bir Mevla var *bir de sen*
 Siyah benler gerdanında *bir desen*
 Bulunur mu böyle âşık bir desen
 Heyhat yüzbin çerağ¹⁹⁶ yak ara gülüm

¹⁹⁵ Öpücük.

¹⁹⁶ Yağ kandili ve genellikle mum, meş'ale gibi ışık veren şey.

75. GÜLÜM

Bir bakışta od salarsın bağıma
 Bu ne işve bu ne edadır gülüm
 Kulak verde feryadıma çağrıma
 Bir gör ki acep ne sadadır gülüm

Dost davet edince olur mu durmak
 Ferhat'a zor değil dağları yarmak
 İsmi yâd edip hayalin kurmak
 Mürde¹⁹⁷ gönüllere gıdadır gülüm

İsmi söylemekten başka şarkım yok
 Çölde gezen mecnunlardan farkım yok
 Serabında kayboldamda korkum yok
 Teşnenin¹⁹⁸ arzusu sudadır gülüm

Sevenler sen gibi bir gonca femi¹⁹⁹
 Neylersin bir başka devran demi
 Gece gündüz çağlar gözünün nemi
 Her kim ki yârinden cüdadır²⁰⁰ gülüm

Gülünihalisin²⁰¹ bu eşsiz bağın
 Dikenle çevrili sol ile sağın
 Öyle yere kurmuşsun ki otağın
 Sanki okyanusta adadır gülüm

¹⁹⁷ Ölmüş, ölü (kimse).

¹⁹⁸ Susamış; çok istekli, çok hevesli, çok arzulu.

¹⁹⁹ Ağız

²⁰⁰ Ayrı düşmüş, uzak kalmış

²⁰¹ Gül fidanı

Girmek için otağına binana
 Dönmem mi gerekir şeyhisenana
 Kim demiş ki can verilmez canana
 İşte canım sana fedadır gülüm

Çok mu benim gibi yârin yaranın
 El bağlayıp divanda duranın
 Bir mecruhun yarasını saranın
 Hamisi²⁰² hazreti hudadır gülüm

Gönül verme denilir mi maile²⁰³
 Ruh vuslatla kanar beden su ile
 Hüsünden bir zekât ver bu saile
 Firkatî kapında gedadır²⁰⁴ gülüm

76. AH ÇEKİYORUM

Eski günler hatırıma gelince
 Boşa geçen ömre ah çekiyorum
 El sitemi yüreğimi delince
 Sanki bedenimden ruh çekiyorum

Yavandır kahvaltım yağsız çöreğim
 Çadırı yıkılmış orta direğim
 Bir yolcuyu bekler gibi yüreğim
 Gözüm seyiriyor rah²⁰⁵ çekiyorum

İhtiyarlık karartıyor şem'imi
 Devrediyor devranımı demimi
 Tufanlar girdaba saldı gemimi
 Sanki üzerimde Nuh çekiyorum

²⁰² Koruyucu

²⁰³ Bir yana, bir tarafa doğru eğilmiş, meyletmiş.

²⁰⁴ Kul, köle

²⁰⁵ Yol

Bu dünyada ne yaptıysam olmadı
 Gelecekte bir beklentim kalmadı
 Hiçbir arzum maksudunu bulmadı
 Şansın böylesine yuh çekiyorum

Eremedim bu dünyada huzura
 Alışkın değilim çünkü hazıra
 Baş eğmedim hükümdara vezire
 Gönül sultanıyım şah çekiyorum

Firkatî etrafım çevrildi ama
 Danem harman oldu savruldu ama
 Yaşım altmışını devrildi ama
 Gönülden yirmilik şuh²⁰⁶ çekiyorum

77. YÜZÜNE KURBAN

Gül yüzlü sevdiğim ayrımı senden
 Öyle özledim yüzüne kurban
 Ürkek ceylan gibi kaçarsın benden
 Nerdesin yoluna izine kurban

Onulmaz yarımın dermanı sensin
 Yaradanın bana ihsanı sensin
 Gönül sarayının sultanı sensin
 Özüm yüzbin kerre özüne kurban

Ferhat gibi dağı yar de yarayım
 El göğüste divan dur de durayım
 Her güçlüye boyun bur de burayım
 Edana işvene nazına kurban

²⁰⁶ Serbest ve neşeli tavırlı, işveli, cilveli (kadın).

Heba ettim şöhretimi şanımlı
 At müjgânını²⁰⁷ da akıt kanımı
 Ver dedin de vermedim mi canımı
 Bir çift selamına sözüne kurban

Aşkın bu gönlümü eylemiş esir
 Dövsen de sövsen de etmiyor tesir
 Yüzümü yerlerde eyledim hasır
 Çiğne ayağının tozuna kurban

Kaldır mesafeyi durma ırakta
 Koyma bu gönlümü gamda merakta
 İşkenceden zevk almayı bırakta
 Öldür Firkatî'yi gözüne kurban

78. SIRTINDAN

İktidara gelen dava erleri,
 Bir köprü yapsınlar geçek sırtından.
 Memleket yüzüstü gidiyor geri,
 Saplamış çıkmıyor bıçak sırtından.

Anadolu dert içinde yüzüyor,
 Fukara ahali candan beziyor.
 Baba kaptan matmazelle geziyor,
 Maşallah inmiyor uçak sırtından.

Şaha kalkmış Stalin'in piçleri,
 Müslüman'a kin kusuyor içleri.
 Arkasına almış zinde güçleri,
 Rant elde ediyor koçak sırtından.

²⁰⁷ Kirpik(ler).

Müstehcenlik had safhada dergide,
Şov yapıyor ekrandaki sergide.
Manukyanlar rekor kırdı vergide,
Ülke kalkınıyor köçek sırtından.

Gelin ey erenler duygunuz varsa,
Biraz gelecekte kaygınız varsa.
Vatana millete saygınız varsa,
Şu kartel kamburu açak sırtından

Söyle de ahali bilsin Firkatî,
Eğer susacaksa ölsün Firkatî.
Bu haliyle nasıl gülsün Firkatî,
Dert asılmış salkım saçak sırtından.

79. ULU HAKAN

Milletin yüz akı bu Ali Osman
Adaletle verdi tüm dünyaya şan
Hakkı aziz kıldı küfrü perişan
Şerefli sultanım Abdülhamit Han
Affeyle bizleri ey ulu hakan

Darüleymanydın bunca mü'minin
Hak katında bozulmadı yeminin
Sen ki halifesi ru'i zeminin
Bir tek fermanınla titrerdi cihan
Affeyle bizleri ey ulu hakan

Sensiz perişandır islâmın hali
 Tebessüme hasret kaldı melali
 Göcünü çekince devleti ali
 Nice kaşaneler²⁰⁸ hep oldu viran
 Affeyle bizleri ey ulu hakan

Düşmanların eli tutulmaz dedin
 Bal içine zehir katılmaz dedin
 Para ile vatan satılmaz dedin
 Biranda fikrini eyledin beyan
 Affeyle bizleri ey ulu hakan

Üç kıt'ada okunurdu fermanın
 İngilizin firansızın germanın
 Hastalara deva idi dermanın
 Cihan padişahı sen sahip kıran
 Affeyle bizleri ey ulu hakan

Uzakta kalınca hududun taşı
 Zehroldu islâmın ekmeği aş
 Irakta akıyor mazlumun yaşı
 Gazzede katliam feryadu figan
 Affeyle bizleri ey ulu hakan

Gör ata yurdunda neler oluyor
 Özbekistan bize cephe alıyor
 Azerbeycan rus borusu çalıyor
 Ölüm döşeğinde can Afganistan
 Affeyle bizleri ey ulu hakan

²⁰⁸ Büyük, süslü köşk, saray vb. yapı

Cinnahın yurdunda dert pare pare
 İslamdan gayrisi olmuyor çare
 İkbalin talihi döndü idbare²⁰⁹
 Küfrün pençesinde koca Pakistan
 Affeyle bizleri ey ulu hakan

Bosna Hersek çıktı yeni zulümden
 Kıbrıs'sa kılıpayı döndü ölümden
 Kırım çıktı girayların elinden
 Çeçenlere artık kalmadı vatan
 Affeyle bizleri ey ulu hakan

Bir zamanlar çıkılmazken katına
 En son bir ermeni bindi atına
 Saygı duyamadık hatıratına
 Sana dil uzattı binlerce hayvan
 Affeyle bizleri ey ulu hakan

Namağlupdun galibiydin galibin
 Has cevherdin sarraflardı talibin
 Şimdi öcüsün ehli salibin²¹⁰
 Onca emeklerin hep oldu ziyan
 Affeyle bizleri ey ulu hakan

Seni ne anlasın alçak boylular
 Yahudi meşrepli mason huylular
 Maymun sülaleli goril soylular
 Hakkında uydurdu bir sürü yalan
 Affeyle bizleri ey ulu hakan

²⁰⁹ İşlerin kötü gitmesi, bahtsızlık

²¹⁰ Hristiyanlar

Bu Firkatî biliyordu ahtını
 Zalim felek güldürmedi bahtını
 En son bir Yahudi yıktı tahtını
 Koca saltanatı ettiler talan
 Affeyle bizleri ey ulu hakan
 Yattığın yer olsun cenneti cinan

80. BU HARABEDEN

İnci sende yakut sende lal²¹¹ sende
 Ey bedehşan²¹² yüzlü buhara beden
 Bir bakışta nutkum oldu lal²¹³ sende
 Eriyerek döndü buhara beden

Bir mehtab olmuşsun ata yurdumda
 Durmazsinki şafak ata yurdumda
 Ruhun biner iken ata yurdumda
 Neden muhtac olsun bu hara beden

Kaşına çekilmiş kudret kalemi
 Servi kametinle öyle kal emi
 Viran edip gittin gönül kalemi
 Gelip onarmazmı bu harabeden

Çek katarın takibeyle burayı
 Göster güneş cemalini burayı
 Attarlarını mekân tuttu burayı
 Yayılır her yana bu harabeden

²¹¹ Parlak kırmızı renkli kıymetli taş.

²¹² Bedehşan'a çıkarılan iyi cins, açık pembe yakut

²¹³ Dilsiz.

Elinde ya kılıç vardır ya kama
 Cellat gibi yapıyorsın yakama
 Yüregimi aşk oduyla yak ama
 Tahammül edemez bu hara beden

Der Firkatî şu kadehtir, bu şişe
 Kimler kebab olmadıki bu şişe
 Tabip isen vur neşteri bu şişe
 Gör ne cevher çıkar bu harabeden

81. O TELDEN

Çoraklaştı mümbit²¹⁴ toprak ve killer
 Çekiliyor canlı nebat²¹⁵ ot elden
 Ne duymuşsa bizim sayın vekiller
 Çıkıyorlar beş yıldızlı otelden

Yağmur yağdı doldu çukur eşekler
 Zengin züppe eş üstüne eş ekler
 Küheylana hükmediyor eşekler
 Nasıl olsa arpa saman ot elden

Gitse de katil buş gelse Obama
 Bereket mi geldi köy ve obama
 Oda yine dokunuyor o bama
 Hepsi çalar o perdeden o telden

Der Firkatî ya solu tut ya sağı
 Kara günde karartırmış yas ağı
 Devlet baba koysa bile yasağı
 Tiryakiler bırakmıyor ot elden

²¹⁴ Bol ürün veren, verimli, bereketli.

²¹⁵ Bitki.

82. İÇERDEN

Gül yüzlü sevdiğim aziz sultanım
 Lûtfeyle hâlîme kerem içerden
 Derdi senden aldım sensin dermanım
 Aşkın beni etti verem içerden

Sevda ateşiyle yanıyor özüm
 Dilim feryat eder kan ağlar gözüm
 Bazen al giyinip gülse de yüzüm
 Gönülden yaslıyım karam içerden

Damla damla bu gönlüme akışın
 Yel estikçe gelir amber kokuşun
 Bağrıma ok vurdu mahzun bakışın
 Durmadan kan ağlar yaram içerden

Güldür Firkatî' nin melâl yüzünü
 Ne olur gösterme Celâl yüzünü
 Yüzüme değdir de helâl yüzünü
 Gitsin sevda denen haram içerden

83. YÜZÜNDEN

Atalar derler ki cömert bir yağı
 Muhannet dostların şirin yüz'ünden
 Zamanı gelince kaymağı yağı
 Çeker ustaları şir'in²¹⁶ yüzünden

²¹⁶ Süt

Canın meyve ister ise *bin* dala
 Gavvas²¹⁷ olan bir lâliğin bin dala
 Arı bir saatte konar bindala
 Dolanır dağları şir'in²¹⁸ yüzünden

Arifler sırrını açmazlar yada
 Ya kalbinde saklar unuttur *ya da*
 Ceylan avcısını getirse yada
 Kaçar uykuları şir'in²¹⁹ yüzünden

Âşık'ın çırası dağda yanmazken
 Bağrına çekilen dağ da yanmazken
 Ferhatın darbına dağ dayanmazken
 Sarsıldı vekarı şirin yüzünden

Kerem seyredince şirin cemalı
 Bilmez ki sahtedir şir'in cemalı
 Harcadı aslıya şirince malı
 Bir buse²²⁰ efkârı şirin yüzünden

Başın girer ise derde Firkatî
 Derman et gülleri derde Firkatî
 Her yerde gerçeği derde Firkatî
 Çekemez dostları şir'in yüzünden

²¹⁷ Dalgıç

²¹⁸ Şıra

²¹⁹ Aslan

²²⁰ Öpücük

84. SİĞİN*

Aşk ateşi yüreğini yaktıysa
 Güzel Erciyes'in karına sığın
 Yaşadığın yerin suyu çıkdıysa
 Hicret et erenler yerine sığın

Ne çıkar ki eller seni karasa
 Dost olanlar dar gününde arasa
 Karanlığa alışkındır yarasa
 Yüce yaradanın nuruna sığın

Yalakalık girdi ise işine
 Her yattıkça yalak girer düşüne
 Zehir kattı isen helal aşına
 Gayya çukurunun koruna sığın

Kazancında yoksa alnının teri
 Ne kadar çalışsan gidersin geri
 San'atında değil isen ileri
 Günlük ticaretin zoruna sığın

Âşık der ki çağlayasın akasın
 Aşk oduna yüreğini yakasın
 İstersen gülü reyhan kokasın
 Hazretin resulün terine sığın

*Âşık Fırkatî'nin Leb-değmez tarzında yazdığı şiirlerindendir.

85. VEFALI KARS

Bir bahar eyyamı²²¹ seyran eyledim,
 Açılmış dağlarda lalesi Karsın,
 Şadlık şöleninde çaldım söyledim,
 Coşar arslan gibi yelesi Karsın.

Şâhid oldum âşıkların çığrına,
 Bende coşup destan yazdım uğruna,
 Bunca misafiri bastı bağrına,
 Toprağı cömertler sılası Karsın

Yan tarafta kalmış Iğdır Tuzluca,
 Yeni baştan kalkınıyor hızlıca,
 Al bayrağım süzülüyor nazlıca,
 Gönderinde şanlı kalesi Karsın.

Rahmetle anılır hep erenleri,
 Cihana bedeldir onun her biri,
 Dertlere dermandır yağı peyniri,
 Süt kaymak ayrandır kolası Karsın,

Ördek kazı yüzer serin göllerde,
 Bu güzellik yoktur başka illerde,
 Çobanoğlu destanlaşmış dillerde,
 Anılır mert koçak balası Karsın.

Nice âşıklara içirmiş bade,
 Sayılmaz ki nasıl etsem ifade,
 Şenlik, Suhara'ya sığar mı sade,
 Âşıkların pîri alâsı Karsın.

²²¹ Günler, zaman

Yüz sene evveli o ne kâbustu,
 Moskof zehirini burada kustu.
 Nihai tokadı yiyince pustu,
 Susmaz gayrı ezan, salası Karsın.

Hâlit Paşa arslan gibi saldırdı,
 Nikolalar, Mazmanoflar çıldırdı.
 Kâzım Paşa son haddini bildirdi,
 Def oldu başının belası Karsın.

Kürdü Türkü hep uyumlu uyakta,
 Çift vilayet verdi, yurda kıyakta.
 Yine de duruyor dimdik ayakta,
 Ayrılrsa da Posof, Göle'si Karsın.

Ey toprağım ekmeğimsin aşımsın,
 Hududumun temelinde taşımsın.
 Serhaddimsin bedenimde başımsın,
 Bu Firkatî olsun kölesi Karsın.

86. BİR LALE DERSİN

Yaşın on beşine geldi bu sene
 Pembe dudağımı bir lal edersin
 Paha biçilir mi dedim busene²²²
 Kurbanlık bir canla bir lal'e dersin²²³

Bir nihâl'sin gonca yüklü dal sende
 Benim gibi hayallere dal sende
 Okuduğun hep elifle dal²²⁴ sende
 Daha çıkmadı mı bir lal'e²²⁵ dersin

²²² Öpücük

²²³ Diyorsun

²²⁴ Arap alfabesinde bir harf

Bu şevvaldi, şu muharrem bu sefer²²⁶
 Fersiz yüze verirmiş buse fer²²⁷
 Söyleyecek söz kalmadı bu sefer
 Kurutur nutkumu bir lal edersin²²⁸

Bir saatlik vuslat için bul ara²²⁹
 Seni sen de değil ben de bul ara
 Dedim kim buladı seni bu'lara²³⁰
 Birgül bir karanfil bir lale dersin

N' olur nikabını²³¹ al yanağından
 Utansın pembeyle al yanağından
 Bahçevan uyurken alyanağından
 Bırakta Firkatî bir lale dersin

87. AYİNE DERSİN

Ey sevgili gündüz kazan gece ye
 Gelecek haftayı ayı nedersin
 Zülfün örtmüş mehtap doğmaz geceye
 Bakınca hapsolmuş ay ine dersin

Ziya vermez güneş düşse ters aya
 Helalzade ak alnından ter saya
 Yüzün güzel huyun benzer tersa'ya²³²
 Korkarım bir yerde ayin edersin

²²⁵ Ders okuma

²²⁶ Hicri ay adı

²²⁷ Parlaklık, aydınlık, nur

²²⁸ Susturmak

²²⁹ Mola

²³⁰ Güzel koku

²³¹ Örtü

²³² Hristiyan

Sabah sabah nedir yine bu sala
 Ölümü konacak yoksa bu sala
 Gönül ister yanağından bus ala
 Ne çıktın karşıma a yine dersin

Sözüm sened gerek var mı kefile
 İster isen kef ucuna kef ile
 Uğraşırısın hep kaf ile kef ile
 Çıkmaz mı elif mim ayin'e dersin

Pembe yanak siyah zülûf aksine
 Söz söylemek olmaz bunun aksine
 Sular ressam olmuş hüsnün aksine
 İçipte teşneler²³³ ayine dersin

Der Firkatî sunam göllerde yüzün
 Birgün gelecektir doksanın yüzün
 Belin kamburlanır buruşur yüzün
 Bakınca öğretir ayine dersin

88. DURDURUN

Ankara'ya mesaj götür bakan bey,
 Şarktan garba giden göçü durdurun.
 Bilir misin fukaralık nasıl şey?
 İşsizlikten gelen suçtu durdurun.

Tedbir almazsanız herkes gelecek,
 Doğu, Güneydoğu kime kalacak?
 Daha nice Mehmetçikler ölecek,
 Şu Apo denilen piçi durdurun.

²³³ Susamış; çok istekli

Karşılılara imkân tanırsan gider,
Erzurumlu zaten davasın güder.
Hakkârili aza kanaat eder,
Verin birkaç tane keçi durdurun.

Kalkınmalı Sivas, Kangal, Gemerek,
Ne kazandık cevherleri gömerek?
Yıllar yılı kanımızı emerek,
Kilise yaptıran Koçu durdurun.

Der Firkatî ak karadan seçilsin,
Seçilsin ki berrak sular içilsin.
Ayasofya ibadete açılsın,
Hilâle uzanan haçı durdurun.

89. ÇIKAR

Pek güvenme nesebine²³⁴ soyuna
Bir kalem künyeni yazarda çıkar
Bu devranın sürmez boylu boyuna
Felek ikbalini bozarda çıkar

İstersen sultan ol istersen âlim
Bir geda gelirden yaptırır talim
Tebana zulmedip olursan zalim
Acısı karşına mezarda çıkar

Bir kerre aklını başına derde
Gör ki firavunlar nemrutlar nerde
Hiç mazlumun ahı kalır mı yerde
Ta arş'u alaya uzarde çıkar

²³⁴ Soy, şecere.

Hep zalimler başa geçecek değil
Yahyaların kanın içecek değil
Hep Zekeriyayı biçecek değil
Onları doğrayan hızarda çıkar

Gördüğüm her şişe fanus değildir
Fanus yapsan bile munis²³⁵ değildir
İnsan hep Mevlana Yunus değildir
İçinden Neronla Sezarda çıkar

Ey murdar Yahudi tehdit yollama
Müslüman katline fırsat kollama
Meydanı boş görüp satır sallama
Bir gün Türk milleti kızarda çıkar

Bak Mısır azizi döndü deliye
Onca saltanatı koydu valiye
Kaddafi tilkisi girdi deliğe
Umarım tütsüden bezer de çıkar

Firkatî üstada olduysan çırak,
İlimden irfandan gel kalma ırak,
Sen iyilik yap da denize bırak,
Perşembe de yiten Pazarda çıkar.

²³⁵ Sevimli ve cana yakın, uysal

90. YARA SAYDILAR

Bülbül sandım her seherde öteni
 Bir baktım kan emen yarasaydılar
 Sordum bağrımdaki yanıp tüteni
 Yar hasreti diye yara saydılar

Bilemedi bu yarayı yaranlar
 Dedi yine yar derdinden yar anlar
 Geniş günde eşler dostlar yaranlar
 Keşke dar günümde yarasaydılar

Bu dünyada ne eşim var netekim
 Eylül biter elbet gelir net ekim
 Sırdaş diye sır verdim ya netekim
 Bağrıma ok vurup yara saydılar

Düşün yine boldan dara Firkatî
 Oldun terazide dara²³⁶ Firkatî
 Gönüllü giderdi dara Firkatî
 Yârin zülûfünden yar asaydılar

91. ÇIKTILAR

Milleti batıya çevirmek için,
 Cenuba²³⁷ şimale²³⁸ şarka çıktılar.
 İnsanlıklarını evirmek için,
 Sirk maymunu gibi parka çıktılar.

²³⁶ 1. Kabıyla birlikte tartılan bir nesnenin kabının ağırlığı. 2. Terazide dengeyi sağlamak için hafif gelen kefeye ağırlık olarak konulan taş, demir, çivi vb. 3. İçinde yük taşınan aracın boş durumdaki ağırlığı.

²³⁷ Güney

²³⁸ Kuzey

Buldular muzların lezizlerini,
Fosil zannettiler buz izlerini.
Yalnız bırakmayıp azizlerini,
Bir işaret ile kırka çıktılar.

Meydan okuyorlar atılmak için,
İnter sosyalizme katılmak için.
Fiyatını bulup satılmak için,
Dolara pezoya marka çıktılar.

Memleketi ellerinde tutanlar,
Dürüst insanlara çamur atanlar.
Suçlarının üzerine yatanlar,
Karşımıza korka korka çıktılar.

Saldırdılar Firkatî'nin üstüne
Varlığını yok etmenin kastına
Sırtlanlar büründü kuzu postuna,
Ayıya domuza arka çıktılar.

92. OLDULAR

Başını kaldır bak ey Veysel baba,
Çaldığın sazların gitar oldular.
Şiire diyen yok artık merhaba,
Âşıkların hâpı yutar oldular.

Dertlerimiz oldu hep deste deste,
Bizi dinleyen yok versen de üste.
Çobanoğlu gitti, Reyhanî hasta,
Akşam günü gibi batar oldular.

Villaları beğenmiyor insizler,
İlimsizler, irfânsızlar, fensizler,
Sanatçı gezinen bazı densizler,
Diskolarda göbek atar oldular.

Memlekette oynanıyor oyunlar,
Seviliyor misyonerler, ayinler
Müslüman düşmanı bazı hainler,
Stalin'den daha beter oldular.

Müslüman'ı çekemiyor zâlimler,
Buna göz yumuyor rıfkı halimler
Dinde reform ister sahte âlimler,
Her biri bir Martin Luter oldular.

Artık sen de takım tavır Firkatî
Haykırıp dağları devir Firkatî
Yaradan'a sığın da vur Firkatî,
Bu dürzüler artık yeter oldular.

93. TUTAR

Gönül birisini severse özden,
Özgelerden²³⁹ yüreğini boş tutar.
Avcılar avını çıkarmaz gözden,
Dağlar aşar yollar keser döz tutar.

Âşık isyân etmez üzülse bile,
Nesimî misâli yüzülse bile.
Ayaklar altında ezilse bile,
Sevgilinin hatırını hoş tutar.

²³⁹ Başka

Mecnun aşk yolunda yürüdü yaya,
 Selâm gelir diye bakardı aya.
 Gülden ağır cevap demez Leyla'ya,
 Leyla'larsa eteğinde taş tutar.

Dost hayâli yorgun gönlün zindesi,
 Can bahşeder güzellerin handesi²⁴⁰.
 Bende oldum bir nazlının bendesi²⁴¹,
 Ne terk eder ne kendine eş tutar.

Gönlüm efkârlıdır hayatım zehir,
 Bir lahza zulmünü etmiyor tehir.
 İdam fermanıma vuruyor mühür,
 Sanki gözlerinde bir ateş tutar.

Surette bir melek, sîrette²⁴² peri
 Göz görünce gönül oldu müşteri.
 Öyle yerden vuruyor ki neşteri,
 Ne merhem kâr eder, ne dikiş tutar.

Yıllardır gülmedi bu soluk beniz,
 Yüreğim kan gölü, gözlerim deniz.
 Ciğer kebabına doymamış henüz,
 Ellerin de hançer tutar, şiş tutar.

Yıllar sürdü bu hâli pür melâlim²⁴³,
 Sahte gülüşlere ettirdi talim.
 Kolay lokma değil imiş bu zâlim,
 Ne ağıza sığar, ne de diş tutar.

²⁴⁰ Gülme, gülüş

²⁴¹ Kul, köle

²⁴² Bir kimsenin ahlâkı, kişiliği, karakteri, davranışı

²⁴³ Üzüntü, hüznün, dert

Der Firkatî aşkın gözü kör amma,
 Güzel sevmek bir kaleden zor amma.
 Böylesini terk eylemek var amma,
 Belki derim bir vefalı iş tutar.

94. BENDE YAR

Giyinince ben karayı yar alı
 Akar dolar gözyaşlarım bende yar
 Sevda çöllerinde böyle yaralı
 Koyup gitme dur geleyim bende yar

Bunca feryadımı duyup aysana
 Darılıp da asla demem ay sana
 Hüsün görse âşık olur ay sana
 Gözüm kaldı yüzündeki ben de yar

Gel bu bezme ya meyim ol ya sakim²⁴⁴
 Beni böyle boğup giden yasa kim
 Aşk önünde kanun kimdir yasa kim
 Sen bağlarsın ancak beni ben de yar

Sinen cennet rastlamak zor hataya
 Ders verirsin Adana'ya Hatay'a
 Hilal kaşın sanki çekmiş hat aya
 At müjgâni vur hedefi bende yar

Huzurunda söz söylemek ar ama
 Korkarım ki engel girer arama
 Benden başka sakın bende arama
 Bulamazsın benim gibi ben de yar

²⁴⁴ İçki dağıtan.

Der Firkatî bir hayatsın bende sen
 Nolur birgün sevgilinin ben desen
 Ya benim ol ya beni et bende sen
 Ya da bırak ben kalayım bende yar

95. EĞER

Tövbe eyle gönül girme günaha
 Hakkın rızasına mailsen eğer
 Çevirme sırtını ulu dergâha
 Verdiği ni'mete kailsen²⁴⁵ eğer

Bırakma manayı madde yüzünden
 Çalışta git erenlerin izinden
 Mutluluğun okunmaz mı gözünden
 Arzu vuslatına nailsen eğer

İlham geldi ise dost mihrabından
 Farkeyle gönülün inkılabından
 Lütuf eksilir mi kerem babından
 Deri dergâhında sailsen eğer

Bir mütala eyle gelip gideni
 Sahibinden saklasanda bedeni
 Hak bulur katına çıkarır seni
 Yer gök arasından zailsen²⁴⁶ eğer

²⁴⁵ İnanmış, akli yatmış

²⁴⁶ Devamlı ve kalıcı olmayan, sona eren, yok olan, ortadan kalkan.

Bu dünyadan yükleyince göçünü
 Bir acı heyecan sarar içini
 Önüne dökerler birbir suçunu
 Madem bu fiile failsen eğer

Gün olur yarılır kabirin bağı
 Zebaniler gelir yaparlar çağrı
 Yönünü çevirir nirana doğru
 İmanında sadık değilsen eğer

Firkatî fariğ ol nazdan edadan
 İlham al beş vakit gelen nidadan
 Şahlar keremini kesmez gedadan
 Sıtk ile önünde eğilsen eğer

96. NE GÜZEL KOMUTAN

Bin dört yüz elli üç mayıs ayında
 Beklenen gün geldi cihadı ekber
 Hazırlıklar bitti Haliç koyunda
 Ordu hücum için bir emir bekler
 Ne güzel komutan ne güzel asker

Çekildi kalyonlar tepeden dağdan
 Koştı sipahiler hem soldan sağdan
 Tıfıl bir komutan çıktı otağdan
 İsmi Mehmet Handı bakışı ejder
 Ne güzel komutan ne güzel asker

Ne güzel yaratmış onu yaradan
 Gemileri yürüttürdü karadan
 Dedi fitne Bizans çıksın aradan
 Çünkü vadetmişti yüce peygamber
 Ne güzel komutan ne güzel asker

O bir Fatih idi bakmazdı kâra
 Yüreği odluydu²⁴⁷ gözleri kara
 Top güllesi yağdırınca surlara
 Göründü ufuktan mübarek zafer
 Ne güzel komutan ne güzel asker

Babası; Murat Han sanki bir huma
 Anası; Candarlı Hatice Hüma
 Kendisi Fatih'i geçti hücumu
 Mevla'nın adını eyledi ezber
 Ne güzel komutan ne güzel asker

Hoca Akşemseddin daim yanında
 İman vardı damarında kanında
 Kahpe Bizans, teslim oldu sonunda
 Küfrün yuvasını etti derbeder
 Ne güzel komutan ne güzel asker

Zafer bu milletin yüzünün ağı
 Çekti Fatih üç hilalli bayrağı
 Surların üstüne dikti sancağı
 Ulubatlı Hasan sade bir nefer
 Ne güzel komutan ne güzel asker

97. GECELER

Gün batınca kâbus çöker üstüme
 Bırakmaz hiç neş'e tarab²⁴⁸ geceler
 Azrail misali düşer kaskıma
 İçirir zehirden şarap geceler

²⁴⁷ Ateş

²⁴⁸ Sevinç

Bu hicran zehiri bize kaderse
Felekden nasibim gamla kederse
Korkarım bu gidiş devam ederse
Başıma örecek çorap geceler

Bir lahza uzanıp uyusam güya
Kâbusa çevrilir gördüğüm rüya
Sanki hasretmişim bir yudum suya
Ufkuma dikilir serap geceler

Tükenmek bilmiyor sanki bir asır
Kuş tüyü yatağım oluyor hasır
Gündüzümü bile alıyor esir
Neden böyle uzun ya Rab geceler

Ne ölü ne diri bayılmış gibi
Vücudum satırla kıyılmış gibi
Sanarsın mezarım oyulmuş gibi
Üstüme atıyor turap²⁴⁹ geceler

Bir yıla bedeldir gün ile ayım
Leylidir ah vahım mecnundur tayım
Hiç zevku sefada yokmudur payım
Ömür boyu hep ızdırıp geceler

Der Firkatî ne yattık ne uyandık
Izdırabın renklerine boyandık
Gündüzlere sabır ettik dayandık
Hayatımı etti harap geceler

²⁴⁹ Toprak

98. ERENLER

Adada yaşarken terörist başı,
Gelmez bu ülkeye verim erenler.
Şehit anasının dinsin gözyaşı,
Bu düzen değişsin derim erenler.

Mehmetçikler emir bekler hudutta,
Anaları korkulu bir umutta.
Bir askeri görür isem tabutta,
Kalbim olur dürüm dürüm erenler.

Aldanma batıya tuzak kursa da,
Ne çıkar bizlerden hesap sorsa da.
Ekonomi çöküp dibe vursa da,
Çöpten ekmek toplar yerim erenler.

Arslanları çoşturalım Bedirde,
Haydutlara bir el-aman dedir de.
Evi verip oturayım çadırda,
Gerisine Mevlâ kerim erenler.

Bu Firkatî engelleri yenmeden,
Sırtlanlar inine girip sinmeden.
Çankaya'da baykuş sesi dinmeden,
Düzelmez ayağım serim erenler.

99. VATAN

Vatan borcu askerlikten kaçılmaz,
Kötü damga alamayız erenler.
Yiğit olan yiğitlerden seçilmez,
An'aneyi bölemeyiz erenler.

Vazifemiz tehlikeli zor diye,
Birileri bize aptal der diye.
Birkaç tane kanı bozuk var diye,
Biz de öyle olamayız erenler.

Kurtarmazsa memleketin mâderi²⁵⁰,
Hepimizi yıkar derdi kederi.
Dikenli bitmektir gülün kaderi,
Arasından yolamayız erenler.

Sağında, solunda azılı düşman,
Doğuda Ermeni, Batıda Yunan.
Pusuda beklerken Suriye, İran,
Burda âtil kalamayız erenler.

Hakk yolunda çıkmalıyız sefere,
Oturmakla ulaşılmaz zafere.
Bu vatani kaybedersek bir kere,
Böyle vatan bulamayız erenler.

Der Firkatî dağlar duman olmazsa,
Hayat durur umut, güman²⁵¹ olmazsa.
Hubbül vatan mineliman²⁵² olmazsa,
Kanımızla sulamayız erenler.

²⁵⁰ Anne

²⁵¹ Zan, şüphe.

²⁵² Vatan sevgisi imandandır

100. GİDERLER

Ey gönül bürünme şala kumaşa
 Bir gün üzerinden soyup giderler
 İhdiyarlık gelip düşünce başa
 Ahbapların senden cayıp giderler

Zimmetinde ne ev kalır ne arsa
 Mümkün mü dostların halini sorsa
 Makam, mevki, servet, şöhret, ne varsa
 Cümlesi elinden kayıp giderler

Mirascılar gelir bakmaz nisaba
 Hepisi de döner yahşi kasaba
 Kalem alır oturlar hesaba
 Kalan emvalini sayıp giderler

Bedeninde çoğalınca yareler
 Yanına yaklaşmaz ciğer pareler
 Mezarında cirit atar faraler
 Yılanlar gözünü oyup giderler

Müezzinler sala verir kastına
 Heber olur yaranına dostuna
 Kara toprak yorgan olur üstüne
 Karanlık çukura koyup giderler

Gelir böceklerin elvan elvanı²⁵³
 Ne nazını çeker nede cilveni
 Perşembede dağıtırlar helvanı
 Bütün konu komşu doyup giderler

²⁵³ Renk renk.

Ey Âşık Firkatî düşün ve taşın
 Musalla taşına konmadan başın
 İmanın var ise olur yoldaşın
 Gerisi toprağı yayıp giderler

101. DÜRZÜLER

P.K.K denilen bu melun²⁵⁴ illet
 Oynuyor bin türlü oyun dürzüler
 Artık sizi istemiyor bu millet
 Üniformaları soyun dürzüler

Ecdadımız yattı aynı yastıkta
 Sükût edip dilimizi kısıtkda
 Kardeş diye bağrımıza bastıkda
 Arkadan vuruyor hain dürzüler

Nice nice fidanları kırdılar
 Bebekleri yaşlıları vurdular
 Puslu günümüzde pusu kurdular
 Yollara döşedi mayın dürzüler

Asayiş olmazsa evvel farzınız
 Bir saatte talan olur ırzınız
 Kan içmekse maksadınız arzunuz
 Biraz kendinize kıyın dürzüler

²⁵⁴ Lanetli.

Gına getirttiniz şehire köye
 Artık kudurdunuz kan yiye yiye
 Biraz müsamaha gösterdik diye
 Bizi zannediyor koyun dürzüler

Kanunlar önünde boyunlar burun
 Biraz uslu durun uslu oturun
 İnsanlık uğruna kafayı yorun
 Mevlam vermedi mi beyin dürzüler

Der Firkatî bitti artık işiniz
 Sussun İmralı'da domuz başınız
 Gelsin Avrupalı can yoldaşınız
 Kurtarsın muhterem sayın dürzüler

102.EYLER*

Hakla hakikatla yola gidenler
 Her iki cihanda kâr eyler eyler
 El içinde kin gayreti güdenler
 Ahrette yerini nar eyler eyler

Gerçek âşık isen aşkı et kanat
 Aza kanaat et eyle saltanat
 Eğer ki insanda yoksa kanaat
 Kendine dünyayı dar eyler eyler

ÂŞIK der dünyada gönül yıkanlar
 Hızla gider enginlere akanlar
 Halk önüne gurur ile çıkanlar
 Herkese kendini har eyler eyler

* Âşık Firkatî'nin Leb-değmez tarzında yazdığı şiirlerindendir.

103.SAKLIDIR*

Gerçek âşıkların çektiği çile
 Sırdaşının dillerinde saklıdır
 Akan gözyaşları dönsede sele
 Gönlündeki göllerinde saklıdır

Kara yerler yedi nice canları
 Nice sarayları nice hanları
 Aziz şehitlerin akan kanları
 Al sancağın şallarında saklıdır

Yaradan halk etti göklerle yeri
 Şu görünen her şey onun eseri
 Hazreti Rasulün alınının teri
 Goncaların allarında saklıdır

* Âşık Fırkatî'nin Leb-değmez tarzında yazdığı şiirlerindedir.

104.FİLİZİNDEDİR

Şu ağaca bir merdiven kur ağa
 Bereket her şeyin filizindedir
 Kim dayanır ıssız çölde kurağa
 Sulak vadilerin fili zindedir

Evvelden görmüştüm bir filintayı
 Şimdi tartsan gelir bir filin tayı
 Anasına çeker bir filin tayı
 Çünkü fil yavrusu fil izindedir

Der Firkatî felek dalım kıralı
 Mor istersen mavi ile kır'alı
 Gergedansa bir sahranın kıralı
 Bil ki o mühitte fil izindedir

105.GETİRİR

Dostun bağı uğrayınca hazana
 Ne elma, nar, ne de kiraz getirir
 Gönül tarlaları döndü hozana
 Ne bir dane, ne de firaz²⁵⁵ getirir

Hoş olurdu dosta selam salması
 Taht kurup ta gönüllerde kalması
 İyilik yapıp da kemlik²⁵⁶ bulması
 İnsana kin nefret garaz²⁵⁷ getirir

Vefalı dostları kalbinden silme
 Pejmurde²⁵⁸ gezenin üstüne gülme
 Her yolsuza düşkün diye üzülme
 Çok fazla merhamet maraz²⁵⁹ getirir.

Kazanmak istersen helal bir kârı
 Terk etme hayâyı, bırakma arı
 Bir helalzadeyle ortak ol bari
 Biraz götürse de biraz getirir

Firkatî bil bu davanın ilkini
 Delilere veremezsin telkini
 Bostan gülistan et gönül mülkünü
 Belki bir Sadi'i Şiraz getirir

²⁵⁵ Ekinin gök hâli.

²⁵⁶ Kötülük.

²⁵⁷ Birine karşı beslenen kötü niyet, gizli düşmanlık, hınc, kin.

²⁵⁸ Dağınık, perişan; eski püskü, pis, yıpranmış, yırtık.

²⁵⁹ Hastalık, illet.

106.GÖSTERİR

Dünyada mertlerin kadri bilinmez,
 Zaman yahşileri yaman gösterir.
 Candan geçmeyince canan bulunmaz
 Sanma dost cemalin heman gösterir.

Olmak ister isen arifi billah,
 Sabreyle gör neyler hasılı lillah.
 Haliline narı, nur eden Allah,
 Bize de bir darüleman²⁶⁰ gösterir.

Arif olan asla gaflette yatmaz,
 Dost olan dostunu bir pula satmaz.
 İmanlı kaptanın gemisi batmaz,
 Mevlâ'm sığınacak liman gösterir.

Gel Firkatî boşa bozma asabı,
 Düz değildir her insanın nesebi.
 Dünyada ki küsuratlı hesabı,
 Mahkem-i Kübra cem'an²⁶¹ gösterir.

107.SABIR

Gel ey gönül rehaveti koy artık
 Senin aklın ak karayı seçmiyor
 Kendini de biraz adam say artık
 Kimse sana kucağını açmıyor

²⁶⁰ Sığınılacak yer

²⁶¹ Tümüyle

Hanedanlık her bir şeye baş ama
 Hak yolunda hızlı yürü koş ama
 Dost kazanmak iyi güzel hoş ama
 Kimse hatır için zehir içmiyor

Üveylere sarılırsan öz gibi
 Karşına dikilir yarın koz gibi
 Bir yamyam yoluyor seni kaz gibi
 Kanını emmeden kefen biçmiyor

Âlem yolcu sade sen misin hancı
 Yıllar oldu sende bitmez bu sancı
 Enayiler bile helal kazancı
 Senin gibi sağa sola saçmıyor

Aksilikler senden gitmiyor öte
 Yakanı kaptırdın hergün bir bite
 Herkes ekmek için çıkar gurbete
 Keyfi için sılasından göçmüyor

Gel Firkatî şöyle düşün derince
 Ne kazandın bunca göğüs gerince
 Merkep bile tehlikeyi görünce
 Olur olmaz köprülerden geçmiyor

108.YAPIYOR

Kahvaltıda tükenince nevale²⁶²,
 Sade çay midede safra yapıyor.
 Bilmem neden geldik bizler bu hale?
 Fakir mütevazı sofrayı yapıyor.

²⁶² Gerekli yiyecek ve içecek şeyler, azık.

Bunca alın teri gidince boşa,
 Yine bugün döndük yeniden başa.
 Asgari ücretle erkeksen yaşa,
 Avrat surat asıp tafra yapıyor.

Dindarı görünce gurbetçi kardaş,
 Bilmedi ki bunlar iblise yoldaş.
 Konya'da Kombassan, Yozgat'ta Yimpaş,
 Malatya olunca Afra yapıyor.

Firkatî fukara bulamaz karar,
 Mal olmazsa akıl ne işe yarar.
 Bütün sigaralar sağlığa zarar,
 Sanma ki Samsun'la Bafra yapıyor.

109.YATIYOR

Bugün yolum düştü bir kabristana
 Gördüm emmi dayı burda yatıyor
 Kavim kardeş dizilmişler yan yana
 Hep yoksulu bayı burda yatıyor

Diyardan diyara konup göçenler
 Bu toprağa tohum ekip biçenler
 Azrailin şerbetinden içenler
 Terk etmiş dünyayı burda yatıyor

Bu yerler ki yutmuş nice Ademi
 Değişmemiş hiç o demle bu demi
 Herkes burda sabit kılmış kademi
 Her yılın her ayı burda yatıyor

Burda yara saramıyor hekimler
Yalnız mevlanındır burda hükümler
Nice avukatlar nice hakimler
Kaybetmiş davayı burda yatıyor

Kim bu yolda başlattıysa seferi
Kalmamış dizinde zerrece ferî
Burası ayırmaz paşayla eri
Albayı yarbayı burda yatıyor

Burda canavardan korku kalmamış
Gündüzün geceden farkı kalmamış
Kimsenin doları markı kalmamış
Yitirmiş parayı burda yatıyor

Bu çukurlar çok zalimi sindirmiş
Nicesini cansız ata bindirmiş
Çok zengini gökdelenden indirmiş
Bırakmış sarayı burda yatıyor

Burada koşamaz otolar atlar
Ne firan boşalır ne lastik patlar
Boynuzuyla göyü delen kavatlar
Boylamış gayyayı burda yatıyor

İmanı olmayan burda ne bekler
Ham bez olmuş giyindiği ipekler
Put önünde de tazim eden köpekler
Yedikçe sopayı burda yatıyor

Kaybolmuş burada maziyle ati
Konmuş göçmüş Şenlik, Sümman, Ruhsatî
Bir gün derler Erzurumlu Firkatî
Kırmış bağlamayı burada yatıyor

110.GELİYOR

Dinler arasında diyalog kurduk,
Bekleyin yolları papa geliyor.
Hınzır yiyenlere hep boyun burduk,
Ne duymuşsa kopa kopa geliyor.

Silahsız başladı Haçlı Seferi,
Teftiş edecekmiş nice neferi.
Bartelomos kutlayacak zaferi,
Boynunda haç elde sopa geliyor.

Bazı düzenbazlar ham hayal kurdu,
Bazı şerefsizler kafayı yordu.
Trafik tıkanı ticaret durdu,
Sanki ülkemize kupa geliyor.

Döktü salyasını sahada alçak,
Yükte ağır gerçi pahada alçak.
Davet eden ondan daha da alçak.
Merkebin yanına sığa geliyor.

Bütün melanetle²⁶³ dolu izleri,
Yarasanın nuru görmez gözleri.
Âşık Fırkatî'nin veciz sözleri,
Halkın kulağına küpe geliyor

²⁶³ Büyük kötülük, lanetlenecek iş veya davranış

111.YALNIZLIK

Vücut ikliminin dermanı bitti,
Yediğim gıdalar besinleşmiyor,
İlhamperilerim kayboldu gitti,
Gönlüm her vakadan esinleşmiyor.

Devroldu hayatın devranı demi²⁶⁴,
İskeleye doğru geliyor gemi,
Mesnetsiz işliyor ömür takvimi,
Ne zaman bitecek kesinleşmiyor.

Geri dönüp baktım bu günden düne,
Boşa geçmiş meğer bu kadar sene,
Gönülirmakları bulandı yine,
Bir türlü durulup yosunlaşmıyor.

Çok bağ besledim ya deren olmadı,
Cevherime değer veren olmadı,
En yakın çevremden ören olmadı,
Çünkü ev danası tosunlaşmıyor.

Dedim deli gönünledir bu inat,
Altmışından sonra kim almış murat,
Kolay mıdır eski köye yeni ad,
İşte Hasankale Pasinleşmiyor.

Firkatî'ye felek vurdu hızarı,
Hep oldu çilenin, derdin pazarı,
Tez kaybolur gariplerin mezarı,
Kimse başucunda yasinleşmiyor.

²⁶⁴ Zaman, an, çağ.

112.KASTAMONU

Kastamonu sana selam getirdim,
Her yerde sohbetin sözün oluyor.
Sizde şadlık şölen erken başladı,
Bizim düğün dernek güzün oluyor.

Bütün etrafını gezdim fert be fert,
Ne kederim kaldı ne elem ne dert.
Kadının kahraman, yiğidin cömert,
Kurulan dostluklar uzun oluyor.

Çalışıp alınından ter veren sensin,
Serhat boylarında ser veren sensin.
Yurda en çok şehit, er veren sensin,
Binlerce kurbanlık kuzun oluyor.

Türklük şuurudur arzun hevesin,
İslâm'a hizmette kararın kesin.
Kara Fatmalarla kükredi sesin,
Satı kadın gören gözün oluyor.

Çamur atsa bile birkaç 'belhuma',
Nihayet başını soktular kuma.
Candar Beylerinden Hatice Hüma,
Fatihler doğuran kızın oluyor.

Bağrından çıkmıştır binlerce dahi,
Özü, imân dolu, sözleri sahi.
Kars, Erzurum, Ardahan'ın Fatihi,
Miralay Halit Bey gazin oluyor.

Üzerinde erenlerin sayesi
 Hakka hizmet etmek asil gayesi
 Şaban Veli bu hamurun mayesi
 Feyzi efendiler özün oluyor

İsterim ki hep ak olsun yüzleri
 Gezip görmek mutlu etti bizleri
 Bu Firkatî nerden bulsun sözleri
 Cenabı Allah'tan izin oluyor

113.TUTUYOR

Günden güne deli oldu akiller²⁶⁵,
 Yedikçe haramı bunak tutuyor,
 Dindar diye oy verdiğim vekiller,
 Bölücü meluna çanak tutuyor.

Vekil bey sevmez yemeği tuzlu,
 Kahvaltı yapıyor havyarlı muzlu.
 Danışman alıyor çifte boynuzlu,
 Sekreteri pembe yanak tutuyor.

Evladına helal sofraya sermeyen,
 Vatani uğruna göğüs germeyen,
 Ataları deniz yüzü görmeyen,
 Kendi sahillerde konak tutuyor.

Meydanı alınca küpe binenler,
 Bugün cambaz gibi ipe binenler,
 Merkep bulamayıp sıpa binenler,
 Kurşun geçirmeyen binek tutuyor.

²⁶⁵ Akıllı (kimse).

Günden güne çoğalır pürüzler,
 Yalana inanır ancak kerizler,
 Hiç bitmiyor teğet geçen krizler,
 Esnaf dükkânında sinek tutuyor.

Der Âşık Firkatî haya et utan,
 Yol geçen hanımı bu aziz vatan,
 Dadaştır doğuyu ayakta tutan,
 Sanma ki Posofla Hanak tutuyor.

114.TUTUYOR

Kurulma hüsnünle ey gülürana²⁶⁶,
 İnsanı ayakta ruhu tutuyor.
 Yanımda olsan da uzaksın bana,
 Sanki elim gökte mahı tutuyor.

Olsa da altında araban atın,
 Gözün yükseklerde alınmaz satın.
 Bir türlü gülmüyor asık suratın,
 Gönlün hep sultanı, şahı tutuyor.

Alıştırdı bu çileyi çekmeğe,
 Daim karşısında, boyun bükmeye.
 İnsan olan hürmet eder ekmeğe,
 Buysa nani²⁶⁷ yiyip rahı²⁶⁸ tutuyor.

Ben sana neyledim ey gözü ela,
 Bir kere hüsnüne oldum mübtela.
 Her nerde başına gelirse bela,
 Bil ki Firkatî'nin ahı tutuyor.

²⁶⁶ Dışı sarı içi kırmızı renkli gül

²⁶⁷ Ekmek

²⁶⁸ Yol

115.OTURUR

Mecnun sahrasında yürüyen katar
Bilinmez meskeni nerde oturur,
Herkesin gönlünde bir Leyla yatar,
Sevdası ebedi serde oturur,

İnsan kaybedince iradesini,
Günden güne yırtarar perdesini,
Hezeyanla söyler ifadesini,
Her gün başka türlülerde oturur.

Sultan olup hak hukuka gelmeyen,
Mazlumların gözyaşını silmeyen,
Sadaretin kıymetini bilmeyen,
Azl olunca²⁶⁹ kuru yerde oturur.

Meydanı alınca sahte yiğitler,
Başına toplanır yalaka itler,
Tebasına zulüm eden cemşitler,
Dehhakin darbını yerde oturur.

Bu dünyada nice gencin yaşlının,
Nice atlas, libas, has kumaşlının,
Nice ok kirpikli kalem kaşlının,
Gün gelir gözüne perde oturur.

Kara toprak çağırınca durulmaz,
buradayorulanlar orda yorulmaz,
Orda makam, mevki, rütbe sorulmaz,
Paşanın yanında erde oturur.

²⁶⁹ İşten çıkarılmak, görevine son verilmek.

Bu Âşık Firkatî dostu bulunca,
 Elini tutacak desti bulunca,
 Bir hırkayla, bir de postu bulunca,
 Rabbim sana şükür der oturur.

116.DÜŞÜRÜR

Bir fitnenin yalan yanlış beyanı
 Koca bir topluma panik düşürür
 Nefsi aduv²⁷⁰ sana açar ziyanı
 Akıl sermayeni minik düşürür

Ariflerden almaz isen dersini
 Cahiller öğretir işin tersini
 Kalbine koyarsan madde hırsını
 İman ateşini sönmük düşürür

Dünyada garipler düşkünler varya
 Derler öz yurdunda olurlar parya
 Kahrolası zalim maddiyat varya
 Arslanı kediye yenik düşürür

Firkatî her sırta erilmiş deyil
 Goncayken vaktinde derilmiş deyil
 İtten kuzu doğsun görülmüş deyil
 Aslının gereği enik düşürür

²⁷⁰ Düşman

117.OTURDU

Aklı, fikri durmuş kara cahiller,
Kalem alıp yazarlığa oturdu.
Memleket sırrını satan bahiller²⁷¹,
Düşman ile pazarlığa oturdu.

Kültür oldu disko ile baleri,
Biz gerici olduk onlar ileri.
Sahte demokrasi havarileri,
Başa geçip Sezarlığa oturdu.

Çemkiliyor ipi kopanlarımız,
Haktan adaletten sapanlarımız.
Saz ile ibadet yapanlarımız,
İstanbul'da mezarlığa oturdu.

Rus çarından huylarını alanlar,
Oklarını yaylarını alanlar.
Sağ tarafın oylarını alanlar,
Sol ile işgüzarlığa oturdu.

Firkatî' ye dedirdiler illallah
Şeytan bile dedi neuzu billah.
Zam yapmada rekor kırdı maşallah,
Mavi gözler nazarlığa oturdu.

²⁷¹ Serseri, başıboş dolaşan

118.OTURDU

Dün akşam davetsiz iki misafir,
Saf sofranın böreğine oturdu.
Yüzleri aydınlık, içleri zifir.
Yıktı evim direğine oturdu.

Dedik misafire açalım kucak,
Ne bilelim bunlar söndürür ocak.
Fitne bakışıyla vurduğu nacak,
Omuzumun küreğine oturdu.

Evvelâ devreye girdi aşufte²⁷²,
Her tavrı bir edâ, her sözü güfte.
İstese canımı verirdim müfte²⁷³,
Çünkü gönül sarayına oturdu.

Kalemi çıkardı yanağı gamze,
Sandım kılıç çekti Hazreti Hamza.
Senet tanzim etti attırdı imza,
Ödemenin gereğine oturdu.

Dinle de kardaşım benden ibret al,
Kendileri yerli, malları ithal.
İşe yaramayan bir parça metal,
Boş mutfağın tereğine oturdu.

Bunda yokmuş yaradanın rızası,
Geri dönüşü yok olmaz kazası.
Üç saatlik muhabbetin cezası,
Firkatî'nin yüreğine oturdu.

²⁷² Baştan çıkmış, hafifmeşrep, ahlâksız (kadın).

²⁷³ Parasız, beleş, bedava.

119.BAKAN BEY

Bir nazar eyledim gıda tarımı
 Gördüm nice şart çıkıyor bakan bey
 Şikâyet ettiysem hangi kuruma
 Üzerini ört çıkıyor bakan bey

Çürük gıda düşürüyor illete
 İllete alışan düşer zillete
 Var hastahaneye seyret millete
 Türlü türlü dert çıkıyor bakan bey

Keşke bu iş olsa idi ekersiz
 Kırık kağrı yürümüyor tekersiz
 Bir gram bal bulunmuyor şekersiz
 Suçlu bizden mert çıkıyor bakan bey

Peynir paslı tenekede erimiş
 Salam sucuk mazot ile kurumuş
 Zeytinlerin yüzde yüzü çürümüş
 İncirlerden kurt çıkıyor bakan bey

İhracattan geri döndü kayısı
 Tarım ilacının çokmuş sayısı
 Yese hemen ölür kutup ayısı
 Zehir yüzde dört çıkıyor bakan bey

Daha konuşmadık ekmeği unu
 Hamam böceğiyle fare tutkunu
 Varıp Avrupa'da yapsalar bunu
 Mesleğinden tard²⁷⁴ çıkıyor bakan bey

²⁷⁴ Bulunduğu görevden ya da kurumdan çıkarma; kovma

Kokmuş et satıyor Şu bizim kasap
Yiyenlerde ne ruh kalır, ne asab
Gıda terörünü eylesek hesap
Milyonlarca fert çıkıyor bakan bey

Çok köylü ne alıp ne de satıyor
Ne de araziye tohum atıyor
Tarla parasını alıp yatıyor
Senden benden lord çıkıyor bakan bey

Doğu Anadolu zaten fukara
Besicide hayat yazıyla tura
Samanın kilosu bir buçuk lira
Yarısında sert çıkıyor bakan bey

Karşlı Ardahanlı şöyle diyor ki
Şu kışı geçirmek o kadar zor ki
Git o vatandaŐa hele bir sor ki
Nasıl Şubat mart çıkıyor bakan bey

Mevsimler hiç birbirine uymuyor
Büyükbaşlar otla saman koymuyor
Nisanda mayısta bile doymuyor
Hazirana pert çıkıyor bakan bey

Vatandaş layık mı bunca kahire
Tedbir almak hiç gelir mi tehire
Herkes malı satıp gelse Şehire
Elimizden yurt çıkıyor bakan bey

Daha söylenecek çok Şey var ama
Kanun gelip yapıŐıyor yakama
Ne hikmetse bahsi geçen makama
Her sefer bir kürt çıkıyor bakan bey

Firkatî'yi sürselerde Fizana
 Hile katmam ölçü, tartı mizana
 Her devirde gerçekleri yazana
 Bir kırmızı kart çıkıyor bakan bey

120.BAKAN BEY

Memleketi düşürdünüz batağa,
 Sizi nasıl seveceğiz Bakan Bey.
 Alevler girmesin diye otağa,
 Elbetteki ıveceğiz²⁷⁵ Bakan Bey.

Sizler yerken bal, baklava, böreği.
 Bize reva görün kuru çöreği,
 Tekdir etmek soğutmuyor yüreği,
 Gerekirse döveceğiz Bakan Bey.

Bizim sofraya peynir ekmek, fiks menü,
 Sizin kisi açık büfe, lüks menü.
 Akşam üstü sekreterle iks menü,
 Bizler ağız geveceğiz Bakan Bey.

Der Firkatî evvel ahir olunca,
 Beş sene dediğın er geç dolunca.
 Oy zamanı kapımıza gelince,
 Değnek ile kovacağız Bakan Bey

²⁷⁵ Acele etmek, koşmak, çabuk davranmak.

121.MÜDÜR BEY

Şu bizim kültürcü yeğen ağası
 Burç Fatihî gazi imiş müdür bey
 Gerçi asil değil vekil dığası²⁷⁶
 Hırsızların kozu imiş müdür bey

Geçenlerde gittim gördüm halini
 Haram paralardan çekmez elini
 Kemer kavrayamaz olmuş belini
 Şu Agop'un kazı imiş müdür bey

Bedava işlere kopturmam diyor
 Rüşvetsiz vazife yaptırmam diyor
 Burcu başkasına kaptırmam diyor
 Ortağından razı imiş müdür bey

Der Firkatî nasıl edeyim tarif
 Ne ilim öğrenmiş ne olmuş arif
 Seyyada²⁷⁷ hizmetten zevk alır herif
 Asaletli tazı imiş müdür bey

122.BIRAKMAZ

Bülbül terk eylemez gülü goncayı,
 Bal veren çiçeği arı bırakmaz.
 Nâmert ocağının bir içim çayı,
 Dökülse deryaya arı bırakmaz.

²⁷⁶ Küçük oğlan çocuğu

²⁷⁷ Avcı

Sözüm olsa zülfükâra değildir,
Her güzelin zülfü kara değildir.
Fakir demek zül fükara değildir,
Her düşkün hayâyı ârı bırakmaz.

Dünya bir avgâhtır²⁷⁸ kovan kovana,
Âsi isem Firkatî'yi kov ana.
Harami girerse eğer kovana,
Söndürür peteği arı bırakmaz

123.BİRİSİ GELMEZ

Bir gönülü verme iki dostuna
Birisi gitmeden birisi gelmez
Mihman²⁷⁹ olmaz derler mihman üstüne
Birisi gitmeden birisi gelmez

Kim fazla sevdiyse malı parayı
Yaradanı ile açtı arayı
Bir gönüle kurma iki sarayı
Birisi gitmeden birisi gelmez

Dikkat et Mevlâ'nın yaptığı işe
Gökte karar kılmış ayla güneşe
Bir semada dolanırlar peş peşe
Birisi gitmeden birisi gelmez

Kurt ile koyunda bitmez adavet²⁸⁰
Birinde can derdi, diğerinde et
Bir arada olmaz nur ile zulmet
Birisi gitmeden birisi gelmez

²⁷⁸ Avlama yeri

²⁷⁹ Misafir

²⁸⁰ Düşmanlık

Eğer berrak ise gönül mir'atı²⁸¹
 Bakınca görünür maziyle atı²⁸²
 Dün Emrah, Sümmanî, bugün Firkatî
 Birisi gitmeden birisi gelmez

124.BİLİNMEZ

Timsah Yahudi'nin gözü yaşında
 Keder mi var neş'e mi var bilinmez
 Bu zilletin menbainin²⁸³ başında
 Ağa mı var paşa mı var bilinmez

Talih mazlumlardan yana dönmüyor
 Vampirler yamyamlar kana kanmıyor
 Ateş tutsa bir tarafı yanmıyor
 Ellerinde maşa mı var bilinmez

Hele gözlerinden kalksın da perde
 Ne tuzaklar vardır gezdiği yerde
 İnsanların alacası içerde
 Giyimi var kuşamı var bilinmez

Yeryüzünde gördük nice kazayı
 Mazlumun feryadı sardı fezayı
 Suçlu bulmaz hak ettiği cezayı
 Kanun nizam boşa mı var bilinmez

Sözlerim sıradan beyit değildir
 Sade Firkatî' ye ait değildir
 Her gördüğün Arap Seyit değildir,
 Mervanı var Hişamı var bilinmez.

²⁸¹ Ayna

²⁸² Gelecek

²⁸³ Bir şeyin ilk olarak ortaya çıktığı yer

125.ERİŞMEZ

Arif isen dűŐme nefsin peŐine,
 Menzile beyhude gezen erişmez.
 Haram katma ekmeğine aşına,
 İman bahçesine hazan erişmez.

Meyil verme bu dűnyanın varına,
 Bir bakarsın varamadın yarına.
 Yaradan'ın hikmetine sırrına,
 Akıl fikir yetmez izan erişmez.

Kudretin yok eksilmeye artmaya,
 Hazır ol mezarda kefen yırtmaya.
 Sevabını günahını tartmaya,
 Dűnyada terazi mizan eriŐmez.

Der Firkatî aŐıkların davası,
 Gezme ile bitmez dağı ovası.
 Kulun kula bedduası duası,
 Bazen eriŐir ya bazan erişmez.

126.GERÇEK

Yol yürűmek bize güç deĐil amma
 Ayağı sıkıyor çarıklarımız
 İslâm'ı yaŐamak suç değil ama
 Baştan açılıyor sarıklarımız

Birkaç ateistle birkaçta cűce
 Hakaret ettiler; Hicaz'a, Hacca
 İslâm'ın adını koydu irtica
 Din dűŐmanı ırzı kırıklarımız

Bir peder millete tuzak kuruyor
 Hakkı batıl batılı hak görüyor
 Rum kadısı gibi fetva veriyor
 Morga giresice moruklarımız

Suçlu aramaya kurmuşlar divan
 Topun önündeki dindar Müslüman
 Vakitsiz buduyor dinsiz bahçıvan
 Üzüm olamıyor koruklarımız

Der Firkatî çağlayıp da çoşalım
 Çoşalım ki engelleri aşalım
 Bu davaya göğüs gerip koşalım
 Nerdesiniz ehli tariklarımız

127.OYUN

Tahminleri hep âfâki söyledik,
 Çıkmadı bir türlü dediklerimiz.
 Gerçi parasını peşin ödedik,
 Yine de ötmedi düdüklerimiz.

Her tarafta İslâm kanı akarken,
 Boşnak, Çeçen, yurtlar'ından çıkarken.
 Bizler burda kuzu kuzu bakarken
 Haramdır belki de yediklerimiz.

Bir eksik etekle üç beşte buçuk,
 Şort ile türbanı bir tutan kaçık.
 Müslüman'a yobaz diyor apaçık,
 Namussuz, şerefsiz güdüklerimiz.

Mülkün öz sahibi yerdeki yatan,
Dindir bu milleti ayakta tutan.
Batıdır bizleri bizlere çatan,
Bunu anlamıyor hödüklerimiz.

Başa Hakk yolcusu kişi çıkmıyor,
Bugün Yavuz'ların eşi çıkmıyor.
Çok kurt besledik ya dişi çıkmıyor,
Boşuna kaydadı hediklerimiz.

Kürt, Türk, Zaza bir duvardık orada,
Taşlarımız beraberdi sırada.
İslâm harcı kalmayınca arada,
Ondan kapanmıyor gediklerimiz.

Der Firkatî hedeflere koşarız,
Asker doğduk yine asker yaşarız.
Umarım ki her engeli aşarız,
Yurtta çoğaldıkça Bedük'lerimiz.

128.ALIYORUZ

Beyler hayranıyız batının atın,
Elli yıldır koşup hız alıyoruz.
Şu temiz topluma bizi de katın,
Kenardan köşeden toz alıyoruz.

Laik bir ülkeyiz münbit²⁸⁴ turaplar²⁸⁵,
Su yerine burda akar şaraplar.
Bizi kıskanıyor bütün Araplar,
Nazar vuruyorlar göz alıyoruz

²⁸⁴ Verimli

²⁸⁵ Toprak

Yaksanız da gizli yanar ttmeyiz,
Kazan kaldırmayız isyan etmeyiz.
Kovsanız da kapınızdan gitmeyiz,
Biz kepezelikten haz alıyoruz.

Çizilince feminizmin hatları,
Bizler kısırak yaptık iğdiş²⁸⁶ atları.
Sizin kırık dökük mühimmatları,
Sağlam kabl edip dz alıyoruz.

Bizim Cimbom sizden kupa getirdi,
Etrafını pe pe getirdi.
Sade haç eksikti papa getirdi,
Üstelik kız verip kız alıyoruz.

Kim demiş ki Türkler barbar ve cani,
Bizden uysalını gösterin hani.
Bu kadar tavize aşk olsun yani,
Siz almıyorsanız biz alıyoruz.

²⁸⁶ Erkeklik bezleri çıkarılarak veya burularak erkeklik görevi yapamayacak duruma getirilmiş (hayvan ve özellikle at).

4.3. On Dört Heceli Şiirler

129.ERMENİ OYUNLARI

Ülkemde kol geziyor hiyanet çeteleri
Demek ki yağlı geldi gâvurun keteleri
Tarihinden bihaber bilmiyor öteleri
Göğsüne bir haç takmış boyunları ermeni
Oynadığı hertürlü oyunları ermeni

Ecdadı yermek için başlatmışlar kampanya
Vatan bölünsün diye kuruyorlar kumpanya
Zaferi kazanınca patlatacak şampanya
Sofrasında viskisi öğünleri ermeni
Oynadığı her türlü oyunları ermeni

Düşünmüyor bu kutsal vatanın bekasını
Bilmiyor ki yakında yutacak zokasını
Washington'da yıkatmış kuş kadar zekâsını
Nesebi Türk olsada beyinleri ermeni
Oynadığı her türlü oyunları ermeni

Haham papaz misyoner bir ağızdan uluyor
Birinin salyasını bir diğeri yalıyor
Hedefteki tek düşman Türk Müslüman oluyor
Dinleri ayrılısada ayinleri ermeni
Oynadığı her türlü oyunları ermeni

Hırant Dink ellerinde sade bir maşa idi
Arkasında bir sürü ağa bey paşa idi
Zararları içeri karları dışa idi
Türkçe yazısı ile yayınları ermeni
Oynadığı her türlü oyunları ermeni

Havralarda²⁸⁷ and içip söz alıp söz veriyor
 Ateist proflarsa davaya hız veriyor
 Çekinmeden severek kız alıp kız veriyor
 Nikâhı kilisede düğünleri ermeni
 Oynadığı her türlü oyunları ermeni

Firkatî atıl kalma sahip çık imana sen
 Ok yiyip kan kussanda sır verme düşmana sen
 Bir avuç toprağını değişme cihana sen
 Vatanını cennet bil hainleri ermeni
 Oynadığı her türlü oyunları ermeni

130. ÇANAKKALE GEÇİLMEDİ

Çanakkale bir inci yok başka yerde eşi
 İstanbul boğazının tıpkı ikiz kardeşi
 Tarihler gösterirken bin dokuz yüz on beşi
 Yedi düvel bir olup kurdu yedi hileyi,
 Şükür kü esirgedi Mevlâ Çanakkale'yi.

Müslümanı yok etmek arzusuydu kâfirin,
 Böl, parçala, yut tezi onlardaki doktrin
 Bunlar yamyamdan beter hem kan içer, hem irin
 Evvela kullandılar birkaç Anzak köleyi
 Şükür kü esirgedi Mevlâ Çanakkale'yi.

Birleşti süper gücün İngiliz'i, Frengi
 Çanakkele boğazda hedefte ilk nirengi
 Arzuları soldurmak al bayraktaki rengi
 Buna talip olanlar kaybeder ihaleyi
 Şükür kü esirgedi Mevlâ Çanakkale'yi.

²⁸⁷ Sinagog.

Baktılar hasta adam şaha kalktı dirildi,
 Vatanın tüm sathına bir yay gibi gerildi.
 Settülbahir önünde etten duvar örüldü,
 Dünya hiç görmemişti böyle bir merhaleyi,
 Şükür kü esirgedi Mevlâ Çanakkale'yi.

Millet sefere koştu kazancını yemeden,
 Liseli gençler gibi bıyığı terlemeden,
 Esnaf dükkân kapattı kesbi kârım demeden,
 Konu vatan olunca bıraktı meşgaleyi
 Şükür kü esirgedi Mevlâ Çanakkale'yi.
 Dev silahlar sahilde ne dinlendi ne sustu,
 Bütün dünya şaşırды bu ne biçim kâbusdu,
 Kahpe yunan atadan kalma kinini kustu,
 Soldurdular binlerce gül, karanfil, lâleyi,
 Şükür kü esirgedi Mevlâ Çanakkale'yi.

Azgın canavarların tükenmedi kinleri,
 Boğaza düğümlendi hileleri, hinleri,
 Conkbayır'da coşunca Türk'ün öz şahinleri,
 Çörçil akbabasının kotu tüyü teleği,
 Şükür kü esirgedi Mevlâ Çanakkale'yi.

Atıl sultan ne bilir milletin kederini,
 Devşirme askerlere bırakmış kaderini,
 Seyit çavuş gibiler kurtardı maderini²⁸⁸,
 Gözüne kestirince gemideki kuleyi,
 Şükür kü esirgedi Mevlâ Çanakkale'yi.

²⁸⁸ Anne.

Şüheda şerbetini içen elbet kanacak,
 Türk'e kafa tutanlar şüphesiz aldanacak,
 Bu destan gönüllerde alev alev yanacak,
 Türk milleti söndürmez böyle bir meşaleyi
 Şükür kü esirgedi Mevlâ Çanakkale'yi.

131.BEGİM

Bögün men garabağam mende bayguş ötüpdü
 Yıllar oldu ki benim bağrım yanıp tüttüpdü
 Meni bir hain tüccar tüşmenlere satıptı
 Şeref hesyet tüşgünü servetçi malçı begim
 Bu iş böyle olmazdı olsaydı elçi begim

Bunlar petrol zengini ister gına ister sev
 Halgı aç susuz iken özü oldu goca dev
 Bular urus uşağı soyadları Aliyev
 Böyle haçperestlerden olmaz hilalçı begim
 Ah ne güzel olurdu olsaydı elçi begim

Kederli günlerinde yaraları sarıldı
 Dün gardaş dediğine bögün hemen darıldı
 Tek millet iki dövlet hemen goptu gırlıdı
 Has çeliğin yerini tutar mı alçı begim

Bögün Bakü şeytanı her yana gıvırıpdı
 Kıremlin sarayından tehdidler savurupdu
 Anlaşıldı ki bunlar bir dümen çeviripdi
 Kehanete gerek yok istemez falçı begim

Özün putine gedip Moskova'da galıpsan
 Olanca garı gızı Ankara'ya salıpsan
 En münasip rütbeyi bu milletten alıpsan
 Böyle müselman olmaz hal bilmez haçlı begim

Medem keçmem deyipsen asla Garabağımdan
 Neden demeyipsen ki çık ulan toprağımdan
 Uydurduğun bahane çok keçdi gulağımdan
 Mesefe gat edemez bu yolda yolçı begim

Ezan okunmasına sen garşı çıkıyorsun
 Azatlık marşı diye konçerto okuyorsun
 Bu nasıl azatlık ki esaret kokuyorsun
 Azatlık hüdüsüzdü gonulmaz ölçibegim

Der Firkatî bunlara ebedi küseceksin
 Ya da üzerlerine sam gibi eseceksin
 Nerde gelleş varise kökünü keseceksin
 Galmasın yeryüzünde heç ihtilalçi begim

132. VEKİL BEGİM

Vekilbey hazretleri gel göreyim yüzünü
 Meydanda nutuk attın hiç tutmadın sözünü
 Peşinden çok koşturdum bulamadım izini
 Yüzün çevirme nolur bu yana bükül begim
 Yediğin içtiğin hep haramdır vekil begim

Mecliste oturursun parmağın kaldırırısın
 Mazlumların saçını zalime yoldurursun
 Ceylan deri koltukta boş vakit doldurursun
 Bari bir korkuluk ol bostana dikil begim
 Yediğin içtiğin hep haramdır vekil begim

Dindarlardan oy alıp küfre çanak tutarsın
 Odana sekreteri pembe yanak tutarsın
 Kendini çok akıllı bizi bunak tutarsın
 Enayiler yurdunda omlusun akil begim
 Yediğin içtiğin hep haramdır vekil begim

Bizim sofraya devamlı peynir ekmeğiks menü
 Sizin kahvaltınızsa açık büfe lüks menü
 Zaten ahbablar ile yapıyorsun iks menü
 Obezite olmuşsun tutmuyor şakül begim
 Yediğin içtiğin hep haramdır vekil begim

Dinsizlerden korkupta sakın düşme tasaya
 Allah birdir diyerek vur yumruğu masaya
 Ya kabeye yönün dön ya hizmet et İsa'ya
 İki dinli olunmaz birinden çekil begim
 Yediğin içtiğin hep haramdır vekil begim

Yaptığın şey sadece zengine iş takibi
 Dokunulmazlık zırhınla hep yenersin rakibi
 Gelecek seçimlerde görürsün murakibi²⁸⁹
 Gasp ettiğin malları hele bir sökül begim
 Yediğin içtiğin hep haramdır vekil begim

Dürüslere sözüm yok helali hoş olsunda
 Mazlum düşkün görünce gözünde yaş olsunda
 Merhameti bırakma kestiğin baş olsunda
 Yetim hakkı yemekten utan ve sıkıl begim
 Yediğin ve içtiğin haramdır vekil begim

²⁸⁹ Denetçi.

Hele Şu aylara bilmem ki ne demeli
 Kuduz ite döndüler kanımızı emeli
 Erkekleri saldırgan dişiler kırk memeli
 Yal yediği çanağa çiziyor Şekil begim
 Yediğin içtiğin hep haramdır vekil begim

Peki bu yaraları kimler gelip saracak
 Hırsızlar hak divana yüzü kara varacak
 Tüyü bitmemiŐ yetim orda hesap soracak
 Sıratın üzerinden gayyaya²⁹⁰ dökül begim
 Yediğin içtiğin hep haramdır vekil begim

Verilen müddet bitip vay demeye gelince
 Soyma faslından sonra soy demeye gelince
 Beş yılın akabinde oy demeye gelince
 Sana diyeceğim söz karşımdan yıkıl begim
 Bu ÂŞık Firkatî'ye Allah'dır vekil begim

133. BAĞRIMI DELER

Hayatın akışına Şöyle baktım bir kerre
 Bundan böyle önümüz ya uçurum ya dere
 Ufuklar simsiyah bir perde çekmiş her yere
 Korkarım bu karanlık ikbalimi gölgeler
 Beyhude geçen günler deler bağrımı deler

Her taraf yıkık dökük her yanım viranedir
 Gemi karaya vurmuş boşuna vira'nedir
 Çark değirmen misali insanlarsa danedir
 Öğütür birer birer eler elekten eler
 Beyhude geçen günler deler bağrımı deler

²⁹⁰ Cehennemdeki bir kuyunun adı,

Çıkar bir yol bulmalı varsa eğer idrakin
Arayanlar bir çare bulamadılar lakin
Vuslata erenlerse hem mutludur hem sakın
Sevdiğini kaybeden bir kuzu gibi meler
Beyhude geçen günler deler bağrımı deler

Gerçek âşıkın ahı elindeki asadır
Ölüm olsa ucunda ne gamdır ne tasadır
Altmış yıllık hayata kim demiş ki kısadır
Bir kelebek ömrüne neler sığmazdı neler
Beyhude geçen günler deler bağrımı deler

Firkatî'nin çektiği hiç görünmez maşuğa
Pervaneler can atar kandildeki ışığa
Mutluluğa giden yol kapalıdır aşığa
Vuslatın eşliğinde nöbet tutar fitneler
Beyhude geçen günler deler bağrımı deler

4.4. On Beş Heceli Şiirler

134. SU SANA

Bir susuz ki ıssız çölde serap göre su sana,
Kuruya dili, dudağı su yâd ede susana.
Ruhun arzusu vuslattır ateşi su söndürür,
Aşk oduyla yandı isen kâr eylemez su sana.

Mülküne almış olsan da bir sultanlık koru sen,
Yetim hakkı yemedense bağına koy koru sen.
Zâlimin zulmüne karşı mazlumları koru sen,
Yoksa dilsiz şeytan derler haksızlığa susana.

Der Firkatî gavvas oldum deryalara dalı ben,
Erenlerin otağına yaslamışım dalı ben.
Şecerem Mehmet Efendi o çınarın dalı ben,
Pederime laf söyletmem n'olur sen de sus ana

135. PEDERİM MEHMET EFENDİ

Pederim Mehmed Efendi kurbandır bu can ona
Çok şeyler öğrendik ondan borçluyum şükran ona
O bir bülbülü şeydaydı ilim irfan bağında
Yattığı yer daim olsun gülü gülistan ona

O cömertlik kuşağını açmazdı hiç belinden
Zerrece kemlik gelmezdi kimselere elinden
Hoş sohbeta başlayınca bal akardı dilinden
Allame'i cihan görse kalırdı hayran ona

O her işe koşturmazdı yoksa hakkın rızası
 Alınca Kelamullahı²⁹¹ titrerdi her azası
 Levhi mahfuza benzerdi mübarek hafızası
 Öğle bir zekâ vermişti cenabi Yazdan ona

Fisebillah denince nezrederdi canını
 Vatan milleti uğrunda akıttırdı kanını
 Misafire sofra serer saklamazdı nanını²⁹²
 Ehli muhabbet olurdu kim gelse mihman ona

Zikrullah ile geçerdi onun hayli zamanı
 Daim hakkın kapısıydı sığınacak limanı
 Malda mülkde gözü yokdu ğani²⁹³ idi imanı
 Sanki bir mezbelelikdi bu fani cihan ona
 Ehli kanaat olmuştu bir hırka bir postuna
 Kimseye kin beslemezdi düşselerde kastına
 İyiliği emrederdi düşmanına dostuna
 Bazen uzlete çekilir görüşmezdi nasile

Yaradanı zikrederdi sıdkile ihlas ile
 Ben oğlu Mustafa Âşık Firkatî mahlas ile
 Okudum huşu içinde böyle bir destan ona
 Kim bir rahmet diler ise hak etsin ihsan ona

²⁹¹ Allah'ın sözü, Kur'an-ı Kerim

²⁹² Ekmek, yiyecek

²⁹³ Çok

136. HAZ ARA

Ey Aras var selâm söyle dost diyarı hazara,
Danış mehribanlar²⁹⁴ ile dillerinde haz ara,
Hâlis değilse cevherin sarraf beğenmez seni,
Meskenin olmuş ne çıkar ha Bedehşan, ha Zara.

Uzun yas caiz değildir getirme yas akla sen,
Nâmertlere dost olmayı kalbinden yasakla sen,
Bir sırrın var ise eğer ya unut, ya sakla sen,
Muhannete dökme derdin, çıksa da set hazara.

Firkatî, hayat istersen koy ölüyü tut sağı,
Düşün amel defterini her fırsatta tut sağı,
Düşmana imkân tanıyıp olma elin tutsağı,
Seferi zaferle bitir sonra çekil hazara.

²⁹⁴ Şefkatli, muhabbetli, güler yüzlü (kimse), dost.

137. SEVGİ

Ey Sakî kurban olayım dildeki ifadeye,
 Bugün meyin baldan tatlı ne kattın ki badeye.
 Hüsünü görünce alır bir aşüfte hâl beni,
 Bizde Eyüp sabrı yok ki gem vursun iradeye.

Hüsününün mehtabı varken gökte aya ne hacet,
 Kirpiğin kaşına değer oka yaya ne hacet.
 Madem sen yanımda varsın köşk saraya ne hacet,
 Bir köhne virane yeter ben gibi üftadeye²⁹⁵.

Firkatî âşık, maşuka²⁹⁶ serini vermek gerek,
 Bir lâhza²⁹⁷ dönmem yolundan sürse de mahşere dek.
 Bin canım olsa veririm hepsini tek be tek,
 Bir can ne ki canan için gitmesin amadeye.

138. EYLER VELİ

Seyyid-i Burhan'ı gördüm gözüm yaş eyler veli
 Rıza-i bari önünde ser-fıraş eyler veli.
 Bütün oklar deyse ona asla ziyan veremez,
 Gönlünü mülayim kılmış bağrın taş eyler veli.

Örtmüş velayet tacını ol mübarek başına,
 Meyil vermez bu dünyanın zernikâr²⁹⁸ kumaşına.
 Hiçbir lâhza kapılmadan rızkının telaşına,
 Toprağı eline alıp ekmek, aş eyler veli.

²⁹⁵ Düşkün; âşık

²⁹⁶ Aşkla sevilen, âşık olunan kimse.

²⁹⁷ Zamanın göz açıp kapayıncaya kadar geçen en kısa parçası, an.

²⁹⁸ Altınla işlemiş, altın yaldızlı

Umulur ki dergâhında Firkatî' yi yetirir,
 Nice viran gönüllerde gül karanfil bitirir.
 Ona bir sır versen eğer mahşere dek götürür,
 Ne kimseye derdin döker ne de faş²⁹⁹ eyler veli.

139. AN BENİ

Derde düştüm aşk elinden görmedi canân beni,
 Kül eyledi içrimden bu odu niran³⁰⁰ beni.
 Yıllar oldu bu dert ile ah çekerek ağladım,
 Güldürmedi kem talihim bir lahza³⁰¹ bir ân beni.

Ben bu aşkın pazarının göremedim kârını,
 Silemedim şu gönlümün gamını, efkârını.
 Çile tezgâhı bitirdi ömrümün baharını,
 Dertliler safına koyup eyledi pir'an beni.

Firkatî' yim ben de düştüm bu sevdanın yasına,
 Yeniden bir ömür ister gönlümün ihyasına.
 Sefinem³⁰² giriftar³⁰³ oldu dert elem deryasına,
 Her yandan girdaba saldı Nuh gibi tufan beni.

140. SENİ

Dost elinde gonca ol ki eylesin deste seni
 Dost odur ki hatırlasın kederde yasta seni
 Gerçek san'at ister isen işi öğren ehlinden
 Öyle ustaya çırak ol eylesin usta seni

²⁹⁹ Ortaya çıkmış, açık

³⁰⁰ Ateş

³⁰¹ An

³⁰² Gemi

³⁰³ Tutulmuş, yakalanmış

Kâğıttan kale öwersen yıkar onu ruzigar
 Gençliğine aldananlar er geç olur ihdiyar
 Ecdadın yolandan giden olur altına ayar
 Her nereye gider isen koyarlar üste seni

Soran yok ki şu âşıklar nerde neyin nesidir
 Çekdiği çileler ise kaderin sillesidir
 Sırrını herkese açan dilin kölesidir
 Yüreğinden dinlesinler sesini kısta seni

141. DEĞİL

Bu meşak'et dünyasından kimse zevk almış değil
 İnsanlık ölmüş diyorlar uykuya dalmış değil
 Mayesi bozuk olandan ahde vefa bekleme
 Zehirden şifa arayıp kimseler bulmuş değil

Deliyi tellal edersen gece gündüz bağırır
 Ürümeyi bilmeyen it sürüye kurt çağırır
 Gizli izdivaç edenler aşikâren³⁰⁴ doğurur
 Hiç kimsenin yaptığı şey yanına kalmış değil

İbret istersen Firkatî ölenleri gör yeter
 Derlerki yuva yıkanın yurdunda baykuş öter
 Kam almayı düşünenin sonu hüsrarla biter
 Kimse gönlünce âlemde ber murad³⁰⁵ olmuş değil

³⁰⁴ Açık olarak

³⁰⁵ Arzusuna ulaşan

142. KOLAY DEĞİL

Kader güldürmezse eğer gülmesi kolay değil
 Hayat denen muammayı bilmesi kolay değil
 Yaşlanırsın dertler gelir bağlar seni yatağa
 Azrail'e yalvarsan da ölmesi kolay değil

Âşıkların meydanında türlü türlü laf olur
 Kimisinde doğru kelam, kimisinde gaf olur
 Her Süleyman'ın yanında mutlak bir Asaf olur
 Her saraya bir Süleyman bulması kolay değil

Esasında bu Firkatî bir cahilin tekidir
 Bugün aziz dostlarının ayağının hakidir
 Dördü ikiye bölersen neticesi ikidir
 Ekmeğini fukarayla bölmesi kolay değil

143. SEVDİĞİM

Bilmem nasıl methedeyim vasfı halin sevdiğim
 Gözümden ırağa gitmez hiç hayalin sevdiğim
 Bir dili şikeste idim hüsnüne ram olmadan
 Beni Şeyda bülbül etti gülcemalin sevdiğim

Bütün mü'min müminatın kulağı sen gözü sen
 Ne olur mahşer gününde yetim koyma bizi sen
 Tüm kâinat cevherinin membaı sen özü sen
 Hiçbir sarrafta bulunmaz lebi lalin

Biricik mahbubu sensin ol cenabi vahidin
 Enbiyanın serverisin yüce kur'an şahidin
 Bedir gazasına varan yüzlerce mücahidin
 Birisi de ben olaydım o ricalin sevdiğim

Ne olur boşa çıkarma bunca neşvü nevamı³⁰⁶
 Aşkınla zincire vurdum ben bu nefsi hevamı
 Fatımatüzzehra ile oldu neslin devamı
 Bir yaprağı ben olaydım gülnihalin³⁰⁷ sevdiğim

Bu fanide yoktu gözün malın varın olmadı
 Saltanatla hüküm süren iktidarın olmadı
 Onca zalimlere karşı intizarın olmadı
 Yoktu hiçbir kimse ile kıylükalin³⁰⁸ sevdiğim

Gül ile teşbih ettiler yüzündeki terini,
 Hiçbir kimse dolduramaz hak katında yerini,
 Nolur eşiğine koysun bu Firkatî serini,
 Gece gündüz hep beklesin bab-ı alin sevdiğim.

144. BALA DER

Ehli ârif yücelerde otağ kurar bâlâ der,
 Var ise kovanın eğer çiçek özün bala der,
 Dostundan şüphe duymayan açık koyar kapıyı,
 Arılar hep saklı tutar haramiden bala der.

Serin gölde yahşi yüzer elbette yavru suna,
 Hatunun vazifesidir beyine yavru suna,
 Yerli Türkler evlât oğul çağırır yavrusuna,
 Azeriler çağıranda ya geda³⁰⁹ ya bala der.

³⁰⁶ Büyüyüp gelişme

³⁰⁷ Gül fidanı

³⁰⁸ Dedikodu

³⁰⁹ Dilenci; yoksul, fakir.

Firkatî çalış çabala Hak yolunda aşın sen,
 Meyvesiz ağaçtan alıp sakın vurma aşın sen,
 Mertle konuş, mert ile gez, merde yedir aşın sen,
 Nâmerde sofraya sersen de zehir kattın bala der.

145.MAH-I MUHARREM

Göründü mahı muherrem³¹⁰ gönlümü bir hal eder
 Ehli dilin yüreğine derdü gam irsal eder
 Kim hatıra getirirse kerbela vakasını
 Ehli beytin hallerini kendiyle hemhal eder

Mü'minin derisen eğer malı mabut eyleme
 Hasan'a zehir verip de kendini cûd³¹¹ eyleme
 Emvalini put yaparak rükü sücud eyleme
 Mal makam sevdasıdır ki yezidi deccal eder

Bunca bi günah masumu zulmile etti şehit
 Hiçbir zalimin neslinde olmadı asla mezit
 Bu dünyada bednam oldun ey lanetullah yazıt
 Ahirette yüce Mevla görki ne sual eder

Ehli beyte kıyanların varmı dini imanı
 Bir yudum su içmek için vermediler amanı
 Hangi zalim bunu yapar bırakın müselmanı
 Hangi kâfir böylesine bir katli etfal eder

Der erenler küfeliye asla olmaz itimat
 İbni cevşen İbni Sinan asla bulmasın necat
 Sadın oğlu ömer ile ey ibni merkep ziyad
 Bir tutam yeme kendini yezide hammal eder

³¹⁰ Muharrem ayı

³¹¹ İnsanlara ihtiyaçlarını bildirmelerine meydan vermeden lutufta, ihsanda bulunma, el açıklığı, cömertlik.

Her kim kılıç çaldı ise Hüseyinin serine
 Dilerim gitsin cehennem en derin yerine
 Ne şaşarsın ey Firkatî Mevlanın takdirine
 Bazen mü'mine dert verir münkire ikbal eder

146. EDER

Gönül bahar eyyamıdır çık dağlara lâle der,
 Deryaya rahmet yağınca incileri lâl eder.
 Sakın mağrurluk eyleyip bülbül dilim var deme,
 Ecel yakana yapışır nâtıkani³¹² lâl eder.

Kemalat istersen eğer düşme nefsin peşine,
 Nihâyet rüsvâ olursun yâranına, eşine.
 Güç yetmezmiş bu feleğin çarkının dönüşüne,
 Nice dolunay yüzleri gün gelir hilâl eder.

Gel Firkatî zâlim olma düşkünlere acı sen,
 Neylersin fâni dünyada böyle tahtı tacı sen.
 Sıtk-ile Mevlâ'ya bağlan sakın etme rücu sen,
 İman bir Habeş köleyi Hazreti Bilâl eder.

147. AŞKIN GÜCÜ

Aşk ateşi düşse cana daim bi karar eder
 Hangi âşık bu sevdadan kendini kenar eder
 Hazan eyyamıdır derler bülbülü lal eyleyen
 Nevbaharda gül kokusu dilsizi güftar³¹³ eder

³¹² Konuşanları

³¹³ Söz, kelam

Üstadeler sazı ile ruh verirler güfteye
 Beste berkamal olunca gider mi hiç müfteye³¹⁴
 Ar hayâ gayreti gütmek yakışmaz aşufteye
 Sevgilinin hatırına canını bazar³¹⁵ eder

Gerçek âşık maşukunu unutmaz biran bile
 Bülbülün iştiyakıyla³¹⁶ şenlenir viran bile
 Şuhi endamı görünce mest olur piran³¹⁷ bile
 Bağrı yanar tutuşur da söylemeye ar eder

Bu felaket girdabından azadeyim ben deme
 Hava'nın ihtirasından bela geldi Âdem'e
 Hangi bülbül feryad etmez öyle bir gonca feme³¹⁸
 Sevda başına gelince merkep bile zar³¹⁹

Bu temayül var olunca ata ile anada
 Yar hayali eksik olmaz hem avam hem gınada³²⁰
 Firkatî ile kim ne buldu, işbu darül-fenada³²¹
 Ne mutlu o kimseye ki, vasili dildar³²² eder

148. KESER

Dünya malı gafilleri kendisine ram³²³ keser,
 Gönlü efkârla dolanın yüreğini gam keser
 Şana, şöhrete aldanıp güzelliğim var deme,
 Eser bir gün ecel yeli rengini ve gam keser.

³¹⁴ Bedava, beleş.

³¹⁵ Pazar kelimesinin eskiden kullanılan asıl şekli, çarşı, alış veriş yeri.

³¹⁶ Büyük arzu duyma, özleme, özleyiş.

³¹⁷ Yaşlılar, ihtiyarlar; ermişler

³¹⁸ Ağız

³¹⁹ Ağlayan, inleyen; zayıf, dermansız

³²⁰ Zengin

³²¹ Yok olacak olan, fânî âlem, dünya

³²² Birinin gönlünü almış, sevgili

³²³ İtaat eden, boyun eğen

Gerçekten var ise eğer bir kişinin sanatı,
 Ânesi iştir derler bellidir icraatı.
 Zulm ile sultan olanın tez biter saltanatı,
 Nice Dehhâk'ın bahtını fakir bir gulam³²⁴ keser.

Mayası bozuk olana etme canı emanet,
 Maddeye esir olandan eksik olmaz hıyanet.
 Ali gibi arslan olsan hem sultanı velayet,
 Sırtına vurur hançeri bir hain mülcam³²⁵ keser.

Ey Firkatî gel aldanma boş sohbete, saza sen,
 Otur irfan meclisinde gönül ver niyâza sen.
 Hakkına tevekkül eyle kanaat et aza sen,
 Bilirsin ki madde hırsı insanı yamyam keser.

149. YÜZDE YER

Bize birde yer verenler vermez oldu yüzde yer
 Felek tokat vura vura bırakmadı yüzde yer
 Sıfırı sıfırla çarptık sermaye etmek için
 Bakalım bu yanlış hesap daha nice yüzde yer

Âşık arzusunu söyler iki dostun birine
 Birinden muhabbet umar bilinmez ki biri ne
 Ayılar ceset bulunca alır gömer bir ine
 Yunus'lar dalar deryaya avı avlar yüzde yer

Der Firkatî ömür biter eser ecel nesimi
 Giyersin yakasız gömlek ne rengi var ne simi
 Uzaklardan yerme beni, gör nicedir Nesimi
 Marifetin varsa eğer gel derimi yüz de yer

³²⁴ Esir, köle

³²⁵ Gem veya yular takılmış olan

150. USTASIDIR

Âşıklara dokunmayın onlar söz ustasıdır
 Hele Şenlikle Sümmani öz be öz ustasıdır
 Mevla kulları yarattı, kısım kısım fert be fert
 Kimi taştan duvar örer kimi bez ustasıdır

Bu zamanda zuhur edip daha neler çıkacak
 Ekranların kirliliği ar hayâyı yıkacak
 Rezaleti sahnellersen elbet herkes bakacak
 El seyire doyar mı hiç, âlem göz ustasıdır

Firkatî bırak hayali sağlamcı bir fikir et
 Yaratandan ne gelirse kabul eyle şükür et
 Kalbini kirden temizle sıdık Ebu Bekir et
 Hak için yürek yakanın bağı köz ustasıdır

151. ALIR

Dost hayâlime gelince gönlümü bir hâl alır
 Bazen goncaya bürünür, bazen gül nihâl³²⁶ alır.
 Kurutur dilim, dudağım döker kanlı yaşımlı,
 Sanki Kerbelâ misali kıpkızıl mahâl alır.

Melûl mahzun bakışıdır derdimi hazin eden.
 Bu kadar isyâna karşı gönlümün, hazı neden.
 Yüzüne bakanlar der ki bu hangi hazineden?
 Sarraf mercanı bırakır yanağından hâl alır.

Der Firkatî aşk ateşi yüreğimi yâreler,
 Ben gibi aciz daneyi eleğinden yâr eler.
 Yüzünün müştakı olmuş büsbütün seyyareler,
 Zülfüne Müşteri talip, hüsnünü Zühâl alır.

³²⁶ Fidan

152. İYİ BİLİR

Erzurumluyum diyenler Narman'ı iyi bilir
 Sümmani' nin savurduğu harmanı iyi bilir
 Kutsal vatan kaldı bize atalardan emanet
 Toprağa değer verenler ormanı iyi bilir

Ey vatandaş senin ceddin ders verdi çok hödüğe³²⁷
 Nerde bir eksik gördüyse taşı koydu gediğe
 Vira bismillah deyince dayandı Venediğe
 Avrupalı; kaptanını, armanı iyi bilir

Der Firkatî şarla geçti tarihlere adımız
 İnşallah devam ettirir evlad-ü ahfadımız³²⁸
 Türkün Türk'ten başka dostu yok dedi ecdadımız
 Bu millet Firenk, İngiliz, Germanı iyi bilir

153. OLUR

Derdi hasret çeke çeke yüreğim bir hâl olur,
 Talihim düzene girmez git be git muhal olur.
 Bunca ömrüm boşa geçti oldum artık ihtiyar,
 Bu hengâmenin³²⁹ sonunda sanmam ki ikbâl olur.

Âşıkın ahı, feryadı, bir yanağı al için,
 Arı bin bir çiçek gezer bir zerrecik bal için.
 Bazen belâya düşülür evlâd-ü ıyal³³⁰ için,
 Bazen de belâya siper evlâd-ü ıyal olur.

³²⁷ Görgüsüz, kaba, anlayışı kıt (kimse); korkak, ürkek

³²⁸ Torunlar

³²⁹ Gürültü, patırtı, şamata.

³³⁰ Çoluk çocuk, ev halkı.

Firkatî kadere kûsûp sakın sitem eyleme,
 Mal servet dünyada kalır, boşuna cem eyleme,
 Kem düşünüp, kem konuşup kimseyi zemm eyleme³³¹,
 Kötü söz sahibinindir, boynuna vebal olur.

4.5. Beyitler Halinde Söylenen Şiirler

154. YA RASULALLAH (NA'T)

Canım kurban olsun senin yolunda ya Rasulallah,
 Arılar mestane oldu balında ya Rasulallah,

Âlemlere rahmet için gönderdi yüce Hak seni,
 Şefaât mülkünün mührü elinde ya Rasulallah.

Bir kez yüzünü görenler ayırmadı gözün senden,
 Nübüvvetin zahirdi her halinde ya Rasulallah.

Zatına verilen miraç kimseye olmadı nasip,
 Yüce Kur' an tekmil oldu dilinde ya Rasulallah.

Ebu Bekir, Ömer, Osman, çariyar³³² ashabı güzin³³³,
 Aliyyel murtaza sağ ve solunda ya Rasulallah.

Fatimetüzzehra dedin, gülünihal³³⁴ oldu senden,
 Hasanla Hüseyin gonca, dalında ya Rasulallah.

Bu Firkatî vuslat bulsun kabul et alin abaya,
 Kul köle olayım babı alinde ya Rasulallah.

³³¹ Çekiştirmek, yermek

³³² Hz. Muhammed'den sonra halife olan Hz. Ebûbekir, Ömer, Osman ve Ali'ye verilen ortak isim, dört halife, hulefâ-i râşidin.

³³³ Hz. Muhammed'in seçkin arkadaşları, ashâbın ileri gelenleri.

³³⁴ Gül fidanı

155. ÇIKTI

İki bin on yılında gör ne ahvalat çıktı
Kimine tatlı hayat kimine memat³³⁵ çıktı

Sigara yasaklandı kapalı alanlarda
Şükür ki başımıza yeni bir murat çıktı

Kriz teğet geçtiye bizi çok hırpaladı
Bütçemiz daralınca rakibim avrat çıktı

Üç bin küsür liraya bir kurban kesiverdik
Derisini yüzünce elli kilo et çıktı

Etin kilosu geldi altmış küsür liraya
Buna da şükür dedik aza kanaat çıktı

Dokuz liraya yedik çürük domatesleri
Tefeciler namuzsuz müstahsil³³⁶ berbat çıktı

Köklü bir af getirdik kamu alacağına
Hırsıza ve yolsuza iyi mükâfat çıktı

Menfaati önünde baş eğmeyen görmedim
Dini bütün aradım tek Mevlâ ehad çıktı

Tarihe bir göz attım biz böyle millet miydik
Bir de maziye baktım koca bir heyhat çıktı

³³⁵ Ölüm

³³⁶ Mahsul yetiştiren kimse, üretici

Siyaset sahnesinde dövüş kavga bitmedi
Ne tebessüm bir sima ne de hüsnü had çıktı

Koca denizi yuttu küçük bir dipsiz kuyu
Bir baktık ki altından yüzlerce kavat çıktı

Derin devlet içine sızmış binlerce hain
İcraatın yerine gördük ikrahât³³⁷ çıktı

Yurdun dört bir yanına cephanelik gömmüşler
Her kepçeyi vurdukça hayli mühimmat çıktı

Vatanperver evlatlar hep namlunun ağzında
Kendi züppelerine hazır ol rahat çıktı

Anladık ki bu kavga Kürtlük davası değil
Bununda arkasında Yahudi mossat çıktı

Kokuşmuşluk çıbanı öyle şişiverdiki
Ufak bir dokunuşta bir ton cerahat³³⁸ çıktı

Dedik ki bu pisliği hangi ırmak temizler
Gördükki ne Sakarya ne Nil ne Fırat çıktı

Demek bu haydutlardan Mevla bizi korumuş
Yoksa müslüman halktan imdat be imdat çıktı

Şehitler ölmez dendi inanırız amenna
Lakin analarından gör ne ah feryad çıktı

³³⁷ Tiksinmeler, iğrenmeler

³³⁸ Kanın damar dışına sızmasıyla vücut dokularında meydana gelen, ak yuvarların hâkim olduğu donuk renkli birikinti, irin, yangı.

Ateş düştüğü yeri yaktı yine kül etti
Yerinde ne gül bitti ne de bir nebat çıktı

Herkes su akar iken tesdisini daldurdu
Bize sıra gelince kıtlık ve kahat çıktı

Engelleri yarıpta menzile varamadık
Her celsede önüme binbir istinad çıktı

İsyan etme Firkatî elbet Mevla kerimdir
Ona inanlara sabır ve sebat çıktı

156. HAK

Körfezde demir atmış küfrün fuhuş gemisi,
Çünkü kucak açıyor buradaki emmisi.

Din iman pençesinde dolar denen zilletin,
Pamal olan ırz namus yine bizim milletin.

Ey deniz niye soktun İzmir'e alçakları,
Sana helal olur mu Hayreddin' in hakları.

Sen küçücük bir göl idin biz idik tek galibi,
Neden volta atıyor şimdi küfrün salibi.

Ey toprak neden küfrü üzerine bastırdın,
Uğrunda ölenleri birer birer küstürdün.

Daha senin bir parçan dün Lut kavmini yuttu,
Bugün neden suskunsun gevşekliğin mi tuttu.

Gerçi yanlışlık bende toprağın suçu yoktur,
Böyle gafil millete bu musibetler haktır.

Bugün hal böyle iken birde yarını düşün,
Ortak Pazar olunca belayı bulduk peşin.

Gelir elin gâvuru basar markı doları,
İyice kirletince aşınmış vicdanları.

Vicdan olmayan yerde ne din kalır ne iman,
Ezanlar susturulur yerinde çalınır çan.

Bugün bile çok yerde dini hor görüyorlar,
Allah vardır diyenin tefini dürüyorlar.

Yarın iman ehline son darbe indirilir,
Karşı çıkan azınlık kolayca sindirilir.

O günleri düşünüp bugünden eriyorum,
Tüyerim diken diken olup ürperiyorum.

Firkatî' ye yardım et ey Âlemler Hakimi,
Dizlerimde derman yok ağırlatma yükümü.

Bu millete şuur ver uyansınlar gafletten,
Ancak sen kurtarırsın bizleri dalaletten³³⁹

³³⁹ Sapkınlık

157. AB-I HAYAT

Su ile başlar hayat yine su ile biter
Toprakta bütün nebat yine su ile biter

Deryalar varlığını borçludur bir damlaya
Akibette göl olur su damlaya damlaya

Bulut buluda çarpar emredince Yaradan
Akıtır göz yaşını aldığı her yaradan

Su hayat iksiridir hem canlı hem nebatın
Görmeyenler ne bilsin nedir zahir ne batın

Bir damla yağmurdur ki has inciye lâl eden
Yeryüzünün ziyneti gül, karanfil, lâleden

Firavunun zulmünü kıran bahri ahmerdi³⁴⁰
Zalime üstün kılar mazlumdaki ah merdi

Zemzemi çok gördüler Hakkın sevgilisine
Aç susuz bitap düştü nice sevgili sine

Büyük ümitler ile kalktı gitti Taife
Taş yağmuruna tuttu akılsız bir taife

Oysa bir damla kanı kâinata bedeldi
Ey bire kırılması onu adi bed eldi

Hatırına dokunup üstelikte darb eden
Nasıl emin olacak mahşerdeki darbeden

³⁴⁰ Kızıldeniz

Hep sudan bahseyledi Kerbela âşıkları
Yakıp yıkıp kavurdu Kerbela âşıkları

Zalimler ıssız çölde susuz koydu Hüseyini
Hüzzamla hemhal olan olan söyler mi hiç hüseyini

Ağlattılar nice bir âşıkı bi nevayı
Çıkarıp leylü nehar³⁴¹ beş yüze bine yayı

Fuzulî gözyaşını karıştırdı Fırata
Sevgilinin yurdunda fir dolanıp fir'ata

Üstad Necip Fazıl'da gem vurdu Sakarya'ya
At ölünce süvari kalır bir sakar yaya

Yeşilirmak hep ilham verdi Mihri Hatun'a
Bütün sular rahmettir ha Aras, Nil, ha Tuna

Ruh vuslatla mest olur beden su ile kanar
Susuz kalan canların çatlar dudağı kanar

Kurudu dil dudağım nerdesin sakîyanım
Sürünmekten çürüdü yerlerde sakî yanım

Kim demiş su istemez yaprağı karanfilin
Su değil mi arzusu kumları karan filin

³⁴¹ Gece ve gündüz

Fil gidince gergedan su arar fil izinde
Zürafanın kısmeti ağacın filizinde

O fil oğlu fildir ki güvenir cüssesine
Bilmez ki girecektir her türlü cüsse sine

Herkesin kandığı yer nihayet bu sebildi
Hak'tan her ne geldiyse Firkatî buse bildi

Nice teşneler var ki su zanneder serabı
Nerde susuz görürsen yollarına ser'abı

158. YAKARIŞ

Ya ilâhi hikmetinle yoktan kıldın varı hoş
Kudretinle zahir ettin âlemi esrarı hoş

Varlığını teşbih eder âlemin her zerresi
Birliğine şahit kıldın hem leyl'ü neharı hoş

Ay ile güneşi koydun semaya kandil gibi
Gece gündüz dağıtırlar her yana envarı³⁴² hoş

Kuvvetin semada tutar nice Nücm'ü sabiti
Kudretinle döndürürsün sayısız seyvarı hoş

Emredersin rüzgârlara devreder deryaları
Yağdırırsın yeryüzüne yağmuru hoş karı hoş

Rahmetinin sayesinde kimse kalmaz aç, susuz
Akıtırsın ummanlara binlernharı hoş

³⁴² Nurlar, ışıklar

Nimet için var eyledin hem şecer hem nebatı
Ziynet için açtırırsın rengârenk ezharı hoş

Rızık için aynı tutarsın kâfiri, müselmanı
Mahşer günü ayırırsın yâr ile ağyarı hoş

Gâh olur ikbâl verirsin münkire, münafıka
Gâhi münasip görürsün mü'mine idbarı³⁴³ hoş

Habibinin hürmetine halk eyledin Âdemi
Akıl verdin lisan verdin eyledi efkârı hoş

Halil'ini yaktırmadın Nemrut'un ateşine
Hükümün ile nar içinde bitirdin gülzarı³⁴⁴ hoş

Musa'ya ihsan eyledin Harun ile âsayı
Hazreti Resule verdin Haydarı kerrarı hoş

Cennetinle müjdelersin mü'mini, mü'minatı
Sadakallahü'l azimsin bozmazsın ikrarı hoş

İki cihan serverine ümmet olduk çok şükür
Başımıza taç eyledin Ahmed'i muhtarı hoş

Kereminden himmet umar biçare pejmurdeler
Ayırmazsın dergâhında düşkünü, ebrarı hoş

Hiç kimsenin günahını vurmamışsın yüzüne
Setredersin her ayıbı cümlenin Setarı hoş

³⁴³ Tâlihın insana yüz çevirmesi, ters dönmesi, tâlihsizlik, bahtsızlık.

³⁴⁴ Gül bahçesi

Adaletin yerde koymaz mazlumun feryadını
Kahhar isminle olursun zalimi gaddarı hoş

Hüsnünün müştakı³⁴⁵ olan âşıkı üftadeler³⁴⁶
Cennetinden daha evvel gözetir didarı hoş

Her rızana razı olduk merhamet eyle bize
Binbir ismin hakkı için uzak eyle narı hoş.

4.5. Diğer Şiirleri (Yedekli Koşma)

159. GÜL YARIM

Bağda biten ya sümbüldür ya semen
Sen onlardan asaletli gül yarım
Der azizim gül yârim
Gülden daha gül yârim
Güle hüznün yakışmaz
Sen ağlama gül yârim
Ey yanağı lâle zülfü³⁴⁷ yasemen
Açmış dudağında gonca gül yarım

Görmüştüm goncayken bir dalda seni
Saçın bir omuzda bir dalda seni
Der azizim bir dalda
Bir yaprakta bir dalda
Çıkar has incileri
Deryalara bir dalda
Yokmuydu koruyan bir dalda seni
Güneş yakmış rengin solmuş gül yarım

Gördüm seni uzak diyar bir elde

³⁴⁵ Şiddetle arzu eden, özleyen, hasretini çeken, gönülden isteyen

³⁴⁶ Düşkün, biçare

³⁴⁷ Saç.

Gülden daha nazik beyaz bir elde
Der azizim bir elde
Bir ayakta bir elde
Pehlivanlar hasmını
Yere vurur bir elde
Bir kenarın bende bir yanın elde
Bi mürüvvet hiç olur mu gül yarım

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. ÂŞIK FİRKATÎ'NİN HALK HİKÂYELERİ VE TÜRKÜLÜ HİKÂYELERİ

Bugün, çoğu âşığın hikâye anlatma işini bırakmasına rağmen, Firkatînin hâlâ bu geleneği devam ettirdiğini görmekteyiz. O, “Ercişli Emrah”, “Dilgamlı Yahya Bey”, “Narmanlı Sümmani” ve “Gölletli Kelâmi Baba” adıyla dört halk hikâyesini anlatmaktadır. Ayrıca kendisi tarafından tasnif edilen; “Su Arıtma Cihazı”, “Dost Kazığı” ve “Haram Lokma” adlı üç hikâyeli türküsü bulunmaktadır. Bunlar:

5.1. Âşık Firkatî'nin Dilinden Halk Hikâyeleri

5.1.1. Ercişli Âşık Emrah Hikâyesi

Asılları Ahıska Türklerinden olup, Revan yakınlarında bir köyde doğup büyür. Babası da âşıktır; fakat adı sanı fazla duyulmamıştır. Babası saz elinde gezer dolaşır, böylece geçimini elde eder.

Babasının yolu bir gün Erciş'e düşer, Erciş Beyleri bunu sever ve yanlarında kalmasını söyler ve adam kabul eder. Çoluk çocuğunu da Erciş'e getirir, beyin sarayının bahçesinde bahçıvanlık yapmaya başlar. Beyin dillere destan güzel bir kızı vardır, Emrah da babasından saz çalmayı öğrenir ve türküler söyler. Selvi, Emrah'ı görünce gönlü düşer ve ara sıra Emrah'ı çağırıp çalıp söyleşilerini dinler. Birbirlerini tanıma fırsatı doğunca aşk ateşi gönüllerini yakmaya başlar. Emrah'ın babası durumu fark edince engel olmaya çalışsa da gönül ferman dinlemez.

Emrah rüyasında pir elinden bade içer ve gerçek bir âşık olur. Maşukası “Selvihan'dır” der. Pirleri Emrah'a Selvi, bir bey kızı; Emrah'sa kapılarında hizmetçilik yapan bir bahçıvanın oğludur; bunun için kavuşmaları imkânsız denecek kadar zordur. Selvi önceleri biraz kendini naza çekse de Emrah'ı sevdiği her halinden bellidir. Emrah günden güne Selvi'nin aşkı ile yanıp tutuşur, çeşitli türküler terennüm eder.

Emrah'ın arkadaşları;

“Bunları kime çalıp söylersin, senin yüreğini yakıp benzini solduran nedir?” diye sorar. Emrah sazını sinesine basıp, bahçede gezen Selvi'den tarafa dönüp şu koşmayı okur:

Şu giden kaşı karanın
 Ah elinden vah elinden
 Boyu selvi dilaranın
 Ah elinden vah elinden

Elvan elvan nakışlının
 Miski amber kokuşlunun
 Yorgun meral bakışlının
 Ah elinden vah elinden

Yanı çifte tyalının
 Ak elleri kınalının
 Emrah der ki şu yağının
 Ah elinden vah elinden.

Ve günler, aylar, yıllar geçer. Emrah'la Selvi'nin aşkları büyüdükçe büyür. Bir gün İranlı eşkıyalar Selvi'yi alıp İsfahan şehrine kaçırlar, (kendileri idamlık katil oldukları için Selvi'yi Şah'a götürüp af edilmelerini talep ederler.) Şah Abbas Selvi'nin güzelliğine hayran kalıp eşkıyaları ödüllendirir. Selvi'yi sarayına götüren Şah Abbas kendisi ile evlenmesini teklif eder. Selvi kabul etmese de zorla da olsa seni alacağım, der. Selvi başa çıkamayacağını anlayınca, kırk gün kırk gece düğün ve âşıklar bayramı yapılmasını ister ve Şah kabul eder, düğünler kurulur.

Biz gelelim Emrah'a;

Emrah, Selvi'nin kaçırıldığı haberini duyunca yıkılır ve bir an evvel yol hazırlıklarına başlar, babası vazgeçirmeye çalışsa da iknâ edemez. Emrah sazını alır düşer yollara, hayli zaman sonra İsfahan'a gelir; ama eşkıyalar onun geldiğini görür ve zindana attırırlar. Emrah'ın dişlerini çekerek, tırnaklarını sökerek işkence ederler.

Emrah bu acı karşısında gökte uçan turnaların sesini duyar ve şöyle seslenir:

Gökyüzünde bölük bölük turnalar
 İşte görürsünüz hallerimizi
 Beni mihnet ile büyüten anam
 Deyin beklemesin yollarımızı.

Kebabı pişirir meze ederler,
Eski yaraları taze ederler,
Gündüz akşama dek ceza ederler,
Gece de bağlarlar kollarımızı.

Ben de bir Emrah'tım kendi halime,
Şahin kuşu kondururdum koluma,
İpek Şebde kuşanırken belime,
Kendir kemen kesti bellerimiz.

Eşkıyalar Emrah'ın ortadan kaldırılmasını ister; ancak zindancılar işkenceden zevk alır ve öyle bir müddet daha devam etmelerini arzu ederler.

Emrah bu işkenceler karşısında çok acı çekmekte ve ona şu sözlerle seslenmektedir:

Ne olur halime merhamet eyle,
Nedir bu cefalar cana zindancı,
Gece gündüz hayaliyle yanarım,
Beni hasret koyma yara zindancı.

Emrah der ki iki didem yaş olur,
Münkirlerin kara bağı taş olur,
Bu kem günler geçer bir gün hoş olur,
Sen kalırsın yüzü kara zindancı.

Emrah bu dörtlükleri dize dursun; zindancı işkenceye devam eder.

Biz gelelim Selvi'ye. Selvi, âşıklar bayramını şart koşmuştur, çevrenin âşıkları toplanır çalar, çağırır; ancak Selvi, "Buralarda Emrah isminde bir âşık olmalı." diyerek onunda katılmasını ister, arzusu kabul edilir, araştırılır, Emrah'ın zindanda olduğu öğrenilir ve çıkartılıp getirilir. Emrah oradaki âşıklarla saz ve söz yarıştırap onların hepsini mat eder.

Kahvehanede çalıp söylerken Selvi de sarayın penceresini açıp dinler, birden Emrah'ın gözü Selvi'ye takılır ve Emrah sazı sinesine basıp Selvi'ye doğru bakıp şöyle seslenir:

Yine bahar geldi coştı yüreğim,
 Didem³⁴⁸ kan yaş döker dilim dad eyler,
 Diyar'ı gurbette sefil sergerdan,
 Bana senden gayrı kim imdad dere.

Ezelden olmuşum gamlar düşkünü,
 Ben feleğe etmem üç günü,
 Selvim ne beklersin elin köşkünü,
 Felek yıkar bir gün ya berbad eyler.

Yine açtı karşı dağın lâlesi,
 Yıkılmış yapılmaz gönül kalesi,
 Emrah'ın çektiği aşkın belası,
 Ne alır canımı ne azad eyler.

Âşıklar şölenu de tamamlanınca Şah'ın Selvi'ye kavuşma ümidi de artar. Şah:
 “Âşıkların en başarılı olanını çağırın, ödül vereceğim.” der ve Emrah'ı Şah'ın
 huzuruna getirirler.

Şah bir iki soru sorar, Emrah hepsine cevap verir; Şah duvarda çerçevenlenmiş iki
 tane kadın resmi gösterir. Bunlardan bir tanesi altın çerçeve içerisinde Selvi'nin resmi;
 diğeri ise Şah'ın baş cariyesi Nazlı'ya aittir. Emrah düşünür, Selvi'yi methetse belki
 Şah'ın gazabına uğrar; önce bir iki dörtlük şiirle Nazlı'yı meth eyler. Şah gazaba gelir,
 çok sinirlenir cellat çağırır:

“Nazlı kim oluyor da Selvi'nin yanında meth edilir.” diye çıkışır.

Cellat kılıcı kaldırır, Şah durun der ve Emrah'a dönüp son sözünü sora. Emrah
 sazını sinesine bastırır, dilinden şu sözler dökülür:

Sakin celallanma ey İran Şah'ı,
 Şahım bir güzelin derdi var bende,
 Asla yerde kalmaz mazlumun ahı,
 Şahım bir güzelin derdi var bende.

³⁴⁸ Göz.

Ta ezelden beri diledim dilek,
Beni yerden yere vurdu bu felek,
İsmi Selvihandı, cismi bir melek,
Şahım bir güzelin derdi var bende.

Böyle deyince Şah gazaba gelir;
“Vurun bunun boynunu.” der.

Cellat kılıcı kaldırır. Şah yine; “Durun” der Emrah’a döner son sözünü söylemesini ister:

Emrah günüm doğdu erdi zevale,
Eridi bu cismim döndü hilâle,
Lütf eyle cevahir altın piyale,
Şahım bir güzelin derdi var bende.

Abbas Şah, bu sözleri duyunca hayrete düşer; (Zira Emrah’ın Cevahir dediği Kapıkulunu herkes erkek adının da Mirza olduğunu bilir.) Şah Emrah’ın gerçek Hak âşığı, maşukasının da Selvi olduğunu anlayınca Emrah’ı bağışlar ve Selvi ile beraber Erciş’e gitmeleri için yol hazırlığı yaptırır ve birkaç muhafızla bunları yolcu eder. Muhafızlar, Türkiye hududuna getirip geri dönerler. Bunları takip eden eşkıyalar Emrah’ı bağlayıp Selvi’yi tekrar kaçırmaları.

Emrah bitkin bir halde Erciş’e döner. Eşkıyalar Selvi’yi tekrar Abbas Şah’a götürdükleri zaman, bu duruma çok sinirlenir ve eşkıyaları öldürtüp Selvi’yi muhafızlarla Erciş’e gönderir; ancak Emrah yatağa düşmüştür, son anlarını yaşamaktadır; Selvihan İran’dan gelirken elma almış, dağın kenarından geçerken de mendiline koymuştur. Hasta yatağında olan Emrah’ın yanına gelen Selvihan’ı karşısında görünce yatağından doğrulur, sazını sinesine bastırır ve Selvihan’a şöyle seslenir:

Benim son günüme geldin ulaştın,
Merhaba sevdiğim yar sefa geldin,
Kapanan yaramı yeniden açtın
Getir merhemini sar sefa geldin.

Geldi kulağıma Selvi'nin sesi,
 Hayatım boyunca çektirdin yası,
 Yârin bir elinde İran elması,
 Bulğarı dağından kar sefa geldin.

Emrah'ın sevdiği Selvi sen misin?
 Sağ elim sinemde gezdiren misin?
 Ağır cenazemi kaldıran mısın?
 İşte namazıma dur sefa geldin.

5.1.2. Dilgamlı Yahya Bey Hikâyesi

Dilgamlı Yahya Bey Kuzey Azerbaycan Türklerinin yoğun yaşadığı Tiflis şehri yakınlarında Şeyhi Tenan tepesi eteklerinde zengin bir ailenin tek çocuğudur. Babası Yahya'yı o zamanın en iyi mekteplerinde okutup tamamladıktan sonra köyün en asil ve en güzel kızı Yemen Hatun'la evlendirir, mutlulukları uzun sürmez, babası vefat eder; daha sonra Yahya Bey anasını da kaybeder. Derin bir boşluğun içine düşen Yahya Bey yolunu şaşırır ve kötü arkadaşlar edinir, kısa bir süre içerisinde babasından kalan serveti bitirir. Ailesine bakamaz hale gelince Yemen Hatunu'da başından atmak ister; fakat Yemen Hatun karşı çıkar, aç susuz olsam da burada ölürüm derse de Yahya Bey Yemen Hatun'u tekme tokat kovar. Yemen Hatun çaresiz babasının evine sığınır.

Aradan çok zaman geçer. Yahya Bey parasız pulsuz pejmürde bir hayat yaşamaya başlar, köyün ileri gelenleri bu asil delikanlının bu duruma düşmesine üzülmeye Yahya Bey'i yeniden evlendirerek hayata döndürmeye, eski düzenini kurması için yardımcı olmaya çalışırlar ve kendisine hangi kızı istersen seni onunla evlendirip yuva kurmana yardımcı olalım derler. Biraz akli başına gelmiş olan Yahya Bey yine Yemen Hatun'u işaret eder. Adamlar Yemen Hatun'a teklif götürür; ancak kendisi de ailesi de kesinlikle karşı çıkarlar. Bu arada Yahya Bey şiirler yazmakta ve bu şiirleri sazı eşliğinde türkü olarak söylemektedir. Yemen Hatun'dan kesin olumsuz cevap gelince, arkadaşları Yemen Hatun'u kaçırma teklifinde bulunurlar; ancak Yemen Hatun ağabeyleri tarafından çok iyi korunmaktadır.

Yahya Bey'in arkadaşları bir plan çizer; yaylaya giderken Yemen Hatun'un yolunu kesip kadınların arasından alıp kaçıracaklardır. Yaylaya göçün başlamasını beklerler. (âdet üzere önce kadınlar atlarla giderlerdi; ekekler kağnılarla göçleri

götürürlerdi) . Bunlar kadınların geçeceği bir boğazda pusu kurdu, kadınların geçmesini bekliyorlardı. Bu arada Yahya Bey düşündü, eğer Yemen Hatun direnirse kendi tek başına tutup atının terkisine atacak güçte değildi; fakat arkadaşlarının da mahrem eli değsin istemiyordu, arkadaşlarına durumu izah eder, onlar da bu durumu anlayışla karşılarlar. Plana göre Yahya Bey yola inecek yalvarıp yakaracak, Yemen Hatun onun bu çaresiz haline merhamet ederse ne ala, etmez ise bu işten vazgeçilecektir. Kadınlar ay ışığından görünmeye başlar, toplu halde atlı olarak gelmektedirler. Yahya Bey elinden bırakmadığı sazını alıp yola iner, kadınların reisi yaşlı tecrübeli, iyi niyetli hanım durumu anlar. Bu arada Yemen Hatun atını çevirir, geri kaçmayı düşünürken kadın atın dizginini yakalar ve Yemen Hatun'u bırakmaz, ikna etmeye çalışsa da kabul etmez. Yaşlı kadın Yahya Bey'e dönerek:

“Oğlum görüyorsun ki bu zalim kız sözden anlamıyor; bari sazınla söyle de belki insafa gelir.” der.

Yahya Bey sazını gömleğinden çıkarır, basar sinesine Dilgamlı makamında bakalım ne söyler:

Güneş cemalini görende dilber,
Ettin mecnun teki divane beni,
Gel kurtar boynumdan aşk zencirini,
Bağışla Hazreti Sübhana beni.

Azizim o güneyler
O kuzeyler o güneyler
Dost dostu kavuşunca
Bayramı o gün eyler

Gördüm cemalini oldum münevver,
Lütfeyle yüzünü bu yana dönder,
Ateşine yandım misli Semender,
Görende kan ağlar pervane beni.

Azizim Suna yârim,
 Yüz gölde suna yârim
 Dudağın bal şerbeti
 Dilin mey suna yârim

Hüsnün Şeydasıydım sinen bağında
 Bülbül feryad eder gül ayağında,
 Biçare Dilgamlım Tersa dağında,
 Dönderipsen Şeyhi Senana beni.

Yemen Hatun Yahya Bey'den bu sözleri işitir, yüreğine merhamet iner. Zira Şeyhi Senan bir Ermeni kızına âşık olmuştur, kızın babası kurnaz bir keşiştir. Keşiş elçi gönderir, Keşiş de neden olmasın der ve bir teklifim var diyerek ekler; kabul ederse kızımı ona veririm der. Teklifi sorarlar, keşiş:

“O delikanlı bana yedi yıl çoban durup hayvanlarıma baksın, sonra kızım onundur.” der.

Şeyhi Senan keşişin domuzları dâhil bütün hayvanlarına bakar. O zamana kadar keşiş gizlice kızını evlendirir. Yedi yıl dolduğu zaman kızı talep eden Şeyhi Senan'a keşiş:

“Ben senin gibi bir enayiye kız mı veririm; kızımı çoktan evlendirdim.” der.

Şeyhi Senan ağlar, yaptığı hatanın bedelini bir mağaraya sığınarak insanlardan tamamen koparak öder ve bir ömür böyle biter.

Yemen Hatun hikâyeyi bildiği için kendini o hain keşişin yerine koymak istemez; kadınlar geri döner Yahya Bey'le Yemen Hatun'un nikâhını yeniden kıyarlar ve muratlarına ererler.

5.1.3. Narmanlı Sümmani Hikâyesi

Asılları Ahıska Türklerinden olduğu söylenir. Bir müddet Ardahana bağlı Göle ilçesinin Keşer köyünde kaldıktan sonra, oradan da Erzurum'un Narman ilçesine bağlı Samikale ilçesine yerleşmişlerdir. Sümmani Samikale köyünde doğar ve bu köyde büyür. On bir yaşında kendisine Pir elinden bade ikram edilir. Aynı yaşta Gülperi isminde bir kız rüyasında gösterilir; “Bu kız senin maşukandır, memleketi Çinmaçın şehri Bedeşandır” denilir. Sümmani uyandığında kendisini aramaya gelenlerin

sorularına durumu anlatır, daha sonra âşıklık sanatına devam eder ve devrinin en ünlülerinden olur.

Biz gelelim Gülperi Sultan'a. O Bedehşan Hanı'nın kızıdır. Aynı rüyayı o da görür ve Sümmani kendisine tanıtılır. Gülperi de Sümmani gibi şiirler söylemekte ve âşığının yollarını gözlemektedir.

Bir gün sarayının penceresinden dışarıyı seyrederken kılık kıyafeti değişik iki insan görür; bunlar meğerse Sibiryaya sürgüne gönderilen esirlerdir. Adamları ağır işlerde çalıştırırlar, yıllar geçer. Bunların gücü kuvveti tükenince oradan kovarlar. Bu kişiler güya memletlerine dönmeye karar verirler, gele gele yolları Bedehşan'a düşer. Gülperi Sultan adamları sarayına çağırır. Adamlar korku içinde saraya girerler ve karşılarında dünya güzeli biri durur. Kız adamlara:

“Nereden gelip nereye gidersiniz?” diye sorunca adamlar başlarından geçeni anlatırlar. Memleketiniz neresi diye sorar, onlar da Erzurum'un Karayazı kazasından olduklarını söylerler. Sümmani'yi sorar; onlar da tanımadıklarını söyler (çünkü onların esir düştüğü tarih Sümmani'nin doğduğu tarihtir).

Kızın verilecek mektubu Sümmani'ye götürmesi şartı ile her türlü imkân temin edilir. Gülperi Sultan bir mektup yazar, içine iki adet çok değerli mücevher koyar; (Bedehşan'ın kırmızı yakutları çok meşhurdur. Hatta bu sebepten Lâl'u Bedehşan denirdi). Bu mektubu muşambaya sarararak ceylan derisinden diktiği bir gömleğin omuzu içine diker, Mustafa isimdeki adama giydirir. Ona:

“Bunu Sümmani'den başkasına verirsen ahirette yapışırım.” der.

Adamlara at, para ve ferman çıkarttırır ve adamlar yola revan olur, aradan aylar geçer, yolculuk sona erer, esirler köylerine döner, hasret giderirler.

Mustafa bir gün Sümmani'yi sorar. Sümmani o gün herkesin tanıdığı bir âşıktır. Adam, yolu öğrenir ve Narman'a doğru yola revan olur. İki gün yolculuktan sonra Narman'ın Şekerli köyüne gelir, köyün beyine misafir olur, beyin oğulları adamın durumundan şüphelenirler. Adama nereden gelip nereye gidersin deyince, adam:

“Narman'da bir âşık varmış Sümmani isminde onu görmeye gidiyorum.” dese de beyin oğulları inanmaz.

“Ya doğruyu söylersin ya da söyletiriz.” dediklerinde adam korkar ve doğruyu söyler.

Beyzadeler çıkar şu mektubu okuyalım yine yerine koyarız derler, adam yemin ettim açamam dese de beyzadeler bir eşkıya tavrında mektubu alırlar, zarfı açıp içindeki

kıymetli mücevherleri alırlar ve mektubu geri verirler, adam feryat figan etse de fayda vermez. Adama o zamanın parası yirmi lira verip adamı sustururlar. Adam sabah kalkıp Narma'na doğru yola düşer, Samikale köyüne varınca öğle biraz geçmiştir. Cemaat namazı kılıp dağılır; sadece imam caminin önünde duruyordur. Adam imama Sümmani'yi sorar. Sedat isimindeki hoca Sümmani'nin az önce bir düğüne davet edildiğini, oraya gittiğini söyleyince adam ağlamaya başlar. Hoca şaşırır, adamı alır Sümmani'nin evine götürür:

“Gönlünü ferah tut mühim bir şey ise Sümmani hemen gelir.” der.

Hoca misafir ile kahve içmeye devam ederken Sümmani'nin geri döndüğü söylenir. Sümmani içeri girer, misafire hoş geldin dedikten sonra kendisinin hastalandığını söyler, halinden üzgün olduğu bellidir. Sümmani ne kadar hasta isem de gönlümde bir heyecan var getirin şu sazımı çalayım da şu gam efkâr dağılsın der, sazı getirirler. Sümmani şöyle seslenir:

Bu gün nâme geldi gül yüzlü yardan
Bekletme yolları gelesin demiş
Çoktan beri bir ateşe yanarım
Varıp ne haldeyim bilesin demiş

Görünmez muhiti dağlara dalda
Başım yastıktadır gözlerim yolda
Der sevdiğim değirmende ne halda
Bir çift selamımı salasın demiş.

Değirmen bahsi geçince mektubu getiren yaşlı adam, yani Mustafa terlemeye başlar ve fenalaşır. Zira kız mektubu yazarken Narman'ı ve Samikale köyünü tarif eder. Köyün içinden değirmen döndürecek su geçtiğini ve alt tarafta bir değirmen olduğunu; Sümmani'nin de o değirmene girmek üzere olduğunu söyler ve bayılır. Uyandıktan sonra hazırlıklara devam eder, Mustafa düşünür. Kız orada değirmenden bahsetti, Sümmani bunu bildi, taşları; yani mücevherleri sattığını da bilirse durum hiç iyi olmaz. Sümmani devam eder:

Ne sebep ihtiyar isyana battın
 Nedendir karşımda ter kana battın
 Vadinde durmayıp taşları sattın
 İkrarında sadık kalasın demiş.

Gündüz hayalimde gece düşümde,
 Felek kement atmış gezer peşimde
 Yar nâme yollamış omuz başında,
 Sümmani öz eliyle alasın demiş.

Adam doğduğuna pişman bir vaziyette mektubun yerini tarif eder, açarlar. Zarfı masanın üzerinde eliyle mektup zarftan ayrılсын diye sallayınca yüzük şeklinde örülmüş bir tutam saç, yarı beyaz yarı siyah vaziyette düşer. Sümmani elini uzatır ki o yüzüğü alsın; ancak Sedat Hoca ondan evvel davranır yüzüğü ateşe atar. Çünkü o saçları her gördüğünde efkârlanmasın diye. Fakat Sümmani maşukasının saçlarına aklar düştüğünü görür, şöyle seslenir:

Derdim müneccime kıldım arzuhal,
 Kem kader bahtıma göre fal açtı,
 Tahammül kılmaya kalmadı mecal,
 Bu sevda serimde kıylü kal³⁴⁹ açtı.

Yüz sürmeye hâki payi görünmez,
 Cemali perdeli muyi görünmez
 Ben deryaya baktım boyu görünmez
 Bazen sağ gösterdi bazen sol açtı.

Sümmani bu derde olsun müşterek,
 Kul ermez murada derler everek,
 Bugün bugün yarın yarın diyerek,
 Yar siyah zülfünde beyaz gül açtı.

³⁴⁹ Dedikodu, boş söz.

Ve mektubu açarlar, Sedat Hoca'ya verirler, hoca evirir, çevirir yazıyı hat farkından olsa gerek ki okuyamaz. Sümmani:

“Durun bir de ben okuyayım.” der.

Gülperi aynen şöyle yazmıştır:

Yürekten severem değilem yalan,

Tasdik et cananım dilimde değil,

Tez yetiş bağıni ederler talan,

Bir sadık muhibbi yolumda değil.

Acep ne şekildir sizin şu eller,

Yar peşine düşsem bana ne derler,

Ellerin bağında öter bülbüller,

Ben gülem bülbülüm dalımda değil.

Bülbül olsam daldan dala uçmanam,

Ahd etmişem yâd ellere köçmenem,

Candan geçer ikrarımdan geçmenem,

Velakin irade elimde değil.

İsmim izhar etsem yad alır haber,

Vücutum perişan sinem derbeder,

Mücevher kolbağı zernüşan kemer,

Her daim yastayım belimde değil.

Sen bana âşıksın ben sana canan,

Gûş ver cevabıma ah eyle her an,

Yüreğın taş mıdır ey dertli Sümman,

Mürüvvet merhamet zalimde değil.

Sümmani bunu okuduktan sonra daima akıllarda kalan ve devamlı türkü olarak söylenen şu üç kıtayı söyleyerek sözü bitirir:

Ben razı değilem hicrana gama,
Garip gönlüm halden hâle salan var,
Sabavetten³⁵⁰ ben bu rahı gözlerim,
El zanner bu ahvalda yalan var.

Akıttım didemden kanlı yaşımı,
Kıylu kaldan kurtaramam başımı,
Gönül kalesinin mermer taşımı,
Hicran kalemiyle kırıp delen var.

Sümmaniyem yarab gönlüm hoş eyle,
Ya sabır ver ya bağrımı taş eyle,
Ya bir çift kanat ver ya bir kuş eyle,
Uçup gidem yar bağında talan var.

5.1.4. Gölletli Kelami Baba Hikâyesi

Göllet Erzurum'un Oltu ilçesine bağlı bir köydür. 1947 yılında Şenkaya ilçe olunca muhtarları bir türlü ikna edip oraya bağlarlar; ancak Oltu hem gelişmiş bir ilçe; hem de yakınlığı bakımından gündemden düşmez. Göllet köyü nahiye yapılır ve Kömürlü nahiyesi diye yirmi üç köy buraya bağlanır. Sonradan nahiyeler kaldırılınca yine köy olarak kalır. Kömürlü Oltu'nun otuz sekiz kilometre yakınında güzel bir yerdir. Köyün kurucusu Âşık Firkati'nin büyük dedesi Kadı Mustafa Efendi'dir. Bu zatı muhterem de ilim adamıdır. Yazdığı eserler olmuştur; ama ne yazık ki sahip çıkkanı olmadığı için kaybolmuştur.

Sadece bir cuma sabahı seher vakti abdest alır, dışarı çıkacağı zaman hanımı nereye gideceğini sorar, o da:

Selam geldi refikimden³⁵¹

Tavafım Beytülharamdır

³⁵⁰ Çocukluk.

³⁵¹ Arkadaş, dost.

der. Bu zatı muhterem zaten her cuma seher vakti evden ayrılır, arkadaşları ile buluşur ve Allah'ın inayeti ile Kâbe'de sabah namazı kılarmış. Bu zatın kızına Kelami Baba talip olur ve kızın sözünü keserler, nişan takılır.

(Kelami Baba bade içmiş bir âşıktır. Bedehşan'daki maşukasına kavuşamayacağını anlayınca evlenmeye karar verir.)

Bir gün nişanlışı giyininip kuşanır suya gelirken Kelamî ona bakar şöyle seslenir:

Bir güzel perçemin çıkarmış festen,
Salıvermiş dal gerdana maşallah,
Sanarsın buluttur ruî semada,
Ceylan eyler her bir yana maşallah.

Giyinmiş kuşanmış geliyor suya,
Gezdiği yerlere veriyor ziya,
Sanırsın sarsıldı bütün bu dünya,
Güzeller içinde buna maşallah.

Yine deli gönül düştü irada³⁵²
Vehinde zülüfler sıra sırada,
Bir saat konuşsan yeter murada,
Dehanında³⁵³ hub³⁵⁴ lisana maşallah.

Kelami keşf eder canından bezer,
Huri gılman gibi canından bezer,
Muhannet gözlerden değmesin nazar,
Gören desin bu civana maşallah.

(Yine bir gün Kelami Baba öküzlerini suya götürürken kız da derede çamaşır yıkıyormuş. Ayakları suyun içinde olduğu için çıplakmış, Kelami Baba'yı görünce ayakları görünmesin diye çömelmiş. Bu durum Kelami'nin hoşuna gitmemiş; zannetmiş ki nişanlısı kendisini adam yerine koyup ayağa kalkmamış. Elindeki öküz çubuğu ile

³⁵² Söz söyleme.

³⁵³ Ağız.

³⁵⁴ Güzel, iyi.

kıza vurmuş. Bir erkek gelir de bir kadın nasıl ayağa kalkmaz diye yer misin yemez misin nişanlısını epey bir dövmüş.)

Bunu duyan Kadı Mustafa Efendi kızar ve nişanı bozar, kızını vermez. Kelami Baba bir müddet evlenmez. Narmanlı Sümmani ile maşukalarını aramaya giderler. Kafkasya'yı epey dolaştıktan sonra geri dönerler. Çünkü Bedehşan şehri yaya gidip ulaşılacak kadar yakın bir yer değildir.

Kelami Baba oradan dönerken Mışlıh diye bir köyde bir kız görür. Bu kızın gözleri Bedehşan'daki maşukası Bergüzar'a benzer, bu kızla evlenir ve uzun yıllar mutlu olur. Eski nişanlısı onların ailesine tamamen küser ve samimiyeti keser.

Kelami Baba, Şerif isminde muhterem bir zatın oğludur. Beş erkek kardeşin en büyüğüdür. Kendi ismi Ahmet'tir. Kardeşleri; Mahmut, Pehlül, Hamit, Ferhat ve Aslandır. Aslan'ın haricinde diğerleri hep ilim irfan sahibidir. Aslan'sa biraz saftır ve hayatını çobanlıkla idame ettirir. Bunlardan en yetişkini Molla Hamit'tir. Kendisi İstanbul'da medrese tahsili görmüş, velayet makamına erişmiş daha sonra köyüne dönmüştür.

Kelami Baba'nın o an köyde olmadığı bir zamanda Kadı Mustafa Efendi bir hayli yaşlanır, iki oğlu harpte şehit olur, torunları yetim kalır. Molla Hamit'i yanına çağırır, nasihat şeklinde bir eda ile torunu Hanife ile evlenmesini teklif eder. Zira kendisinin bir hayli yaşlı olduğunu emr-i hak vaki olduğunda tarihin çalkantılı döneminde çocukların geleceğinden endişe ettiğini söyler. Molla Hamit bu teklifi kabul eder ve evlilik gerçekleşir. Molla Hamit artık kayınpederinin malikânesinde iç güveyi olarak kalır. Kelami Baba bu arada köye döner, durumu öğrenir ve üzülür. Çünkü kendisi o eve damat olamamıştır ve onlara kırgındır; ama takdir-i ilâhi der ve biricik kardeşini üzmez bu durumu içine atar. Kardeşini bir gün evine davet eder ve ona ufaktan dokunur:

Yıllardır bekledim yüzün görmeye,
Gelip mihman oldun elemi kardaş,
Bağ besledim meyvesini dermeye,
Verdim emeğimi selemi kardaş.

Evvel Allah güvenirdim dağ gibi,
Salınır gezerdim Mert Koçağ gibi,
Şimdi koydun beni viran bağ gibi,
Bülbül oldun kondun güle mi kardaş.

Kelami der dört bir yana bakmalı,
Namus hamaylısın her dem takmalı,
Oğul baba ocağını yakmalı,
Uydun aduvlara³⁵⁵ dile mi kardaş.

5.2. Âşık Fırkatî'nin Türkülü Hikâyeleri

5.2.1. Su Arıtma Cihazı

Bir gün akşamüstü Fırkatî evinde kitap okumaktadır. Kapı zili çalar, kapıyı Fırkatî açar. Bir de ne görsün dünyalar güzeli bir kız ve yanında bir genç durur. “Buyurun” deyince kız:

“Biz ODTÜ’den Kayseri’nin sularını tetkik etmek için geldik.” der.

O arada Fırkatî’nin elinden kitap yere düşer, meğerse kızdan elektrik almıştır. Mevsim yaz olduğu için:

“Buyurun bir ayran içmeden sizi bırakmam.” der.

Kapının önünde ayranlar içilir. Daha sonra:

“Hadi buyrun tetkik edin.” deyince, kız:

“Malzelemelerimizi getireceğiz, yarım saat sonra buradayız.” der ve çekip giderler, yarım saat sonra aynı şahıslar gelir çantalarla birlikte karşı odaya girerler. Orada üç-dört tane saz vardır. Gelenler:

“Bunları kim çalıyor?” diye sorarlar.

O da “Ben çalıyorum.” deyince kız:

“Bize önce marifetini göster ki biz de marifetimizi gösterelim.” der.

Fırkatî alır sazı eline, çalar söyler bir daha bir daha derken çay gelir, pasta gelir, börek gelir yenilir, içilir saat bir hayli ilerler. Kız:

“Geç kaldık, sularımızı tetkik edelim; ancak sizden bir ricamız var, talebeyiz, harçlığımızı çıkarmak için şu su arıtma cihazlarını satıyoruz, bir tane alırsanız memnun kalırız.” der.

³⁵⁵ Düşman.

Firkatî, “Elbette” deyince hanımı çocuğu gönderir:

“Bize lâzım değil, almayalım.” der.

Firkatî ise inadına cihazı alır, peşinatını verir. Senetler yapılır, Firkatî imzalar, adamlar gider. Daha sonra Firkatî’nin oğlu gelir, cihazları görür ve:

“Eyvah kazıklanmışız.” der.

Meğerse bunlar, Çin malı taklit ürünlerdir, adamlar da dolandırıcıdır. Su arıtım derken güzelim suyu berbat hale getirirler. Hanımı: “Bunu geri ver.” dedi ise de Firkatî geri veremez. Çünkü adamların mekânı belli değildir.

Firkatî’nin hanımı bu olay karşısında kendisinden küser ayrı odalarda yatarlar. Firkatî sabah televizyonu açar, aynı konu haberlere çıkmıştır. Beş-altı minibüs dolusu dolandırıcı bunları satıp haksız para kazanmaktadır.

Firkatî, ben yandım, başkaları yanmasın diye sazını alır, mahalli bir televizyona gider ve şöyle seslenir:

Dün akşam davetsiz iki misafir
Saf sofranın böreğine oturdu.
Yüzleri aydınlık içleri zifir,
Yıktı evim direğine oturdu.

Dedik misafire açalım kucak
Ne bilelim bunlar söndürür ocak,
Fitne bakışıyla vurduğu nacak³⁵⁶,
Omuzumun küreğine oturdu.

Evvela devreye girdi aşufte,
Her tavrı bir eda her sözü güfte,
İstese canımı verirdim müfte³⁵⁷
Çünkü gönül sarayına oturdu.

³⁵⁶ Sapı kısa, küçük odun baltası.

³⁵⁷ Karşılıksız, bedava.

Kalemi çıkardı yanağı gamze,
Sandım kılıç çekti Hazreti Hamza
Senet tanzim etti attırdı imza,
Ödemenin gereğine oturdu.

Dinle de gardaşım benden ibret al,
Kendileri yerli malları ithal,
Kızıl Çinden gelen bir parça metal,
Bizim evin tereğine oturdu.

Demek yokmuş yaradanın rızası,
Geri dönüşü yok olmaz kazası,
Üç saatlik muhabbetin cezası,
Firkatî'nin yüreğine oturdu.

5.2.2. Dost Kazığı

Firkatî'nin Erzurum'un Olur ilçesinin bir köyünden mütevazı görünümlü bir hemşehrisi vardır. Bu muhterem, ara sıra Firkatî'nin başkanlığını yaptığı derneğe gelir, ufak tefek çalar söyler, Firkatî'ye çok bağlı olduğunu gösterir hareketlerde bulunur.

Bu kişi bir gün Firkatî'nin evini telefonla arar, ailece ziyaret edeceklerini söyler. Evin hanımına:

“Siz de bir toplantı yapacağız, bir de hediye var.” der.

Kendisi sakallı biri olduğu için Firkatî'nin hanımı dini bir toplantı zanneder, komşulara haber verilir. Çay, börek hazırlanır. Firkatî eve geldiğinde durumu hanımından öğrenir. Yeni eve taşındıkları için hediyeli görmeye gelineceğini zanneder, beklemeye başlarlar. Nihayet akşam namazı vakti bunlar eski bir araba ile binanın önüne gelirler, Firkatî misafirleri karşılar, adam da arabadan kolileri indirmeye başlar, koliler çok ağırdır. Firkatî zanneder ki bunların hepsi hediyedir. Adama ben bu kadar hediyeyi kabul edemem; şu bir kolide ne varsa ona razıyım der; fakat adam dinlemez ve bir sürü koliyi eve taşır. Firkatî hayretler içinde kalır. Çünkü o yörenin insanı çok cimridir, bir ekmeği ile başı beraberdir; o nedenle bu kadar hediyeyi nasıl getirir, diye içinden geçirir. Derken komşular gelir çay içilir, börek, çörek yenir, adam kolilerin ağzını açmaya başlar. Meğerse adam çelik tencere pazarlaması yapmaktadır. Ne kadar

dil döküp reklam yapsa da komşuların hiçbiri oralı olmaz. Firkatî bakar ki adam ailesine ve baldızına mahcup olacak bir takım bize ayır der. Komşular ne kadar kaş göz etse de Firkatî dinlemez alır, peşinatını verir, senetleri imzalar. Adam sonunda hediyesini çıkarır verir. Hediye dediği de on para etmez bir adet tuzluk, bir adet de biberliktir. Adamlar çeker gider, uzun ve yorucu bir geceden sonra herkes yatar uyur. Sabah olunca Firkatî çarşıya gider, malların fiyatını sorar; meğer adam dört misli pahalı satmış, durumu anlar ama iş işten geçmiştir.

Gerçekte Firkatî'nin köyüne o yöreden meyve satmak için gelirlerdi. O zaman ulaşım at, katır ve merkeple yapılırdı ve bu meyve satmaya gelenlerin milliyeti ne olursa olsun kendilerine "Gürcü" denilirdi. Adamların giyimi, kuşamı ve söyledikleri sözlerle alay edilirdi. Zaten şiveleri de değişiktir. Öyle birisi Firkatî'yi kandırınca zoruna gider ve şöyle seslenir:

Gel ey gönül rehaveti koy artık,
 Senin aklın ak karayı seçmiyor,
 Kendini de biraz adam say artık,
 Herkes sana kucağını açmıyor.

Hanedanlık her bir şeye baş ama,
 Hak yolunda hızlı yürü koş ama,
 Dost kazanmak iyi güzel hoş ama,
 Kimse hatır için zehir içmiyor.

Üveylere sarılırsan öz gibi,
 Karşına dikilir yarın koz gibi,
 Bir gürcü yoluyor seni kaz gibi,
 Kanımı emmeden kefen biçmiyor.

Âlem yolcu sade sen misin hancı,
 Yıllar oldu sen de bitmez bu sancı,
 Enayiler bile helal kazancı,
 Senin gibi sağa sola saçmıyor.

Aksilikler senden gitmiyor öte,
 Yakanı kaptırdın her gün bir bite,
 Yal vermek doğrumu rast gelen ite,
 Ekmediği yeri kimse biçmiyor.

Gel Firkatî şöyle düşün derince,
 Ne kazandın bunca göğüs gerince,
 Merkep bile tehlikeyi görünce,
 Olur olmaz köprülerden geçmiyor.

5.2.3. Haram Lokma

Âşık Firkatî bir akşam şehir dışında katıldığı bir programdan dönüyordu, vakit gece yarısını geçmişti, evin yakınında büyük bir iş merkezi vardı. Binanın üst katındaki balkonda bir iki şahıs Firkatî'nin elinde sazı görünce yukarıdan seslenirler:

“Abi o sazı sen mi çalarsın?”

Firkatî, “Evet bu sazı ben çalarım.” der.

Adamlar yalvarmaklı bir eda ile:

“Burada çalışıyoruz, moralimiz çok bozuk ne olur bize bir-iki türkü söyle.”

derler.

Firkatî bunları kıramaz, yukarı çıkar.

Adamlar elektronik eşya tamircisi olduklarını söylerler. Çalışma bahane tabii, çilingir sofrasını kurmuşlar. Firkatî'ye dönüp:

“Üstad sen sazına düzen verene kadar biz de sana bir okkalı hazırlayalım.”

derler, Firkatî duymazlıktan gelir.

Az sonra adam:

“Su katalım mı; yoksa sen mi karıştırırsın.” diye sorarlar.

Firkatî çok sinirli bir şekilde:

“Ne suyundan bahsediyordunuz.” der.

Adam “Rakı var abi.” der.

Firkatî, “Ben rakı içmem.” der. Fakat adam ısrarla başka şey istersen çocuğu gönderelim bu saatte açık yer varsa istediğin şeyi alsın getirsin.” der.

Firkatî:

“Ben hiç ağzıma içki koymam.” dedi ise de adamlar inanmazlar:

“Abi bu saatte saz elinde gezeceksin ve içki kullanmam.” diyeceksin, “Bize numara çekiyorsun.” derler.

Firkatî o zamana kadar sazı akort etmiştir ve onlara şöyle seslenir:

Def ol git yakamdan ey bire meyhur³⁵⁸

Zorla satma derdi veremi bize,
Bu dünyada olmaz şarabı tahur,
Helâl diye verme haramı bize.

Bizim dergâh üftader köşesi,
Senin olsun viski, rakı şişesi,
Bana yeter imanımın neşesi,
Yaşatma bu acı, dramı bize.

Sen ayyaşsın iman senden ırakta,
Hesap vereceksin en son durakta,
Kilosunu okkasını bırak da,
Zehirdir katresi, gramı bize.

Firkatîyim aka kara diyemem,
Helâli bırakıp haram yiyemem,
Kuldan lütuf ihsan gelsin istemem,
Yeter yaradanın keremi bize.

³⁵⁸ Mey içen.

SONUÇ

Hiçbir iletişim ortamının bulunmadığı dönemlerde âşıklarımız, Anadolu insanının tüm dertlerini, hasretlerini, özlemlerini dile getirerek yüreklerinde hissettikleri çeşitli duyguları söylemiş oldukları deyişlere, türkülere nakış nakış işlemişlerdir. Âşığın amacı yeni bilgiler öğrenmek ve bu bilgileri çevresindeki insanlara ulaştırabilmektir. Âşık Firkatî, ilkokul mezunudur. Saz şairliğine ilgisi, yaşadığı tabî ortamın neticesidir. Çünkü aileden gelen şairlik yeteneği vardır. O, doğmadan dedesi olan Kelamî Baba'yı annesi rüyasında görmüştür. Bundan hareketle Firkatî âşıklığa başlamasındaki en büyük etkinin irsiyete bağlı olduğunu ifade etmiştir. Ailesinin, özellikle de annesinin âşıklığa yönlendirmesiyle büyüyen Firkatî, ilk şiir bilgisini babasından almıştır. Babası meclislerde vaaz verirken, bazı konuları açıklamada ve anlatmada çeşitli âşıkların şiirlerinden faydalanmış. Firkatî de bu meclislerde bulunduğu için ilk şiir bilgilerini buradan öğrenmiştir. Daha sonra saz şairlerinin hayatlarını, şiirlerini ve hikâyelerini okuyarak ya da dinleyerek şiirler söylemeye ve saz çalmaya başlamıştır. Firkatî, bu şekilde saz şairliğine ilk adımını atmıştır. Âşığımız, Arapça, Farsça ve dini bilgileri imam olan babasından öğrenmiştir. İslâmiyet'in de etkisiyle Türkçe'ye giren bazı Arapça ve Farsça kelimelere şiirlerinde yer vermiştir. Firkatî, daha çok dini konuların yer aldığı şiirlerinde Arapça ve Farsça kelimeleri kullanır. Ayrıca âşığımız, yerel söyleyişleri ve halk deyimlerini şiirlerinde başarılı bir şekilde kullanmıştır.

Âşığımız, Doğu Anadolu'da yaşamış olan Âşık Şenlik'ten etkilenmiştir. Bu nedenle şiirlerinin özelliği bakımından birçok yönü ile Âşık Şenlik ile benzerlik gösterir. Ayrıca Karacaoğlan ve Yunus Emre'nin de sevgisi, aşkı, özlemi, hoşgörüsü şiirlerinde etkisini gösterir. Bu sebeptendir ki âşığımızın şiirleri her kesimden halkın severek okuyacakları ve kendilerinden bir şeyler bulacakları türdendir. Bu şiirlerin kiminde Yunus'un engin hoş görüşünü, kiminde Âşık Şenlik'in kahramanlığını, kiminde Karacaoğlan'ın Türkçesindeki arılık ve durulukla, gönülden duyuş ve deyişle sevgisini, kiminde Pir Sultan'ın haykırışlarını, kiminde Mahsuni'nin başkaldırıışlarını, kiminde ise Âşık Veysel'in insanın toprakla derin muhabbetini görebileceksiniz.

Âşıklık sanatı yönüyle değerlendirdiğimizde Firkatî'nin, XXI. yüzyılın en güçlü şâirlerinden biri olduğunu söyleyebiliriz. Muasır olan, kendinden evvel gelen ve kendi döneminde yaşamakta olan birçok âşığın yayımlanmış eserlerini okumuş; onlardan mutlak surette ilham almıştır. Gençlik döneminde söylediği şiirleri acemilik yılları

olarak görmesinden ötürü yok saymıştır. Kendi ifadesiyle, zaman içerisinde saz şiiri kültürüyle yoğrulmuş, pişmiş ve yanmıştır. Âşıklıkta, XIX. yüzyılın güçlü isimlerinden Çıldırılı Âşık Şenlik'i de kendisine örnek alan Firkatî, bu âşığımızın etkisiyle tecnis tarzı şiirler söylemeye başlamıştır. Hatta Firkatî'nin birçok şiiri Âşık Şenlik'in şiirleriyle karıştırılır ya da onun şiirlerine benzetilir. Bu etkileşim, çeşitli âşıklar meclisinde, Firkatî'in "tecnis" dalında ödülleri almasına vesile olmuştur. Kendisi de bu ustalık durumunu "Uşşakname" adlı şiirinde açıkça belirtmektedir. Adı geçen şiirinde; Âşık Şenlik, Sümmâni, Elesker, Kelâmî, Nihanî, Celâlî, Ruhsatî, Seyranî, Âşık Veysel, Tokatlı Nuri, Reyhanî ve Çobanoğlu'ndan bahsetmektedir. Biz bu şiirden de anlıyoruz ki Firkatî bu âşıkları benimsemiş ve onları örnek almaktan, gerektiğinde taklit etmekten çekinmemiştir.

Âşığımız en çok cinaslı (tecnis) kafiyeyle şiirler söylemiştir. 159 şiirden 44'ü cinaslı şiirlerinden oluşmaktadır. Onu farklı kılan da bu tarzda söylemiş olduğu şiirleridir. 109 şiirinin dördlük sayısı üç ile altı arasında değişir. Diğer şiirlerinin dördlük sayısı yedi ile on sekiz arasındadır. En uzun şiiri "Yaradan" adlı şiiridir ve on sekiz dördlükten oluşmaktadır. Ayrıca dedim-dedili ve leb-değmez şiirleride olan âşığımız şiirlerini hece ölçüsüyle ve genellikle dördlükler hâlinde yazmıştır.

Anlam yönünden oldukça başarılı olan şiirleri açık ve sadedir; teknik yönden de gayet başarılıdır. Kafiye çeşitlerinin hepsini kullanmayı denemiş, fakat en çok yarım kafiyeyle şiirlerinde ustalıklarla kullanmıştır. Böylelikle teknik yönden, şiirlerini daha güçlü hale getirmiştir. O, hece vezniyle ve çoğunlukla dördlükler hâlinde yazdığı şiirlerini 8 veya 11'li hece ölçüsüyle; genelde saz eşliğinde çalıp söylemiştir ve şiirlerinde *Firkatî* mahlasını kullanmıştır.

O, sadece aşk konulu şiirler yazan, gurbet ve hasret duygusu içerisinde sazının teline vurarak nağmeler çıkaran bir âşık değildir. Milletini ve vatanını her şeyden üstün tutarak; milli birlik, vatan bütünlüğü ve milli ülkümüz üzerine şiirler yazmıştır. Âşık; şiirlerinde hak, adalet, vefa, dostluk, insanî ilişkiler, memleket, Türklük, sevgi, aşk ve tasavvuf konularını kendine has üslubuyla işlemiştir. Firkatî aşk konulu şiirlerinde sevgiliye kavuşamamış acı çeken bir âşıktır. Çoğu zaman ya plâtonik bir duygu sağanağı altında sevgilisinin resimlerini çekerek bizlere uzatmış ya da sevgilisinin nazlarını, sitemlerini, cilvelerini, kalp kırmalarını dile getirerek yüreğini soğutmaya çalışmıştır. Sevgilisinin resmini çizerken, en küçük ayrıntıdan kaçmamıştır.

Bu çalışmamızda Âşık Firkatî'yi şiirleri, hikâyeleri ve diğer bazı yönleriyle incelemeye çalıştık. Âşık Firkatî, insanlara daima iyiyi, güzeli, doğruyu telkin eder. Bu yüzden yaşadığı çevrede oldukça sevilmiştir. Âşığımız toplum sorunlarına değinirken bile yumuşak bir dil kullanmaya özen göstermiştir. Bu nedenledir ki halkın sıkıntılarını dile getirirken, yöneticileri eleştirirken; dönemin yozlaşan, aksayan, bozulan değerlerini yapıcı olan bir üslupla yermiştir. Bundan dolayı halkın sesi olmuştur. Şiirlerinde işlemiş olduğu toplumsal konularda Firkatî, haksızlığa uğrayanların yanında olmuş, kul hakkından uzak durmuş, elinden geldiği kadar yoksul, fakir ve yetimi gözetmiş; kazancın helal yollardan olmasını her zaman hayatında düstur edinmiştir. Âşık Firkatî, dünyanın gidişatının bozulduğundan, dönemin eskisi gibi olmadığından, insanların vefasızlığından ve başa geçenlerin milleti dolandırdığından yakınmıştır. Bu şikâyetlerini, sosyal taşlamalarla dile getirmiştir.

Sosyal muhtevalı şiirlerinde toplumun her kesiminin anlayabileceği dili kullanmıştır. Sosyal konularda gördüğü bozuklukları şiirlerine konu etmek için karşısına aldığı varlığı en güzel kelimelerle ya yüceltir, göklere çıkartır; ya da söz dağarcığında bulunan en ağır sözlerle yerin dibine sokar.

Firkatî'de yukarıda da belirttiğimiz gibi sevgi anlayışı da Yunusça'dır. Firkatî, Yunus gibi sevmeyi, sevimyi, gönül kırmamayı, Yaradan'dan ötürü yaradılanı sevmeyi; yani karakter yönüyle herkesi, her şeyi sevmeyi şiirlerinde esas almıştır; Yunus gönüllüdür. Bütün kâinatın sevgi ile olduğunu, bu sevginin muhabbet üzerine kurulduğunu belirtirken kulun Yaradan'dan ötürü yaradılanı sevmenin gerekliliği üzerinde durmuş ve Yunus gibi dört kitabın manasının aynı olduğunu şiirlerinde vurgulamıştır; özellikle sevdada ırk ayrımının olmadığını ifade etmiştir. "Anlayana dört kitabın dördü bir" diyerek dört mukaddes din kitabının manasını insanın özünde bulmakta ve Türklüğü İslâm'la bütünleştiren, güzelleştiren, yücelten bir sevgi istemektedir. Firkatî, şiirlerinde; dört halifeden, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'den ayrıca Hz. Bilal gibi Hz. Muhammed (sav) döneminde yaşayan kişilerden söz etmiştir.

En çok da cinas (tecnis) dalında şiirler yazan âşık; şiirlerinde benzetme, teşhis, telmih, tezat sanatlarını yerine göre ve tabî akıcılığına uygun bir şekilde ustalıkla kullanmıştır.

Firkatî, tarihteki önemli olaylardan bahsederken tarihe damgasını vurmuş kişilerden de bahsetmiştir. Âşığımız doğrudan doğruya ilgili tarihi vererek özellikle

İstanbul'un fethi, Fatih Sultan Mehmet ve hocasına dörtlükler yazarak kendisinde bırakmış olduğu derin izleri bu şekilde ortaya çıkarmaya çalışmıştır.

Firkatî, sosyal konularda tasvir, tarif ve hicvettiği hedeflere göre dil kullanmıştır. Onun hiciv dili ile tasvir veya övgü dili tamamen birbirinden farklıdır. Birisinde ne kadar yumuşak ise; ötekinde o kadar katı olmuştur.

O, sosyal konularda gördüğü bozuklukları şiirlerine konu etmek için karşısına aldığı varlığı en güzel kelimelerle ya yüceltmiş; ya da söz dağarcığında bulunan en ağır sözlerle eleştirmiştir.

Firkatî aynı zamanda hikâyeci âşıklar içerisinde de yerini almıştır. Günümüzde halk hikâyesi anlatma geleneğinin iyice zayıflamış olmasına rağmen, âşığımızın hâlâ halk hikâyesi anlatabiliyor olması oldukça önemlidir. Firkatî; Ercişli Emrah Hikâyesi, Dilgamlı Yahya Bey Hikâyesi, Narmanlı Sümmanî Hikâyesi ve Gölletli Kelamî Baba Hikâyesi olmak üzere dört halk hikâyesi anlatmaktadır. O, ayrıca üç de “hikâyeli türkü” anlatmıştır. Âşık Firkatî'nin hikâyeli türkülerinde aşk ve olağanüstü kahramanlıklardan öte toplumun güncel sorunları, karşılaşılan sıkıntılar, düzendeki bozukluklar, yalan, haram, dünya nimetlerinin, maddiyatın ön planda olduğu hususlar hikâyeli bir şekilde nazım-nesir olarak dile getirilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmamızda âşıklık geleneğinde önemli bir yeri olan Firkatî'yi geleneğe gönül vermiş insanların engin görüş ve bilgilerine sunmaya gayret gösterdik. Âşık Firkatî'nin şiirlerinde sıradan sözler olmadığı gibi; dörtlüklerindeki anlamlar çok derin ve samimidir. Sonuç olarak şiirlerini yazıp söyleyerek kendini bu camiada kanıtlamış, meclislerde aranan önemli âşıklardan biri haline gelmiştir.

ŞİİRLERİN İNDEKSİ

Fırkatî'nin 159 şiirinin indeksini hazırlarken öncelikle kendi aralarında kullanılan ölçüye, daha sonra da beyitler halinde ve diğer şiirler olarak ilk dördlüğün son mısrasının kafiye kelimesine göre alfabetik sıraya göre dizdik.

Olma yaran eşine yük.	121
Şükür aktır yüzüm benim.....	122
Dest arama bulamazsın.	123
Çiçeğinde bu mu senin.....	124
Cada canım yaşlı bugün.	125
Soğukta sıcakta gezer.....	126

ON BİR HECELİ ŞİİRLER

Olmazdı bu kadar pürüz ortada.....	127
Neden ezilelim kâfir altında.....	128
Okuyup kalayım tesir altında.....	129
Hayâlin gözümde yaşın ucunda.....	130
Hem istiyor Müslümandan oy ala.....	131
Mevkini geniş tut hakkı unutma.....	131
Can odur ki davasına adana.....	132
Bana gam yükünü satarken ana.....	133
Vurup şu bağrımı kırka yarsana.....	133
Böylesini al çöplüğe at ana.....	134
Canımı feda et aziz vatana.....	135
Takıldım zülfünün bir ay ağına.....	136
Eğer gavvas isen bir dalda sına.....	137
Bir sakın bir saklan birde sin ana.....	137
En hakiki yâr ararsan yâr ana.....	138
Verdim rüzgârlara daha dün yaya.....	139
Bizi kulluğundan eyleme ihraç.....	140
Çıkmadı bir türlü sancı içimde.....	143
Âşıkların gönlü hâl ala sende.....	144
Nutkumuz kurudu minber içinde.....	144

Çıkarıp abayı yaktım önünde	145
Cehennemi boyla yüzün üstünde	146
Bir sürahiye koy bir de seneğe.....	147
Götür kundağında şirince'bele.....	148
Kol kırılınsın kalsın yine yen ile.....	148
Dermanım seninle derdim seninle.....	149
Gel çevirme benden yüz kerem eyle.....	150
Yazıldı her şeyin başı sevgiyle.....	151
Uçtu ömrüm döndü buhara böyle.....	153
Yuvasında baykuş öte derdine	153
Talan edip güllerini derdine.....	154
Kim dokundu senin bu ahengine	154
Tilki çakal yurdum yuvam derine.....	156
Hayal meyal ile geldik bu sine.....	157
Başımıza mertlenmişler bir kere.....	158
Sahte kılavuzdan iz göre göre.....	159
Arzumu yerine getirsin diye	160
Mümkün mü söz ile kandır adamı	162
Hayâsızca göğüs bağı açtırdı.....	163
Şimdi haykırma'nın hazır zamanı.....	164
Beline dökülür örük fazlası.....	165
Olsa bile ha villası hayatı.....	167
Bulut gibi saçlarımla sar ayı	167
Bir meclise girer ise bir ayı.....	168
Emaneti ister yarın sahibi.....	169
Her biri bir yerden darbe indirdi.....	170
Yeller beni bu hallere getirdi	171
Şu enflasyon bizi yedi bitirdi.....	172
Şimdi buymuş insanlığın gereği	173
Ne gemimi koydu ne tersanemi	173
Kondursun yüzüme bir buse nemi	174
Demez bi mürüvvet bala der'simi.....	175
Terk etmedi ağrı sızı dişimi	176

Dedim acep gelirm'ola tarife	176
Korkarım götüre bir yara seni.....	177
Anladık sarımsak, sumak zevkini.....	178
O anda fark eder yedi tekme yi.....	179
Mevlâ'yı seversen sözün geri çek.....	181
Akıtır gözünden yaşlar kocalık	182
Besleniyor tatlı tatlı azınlık.....	183
Şifa bilip yutan olmaz kurbanım.....	184
Gerici dediler önde değilim.....	185
Kimine kılıçtan beter sözlerim.....	186
Amma gönlü engin haki hemşerim.....	187
Almış bir dem ekmek bir dem et beyim	189
Ömür kısa imiş nerden bileyim.....	190
Okundu ezanla duamız bizim	191
Ya metheyle beni ya kara gülüm	194
Bir gör ki acep ne sadadır gülüm	195
Sanki bedenimden ruh çekiyorum	196
Nerdesin yoluna izine kurban	197
Saplamış çıkmıyor bıçak sırtından.....	198
Affeyle bizleri ey ulu hakan.....	199
Eriyerek döndü buhara beden	202
Çıkmıyorlar beş yıldızlı otelden	203
Aşkın beni etti verem içerden	204
Çeker ustaları şir'in yüzünden	204
Hicret et erenler yerine sığın.....	206
Coşar arslan gibi yelesi Karsın.....	207
Kurbanlık bir canla bir lal'e dersin	208
Bakınca hapsolmuş ay ine dersin.....	209
İşsizlikten gelen suçu durdurun.....	210
Felek ikbalini bozarda çıkar.....	211
Yar hasreti diye yara saydılar	213
Sirk maymunu gibi parka çıktılar.....	213
Âşıkların hâpı yutar oldular.....	214

Dağlar aşar yollar keser dōş tutar.	215
Koyup gitme dur geleyim bende yar.....	217
Verdiği ni'mete kailsen eğer.....	218
Ne güzel komutan ne güzel asker	219
İçirir zehirden şarap geceler.....	220
Bu düzen değişsin derim erenler.....	222
An'aneyi bölemeyiz erenler.....	223
Ahbapların senden cayıp giderler	224
Üniformaları soyun dürzüler.....	225
Ahrette yerini nar eyler eyler	226
Gönlündeki göllerinde saklıdır	227
Sulak vadilerin fili zindedir	227
Ne bir dane, ne de firaz getirir	228
Sanma dost cemalin heman gösterir.	229
Kimse sana kucağını açmıyor	229
Fakir mütevazı sofra yapıyor.....	230
Hep yoksulu bayı burda yatıyor.....	231
Ne duymuşsa kopa kopa geliyor.....	233
Gönlüm her vakadan esinleşmiyor.	234
Bizim düğün dernek güzün oluyor.....	235
Bölücü meluna çanak tutuyor.	236
Sanki elim gökte mahı tutuyor.....	237
Sevdası ebedi serde oturur,	238
Akıl sermayeni minik düşürür	239
Düşman ile pazarlığa oturdu.....	240
Yıktı evim direğine oturdu.....	241
Üzerini ört çıkıyor bakan bey	242
Elbetteki ıveceğiz Bakan Bey.....	244
Hırsızların kozu imiş müdür bey	245
Dökülse deryaya arı bırakmaz.	245
Birisi gitmeden birisi gelmez.....	246
Ağa mı var paşa mı var bilinmez.....	247
İman bahçesine hazan erişmez.....	248

Baştan açılıyor sarıklarımız	248
Yine de ötmedi düdüklerimiz.	249

ON DÖRT HECELİ ŞİİRLER

Kenardan köşeden toz alıyoruz.	250
Oynadığı hertürlü oyunları ermeni	252
Şükür kü esirgedi Mevlâ Çanakkale'yi.	253
Bu iş böyle olmazdı olsaydı elçi begim	255
Yediğin içtiğin hep haramdır vekil begim	256
Beyhude geçen günler deler bağrımı deler	258

ON BEŞ HECELİ ŞİİRLER

Aşk oduyla yandı isen kâr eylemez su sana.	260
Yattığı yer daim olsun gülü gülistan ona	260
Meskenin olmuş ne çıkar ha Bedehşan, ha Zara.	262
Bizde Eyüp sabrı yok ki gem vursun iradeye.	263
Gönlünü mülayim kılmış bağrın taş eyler veli.	263
Güldürmedi kem talihim bir lahza bir ân beni.	264
Öyle ustaya çırak ol eylesin usta seni	264
Zehirden şifa arayıp kimseler bulmuş değil.	265
Azrail'e yalvarsan da ölmesi kolay değil.	266
Beni Şeyda bülbül etti gülcemalin sevdiğim	266
Arılar hep saklı tutar haramiden bala der.	267
Ehli beytin hallerini kendiyle hemhal eder	268
Ecel yakana yapışır nâtikanı lâl eder.	269
Nevbaharda gül kokusu dilsizi güftar eder	269
Eser bir gün ecel yeli rengini ve gam keser.	270
Bakalım bu yanlış hesap daha nice yüzde yer	271
Kimi taştan duvar örer kimi bez ustasıdır	272
Sanki Kerbelâ misali kıpkızıl mahâl alır.	272
Toprağa değer verenler ormanı iyi bilir	273
Bu hengâmenin sonunda sanmam ki ikbâl olur.	273

BEYİTLER HALİNDE SÖYLENEN ŞİİRLER

Arılar mestane oldu balında ya Rasulallah,	274
Kimine tatlı hayat kimine memat çıktı	275
Çünkü kucak açıyor buradaki emmisi.	277
Toprakta bütün nebat yine su ile biter	279
Kudretinle zahir ettin âlemi esrarı hoş	281

DİĞER ŞİİRLER (Yedekli Koşma)

Açmış dudağında gonca gül yarım	286
---------------------------------------	-----

KAYNAKLAR

- AÇA, Mehmet (1998), **Kazı Körpeş-Bayan Sulu Destanı Üzerine Mukayeseli Bir Araştırma**, (Selçuk Üniversitesi: Yayınlanmamış Doktora Tezi). Konya
- ADALI, Bilgin (1972), **Âşık Garip**, Ankara: TDK Yayınları.
- AHUNDOV, Ehliman, (1983), **Azerbaycan Aşıqları ve Şâirleri**, Bakü: İlimler Akademisi Neşriyatı.
- AKTAŞ, Şerif (1998), **Türk Şiiri ve Antolojisi**, Ankara: Akçağ Yayınları.
- ALBAYRAK, Nurettin (1993), **Ansiklopedik Halk Terimleri Sözlüğü**, İstanbul, s. 548.
- ALICI, Lütfi (2008), “Göksunlu Âşık Hüdâi”, **100. Yılında Göksun Sempozyumu**, 23-24 Ağustos, s. 1-9.
- ALPTEKİN, Ali Berat (1987), “*Halk Hikâyelerinde Diğer Türklere (Halk şiiri Bilmece-Deyim-Atasözü-Dua-Beddua-Masal-Efsane-Fıkra) İstifade Edilebilir mi?*”, **III. Uluslararası Türk Halk Edebiyatı Semineri**, 7-9 Mayıs 1987, Eskişehir.
- ALPTEKİN, Ali Berat (2004), **Palandöken’in Zirvesindeki Âşık Erzurumlu Emrah**”, Ankara: Akçağ Yayınları.
- ALPTEKİN, Ali Berat (2005), **Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı**, Ankara: Akçağ Yayınları.
- ARTUN, Erman (2011), **Âşık Edebiyatı Metin Tahlilleri**, Adana: Karahan Kitabevi.
- ARTUN, Erman (2012), **Türk Halk Edebiyatına Giriş**, Adana: Karahan Kitabevi.
- ARTUN, Erman (2015), **Prof. Dr. Erman Artun Armağanı** Adana, 438-452.
- AZAR, Birol (2006), “*Sözlü Kültür Geleneği Açısından Türk Saz Şiiri*”, **Arayışlar Dergisi**, 8(15), Elazığ.
- BAKİLER, Yavuz Bülent, (2011), **Âşık Veysel**, Sivas: Buruciye Yayınları.
- BALİ, Muhan (1973), **Ercişli Emrah ile Selvihan Hikâyesi, Varyantların Tespiti ve Halk Hikâyeciliği Bakımından Önemi**, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- BALKAYA, Adem (2014), **Âşık Tarzı Şiir Geleneğinde Divani Türü**, Ankara: Gece Kitaplığı.

- BANARLI, Nihat Sami (1971); **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi I-II**, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- BAŞPINAR, Fatih (2015), “16. yy. Klasik Türk Şiirinden İlginç Bir Şair Garâmî ve Dîvân’ında Cinâs Sanatının Kullanılışı”, **Rumeli’de Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi**, S. 2. s. 40-58
- BATUR, Suat (2005), **Halk Şiiri-Seçmeler**, İstanbul: Altın Kitapları Yayınevi.
- BEYGU, A.Şerif (1936), **Anıt Kitabeleriyle Erzurum Tarihi**, İstanbul: Bozkurt Basımevi.
- BİNGÖL, İsmail (1999), **Türkülerde Yaşayan Şehir Erzurum**, İstanbul: Dergah Yayınları.
- BORATAV, Pertev Naili, (1946), **Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği**, Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- BORATAV, Pertev Naili, (2000), **Halk Edebiyatı Dersleri**, İstanbul: Ürün Yayınları.
- BULUT, Sebahattin, (1995), **Erzurum’da İz Bırakanlar**, İstanbul: Alemdar Ofset.
- ÇOBANOĞLU, Özkul (1999), **Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş**, Ankara: Akçağ Yayınları.
- ÇOBANOĞLU, Özkul (2000), **Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Destan Türü**, Ankara: Akçağ Yayınları.
- DİLÇİN, Cem, (1992), **Örneklerle Türk Şiir Bilgisi**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- DİZDAROĞLU, Hikmet (1969), **Halk Şiirinde Türler**, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- DUYMAZ, Ali, (2001), **Kerem ile Aşlı Hikâyesi Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- DÜZGÜN, Dilaver (1992), “Halk Şiirinde Hazırlıksız Şiir Söyleme Geleneği Üzerine Bazı Tespitler”, **Milli Folklor**, 2(15) Güz, s. 25-27.
- DÜZGÜN, Dilaver (2005), **Erzurum’da Kahvehaneler ve Âşık Kahvehanesi Geleneği**, Ankara: Aktif Yayınevi.
- ELÇİN, Şükrü (1992), “Halk Edebiyatına ve Halk Şiirine Toplu Bir Bakış” **Türk Dünyası El Kitabı/Edebiyat**, Cilt:3, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, s. 227-233.
- ELÇİN, Şükrü (1993), **Halk Edebiyatına Giriş**, Ankara: Akçağ Yayınları.
- ELÇİN, Şükrü (1997), **Halk Edebiyatı Araştırmaları**, Ankara: Akçağ Yayınları.

- ERKAL Abdülkadir (2012), **Âşık Sümmanî Divanı**, Ankara: Birleşik Yayınevi.
- EROĞLU, Hamza (1990), **Türk İnkılap Tarihi**, İstanbul: Savaş Yayınları.
- FINDIKOĞLU, Z. Fahri (1927), **Erzurum Şâirleri**, İstanbul: Sanayi-i Nefise Matbaası.
- FINDIKOĞLU, Z. Fahri (2010), “Erzurum Şâirleri”Aktaran: Abdülkerim Dinç,
Erzurum 2011 Dünya Üniversiteler Kış Oyunları Kültür Serisi, Ankara.
- FREUD, Sigmund (2006). **Rüya Yorumlar-II**, İzmir: İlya Yayınevi.
- FUAT, Köprülü (1962), **Türk Saz Şairleri**, Ankara: Akçağ Yayınları.
- GÖLPINARLI, Abdülbâki (1969), **100 Soruda Tasavvuf**, İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- GÜNAY, Umay (2005), **Türkiye’de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi**,
Ankara: Akçağ Yayınları.
- GÜNEY, Eflatun Cem (1951), “Halk Hikâyeleri”, **Türk Folklor Araştırmaları**, s.
385. Yıl:3 C: 2, S: 25, Ağustos:1951.
- GÜNEY, Eflatun Cem (1964), **Âşık Garip**, İstanbul: Varlık Yayınevi.
- HALICI, Feyzi (1966), **Âşıkların Şiirlerinden Örnekler**, Konya: Konya Turizm
Derneği Yayınları.
- HALICI, Feyzi (1982), **Âşık Şem’î, Hayatı ve Şiirleri**, Ankara: Kültür ve Turizm
Bakanlığı Yayınları.
- HALICI, Feyzi (1992), **Âşıklık Geleneği ve Günümüz Halk Şâirleri**, Ankara: Atatürk
Kültür Merkezi Yayınları.
- KAPLAN, Mehmet (1973), **Şiir Tahlilleri1-2**, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- KAPLAN, Mehmet (1985), **Tip Tahlilleri-3**, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- KARA, Mehmet, (1984), **Âşık Cemalî**, Türk Folkloru, S. 54, s. 24-25.
- KARABACAK, Bülent (1970), **Kerem ile Aslı Hikâyesi**, Erzurum: Atatürk Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Lisans Tezi.
- KARADAĞ, Metin (1996), **Erzurumlu Emrah, Yaşamı, Sanatı, Şiirleri**, Ankara:
Ayyıldız Yayınları.
- KARAHAN, Abdülkadir (1991), “Âşık Edebiyatı”, **TDVİA**. Cilt: 3, İstanbul: TDV
Yay.
- KARDEŞ, Mehmet (1995), “Narmanlı Âşık Sümmanîoğlu”, **Halk Ozanlarının Sesi**, S.
6, Ocak, s.37-38.
- KIRZIOĞLU, M. Fahrettin, **Dede Korkut Oğuznameleri**, İstanbul: Burhanettin
Erenler Matbaası.

- KOCAKAPLAN, İsa (1992), **Açıklamalı Edebî Sanatlar**, Araştırma-İnceleme Dizisi, İstanbul: MEB Yayınları,
- KÖPRÜLÜ, Mehmet Fuat (1965), **Türk Saz Şâirleri**, Ankara: Milli Kültür Yayınları.
- KÖPRÜLÜ, Mehmet Fuat (1972), **Köprülü'den Seçmeler**, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- KÖPRÜLÜ, Mehmet Fuat (1989), **Edebiyat Araştırmaları I**, Ankara: Akçağ Yayınları.
- KAYA, Doğan (1984), **Âşık İsmetî-Hayatı ve Deyişleri**, Sivas: Esnaf Matbaası.
- KAYA, Doğan (1994), **Sivas'ta Âşıklık Geleneği ve Âşık Ruhsatî**, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları.
- KAYA, Doğan (1994), **Âşık Minhacî**, Sivas: Dilek Matbaacılık.
- KAYA, Doğan (2003), **Âşık Edebiyatına Giriş**, Kırgızistan-Türkiye: Manas Üniversitesi Yayınları.
- KAYA, Doğan (2010), **Türk Halk Edebiyatı Terimler Sözlüğü**, Ankara: Akçağ Yayınları.
- MAHMUT, Enver-Nedret Mahmut (1997), **Dobruca Türk Halk Edebiyatı Metinleri**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- MUTLUAY, Rauf (1990), **105 Soruda Türk Halk Edebiyatı**, İstanbul: Sabah Yayınları.
- OĞUZ, M. Öcal, (1995), "Azerbaycan ve Türkiye Sahasında Âşık Edebiyatının XVI. Yüzyılına Dair", **İpek Yolu Uluslararası Halk Edebiyatı Sempozyumu Bildirileri**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- OĞUZ, M. Öcal, (Komisyon), (2005), **Türk Halk Edebiyatı El Kitabı**, Ankara: Grafiker Yayınları.
- OKAY, Orhan (1990), **Sanat ve Edebiyat Yazıları**, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- ONAY, Ahmet Talât (1996), **Türk Halk Şiirlerinin Şekil ve Nev'i**, Ankara: Akçağ Yayınları.
- ONAY, Ahmet Talât (2000), **Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı**, Ankara: Akçağ Yayınları.
- OZANOĞLU, İhsan (1940), **Âşık Edebiyatı**, Kastamonu: Şenkıral Matbaası.
- ÖZARSLAN, Metin (2001), **Erzurum Âşıklık Geleneği**, Ankara: Akçağ Yayınları.
- ÖZARSLAN, Metin (2006), **Ferhat ile Şirin Mukayeseli Bir Araştırma**, İstanbul: Doğu Kütüphanesi Yayıncılık.

- ÖZTELLİ, Cahit (1955), **Halk Şiiri-XV-XVII. Yüzyıl**, İstanbul: Varlık Yayınları.
- PALA, İskender (2016), **Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü**, İstanbul: Kapı Yayınları.
- SAKAOĞLU, Saim-Ali Berat Alptekin-Esma Şimşek, (1985), **Azerbaycan Âşıkları ve Halk Şâirleri Antolojisi-I**, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- SAKAOĞLU, Saim-Ali Berat Alptekin-Esma Şimşek, (1985), **Meddah Behçet Mahir'in Bütün Hikâyeleri-I**, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- SAKAOĞLU, Saim-Ali Berat Alptekin (1989), **Türk Saz Şiiri** Ankara: Akçağ Yayınları.
- SAKAOĞLU, Saim (1992), "Türk Saz Şiiri", **Türk Dünyası El Kitabı/ Edebiyat Cilt:3**, s. 282-304.
- SAKAOĞLU, Saim (1998), "Türk Saz Şiiri", **Türk Dili / Türk Şiiri Özel Sayısı III (Halk Şiiri)**, Ocak-Haziran, s.445-450, 105-250.
- SAKAOĞLU, Saim (2014), **Âşık Edebiyatı Araştırmaları**, Konya: Kömen Yayınları.
- SCHİMMELE, Annemarie (2005), **Halifenin Rüyalari**, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- ŞİMŞEK, Esmâ (1987), **Arzu ile Kamber Hikâyesi Üzerinde Bir Çalışma**, Fırat Üniversitesi: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- ŞİMŞEK, Esmâ (1999), "*Karacaoğlan'ın Hayatı Etrafında Teşekkür Eden Yeni Bir Halk Hikâyesi*" **III. Uluslararası Çukurova Halk Kültürü Bilgi Şöleni**, 1999, Adana, s. 620-629.
- ŞİMŞEK, Esmâ (2011), "*Âşıklık Geleneğinde Kadın Âşıkların Yeri ve Ayşe Çağlayan Örneği*", **Yaşayan Âşık Sanatı Uluslararası Sempozyum Bildirileri**, Ankara: Grafiker Ofset Yayıncılık, s. 315-330.
- ŞİMŞEK, Esmâ (2014), "Yanık Ezgileriyle Yolun Yarısında Göçen Adam: Ceyhanlı Âşık Ferrahi", **Erciyes Aylık Fikir ve Sanat Dergisi**, Sayı: 444 s.13-21.
- TAN, Nail (2005), **Âşık Şeref Taşlıova (Hayatı, Şâirliği, Hikâyeciliği)**, Fikret Türkmen Armağanı, İzmir: Kanyılmaz Matbaası.
- TAN, Nail (2008), **Folklor (Halk Bilimi) Genel Bilgiler**, İstanbul: Deniz Kızları Yayınları.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi, (1969), **Edebiyat Üzerine Makaleler**, İstanbul: Dergâh Yayınları.

- TANPINAR, Ahmet Hamdi, (1988), **19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi**, İstanbul: Çağlayan Kitabevi.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi, (1994), **Beş Şehir**, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- TOPÇU, Nureddin (1997), **Yarıncı Türkiye**, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- TÜRKMEN, Fikret (1974), **Âşık Garip Üzerine Mukayeseli Bir Araştırma**, Ankara: Sevinç Matbaası.
- TÜRKOĞLU, Berrin (2003), **Rüyaların Gizli Dili**, İstanbul: Sınır Ötesi Yayınları.
- ÜNLÜ, Mahir (1992), **Örneklerle Edebiyat Bilgileri**, İstanbul: Özyurt Matbaacılık.
- YAĞMURDERELİ, Nesip (1939), **Sümmanî, Hayatı ve Şiirleri**, İstanbul: Ülkü Basımevi.
- YARDIMCI, Mehmet (2002), **Başlangıcından Günümüze Türk Halk Şiiri**, Ankara: Ürün Yayınları.
- YARDIMCI, Mehmet (2004), **XVI. Yüzyıldan Günümüze İz Bırakan Zileli Şâirler**, Tokat: Zile Belediyesi Kültür Yayınları.
- YARDIMCI, Mehmet (2010), **Zile Şiirleri**, Tokat: Zile Belediyesi Kültür Yayınları.
- YÜKSEL, Hasan Avni (1996), **Türk-İslam Tasavvuf Geleneğinde Rüya**, İstanbul: MEB Yayınları.

İnternet Kaynakları

- <http://www.akrostissiiirler.com/akrostis-siir-ne-demektir.html#ixzz3ghdDbfAP>
- <http://www.bilgicik.com/yazi/gazel-nazim-bicimleri/>
- [http://\(www.biyografi.net/kisiayrinti.asp?kisi](http://(www.biyografi.net/kisiayrinti.asp?kisi)

EKLER

Ek 1. Orijinallik Raporu

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Halit ÜNEŞ
Öğrenci Numarası	112213112
Enstitü Anabilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı	Prof. Dr. Esmâ ŞİMŞEK
Tez Başlığı (Türkçe)	Åşık Fıratî (Hayatı-Sanatı-Şiirleri ve Hikâyeleri)

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 345 sayfalık kısmına ilişkin, 14/07/2017 tarihinde Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından Turnitin adlı intihal tespiti programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezin benzerlik oranı % 8 'dir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar hariç/dâhil
- 4- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Yukarıda bilgileri verilen öğrencinin yüksek lisans tezi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu tarafından belirlenen azami benzerlik oranlarını aşmadığını ve tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim. Gereğini saygılarımla arz ederim.

Prof. Dr. Esmâ ŞİMŞEK
Danışmanın Adı-Soyadı

Prof. Dr. Ahmet BUAN
Anabilim Dalı Başkanı

F.Ü.LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ÖĞRETİM YÖNETMELİĞİ

Madde 41- Lisansüstü tezleri ile birlikte teslim edilmesi gereken belgeler şunlardır:

- a) Lisansüstü tezler, savunma öncesinde **intihal program raporu** ve ilgili makale şartını sağladığına dair belgeleri ile birlikte enstitüye teslim edilir.
- b) İntihal raporu ile ilgili olarak etik kurallar dâhilindeki benzerlik oranları ilgili Enstitü Yönetim Kurulu tarafından belirlenir. (Enstitü Yönetim Kurulu tarafından tezin, intihal kapsamı dışında değerlendirilmesi için TURNITIN'den alınan raporda "benzerlik oranı"nın, "alıntılar hariç" en fazla %10, "alıntılar dâhil" % 30'u geçmemesi şeklinde kabul edilmiştir).

Ek-2. Resimler

Resim 1. Âşık Fırkatî ve Halit ÜNEŞ Kayseri Yoğunburç Şiir Akşamları

Resim 2. Âşık Firkatî'yi Anma Gecesinde Düzenlenen Etkinlikte Âşığın Yaptığı Konuşmadan Bir Kare

Resim 3. Âşık Firkatî ve Eşi Raife Hanım

Resim 4. Âşık Fırkatî'ye Tecnis (Doğaçlama) Dalında Kars Belediyesi'nin Vermiş Olduğu Onur Belgesi

ÖZ GEÇMİŞ

Tokat'ta doğdu. İlk, orta ve lise tahsilini aynı ilde tamamladıktan sonra lisans eğitimine 1994 yılında Fırat Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde başladı. 1998 yılında adı geçen bölümden mezun oldu.

Üniversiteden mezun olduktan sonra öğretmenliğe aynı yıl Tokat'ın Niksar ilçesinde başladı. Burada; Asil Nadir İlköğretim Okulu, Cumhuriyet İlköğretim Okulu ve Danişmend Gazi Lisesi'nde Türkçe ve Edebiyat öğretmenliği görevlerinde bulundu. Askerlik görevini Iğdır'ın Aralık ilçesinde 75. Yıl Şehit Teğmen Erdinç Türetken Pansiyonlu İlköğretim Okulu'nda yedek subay öğretmen olarak yaptı. Askerlik dönüşü görevine Tokat merkez Gazi Osmanpaşa İlköğretim Okulu'nda devam etti.

Daha sonra Özel ve Üstün Yetenekli Çocukların Eğitimi seminerini alarak Tokat Bilim ve Sanat Merkezi'nde Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni olarak göreve başladı. Halen aynı yerde, görevine devam etmektedir.

2012 Şubat döneminde, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Halk Edebiyatı Bilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimine başladı.